

„Aby nieść Światło Ewangelii”

SCHEMATY STATUTÓW III SYNODU
DIECEZJI SANDOMIERSKIEJ

„Aby nieść Światło Ewangelii”

SCHEMATY STATUTÓW III SYNODU DIECEZJI SANDOMIERSKIEJ

Opracowane przez komisję główną
we współpracy z komisjami tematycznymi
i dekanalnymi

Sandomierz 2020

Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu
ul. Żeromskiego 4, 27-600 Sandomierz, tel. 15 64 99 700
zamowienia@wds.com.pl, www.wds.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
WSTĘP	13
1. OSOBY W KOŚCIELE	21
1.1. Wierni świeccy w diecezji.....	21
1.1.1. Znaczenie świeckich w życiu Kościoła.....	22
1.1.2. Formacja świeckich	24
1.1.3. Zaangażowanie świeckich w życie Kościoła	27
1.2. Duchowieństwo w diecezji	30
1.2.1. Troska o powołania kapłańskie	30
1.2.2. Formacja seminaryjna	35
1.2.3. Stała formacja kapłanów	36
1.2.4. Relacje między kapłanami i sprawy bytowe	39
1.2.5. Księża misjonarze	49
1.2.6. Księża studenci	51
1.2.7. Księża emeryci i chorzy	52
1.3. Instytuty życia konsekrowanego, Stowarzyszenia życia apostołskiego i Indywidualne formy życia konsekrowanego.....	56
1.3.1. Zadania osób konsekrowanych	56
1.3.2. Zaangażowanie osób konsekrowanych	

w diecezji	58
2. STRUKTURY KOŚCIELNE	65
2.1. Centralne struktury w diecezji	65
2.2. Terenowe struktury w diecezji	67
2.2.1. Dekanat	67
2.2.1.1. Dziekan	67
2.2.1.2. Wicedziekan	71
2.2.1.3. Sekretarz dekanatu	72
2.2.1.4. Dekanalny ojciec duchowny	73
2.2.2. Parafia	73
2.2.2.1. Proboszcz	74
2.2.2.2. Wikariusz	79
3. DZIAŁALNOŚĆ KOŚCIOŁA	81
3.1. Ewangelizacja	81
3.1.1. Przepowiadanie słowa Bożego	81
3.1.1.1. Homilia	83
3.1.1.2. Kazanie	85
3.1.2. Ruchy i stowarzyszenia	87
3.1.3. Środki społecznego przekazu	90
3.1.4. Ośrodki rekolekcyjne	95
3.2. Dialog religijny	96
3.3. Nauczanie katechetyczne	101
3.3.1. Katechizacja w diecezji	102
3.3.2. Katechizacja w rodzinie	106
3.3.2.1. Obowiązki rodziców	107
3.3.2.2. Zadania rodzeństwa	110
3.3.2.3. Rola dziadków	111
3.3.2.4. Inne podmioty z różnych przyczyn zastępujące rodzinę (opiekunowie	

prawni, placówki opiekuńczo- wychowawcze)	111
3.3.3. Katecheza szkolna	112
3.3.3.1. Nauczanie religii w szkole.....	112
3.3.3.2. Nauczanie indywidualne w domu lub innych placówkach	116
3.3.3.3. Szkoły katolickie	116
3.3.3.4. Uniwersytety i szkoły wyższe	118
3.3.4. Katecheza w parafii	121
3.3.4.1. Katecheza sakramentalna.....	122
3.3.4.2. Katecheza specjalna	124
3.3.4.3. Katecheza dorosłych.....	124
3.3.5. Katechizacja w środowiskach lokalnych	125
3.4. Uświęcenie i kult	126
3.4.1. Sakramenty	128
3.4.1.1. Chrzest.....	128
3.4.1.2. Bierzmowanie	131
3.4.1.3. Eucharystia	133
3.4.1.4. Pokuta i pojednanie	137
3.4.1.5. Namaszczenie chorych	138
3.4.1.6. Sakrament święceń	141
3.4.1.7. Małżeństwo.....	142
3.4.2. Pozostałe akty kultu Bożego.....	144
3.4.2.1. Błogosławieństwa, poświęcenia i egzorcyzmy.....	144
3.4.2.2. Pogrzeb kościelny.....	145
3.4.2.3. Liturgia Godzin	148
3.4.3. Czas i przestrzeń liturgiczna	149
3.4.4. Architektura i sztuka kościelna	155
3.4.5. Muzyka kościelna.....	158

3.5. Duszpasterstwo	162
3.5.1. Duszpasterstwo małżeństw i rodzin	165
3.5.1.1. Struktury i pracownicy duszpasterstwa rodzin	166
3.5.1.2. Przygotowanie do małżeństwa i do życia w rodzinie	174
3.5.1.3. Wymogi związane ze sprawowaniem sakramentu małżeństwa	181
3.5.1.4. Towarzystwo małżonkom i rodzinom	188
3.5.1.5. Katolickie Centra Pomocy Rodzinie	193
3.5.1.6. Stowarzyszenie Rodzin Katolickich	195
3.5.1.7. Domowy Kościół	196
3.5.1.8. Duszpasterstwo rodzin w sytuacjach trudnych	197
3.5.1.9. Rodziny w sytuacjach nieprawidłowych.....	201
3.5.1.10. Służba życiu	203
3.5.2. Duszpasterstwo Dzieci i Młodzieży	206
3.5.3. Duszpasterstwo Liturgicznej Służby Ołtarza.....	210
3.5.3.1. Duszpasterstwo Ministrantów i Lektorów	210
3.5.3.2. Duszpasterstwo Zespołów Śpiewaczych (scholi).....	213
3.5.4. Duszpasterstwo Organistów	214
3.5.5. Duszpasterstwo Harcerzy	214
3.5.6. Duszpasterstwo grup i środowisk zawodowych.....	217
3.5.6.1. Duszpasterstwo osób podejmujących służbę publiczną	219
3.5.6.2. Duszpasterstwo Nauczycieli i Wychowawców	220
3.5.6.3. Duszpasterstwo Służby Zdrowia.....	222
3.5.6.4. Duszpasterstwo Prawników	223
3.5.6.5. Duszpasterstwo Rzemieślników	

i Przedsiębiorców	224
3.5.6.6. Duszpasterstwo Rolników i Sadowników	224
3.5.6.7. Duszpasterstwo Sportowców	225
3.5.7. Duszpasterstwo ludzi w potrzebie.....	226
3.5.7.1. Duszpasterstwo Chorych	226
3.5.7.2. Duszpasterstwo Niesłyszących	228
3.5.7.3. Duszpasterstwo osób uzależnionych	229
3.5.8. Duszpasterstwo stowarzyszeń, ruchów kościelnych i grup modlitewnych.....	231
3.5.8.1. Duszpasterstwo Akcji Katolickiej	232
3.5.8.2. Duszpasterstwo Neokatechumenatu.....	234
3.5.8.3. Duszpasterstwo Odnowy w Duchu Świętym.....	235
3.5.8.4. Duszpasterstwo Kół Żywego Różańca	236
3.5.8.5. Duszpasterstwo Wspólnot dla Intronizacji Naj- świętszego Serca Pana Jezusa Króla królów i Pana panów.....	237
3.5.8.6. Duszpasterstwo Grup Modlitewnych Ojca Pio.....	238
3.5.8.7. Duszpasterstwo Legionu Maryi.....	239
3.5.8.8. Duszpasterstwo Środowisk Tradycyjnej Liturgii Łacińskiej.....	239
3.5.8.9. Duszpasterstwo Bractw Religijnych.....	240
3.5.9. Duszpasterstwo Sanktuariów i Pielgrzymek	241
3.6. Działalność charytatywna w diecezji	243
3.6.1. Podmioty działalności charytatywnej Kościoła sandomierskiego	244
3.6.2. Caritas Diecezji Sandomierskiej.....	246
3.6.3. Działalność charytatywna w parafiach i szkołach	249

3.7. Ochrona dzieci i młodzieży	252
3.7.1. Założenia ogólne ochrony dzieci i młodzieży	253
3.7.2. Zasady postępowania z dziećmi i młodzieżą w pracy duszpasterskiej	254
3.7.2.1. Zasady ogólne	254
3.7.2.2. Zasady szczegółowe	256
3.7.2.3. Rozmowa z osobą zgłaszającą nadużycie	263
3.7.2.4. Rozmowa z osobą pokrzywdzoną.....	265
3.7.3. Postanowienia końcowe w sprawie ochrony dzieci i młodzieży	267
4. DOBRA DOCZESNE KOŚCIOŁA	269
4.1. Zarządzanie dobrami kościelnymi	269
4.1.1. Nabywanie i alienacja dóbr doczesnych	270
4.1.2. Obowiązki zarządców dóbr kościelnych.....	274
4.1.3. Akty nadzwyczajnego zarządzania	278
4.1.4. Opieka nad dobrami kultury	280
4.2. Umowy kościelne	283
4.2.1. Umowy pracownicze	283
4.2.2. Umowy gospodarcze.....	285
4.3. Cmentarze.....	287
4.3.1. Zarządzanie cmentarzem	289
4.3.2. Pochówek i usługi cmentarne.....	290
4.3.3. Dysponenci grobu.....	292
4.3.4. Ofiary cmentarne	293
ANEKSY	295

WYKAZ SKRÓTÓW

(Stosowanych w statutach III Synodu Diecezji Sandomierskiej)

ChL	Jan Paweł II, Adhortacja apostolska <i>Christifideles laici</i>
CT	Jan Paweł II, Adhortacja apostolska <i>Catechesi tradendae</i>
DA	Sobór Watykański II, Dekret o apostołstwie świeckich <i>Apostolicam Actuositatem</i>
DB	Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele <i>Christus Dominus</i>
DCE	Benedykt XVI, Encyklika <i>Deus caritas est</i>
DD	Jan Paweł II, List apostolski <i>Dies Domini</i>
DDR	Konferencja Episkopatu Polski, <i>Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin</i>
DE	Sobór Watykański II, Dekret o ekumenizmie <i>Unitatis Redintegratio</i>
Dek	Papieska Rada ds. Jedności Chrześcijan, <i>Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu</i>
DF	Sobór Watykański I, Konstytucja <i>Dei Filius</i>
DKKK	Konferencja Episkopatu Polski, <i>Dyrektorium Katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce</i>
DM	Sobór Watykański II, Dekret o działalności misyjnej Kościoła <i>Ad gentes divinitus</i>
DOK	Kongregacja ds. Duchowieństwa, <i>Dyrektorium ogólne o katechizacji</i>
DON	Konferencji Episkopatu Polski, <i>Dekret Ogólny o przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego</i>

DP	Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu prezbiterów <i>Presbyterorum ordinis</i>
DSP	Sobór Watykański II, Dekret o środkach społecznego przekazu <i>Inter mirifica</i>
DWCh	Sobór Watykański II, Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim <i>Gravissimum Educationis</i>
DZ	Sobór Watykański II, Dekret o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego <i>Perfectae Caritatis</i>
EG	Franciszek, Adhortacja apostołska <i>Evangelii gaudium</i>
EN	Paweł VI, Adhortacja apostołska <i>Evangelii nuntiandi</i>
FC	Jan Paweł II, Encyklika <i>Familiaris consortio</i>
kan.	kanon <i>Kodeksu Prawa Kanonicznego</i>
KK	Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele <i>Lumen Gentium</i>
KKK	<i>Katechizm Kościoła Katolickiego</i>
KL	Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej <i>Sacrosanctum Concilium</i>
LKSW	II Polski Synod Plenarny, <i>Liturgia Kościoła po Soborze Watykańskim II</i>
LR	Jan Paweł II, List do rodzin <i>Gratissimam sane</i>
OP	<i>Obrzędy pogrzebu</i>
OSM	<i>Obrzędy Sakramentu Matrzeństwa</i>
OWLG	<i>Ogólne wprowadzenie do Liturgii Godzin</i>
OWMR	<i>Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego</i>
PS	Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, List okólny o przygotowaniu i obchodzeniu świąt paschalnych <i>Paschalis sollemnitatis</i>
PZNE	II Polski Synod Plenarny, <i>Potrzeba i zadania nowej ewangelizacji na przelocie II i III Tysiąclecia chrześcijaństwa</i>
RH	Jan Paweł II, Encyklika <i>Redemptor hominis</i>
SCh	<i>Sakramenty chorych</i>
SRS	Jan Paweł II, Encyklika <i>Sollicitudo rei socialis</i>
WDHM	Konferencja Episkopatu Polski, <i>Wskazania Konferencji Episkopatu Polski dotyczące homilii mszalnej</i>

WSTĘP

1. Sobór Watykański II, zamierzając dokonać odnowy Kościoła, postawił pytanie: „Kościele, co mówisz sam o sobie?” Odpowiadając na nie, Sobór nie zatrzymał się na zewnętrznej szacie Kościoła, ale zaprezentował jego głębię wewnętrzną, jego niesłychane bogactwo duchowe – tajemnicę Kościoła (*mysterium Ecclesiae*), ponieważ „Kościół ziemski i Kościół bogaty w dobra niebieskie – nie mogą być pojmowane jako dwie odrębne rzeczy, lecz tworzą one jedną złożoną rzeczywistość, w której zrasta się pierwiastek ludzki i Boski” (KK 8).
2. „Przedwieczny Ojciec na skutek najzupełniej wolnego i niezgłębionego zamysłu swej mądrości i dobroci stworzył cały świat, a ludzi postanowił wynieść do udziału w życiu Bożym” (KK 2). Bóg w pierwszej kolejności objawił się ludziom przez rzeczywistość stworzoną i do poznania Jego istnienia człowiek może w sposób pewny dojść przy pomocy naturalnego światła rozumu (por. DF 2). Jednak to poznanie z rzeczy stworzonych jest

niewystarczające do zbawienia. Człowiek może rozpoznać w Bogu swojego Ojca oraz poznać Jego miłość do stworzenia tylko dzięki wierze objawionej. Pełna prawda o Bogu pochodzi z Objawienia. Jest to droga od Boga do człowieka. Dzięki niej ludzie poznają wewnętrzne życie Boga Trójjedynego, który zaprasza cały rodzaj ludzki do udziału w tym najgłębszym życiu, czyli do przyjęcia daru zbawienia. Zbawiający Bóg objawia się człowiekowi jako Trójca Przenajświętsza: Bóg Ojciec, Syn Boży i Duch Święty. Pogłębienie wiary w Trójcę Przenajświętszą łączy się z rzeczywistością misji Osób Boskich, która jest posłannictwem skierowanym ku człowiekowi.

3. W tej misji Syn Boży staje się człowiekiem i przez krzyż i zmartwychwstanie dokonuje odkupienia ludzi. On jest Obrazem Boga Niewidzialnego, w Nim stworzone zostało wszystko. On jest przed wszystkim i wszystko w Nim trwa. On jest głową Ciała, którym jest Kościół. Duch Święty został zesłany w dniu Pięćdziesiątnicy, „aby ustawnie uświęcał Kościół i aby w ten sposób wierzący mieli przez Chrystusa w jednym Duchu dostęp do Ojca” (Ef 2,18; KK 4). Duch Święty mieszka w Kościele i prowadzi Kościół do wszelkiej prawdy; On jest „Źródłem wody tryskającej na życie wieczne” (J 4,14; 7,38-39); On mieszka w sercach wiernych jak w świątyni i daje świadectwo „przybrania za synów” (Ga 4,6; Rz 8,15; KK 4). Łaska odkupienia trwa w Kościele, założonym przez Je-

zusa Chrystusa i jest rzeczywistością zwróconą ku światu i ku człowiekowi. Kościół zaś jest Ciałem Mistycznym Chrystusa, w którym Głową jest Zbawiciel, zaś wszyscy pozostali tworzą wraz z Nim jedno Ciało. W ten sposób wnikamy w ontologiczną głębię „nowego człowieka” i zapoczątkowanej w Chrystusie bratniej wspólnoty-komunii, a więc także miłości ewangelicznej.

4. Wspólnota Kościoła rozpoznając swoją najgłębszą tożsamość opisuje siebie jako pielgrzymujący Lud Boży (por. KK 13). Sobór Watykański II uczynił pojęcie Ludu Bożego centralnym w eklezjologii. Samoświadomość Kościoła, który jest Ludem Bożym owocuje tym, że jest on ze swej istoty komunią, wspólnotą miłości, braterską społecznością, gdzie następuje niezwykle zjednoczenie chrześcijan między sobą i Bogiem (por. 1 Kor 1,9; 10,16; 2 Kor 12,13; 1 J 1,6). Kościół ukazuje się jako „lud zjednoczony jednością Ojca i Syna, i Ducha Świętego” (KK 4); jest w Chrystusie „jakby sakramentem” (KK 1); jest „wspólnotą wiary, nadziei i miłości” (KK 8). Ponadto, wewnętrzna natura Kościoła pozwala nam się poznać poprzez obrazy wzięte z życia i dlatego Kościół jest „owczarnią”, „rolą uprawną”, „budowlą Bożą”; jest również nazywany „górnym Jeruzalem” i „naszą matką” (KK 6).
5. Jedyne Kościół Chrystusa, który wyznajemy w Symbolu wiary jako jeden, święty, powszechny i apostołski trwa w Kościele katolickim, „choć i poza jego organizmem

znajdują się liczne pierwiastki uświęcenia i prawdy” (por. KK 8). Kościół powszechny i Kościoły partykularne na różne sposoby realizują to samo *mysterium Ecclesiae*. Kościół partykularny stanowi epifanię Kościoła powszechnego, jest jego konkretną manifestacją w ludzkiej przestrzeni. *Katechizm Kościoła Katolickiego* definiuje diecezję w następujący sposób: „Przez Kościół partykularny, którym jest diecezja, rozumie się wspólnotę wiernych chrześcijan w jedności wiary i sakramentów z ich biskupem wyświęconym w sukcesji apostoelskiej. Kościoły partykularne są uformowane na wzór Kościoła powszechnego; w nich istnieje i z nich składa się jeden i jedyny Kościół katolicki” (KKK 833). Podobnie Sobór Watykański II przez diecezję rozumie: „część (*portio*) Ludu Bożego, powierzona pieczy pasterskiej biskupa i współpracujących z nim kapłanów, tak, by trwając przy swym pasterzu i zgromadzona przez niego w Duchu Świętym przez Ewangelię i Eucharystię, tworzyła Kościół partykularny, w którym prawdziwie obecny jest i działa jeden, święty, katolicki i apostoelski Kościół Chrystusowy” (DB 11). Innymi słowy Kościół partykularny to społeczność chrześcijan zjednoczonych wokół biskupa otoczonego prezbiterium, która przyjmuje słowo Boże, wyznaje wspólną wiarę, sprawuje Eucharystię i trwa we wspólnocie z innymi Kościołami partykularnymi. Diecezja zatem to część Ludu Bożego, która jest ukształtowana na wzór Kościoła powszechnego i mając w sobie wszystkie istotne elementy Kościoła

Chrystusowego uobecnia misterium całego Kościoła w historii i kulturze konkretnego ludu.

6. Duch Święty obdarza Kościół „rozmaitymi darami hierarchicznymi i charyzmatycznymi i za ich pomocą kieruje nim oraz przyozdabia go swoimi owocami” (Ef 4,11-12; 1 Kor 12,4; Ga 5,22; KK 4). Wiąż między Kościołem powszechnym a poszczególnymi Kościołami partykularnymi gwarantuje urząd i posługa biskupa. Dzięki pełni sakramentu kapłaństwa biskup jest nauczycielem, kapłanem i pasterzem gromadzącym wiernych w jedną świętą wspólnotę, a zarazem, dzięki swojej przynależności do jednego, niepodzielnego kolegium biskupów, łączy ściśle swój Kościół partykularny z całym Kościołem powszechnym, który stanowi wspólnotę Kościołów partykularnych (*communio Ecclesiarum*). Stan biskupi „stanowi razem ze swoją głową, Biskupem Rzymu, a nigdy bez niego, podmiot najwyższej i pełnej władzy nad całym Kościołem. Władza ta jednak może być wykonywana wyłącznie za zgodą Biskupa Rzymu” (DB 4). Wiąż między Kościołem powszechnym a poszczególnymi Kościołami partykularnymi wyraża się w jedynym kapłaństwie Chrystusa, którego pełnia należy jedynie do biskupów i to niepodzielnie w swej całości do wszystkich razem i do każdego z nich. Stąd biskup reprezentuje zarówno Kościół partykularny, jak i Kościół powszechny.
7. Jednym z istotnych elementów konstytuujących Kościół partykularny jest Eucharystia, będąca „źródłem i zara-

zem szczytem całego życia chrześcijańskiego” (KK 11). W sprawowaniu Eucharystii pod przewodnictwem biskupa lub w jego imieniu urzeczywistnia się w Kościele partykularnym cała istota Kościoła Chrystusowego. Kościół żyje dzięki Eucharystii i jest najbardziej sobą w celebracji Eucharystii. Każda diecezja to partykularna forma wcielenia tego samego Kościoła powszechnego, podobnie jak w Eucharystii wszędzie sprawowanej uobecnia się jedyna ofiara Chrystusa.

8. W każdej diecezji realizuje się misterium zbawcze człowieka wpisane w tajemnicę Chrystusa Odkupiciela i Kościoła, który prowadzi ludzi do udziału w tajemnicy życia Trójjedynego Boga, ponieważ „Człowiek jest drogą Kościoła” (RH 14). W każdym Kościele partykularnym jest obecna w sposób sakramentalny tajemnica Kościoła powszechnego, jednak żaden Kościół partykularny nie doświadcza do końca bogactwa głębi tej tajemnicy. Tylko komuniam wszystkich Kościołów partykularnych w jedynym Kościele powszechnym może ukazać całe bogactwo tkwiących w nim możliwości. Diecezje są odrębnymi jednostkami w administracji kościelnej i mają własną osobowość duchowo-charyzmatyczną. Tę odrębność tworzą: posługa biskupa diecezjalnego, praca kapłanów i zaangażowanie świeckich oraz poziom życia religijnego. Ta różnorodność nie jest zaprzeczeniem powszechności Kościoła, lecz jej dopełnieniem. Każda diecezja jest ta-

jemnicą zbawczą, podobnie jak cały Kościół powszechny. Prowadzi człowieka do Chrystusa Odkupiciela, do życia nadprzyrodzonego, które koncentruje się wokół Eucharystii. W ten sposób diecezja staje się drogą człowieka do Chrystusa w określonym czasie historii i w danych warunkach geograficzno-społecznych.

9. „Synod diecezjalny jest zebraniem wybranych kapłanów oraz innych wiernych Kościoła partykularnego, którzy dla dobra całej wspólnoty diecezjalnej świadczą pomoc biskupowi diecezjalnemu” (kan. 460), który jest jedynym ustawodawcą na Synodzie. Synod diecezjalny stanowi szczególną formę wykonywania władzy pasterskiej przez biskupa diecezjalnego przy udziale szerszej reprezentacji Ludu Bożego. Pomaganie przez wszystkich wiernych – zarówno duchownych jak i świeckich – biskupowi jako prawodawcy diecezjalnemu realizuje się zawsze we wspólnocie i dla budowania wspólnoty. W działaniu synodalnym realizuje się i umacnia jedność Kościoła partykularnego. Urzeczywistnia się aktywność całej wspólnoty diecezjalnej, chroniąc i umacniając jedność i miłość. Pasterz diecezji, zwołując synod, wybiera społeczną formę wykonywania swojej władzy ustawodawczej. Synod diecezjalny stanowi forum, na którym biskup, zachowując swoją pierwszorzędną, aktywną i nieprzekazywalną odpowiedzialność za Kościół partykularny, wyzwała wspólną odpowiedzialność wszystkich ochrzczonych za diecezję, aby skutecznie „nieść światło Ewangelii”.

1. OSOBY W KOŚCIELE

1.1. WIERNI ŚWIECCY W DIECEZJI

10. Papież Franciszek przypomina, że „każdy ochrzczony, niezależnie od swej funkcji w Kościele i stopnia wykształcenia w wierze, jest aktywnym podmiotem ewangelizacji i czymś niestosownym byłoby myśleć o schemacie ewangelizacji prowadzonej przez wykwalifikowanych pracowników, podczas gdy reszta wiernego ludu byłaby tylko odbiorcą ich działań. Nowa ewangelizacja powinna pociągać za sobą nowy protagonizm każdego z ochrzczonych. To przekonanie przybiera postać apelu skierowanego do każdego chrześcijanina, by nikt nie wyrzekął się swego udziału w ewangelizacji. Jeśli ktoś rzeczywiście doświadczył miłości Boga, który go zbawia, nie potrzebuje wiele czasu, by zacząć Go głosić” (EG 120). Świeccy powołani są do tego, aby w szczególny sposób angażować się na rzecz Kościoła i głoszenia Dobrej Nowiny. Jako świadkowie Chrystusa świeccy zostali wyposażeni

w „zmysł wiary i łaskę słowa” (KK 35). Obecny Synod Diecezji Sandomierskiej zamierza wskazać wiernym świeckim kierunki ich współpracy z duszpasterzami oraz zadania konieczne do wypełnienia powołania do głoszenia Ewangelii..

1.1.1. ZNACZENIE ŚWIECKICH W ŻYCIU KOŚCIOŁA

11. Duch Święty wzywa wszystkich wiernych Kościoła diecezjalnego, zjednoczonych wokół biskupa, aby byli odpowiedzialni za dobro tego Kościoła. Zgromadzenie Synodalne rozeznaje liczne wyzwania i zadania, które można i należy podjąć oraz zrealizować w gronie zaangażowanych wiernych świeckich, którym Duch Święty udziela darów i charyzmatów, służących wspólnocie parafialnej, a także lokalnej społeczności. Dzięki temu mogą oni stać się gotowi do podejmowania działań ewangelizacyjnych, społecznych, kulturalnych i charytatywnych.
12. Wierni świeccy powinni własną postawą stawać w obronie Kościoła, a także wartości chrześcijańskich, które to mają stanowić sens działań i życia każdego katolika. Z przyjęcia tych zasad i wartości wynika moralny obowiązek „zaangażowania się dla sprawiedliwości, według roli, powołania i warunków” (SRS 41).
13. Refleksja synodalna rozeznaje nakaz głoszenia Ewangelii jako zadanie i posłannictwo nie tylko duszpasterzy, ale

także wiernych świeckich, włączonych do Kościoła poprzez chrzest.

14. Zobowiązuje się duszpasterzy do wspierania różnego rodzaju grup, wspólnot, zrzeszeń bądź ruchów oraz troszczenie się o rzetelną realizację zatwierdzonych, właściwych im programów formacyjnych. W odniesieniu do grup nieposiadających zatwierzonego programu formacyjnego zobowiązuje się kapłanów do wypracowania stosownych form duszpasterskiego towarzyszenia tym grupom i troski o doktrynalną poprawność prowadzonej formacji.
15. Miejscem gromadzenia wiernych dla wzrastania w świętości, uczestniczenia w posłannictwie Kościoła i przeżywania więzi jest własna parafia, która powinna być pojmowana jako „wspólnota wspólnot”.
16. Zaleca się duszpasterzom, aby proponowali wiernym takie spotkania formacyjne i modlitewne, konferencje i katechezy, w które zaangażowana będzie możliwie największa liczba świeckich. Różnorodne grupy modlitewne, formacyjne, charytatywne, itp., istniejące przy parafiach, powinny troszczyć się o głęboko chrześcijańskie relacje międzyludzkie.
17. Synod zaleca, aby organizowane przez duszpasterzy lub świeckich spotkania urzeczywistniały pokoleniową wymianę doświadczeń, a także stanowiły miejsce pielęgnowania dziedzictwa zwyczajów chrześcijańskich oraz tradycji lu-

dowych, ściśle związanych z wiarą katolicką. Zaangażowanie świeckich w tej przestrzeni jest niezbędne. Pielęgnowanie wartości religijnych, moralnych oraz kulturowych powierza się trosce zarówno duszpasterzy jak i wiernych świeckich. Wszelkie formy aktywności, zgodne z duchem Ewangelii oraz nauczaniem Kościoła, takie jak: grupy teatralne, muzyczne, koncerty, przeglądy, konkursy, festiwale, misteria świąteczne, kongresy kultury chrześcijańskiej, festyny ewangelizacyjno-charytatywne itp., należy popierać, poszerzać i rozwijać, tak, aby w możliwie najszerszym zakresie docierać do wiernych.

1.1.2. FORMACJA ŚWIECKICH

18. Synod przypomina wiernym świeckim o konieczności stałego pogłębiania swojej formacji chrześcijańskiej, której celem jest wzrost życia łaski i skuteczne rozwijanie owoców darów Ducha Świętego. Rozwój ten powinien obejmować nie tylko formację duchową, ale także akcentować znaczenie formacji ludzkiej i intelektualnej.
19. Zachęca się świeckich, aby pogłębiali wiedzę teologiczną poprzez modlitwę i rozwój życia duchowego, lekturę dokumentów i dzieł z zakresu chrześcijańskiej tradycji duchowej, ascetycznej oraz mistycznej.
20. Zaleca się rozpropagowanie praktyki regularnej adoracji Najświętszego Sakramentu w przestrzeni ciszy i milcze-

nia, aby umacniać w świadomości wiernych świeckich konieczność odkrywania obecności Jezusa w Najświętszym Sakramencie, w trosce o osobiste życie duchowe. W parafiach należy stwarzać jak najczęstsze okazje do takiej adoracji i akcentować jej doniosłość w ramach różnych form pracy duszpasterskiej.

21. Synod zaleca troskę o regularne przyjmowanie Komunii świętej oraz sakramentu pokuty i pojednania w ramach osobistej formacji duchowej każdego wiernego świeckiego, a także pogłębianie świadomości znaczenia sakramentów w życiu chrześcijańskim.
22. Zachęca się wiernych świeckich do jednakowej troski zarówno o indywidualny jak i o wspólnotowy wymiar modlitwy, jako niezbędny warunek rozwoju życia duchowego.
23. Zaleca się, aby świeccy, we współpracy z duszpasterzami, tworzyli grupy zajmujące się formacją liturgiczną i biblijną, poprzez wspólnotowe rozważanie słowa Bożego. Jednocześnie powinno się propagować otwartość takich wspólnot na obecność wiernych, pozostających poza grupami działającymi w parafii.
24. Osoby odpowiedzialne za działające przy parafii grupy Synod usilnie zachęca do uwzględnienia w programach formacyjnych takich treści, które mogłyby służyć przygotowaniu wiernych świeckich do podjęcia zadania ewangelizatorów. Należy to jednak zawsze czynić z zachowaniem koniecznej rozwagi i odpowiedzialności.

25. Synod dostrzega wielką duchową wartość w realizowaniu przez wiernych świeckich praktyki możliwie najczęstszego uczestnictwa w dowolnej, osobiście wybranej formie rekolekcji zamkniętych. Jednocześnie zaleca się, aby na stronach internetowych i w innych dostępnych środkach przekazu parafie zamieszczały aktualne informacje o rekolekcjach oraz dniach skupienia proponowanych w diecezji.
26. Zachęca się wiernych świeckich do podjęcia większej odpowiedzialności za moralny wymiar życia bliźnich, szczególnie osób znajdujących się w rozmaitych potrzebach duchowych i materialnych, a także katolików żyjących w związkach niesakramentalnych. Świeccy zobowiązani są do głoszenia Ewangelii ludziom, do których duchowni niejednokrotnie mają ograniczony dostęp.
27. Synod podkreśla, że na każdym wiernym świeckim spoczywa obowiązek zabiegania o dobro wspólne, szacunku dla godności każdego człowieka, solidarności ze słabszymi i samotnymi oraz umiłowania wolności i prawdy.
28. Przywilejem świeckich jest możliwość korzystania z rozmaitych okazji do pogłębienia wiedzy z zakresu katolickiej nauki społecznej, a tym samym do budowania *etosu* chrześcijan aktywnych w życiu społeczno-politycznym.
29. Zachęca się do pogłębienia wiedzy o Kościele poprzez odpowiednie zainteresowanie sytuacją Kościoła lokalnego i Kościoła powszechnego, a także poprzez lekturę

publikacji przedstawiających historię, rozwój i bieżące problemy Kościoła.

1.1.3. ZAANGAŻOWANIE ŚWIECKICH W ŻYCIE KOŚCIOŁA

30. Wierni świeccy mają obowiązek troski o duchowe i materialne potrzeby swojej parafii oraz wspierania jej funkcjonowania. W tym zakresie świeccy są zobowiązani do współpracy z duszpasterzami.
31. Synod przypomina, że w każdej parafii należy powołać radę parafialną, która ma zajmować się sprawami ekonomicznymi i duszpasterskimi (por. kan. 536, 537). Przewodniczącym tej rady jest proboszcz. W wyjątkowych przypadkach proboszcz może zlecić przewodniczenie posiedzeniu wikariuszowi. Członkowie rady są wybierani przez wiernych i zatwierdzeni przez proboszcza. Winni oni reprezentować poszczególne rejony oraz grupy stanowe i zawodowe parafii. Zadaniem tej rady jest wspieranie proboszcza w administrowaniu dobrami parafii oraz służenie pomocą i radą w duszpasterstwie. Rada parafialna jest gremium doradczym i nie może rościć sobie uprawnień decyzyjnych (por. kan. 536 §2). Skład osobowy i działanie rady określa Statut Rady Parafialnej (Aneks 1).
32. Osoby świeckie mogą pełnić funkcję nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej. Mogą oni zanosić Komunię

świętą osobom chorym i w podeszłym wieku do domów lub hospicjów i pomagać w jej rozdawaniu kapelanom w szpitalu. Ponieważ są nadzwyczajnymi szafarzami nie powinni wchodzić w kompetencje szafarzy zwyczajnych, nie powinni sami wyjmować lub odnosić Najświętszego Sakramentu do tabernakulum ani podejmować go z ołtarza – powinni otrzymywać Komunię świętą bezpośrednio od kapłana. Synod zobowiązuje do tego, by szafarze świeccy nie wyręczali księdza w jego posłudze szafarza zwyczajnego wtedy, gdy nie jest to konieczne. Natomiast mogą pomagać w rozdawaniu Komunii świętej w sytuacji, gdy w świątyni zgromadzi się większa liczba wiernych, przy jednoczesnym braku odpowiedniej liczby kapłanów.

33. Szafarzem nadzwyczajnym może być osoba powyżej 25 roku życia. Szafarz musi odznaczać się nienaganym życiem moralnym i pobożnością, oraz dojrzałością w wierze. Powinien posiadać przynajmniej wykształcenie średnie, cieszyć się dobrą opinią wiernych oraz przejść odpowiednie przygotowanie teologiczne.
34. Błogosławieństwo i zezwolenie na posługę nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej jest z zasady udzielane na jeden rok, jednak z możliwością przedłużenia przez biskupa na każdy kolejny rok, na wyraźną prośbę proboszcza, jeśli nie ma żadnych zastrzeżeń co do osoby szafarza. Z poważnych przyczyn zgoda na pełnienie tej posługi

- może być cofnięta w każdej chwili przez biskupa lub proboszcza.
35. Synod zachęca wiernych świeckich, aby propagowali treści służące ewangelizacji, a do tego wykorzystywali dostępne im środki przekazu. Ponadto zachęca wiernych do brania aktywnego udziału w publicznym dialogu za pomocą współczesnych dostępnych im środków przekazu.
 36. Świeccy powinni wykazywać się ostrożnością i krytycyzmem w stosunku do literatury, programów radiowych i telewizyjnych, filmów, treści zamieszczonych w internecie, itp. i w razie wątpliwości konsultować się z duszpasterzami. Synod zaleca parafiom propagowanie wiarygodnych i posiadających aprobatę władzy kościelnej materiałów wprowadzających w prawdy katolickiej wiary. Duszpasterze powinni starć się o gromadzenie literatury i innych materiałów w parafialnych bibliotekach i udostępnianie ich wiernym.
 37. Synod zaleca, aby każda parafia prowadziła własną stronę internetową, która powinna być systematycznie aktualizowana przez upoważnione do tego osoby. Odpowiedzialnym za treści umieszczane na stronach parafialnych jest proboszcz.

1.2. DUCHOWIEŃSTWO W DIECEZJI

38. Prezbiterzy uczestniczą w jedynym kapłaństwie Jezusa Chrystusa i jako współpracownicy stanowią z biskupem diecezjalnym jedno grono kapłańskie – prezbiterium Kościoła sandomierskiego. Ze względu na ten udział w jedynym kapłaństwie i posłannictwie Chrystusa kapłani powinni szczerze uznawać biskupa za swojego ojca i ze czcią okazywać mu posłuszeństwo. Biskup ma natomiast uważać kapłanów – swoich współpracowników – za synów i przyjaciół, podobnie jak Chrystus, który nie nazywa swoich uczniów „sługami”, lecz „przyjaciółmi” (por. J 15,15). W relacji między biskupem a prezbiterami powinien panować klimat zaufania i dialogu. Każdy kapłan może zwrócić się do biskupa ze swoimi problemami osobistymi i duszpasterskimi, aby znaleźć odpowiednią pomoc, zrozumienie i oparcie.

1.2.1. TROSKA O POWOŁANIA KAPŁAŃSKIE

39. Synod uświadamia wszystkim wiernym ich odpowiedzialność za powołania do kapłaństwa. Cała społeczność wierzących winna tak promieniować modlitwą oraz swoim ewangelicznym sposobem życia, aby młodzi ludzie mogli w głębi swojego serca usłyszeć głos wołającego ich Boga.

40. Pierwszym odpowiedzialnym za duszpasterstwo powołaniowe jest biskup diecezjalny. W dziele wspierania powołań do życia kapłańskiego winien być on wspomagany przez kapłanów i świeckich, którzy potrafią z entuzjazmem przekazywać młodym ludziom miłość do Jezusa Chrystusa, a także przez wspólnotę Wyższego Seminarium Duchownego.
41. Proboszczowie w powierzonych sobie parafiach powinni budować atmosferę sprzyjającą wspieraniu nowych powołań. Dzięki działalności duszpasterzy i ich owocnej współpracy z wiernymi świeckimi wspólnoty parafialne mogą stać się środowiskiem wspomagającym młodych ludzi w rozeznawaniu życiowego powołania. W działalności duszpasterskiej i sposobie bycia wszyscy kapłani powinni być otwarci na młodzież. Szczególnie należy otoczyć duchową opieką osoby, które przejawiają predyspozycje do życia kapłańskiego. Opieka ta wyraża się przede wszystkim poprzez kierownictwo duchowe, podawanie odpowiedniej lektury i wskazywanie możliwości kontaktu z Wyższym Seminarium Duchownym w Sandomierzu.
42. Synod zaleca kapłanom, aby mając na uwadze powołania, otaczali specjalną opieką wszelkie form parafialnego duszpasterstwa młodzieży, szczególnie Liturgicznej Służby Ołtarza, pamiętając, że wśród ministrantów i lektorów budzi się najwięcej powołań do kapłaństwa. Nie mniejszą wagę należy przywiązywać do prowadzenia innych

grup, takich jak: Ruch Światło-Życie, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, schole parafialne, itp. W programie działalności tych grup powinny znaleźć się spotkania o tematyce powołaniowej. Tematyka powołaniowa powinna pojawić się również w programach działalności duszpasterstw akademickich.

43. W parafiach, zwłaszcza tych, z których pochodzą klerycy, powinno funkcjonować Stowarzyszenie Przyjaciół WSD, obejmujące dorosłych, a także młodzież i dzieci. Spotkania parafialnych wspólnot Stowarzyszenia Przyjaciół WSD z zasady powinny odbywać się w pierwsze czwartki miesiąca i być związane z adoracją Najświętszego Sakramentu w intencji powołań i osób powołanych.
44. Wspieraniu powołań do kapłaństwa w parafiach służą:
 - a) świadectwo życia kapłanów w parafii;
 - b) organizowanie specjalnych modlitw oraz ofiarowanie wyrzeczeń w intencji powołań kapłańskich oraz wytrwania w powołaniu;
 - c) nadawanie oprawy powołaniowej już istniejącym nabożeństwom; duszpasterze wraz ze zgromadzonymi wiernymi winni często modlić się o nowe i święte powołania;
 - d) szerzenie tematyki powołaniowej podczas uroczystości parafialnych, takich jak: odpust, wizytacja biskupa, bierzmowanie młodzieży, prymicje, jubileusze kapłańskie;

- e) podtrzymywanie i rozwijanie dekanalnych pielgrzymek na Jasną Górę i do innych sanktuariów w intencji powołań oraz dni postnych kapłanów w intencji powołań;
 - f) propagowanie w parafiach działalności Stowarzyszenia Przyjaciół Wyższego Seminarium Duchownego.
45. Wspieraniu powołań do kapłaństwa ze strony wspólnoty Wyższego Seminarium Duchownego służą:
- a) tzw. „niedziele powołaniowe” organizowane przez Wyższe Seminarium Duchowne;
 - b) „Weekendowe Dni Skupienia” oraz „Rekolekcje powołaniowe” w Wyższym Seminarium Duchownym. Przy tej okazji Synod przypomina, że kapłani zobowiązani są do zachęcania i wysłania przedstawicieli młodzieży, przede wszystkim ministrantów, na powyższe spotkania;
 - c) aktywne uczestnictwo alumnów Wyższego Seminarium Duchownego w Diecezjalnej Szkole Ceremoniarza i Animatora;
 - d) udział kleryków w różnych wakacyjnych formach działalności duszpasterskiej, jak: rekolekcje Liturgicznej Służby Ołtarza, rekolekcje Ruchu Światło-Życie, Piesza Pielgrzymka na Jasną Górę i wypoczynek wakacyjny organizowany przez poszczególne parafie oraz Caritas;
 - e) katechezy powołaniowe głoszone przez alumnów V i VI rocznika, które winny być przeprowadzane w przedostatnim roku nauki szkoły średniej;

- f) „Dzień Otwartej Furty” w Wyższym Seminarium Duchownym;
 - g) działalność o charakterze powołaniowym prowadzona w opracowywanym i wydawanym przez kleryków czasopiśmie „Powołanie” oraz na stronie internetowej seminarium duchownego;
 - h) nowenna przed święceniami kapłańskimi oraz prymicje kapłańskie.
46. Szczególną rolę w dziele rozwoju powołań odgrywają rodziny chrześcijańskie, które jako wspólnoty domowego Kościoła a zarazem pierwsze „seminaria” wzrastających w nich dzieci, są miejscem doświadczenia ewangelicznych wartości oraz miłości ofiarującej się Bogu i innym. Należy zachęcać rodziców do modlitwy o wybór właściwej drogi życiowej ich dzieci, a rodziców kapłanów i osób życia konsekrowanego do postawy głębokiej wdzięczności za powołanie ich synów i córek do wyłącznej służby Bogu.
47. Nie bez znaczenia dla młodego człowieka rozeznającego swoje powołanie jest atmosfera w środowisku szkolnym, a zwłaszcza postawa katechetów, zarówno duchownych jak i świeckich oraz innych nauczycieli. Wszyscy oni powinni otaczać uczniów troskliwą opieką, tak, aby uczniowie nie tylko zyskali dobre przygotowanie intelektualne do dalszych studiów, ale aby umieli odkryć swoje powołanie, którym Bóg ich obdarza, i zdecydowali się chętnie za

nim pójść. Wszyscy katecheci powinni w swoim nauczaniu podejmować temat powołania.

48. Należy pogłębiać poczucie odpowiedzialności wszystkich wierzących za formację chrześcijańską młodego pokolenia. Wszyscy członkowie wspólnot parafialnych powinni, w imię odpowiedzialności za przyszłość Kościoła, tworzyć swoją chrześcijańską postawą atmosferę, w której możliwe będzie rozeznanie przez młodych Bożej woli i odważne pójście za głosem Bożego powołania.

1.2.2. FORMACJA SEMINARYJNA

49. Osoby z diecezji sandomierskiej rozpoznające powołanie do kapłaństwa z zasady odbywają studia w Wyższym Seminarium Duchownym w Sandomierzu.
50. Do Wyższego Seminarium Duchownego przyjmuje się tylko kandydatów, którzy zdali maturę i spełniają warunki zawarte w *Ratio Institutionis Sacerdotalis pro Polonia*. Opinię o kandydacie do seminarium wystawia proboszcz oraz katecheta.
51. Zasadniczo do seminarium nie przyjmuje się kandydatów, którzy opuścili inne seminaria niezależnie od motywów i opinii. W wyjątkowych przypadkach ostateczną decyzję o przyjęciu podejmuje rektor WSD po przedstawieniu sprawy biskupowi diecezjalnemu.

52. Pierwszorzędnym celem działalności Wyższego Seminarium Duchownego jest jak najlepsze przygotowanie alumnów do podjęcia posługi kapłańskiej. Właściwa praca i funkcjonowanie tej instytucji winny być przedmiotem szczególnej troski nie tylko biskupa, wychowawców i profesorów, ale także całego prezbiterium i wszystkich wiernych. Dlatego wszyscy powinni otoczyć seminarium modlitwą, opieką duchową i materialną.
53. Formacja seminaryjna przebiega według norm wydanych przez Stolicę Apostolską i biskupa sandomierskiego.

1.2.3. STAŁA FORMACJA KAPŁANÓW

54. Każdy prezbiter jest powołany do stałej formacji na mocy „charyzmatu Bożego” otrzymanego w sakramencie święceń, zgodnie z napomnieniem Apostoła Pawła: „przypominam ci, abyś rozpałił na nowo charyzmat Boży, który jest w tobie” (2 Tm 1,6). Formacja stała jest kontynuacją procesu ciągłego dojrzewania duchowego rozpoczętego w seminarium, polegającego na pogłębianiu wymiaru ludzkiego, duchowego, intelektualnego i duszpasterskiego.
55. W ramach formacji permanentnej neoprezbiterów organizowane są odpowiednie spotkania. Za ich organizację i przebieg odpowiedzialny jest rektor i ojciec duchowny Wyższego Seminarium Duchownego. Spotkania te mają odbywać się w budynku Seminarium. W czasie zjazdów

należy umożliwić neoprezbiterom skorzystanie z sakramentu pokuty i pojednania oraz adorację Najświętszego Sakramentu.

56. Dla księży od drugiego do dziesiątego roku kapłaństwa przewidziane są w ciągu roku cztery spotkania. Dwa z nich to spotkania zwyczajne, które mają odbywać się w Instytucie Teologicznym. Na spotkaniach tych kapłani słuchają konferencji ascetycznej oraz wykładów z teologii, filozofii bądź prawa kanonicznego. Spotkania te odbywają się we współpracy z instytucjami edukacji nauczycieli. Za organizację i przebieg spotkań odpowiedzialny jest kierownik do spraw stałej formacji kapłańskiej wraz z wikariuszem biskupim do spraw duchowieństwa diecezjalnego i diecezjalnym ojcem duchownym. Kapłani powyższych roczników są także zobowiązani do udziału w „Dniu modlitw o uświęcenie kapłanów” oraz spotkaniach nadzwyczajnych, np. różnego rodzaju sympozjach organizowanych przez Kurie Diecezjalną lub inne instytucje kościelne.
57. Księża po piątym roku kapłaństwa zdają tzw. „egzamin wikariuszowski”. Z egzaminu tego zwolnieni są kapłani, którzy mają co najmniej stopień licencjata z teologii, prawa kanonicznego lub filozofii.
58. Księża po dziesiątym roku kapłaństwa zdają tzw. „egzamin proboszczowski”. Księża posiadający stopień doktora teologii, prawa kanonicznego czy filozofii są zwolnieni z tego egzaminu.

59. Księża do dziesiątego roku kapłaństwa włącznie zobowiązani są do czynnego zaangażowania w różne formy wakacyjnego duszpasterstwa. Pozostałych kapłanów zachęca się do zaangażowania w te formy duszpasterstwa.
60. Wszystkich księży diecezjalnych i zakonnych pracujących w diecezji zachęca się do udziału we Mszy Krzyżma Świętego, „Dniu modlitw o uświęcenie kapłanów”, spotkaniach duszpasterskich i sympozjach naukowych organizowanych przez diecezjalne instytucje kościelne oraz zobowiązuje się do udziału w spotkaniach kapłańskich odbywających się w dekanatach.
61. Każdego roku kapłani zobowiązani są do udziału w rekolekcjach zamkniętych i przedstawienia zaświadczenia o tym udziale w Kurii Diecezjalnej, jeśli rekolekcje były odbyte poza Wyższym Seminarium Duchownym w Sandomierzu. Kapłani do dziesiątego roku kapłaństwa winni w tym okresie odbyć rekolekcje przynajmniej trzy razy w budynku Seminarium. Wszystkich kapłanów zachęca się do odbywania rekolekcji kapłańskich w ośrodkach na terenie diecezji sandomierskiej.
62. Wszyscy kapłani powinni się troszczyć o własny rozwój duchowy poprzez wybór właściwego kierownika duchowego oraz udział w dniach skupienia. Mają oni również systematycznie poszerzać i pogłębiać swoją wiedzę, zwracając szczególną uwagę na nauczanie Ojca Świętego, dokumenty Stolicy Apostolskiej oraz Konferencji Episkopatu Polski,

szczególnie te, które zostały zawarte w „Kronice Diecezji Sandomierskiej”. Zachęca się kapłanów do aktywnego włączania się w działalność stowarzyszeń kapłańskich zarówno diecezjalnych, jak i ogólnokościelnych.

63. Przypomina się o osobistych praktykach duchowych kapłanów: obowiązku codziennej Liturgii Godzin (por. kan. 1174 §1) oraz Mszy świętej, nawet gdy nie ma wiernych (por. kan. 904) i zamówionej intencji. Zachęca się kapłanów do regularnego czytania i rozważania słowa Bożego, codziennego nawiedzenia Najświętszego Sakramentu, modlitwy różańcowej i rachunku sumienia oraz regularnego korzystania z sakramentu pokuty.
64. W celu umacniania powołania, zachęca się do włączania praktyk duchowych, takich jak: wspólna modlitwa i adoracja Najświętszego Sakramentu, także w spotkania kapłańskie organizowane przez samych księży, np. spotkania kursowe, rocznice święceń, itp.
65. Spotkania formacyjne dla kapłanów w wieku emerytalnym organizuje diecezjalny ojciec duchowny wraz z dyrektorem Domu Księży Emerytów.

1.2.4. RELACJE MIĘDZY KAPŁANAMI I SPRAWY BYTOWE

66. Kapłan, choć nie zobowiązuje się do ubóstwa ślubem publicznym, powinien prowadzić życie proste, pozbawione

- oznak próżności i luksusu, używać dóbr doczesnych z poczuciem odpowiedzialności i umiarkowania oraz być gotowym do dzielenia się tym, co posiada z potrzebującymi. Bez zgody Kurii kapłanom nie wolno inicjować żadnej prywatnej działalności gospodarczej.
67. Kapłan powinien być rozpoznawany przede wszystkim przez swoją postawę, lecz także przez wygląd zewnętrzny. Zabrania się duchownym noszenia długich włosów i ekstrawaganckich fryzur. Strojem dla duchownego jest sutanna lub tzw. „strój krótki”. Sutanna obowiązuje przy wszystkich czynnościach liturgicznych. Strój duchowny obowiązuje na terenie Kurii Diecezjalnej, Sądu Biskupiego i Wyższego Seminarium Duchownego, a także podczas katechezy, dyżuru w kancelarii parafialnej oraz publicznych wystąpień, także tych, które nie mają charakteru liturgicznego.
68. Wszyscy członkowie prezbiterium sandomierskiego powinni darzyć się miłością i czcią, niezależnie od wieku i stanowiska. Wskazane jest podtrzymywanie dojrzałych i głębokich relacji kapłańskich, które mogą stanowić oparcie w trudnościach i pomoc w posłudze duszpasterskiej. Szczególna więź braterska powstaje między prezbiterami jednego rocznika święceń. Należy ją podtrzymywać przez zjazdy z okazji rocznicy święceń i innych uroczystości.
69. Proboszczowie powinni rozwijać wspólnotę ze swoimi wikariuszami, pobudzając ich do gorliwości jako współ-

uczestników troski duszpasterskiej. Wikariusze ze swojej strony, w celu budowania więzi kapłańskiej, powinni szanować proboszcza, uznając jego autorytet. Ważna jest również otwartość proboszcza na inicjatywy wikariusza. Proboszcz powinien być też gwarantem kontynuacji działań duszpasterskich podejmowanych przez kolejnych wikariuszy.

70. Szczególnego braterskiego wsparcia wymagają zwłaszcza kapłani w pierwszych latach po święceniach, wchodzący w pracę duszpasterską, którzy niekiedy przeżywają zetknięcie się ideału z rzeczywistością i odczuwają potrzebę wymiany doświadczeń i braterskiego podniesienia na duchu.
71. Upomnienie braterskie w przypadku ciężkiego grzechu jest obowiązkiem każdego chrześcijanina (por. Mt 18,15-18). Tym bardziej jest ono obowiązkiem prezbitera wobec współbrata, którego grzech wywołuje zgorzenie we wspólnocie Kościoła lokalnego. Kapłani tolerujący zło moralne konfratrów, zwłaszcza powodujące wielkie zgorzenie, mają, przez swoje milczenie, udział w ich grzechu. Kierując się dobrem duchowym współbrata prezbiterzy nie powinni zapominać o ewangelicznych etapach tego upomnienia: w cztery oczy, wobec świadka i wobec Kościoła (por. Mt 18,15-17). Obowiązek takiego upomnienia braterskiego mają także osoby świeckie, których uzasadnione upomnienie prezbiter powinien przyjąć z pokorą.

72. Kapłani mogą wnosić skargi do sądów państwowych jedynie za zezwoleniem biskupa diecezjalnego.
73. Kapłani powinni sumiennie dbać o dobra materialne parafii i dysponować pieniędzmi zgodnie z przepisami prawa powszechnego i diecezjalnego.
74. Księża będący pracownikami Kurii i innych instytucji diecezjalnych nie przestają być kapłanami i duszpasterzami. Ich odpowiedzialność duszpasterska nie jest z tego względu mniejsza niż prezbiterów pracujących w parafiach. Pracownicy tych instytucji powinni czynnie współpracować z pozostałymi prezbiterami.
75. Ofiary wiernych składane z racji posług religijnych (*iura stolae*) oraz stypendia mszalne są głównym źródłem utrzymania kapłanów. Ofiary i stypendia mszalne są dobrowolne, a intencje mszalne należy aplikować zgodnie z wolą ofiarodawcy.
76. Prawo do uczestniczenia w dochodach parafii przysługuje kapłanowi od momentu objęcia urzędu zgodnie z dekretem biskupa diecezjalnego.
77. Z ofiar otrzymywanych z okazji sprawowania sakramentów, sakramentaliów, kolędy oraz tzw. „modlitw wypominkowych” proboszcz przekazuje kwartalnie tzw. „takse”, czyli osobiste zobowiązania finansowe kapłanów na cele diecezjalne, od każdego zameldowanego mieszkańca parafii, w wysokości ustalonej przez Diecezjalną Radę Ekonomiczną i zatwierdzonej przez biskupa diecezjalnego.

78. Kapłani katecheci, z racji nauczania religii, przekazują raz w roku na tzw. „fundusz ewangelizacyjny”, na zasadzie podatku nadzwyczajnego (por. kan. 1273), równowartość średniego miesięcznego dochodu z ostatnich pięciu miesięcy, wpłacając ją do końca lutego każdego roku na konto diecezjalne lub do kasy diecezjalnej.
79. W rozliczeniach finansowych należy kierować się zasadą solidarnego i proporcjonalnego udziału kapłanów w przychodach i wydatkach. W tym przypadku obowiązują następujące zasady:
- a) w każdej parafii należy prowadzić wspólną kasę ofiar składanych przez wiernych jako wynagrodzenie kapłanów pracujących w tej parafii;
 - b) w parafii należy prowadzić jedną, wspólną dla wszystkich kapłanów *księgę intencji mszalnych*;
 - c) stypendia wszystkich odprawionych Mszy świętych należy zsumować i obliczyć średnie stypendium z rozliczanego okresu. Następnie kapłan otrzymuje tę sumę pomnożoną przez ilość Mszy świętych odprawianych przez niego. Od stypendiów mszalnych nie należy odliczać części dla organisty lub kościelnego;
 - d) całe stypendium otrzymane z racji drugiej lub kolejnej Mszy świętej odprawianej tego samego dnia, z wyjątkiem Bożego Narodzenia, należy przekazać do Kurii Diecezjalnej (por. kan. 951 §1). Z racji odprawiania drugiej lub trzeciej Mszy świętej w koncelebrze nie wolno przyjąć żadnego stypendium, nawet do odesła-

- nia na cel wskazany przez biskupa diecezjalnego (kan. 952 § 2). Proboszcz odprawiający w niedzielę lub święto nakazane dwie Msze święte, jedną z nich aplikuje za parafian, a jeśli z racji drugiej otrzymuje stypendium, nie odsyła go do Kurii Diecezjalnej, ale zatrzymuje we wspólnej kasie (por. art. 80 a);
- e) z racji wizyty duszpasterskiej księży mogą przyjmować ofiary składane w kościele lub w domach. 60% zebranych ofiar należy podzielić między kapłanów. Dzielić należy przez liczbę większą o jeden od liczby kapłanów pracujących w parafii; proboszcz otrzymuje dwie części tak podzielonej sumy, a pozostali księża po jednej części. Suma ta może być pomniejszona przez proboszcza o brakującą kwotę na opłacenie tzw. „taksty”. 40% zebranych ofiar proboszcz przekazuje do kasy parafialnej;
- f) ofiary otrzymane z racji chrztów, zapowiedzi, ślubów, pogrzebów i sakramentaliów, – tzw. *iura stolae* – oraz ofiary kancelaryjne i ofiary z wypominków, po odliczeniu 10% na opłacenie części tzw. „taksty”, należy w całości sumować i podzielić przez liczbę większą o jeden od liczby kapłanów pracujących w parafii; proboszcz otrzymuje dwie części tak podzielonej sumy, a wikariusze po jednej części;
- g) koszty wyjazdów związanych z pracą duszpasterską winny być pokrywane z kasy parafialnej.

- h) zasady podziału wynagrodzenia otrzymywanego za posługę duszpasterską w parafii kapelanów, którzy nie są wikariuszami, mają być ustalane indywidualnie, według zaakceptowanej przez Kurie Diecezjalną umowy z proboszczem.
80. Proboszcz ma obowiązek zapewnić wikariuszom mieszkanie. Wikariusze ze swoich dochodów opłacają wszelkie wydatki związane z utrzymaniem swoich mieszkań, takie jak: ogrzewanie, wszystkie media i wywóz śmieci. Jeśli kapłani zajmują mieszkania wynajęte przez proboszcza poza plebanią, to czynsz jest opłacany z kasy parafialnej, a oni sami ponoszą opłaty jak na plebanii.
81. Proboszcz ma obowiązek zapewnić wikariuszom możliwie całodzienne wyżywienie na plebanii, lub – jeśli jest to niemożliwe – w innym, odpowiednim miejscu. Wszyscy, którzy korzystają z tego wyżywienia uczestniczą w opłatach związanych z prowadzeniem kuchni, takich jak: media, zatrudnienie osób, zakup produktów, itp. Jeśli wikariusze nie korzystają z całodziennego wyżywienia, to uczestniczą w opłatach związanych z prowadzeniem kuchni z wyłączeniem zakupu produktów. Proboszcz, wikariusze i ewentualnie inni kapłani posługujący w parafii zobowiązani są jednak do jednego wspólnego posiłku w ciągu dnia.
82. Remonty i malowanie mieszkania wikariuszy wykonuje proboszcz z funduszy parafialnych. Nietypowe udogod-

nienia w mieszkaniu wikariusz może wprowadzić za zgodą proboszcza na swój koszt.

83. Duchowni zobowiązani są ze środków osobistych terminowo uiszczać składki na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne do ZUS i podatek od osób duchownych do Urzędu Skarbowego oraz określone dekretem biskupa osobiste zobowiązania finansowe kapłanów.
84. Kapłani nie mogą bez zgody Kurii Diecezjalnej przyjmować na stałe zamieszkanie w budynkach kościelnych krewnych i innych osób.
85. Każdemu kapłanowi przysługuje miesiąc urlopu w ciągu roku kalendarzowego. Urlop powinien być uzgodniony z odpowiednim przełożonym. Duszpasterstwo wakacyjne (jeden wyjazd) nie jest traktowane jako czas urlopu. Kapłani zatrudnieni w duszpasterstwie parafialnym mają prawo do jednego dnia wolnego w tygodniu, pod warunkiem, że potrzeby duszpasterskie nie wymagają rezygnacji z tego prawa. Dzień wolny powinien być wykorzystany zarówno na odpoczynek, jak i dodatkowe studium oraz przygotowanie zadań duszpasterskich.
86. Wyjazd zagraniczny poza czasem urlopu wymaga zgody biskupa.
87. Informacja o zmianach parafii przez księży wikariuszy winna być zasadniczo podana w czerwcu, przed zakończeniem zajęć szkolnych. Objęcie urzędu w nowej parafii powinno nastąpić najpóźniej do 25 sierpnia.

88. Każdy kapłan ma obowiązek sporządzenia testamentu zgodnie z przepisami prawa cywilnego, to znaczy: albo napisanego w całości własnoręcznym pismem i własnoręcznie podpisanego pełnym imieniem i nazwiskiem albo sporządzonego w formie aktu notarialnego (Aneks 18, Aneks 19). Testament musi być również opatrzony datą. Po napisaniu testamentu winien on być złożony u dziekana lub w Kurii Diecezjalnej i odnawiany co pięć lat. Testament składa się w zaklejonej i podpisanej kopercie wraz z datą złożenia. W chwili przejścia kapłana na emeryturę dziekan informuje Kurie Diecezjalną o aktualnym testamencie.
89. W testamencie kapłana powinny się znajdować: treści o charakterze duchowym, np. podziękowanie Bogu, prośba o modlitwę, itp., wskazówki dotyczące pogrzebu i miejsca pochówku, rozporządzenie dotyczące sprawowania Mszy św. i ewentualnie inne polecenia.
90. W testamencie powinien być dokładnie określony spadkobierca. W przypadku kilku spadkobierców należy zaznaczyć za pomocą ułamka, jaką część spadku dany spadkobierca przejmuje, bez rozdzielania konkretnych przedmiotów konkretnym spadkobiercom. Spadkobiercami mogą być osoby fizyczne lub prawne. Jeśli kapłan chce przeznaczyć określoną rzecz lub sumę pieniędzy konkretnej osobie fizycznej lub prawnej, to powinien wyszczególnić to w testamencie za pomocą zapisu. Zapisy nie mogą

jednak stanowić większości majątku. Jeśli kapłan wcześniej przekazał rodzinie pewne dobra materialne i w związku z tym nie ma wobec niej zobowiązań, powinien to również wyraźnie zaznaczyć w testamencie. Zachęca się kapłanów, aby w swojej ostatniej woli uwzględniali zapisy na rzecz: diecezji, Wyższego Seminarium Duchownego, parafii oraz instytucji charytatywnych.

91. W testamencie musi być wyraźnie określony wykonawca testamentu, którym nie może być żaden ze spadkobierców. Tenże wykonawca, a w razie jego braku dziekan, powinien oddzielić majątek kościelny od osobistego majątku zmarłego kapłana i zadbać o ich zabezpieczenie. Wykonawca testamentu zarządza także majątkiem spadkowym, wykonuje zapisy i polecenia oraz wydaje spadkobiercom majątek zgodnie z treścią testamentu. O wszystkich pobożnych zapisach powinien on poinformować ordynariusza miejsca (por. kan. 1301 §1).
92. Każdy ksiądz ma obowiązek odprawienia jednej Mszy świętej w intencji zmarłego kapłana diecezji sandomierskiej.
93. Każdy ksiądz, diecezjalny i zakonny, osiedlający się na terenie diecezji sandomierskiej ma obowiązek przedstawić się biskupowi sandomierskiemu. Miejscowy dziekan ma obowiązek przekazać o tym informację do Kurii Diecezjalnej.

1.2.5. KSIĘŻA MISJONARZE

94. Do pracy misyjnej należy wysyłać kapłanów wybranych spośród najlepszych, zdolnych do pracy misyjnej i należyście przygotowanych. Warunki wyjazdu do krajów misyjnych określa *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski regulująca działalność misyjną kapłanów diecezjalnych*.
95. Duch powołania misyjnego, który istnieje w sercach alumnów, powinien być rozwijany podczas studiów seminaryjnych, aby mógł zaowocować pracą na rzecz misji po wyświęceniu ich na kapłanów (por. DP 10).
96. Diecezja troszczy się o swoich misjonarzy świadcząc im niezbędną pomoc modlitewną i materialną. Zachęca się, aby parafie lub dekanaty podejmowały duchowy i materialny patronat nad poszczególnymi misjonarzami.
97. Misjonarze powinni utrzymywać ścisłe kontakty ze swym biskupem i z prezbiterium oraz informować o pracy na misjach.
98. W czasie urlopu misjonarze mają zapewnioną pomoc duchową i materialną, aby mogli kontynuować swoją posługę. Proboszczowie winni chętnie zapraszać misjonarzy do parafii, aby wierni mogli umacniać się w wierze i jedności z Kościołem powszechnym poprzez posługę słowa misjonarzy oraz modlitwą i pomocą materialną wspierać ich w misyjnym dziele Kościoła.

99. Delegat biskupa ds. misji utrzymuje kontakt z misjonarzami podczas trwania ich misyjnej posługi i w czasie pobytu na urlopie w kraju. Ponadto składa na koniec roku sprawozdanie z działalności duszpasterskiej i sprawozdanie finansowe Diecezjalnego Funduszu Misyjnego.
100. Wszelkiego rodzaju zbiórki materialne na terenie diecezji na rzecz misji prowadzone przez misjonarzy duchownych, zakonników i misjonarzy świeckich, którzy nie są misjonarzami diecezji sandomierskiej, wymagają zgody Kurii Diecezjalnej.
101. Po zakończeniu pracy misyjnej, określonej umową, kapłan misjonarz wraca do diecezji, gdzie winien otrzymać miejsce pracy odpowiadające stanowi zdrowia, a w razie potrzeby także niezbędną pomoc medyczną.
102. Misjonarze duchowni mają ustawowo zapewnione w Polsce ubezpieczenie społeczne opłacane z Funduszu Kościelnego.
103. Księża posługujący w krajach rozwiniętych zobowiązani są do opłat wobec Wyższego Seminarium Duchownego i Funduszu Wzajemnej Pomocy Kapłanów Diecezji Sandomierskiej.

1.2.6. KSIĘŻA STUDENCI

104. Na studia specjalistyczne, określając czas ich trwania, kieruje biskup po zasięgnięciu opinii kompetentnych osób.
105. Księża studenci przebywający poza diecezją na studiach zobowiązani są do przestrzegania obowiązków stanu duchownego.
106. Przynajmniej raz w roku każdy z księży studentów zobowiązany jest do przedstawienia biskupowi relacji z przebiegu studiów.
107. Kuria Diecezjalna udziela, w miarę posiadanych możliwości, pomocy materialnej studiującym kapłanom, którzy ze swej strony powinni aktywnie uczestniczyć w życiu Kościoła diecezjalnego.
108. Księża, którzy w danym roku akademickim otrzymali pomoc materialną z Kurii Diecezjalnej mogą zostać w czasie wakacji skierowani do pracy duszpasterskiej w diecezji.
109. Księżom studentom, podobnie jak wszystkim kapłanom naszej diecezji, przysługuje jeden miesiąc urlopu.
110. Delegatem biskupim do opieki nad księżmi studentami jest rektor Wyższego Seminarium Duchownego.
111. Księża studenci mają obowiązek uczestnictwa w spotkaniach formacji stałej, Mszy Krzyżma w Wielki Czwartek

oraz „Dniu modlitw o uświęcenie kapłanów”. Pomagają także w tzw. „niedzielach powołaniowych” organizowanych przez Wyższe Seminarium Duchowne.

112. Kapłani diecezji sandomierskiej zatrudnieni w uczelniach wyższych, gdzie studiują ich diecezjalni współpracownicy, mają troszczyć się o księży studentów według zaleceń biskupa sandomierskiego.

1.2.7. KSIĘŻA EMERYCI I CHORZY

113. Kapłanom emerytom ze strony prezbiterium należy się wdzięczność za służbę Chrystusowi i Kościołowi. Należy otoczyć ich modlitwą oraz utwierdzać w przekonaniu, że mają jeszcze do spełnienia w Kościele ważną rolę przez nieustanną modlitwę, pomoc duszpasterską i dźwiganie codziennego krzyża fizycznego i psychicznego zmęczenia. Kapłani powinni stworzyć księżom seniorom możliwość zaangażowania duszpasterskiego.
114. Kapłan, który zachorował, ma prawo do pomocy i w razie potrzeby do zorganizowanej opieki. Pierwszą pomoc organizuje dziekan przy pomocy innych prezbiterów dekanatu. Również dziekan informuje Kurię Diecezjalną o zaistniałej sytuacji i ewentualnej potrzebie wsparcia.
115. Po ukończeniu siedemdziesięciu lat życia kapłan składa rezygnację z zajmowanego stanowiska.

116. Przejście na wcześniejszą emeryturę jest możliwe po przedstawieniu racji biskupowi.
117. Kapłan emerytowany, podobnie jak rezygnujący z powodu choroby, ma prawo zamieszkać w Domu Księży Emerytów, gdzie będzie miał zapewnione utrzymanie i niezbędną opiekę. Może także pozostać jako rezydent parafialny, służąc pomocą miejscowemu proboszczowi. W przypadku przejścia do Domu Księży Emerytów kapłan zobowiązany jest zgłosić dyrektorowi tego domu chęć zamieszkania w nim przynajmniej sześć miesięcy przed planowanym przejściem na emeryturę.
118. Emerytowany kapłan pragnący mieszkać w budynkach parafialnych, czy to w parafii, w której ostatnio pracował, czy w innej, musi uzyskać zgodę biskupa oraz zobowiązany jest do ustalenia zasad współpracy z miejscowym proboszczem w formie pisemnej umowy, w której zostaną określone ich wzajemne zobowiązania. Umowę należy przedłożyć Kurii Diecezjalnej.
119. Jeśli ustępujący proboszcz-emeryt otrzyma pozwolenie na zamieszkanie w budynkach parafialnych, to opuszcza mieszkanie proboszcza i pomieszczenia plebanii (kuchnia, kancelaria, refektarz, pokój gościnny) i zamieszkuje w mieszkaniu przygotowanym dla emeryta.
120. Po protokolarnym przekazaniu parafii następcy proboszcz emeryt nie ingeruje w sprawy parafii i w kancelarię parafialną.

121. Za pełnioną wcześniej posługę duszpasterską oraz niesioną – w miarę możliwości zdrowotnych – pomoc duszpasterską, parafia zabezpiecza księdzu emerytowi: niezbędną opiekę i podstawową pomoc w razie pogorszenia zdrowia. Parafia nie zapewnia mieszkania osobom trzecim.
122. Każdemu emerytowanemu kapłanowi zamieszkującemu poza Domem Księży Emerytów przysługuje wsparcie finansowe wypłacane z Funduszu Wzajemnej Pomocy Kapłanów Diecezji Sandomierskiej w wysokości ustalonej przez Radę Kapłańską z uwzględnieniem możliwości finansowych Funduszu.
123. Zgodnie z regulaminem Funduszu z dnia 29 kwietnia 2004 roku, kapłani zamieszkujący Dom Księży Emerytów przekazują na swoje utrzymanie 1/3 otrzymanej renty lub emerytury państwowej. Jednak, aby zapewnić godziwe warunki życia (wydatki własne, koszty leczenia, uzupełnienie diety zgodnie ze wskazaniami lekarskimi, itp.), pozostała kwota nie może być mniejsza niż minimum socjalne dla pięcioosobowej rodziny wyliczane corocznie przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych. Jeśli środki na leczenie przekraczają możliwości finansowe kapłana, może zwrócić się za pośrednictwem dyrektora Domu Księży Emerytów do Funduszu o wsparcie, które będzie udzielane po indywidualnym rozpatrzeniu przez zarząd Funduszu.

124. Trzy lata przed osiągnięciem wieku emerytalnego winna się odbyć rozmowa delegata biskupa z proboszczem na temat ostatnich lat pracy w parafii.
125. Wszelkie inwestycje w parafii nie powinny być rozpoczynane w ciągu ostatnich dwóch lat przed odejściem na emeryturę. W tym okresie takie prace winny być podejmowane tylko za zgodą Kurii Diecezjalnej.
126. Nie jest rzeczą wskazaną powierzać obowiązki duszpasterskie proboszczom, wobec których nieskuteczna okazała się terapia uzależnienia. Nie należy jednak pozostawiać go samemu sobie, lecz skutecznie motywować do podjęcia dalszej profesjonalnej terapii.

1.3. INSTYTUTY ŻYCIA KONSEKROWANEGO, STOWARZYSZENIA ŻYCIA APOSTOLSKIEGO I INDYWIDUALNE FORMY ŻYCIA KONSEKROWANEGO

127. Powołanie zakonne jest szczególnym darem Bożym dla osoby ludzkiej i dla Kościoła. Wzywa ono do całkowitego poświęcenia i oddania swojej osoby Chrystusowi w oblubieńczej miłości i do pełnego z Nim zjednoczenia. Dlatego im w doskonalszy sposób osoby zakonne łączą się przez swoją konsekrację i gorliwe praktykowanie rad ewangelicznych z Chrystusem, który ma obejmować całe ich życie, tym bardziej owocne staje się życie Kościoła, a jego apolat tym obfitsze wydaje plony (por. KK 44; DZ 5).

1.3.1. ZADANIA OSÓB KONSEKROWANYCH

128. Osoby konsekrowane powinny troszczyć się gorliwie o to, aby Kościół, za ich pośrednictwem, coraz lepiej ukazywał tak wierzącym, jak i niewierzącym Chrystusa – „bądź to oddającego się kontemplacji na górze, bądź zwiastującego rzeszom Królestwo Boże, bądź uzdrawiającego chorych i ułomnych, a grzeszników nawracającego do cnoty, bądź błogosławiącego dzieciom i dobrze czyniącego wszystkim” (KK 46). „Na wszystkich zakonnikach, do których należy zaliczyć (...) członków innych instytutów, kierujących się radami ewangelicznymi wedle swojego

powołania, cięży obowiązek usilnej i gorliwej współpracy w budowaniu i wzroście Mistycznego Ciała Chrystusowego oraz dobra Kościołów partykularnych” (DB 33).

129. Osoby konsekrowane mają apostołstwo swojego stanu wykonywać przez modlitwę, uczynki pokutne i przykład własnego życia oraz przez apostołstwo zewnętrzne (por. DB 33; DZ 8; kan. 673). Konsekrowani w swoim życiu i posługiwaniu winni być przepojeni duchem własnego instytutu i dotrzymywać wierności regule oraz zachować uległość wobec własnych przełożonych i biskupa, który powinien popierać wykonanie tego zobowiązania (DB 35; DZ 8).
130. Instytuty nastawione tylko na kontemplację mają w Kościele niezastąpione miejsce i przez modlitwę oraz pokutę przyczyniają się do wzrostu mistycznego Ciała Chrystusowego „dzięki tajemniczej płodności apostołskiej” (kan. 674). Członkowie instytutów świeckich, pustelnicy, dziewice konsekrowane i wdowy, żyjąc w świecie dążą do doskonałej miłości, a także starają się przyczynić do uświęcenia świata. Starają się oni, na podobieństwo zaczynu (por. Mt 13,33), przepoić rzeczywistość ziemską duchem ewangelicznym (por. kan. 710-712).
131. Dziewice, pustelnicy i wdowy konsekrowane poprzez biskupa powinni łączyć się szczególną więzią z Kościołem lokalnym, któremu służą z poświęceniem, chociaż pozostają w świecie. Osoby te, składając Bogu wieczysty ślub

czystości przeżywanej jako znak Królestwa Bożego, przez swoją modlitwę i służbę, są bogactwem dla wspólnoty parafialnej, w której żyją. Ich obecność oraz rola powinny być z wdzięcznością dostrzegane.

132. Instytuty i stowarzyszenia życia apostołskiego oraz poszczególne osoby życia konsekrowanego podejmują w diecezji różnorodne formy aktywności apostołskiej, zgodnie z własnym charyzmatem.

1.3.2. ZAANGAŻOWANIE OSÓB KONSEKROWANYCH W DIECEZJI

133. Zaleca się, aby wszystkie wspólnoty oraz osoby konsekrowane obecne na terenie diecezji przez swoją modlitwę, pokutę, przykład własnego życia oraz apostołstwo, prowadzone zgodnie z duchem i wolą założycieli, przyczyniały się do pogłębienia życia religijnego w diecezji. Synod zachęca poszczególne instytuty, aby jak najgorliwiej spełniały w Kościele sandomierskim specjalne apostołstwo, do którego zostały powołane. Z samej natury życia konsekrowanego wypływa też zaangażowanie w działalność misyjną Kościoła. Zaleca się, aby każda wspólnota, w miarę swoich możliwości, przez modlitwę i ofiarę, włączyła się w dzieła misyjne diecezji i wspierała misjonarzy.

134. W diecezji należy nadal podtrzymywać i ożywiać harmonijną i zgodną współpracę duszpasterską duchowieństwa diecezjalnego i instytutów zakonnych. Zachęca się kapłanów diecezjalnych i przedstawicieli zgromadzeń zakonnych męskich do wzajemnego odwiedzania się z różnych okazji i do braterskiej pomocy. We wzajemnej i życzliwej współpracy należy wychowywać alumnów w seminarium diecezjalnym oraz w seminariach i nowicjatach zakonnych.
135. Synod zaleca wprowadzenie studium zagadnień związanych z życiem konsekrowanym do formacji stałej kapłanów i seminaryjnej alumnów. Sposób, formę i zakres takiego studium określi dokładnie biskup.
136. Kapłani zakonni zaangażowani w pracę duszpasterską mają obowiązek uczestniczyć w zebraniach duchowieństwa, na których są omawiane problemy duszpasterskie. Oprócz tego zaleca się, by przełożeni i przełożone wszystkich instytutów zakonnych działających na terenie diecezji przynajmniej raz w roku zebrali się pod przewodnictwem biskupa lub jego delegata, aby omówić bieżące sprawy życia konsekrowanego w diecezji.
137. Wszystkie instytuty zakonne, nawet te na prawie papieskim, podlegają władzy biskupa w sprawach, które dotyczą duszpasterstwa, publicznego wykonywania kultu Bożego oraz innych dzieł apostolskich (por. kan. 678 §1).

138. Zakonnicy podlegają przepisom statutów diecezjalnych w tych sprawach, które odnoszą się do zewnętrznej karności życia kapłańskiego (por. kan. 285).
139. Do Rady Kapłańskiej powinni być powoływani przedstawiciele instytutów kleryckich pracujących w diecezji (por. kan. 498 §1 nr 2), zaś do Rady Duszpasterskiej przedstawiciele także pozostałych instytutów życia konsekrowanego (por. kan. 512 §1), i ewentualnie (jeśli liczba tych osób w diecezji znacząco wzrosnie) przedstawiciel lub przedstawicielka form indywidualnych życia konsekrowanego (dziewica konsekrowana, wdowa albo wdowiec).
140. Przekazanie parafii instytutowi zakonnemu na stałe lub czasowo dokonuje się w formie pisemnej umowy zawartej między biskupem diecezjalnym a wyższym przełożonym zakonnym. W zawartej umowie należy dokładnie określić prawa i obowiązki kapłanów, którzy będą w parafii spełniać obowiązki proboszcza lub wikariusza (por. kan. 520 §2; 681).
141. Kapłani zakonni przeznaczeni do domów znajdujących się na terenie diecezji, na prośbę swojego wyższego przełożonego, otrzymują od ordynariusza miejsca upoważnienie do spowiadania wszystkich wiernych (por. kan. 969 §1).
142. Zakonnik oraz każda inna osoba konsekrowana pracująca w duszpasterstwie parafialnym może być zwolnio-

na z urzędu przez biskupa, po zawiadomieniu wyższego przełożonego, jak też przez wyższego przełożonego po zawiadomieniu biskupa (por. kan. 682 §2).

143. Proboszczowie parafii, na terenie których znajduje się wspólnota życia konsekrowanego, powinni zapraszać jej członków do udziału w zebraniach duszpasterskich, aby wspólnie omawiać bieżące sprawy i problemy. Rektorzy kościołów zakonnych, na prośbę proboszcza, powinni w swoich kościołach podawać do wiadomości wiernych ważniejsze ogłoszenia parafialne, a także diecezjalne. Jeśli w parafii pełni posługę apostolską żeńska wspólnota konsekrowana, Synod zachęca, aby przełożona wspólnota należała do rady parafialnej i była zapraszana na parafialne spotkania duszpasterskie.
144. Synod zachęca instytuty życia konsekrowanego oraz kapłanów diecezjalnych, aby nie tylko interesowali się i gorliwie opiekowali osobami konsekrowanymi (pustelnicy, dziewice i wdowy), trzecimi zakonami i innymi stowarzyszeniami religijnymi obecnymi na terenie parafii, ale także, żeby starali się zaangażować ich członków w życie modlitewne i duszpasterskie parafii.
145. Proboszcz angażujący zgromadzenie zakonne do jakiegokolwiek posługi w parafii powinien z kompetentną władzą zakonną zawrzeć na piśmie odpowiednie porozumienie, w którym będą wyraźnie określone kwestie zamieszkania, wynagrodzenia i ubezpieczenia (Aneks 2). W parafii moż-

na zatrudniać także siostry, które należą do domu zakonnego znajdującego się na terenie innej parafii.

146. Synod zaleca, by siostry pracujące, a nawet tylko mieszkające na terenie parafii, jeżeli pozwalają im na to konstytucje i obowiązki zakonne, jak najgorliwiej wspomagały kapłanów w pracy duszpasterskiej, a wśród młodzieży pielęgnowały powołania do kapłaństwa i życia konsekrowanego.
147. Siostry zakonne pełniące w parafiach obowiązki katechetek, organistek, zakrystianek, opiekunek charytatywnych i pielęgniarek, niezależnie od różnych spotkań formacyjnych we własnym instytucie, powinny uczestniczyć w zebraniach organizowanych przez diecezję, aby skuteczniej i owocniej pełniły swoją posługę w życiu parafialnym. To samo zaleca się wszystkim osobom konsekrowanym, pełniącym posługę w diecezji.
148. Synod zachęca siostry i wszystkie osoby konsekrowane do okazania szczególnej pomocy w prowadzonej akcji ratowania życia dzieci nienarodzonych oraz w organizowaniu różnych form opieki i religijnego wychowania dzieci i młodzieży.
149. Wszystkie osoby konsekrowane obecne na terenie diecezji powinny usilnie troszczyć się o to, aby ich wspólna praca apostołska była jak najbardziej skoordynowana. Synod zachęca także do umacniania wzajemnych więzi

i dzielenia się bogactwem własnego charyzmatu podczas wspólnie przeżywanych uroczystości.

150. Spory, jakie mogą zaistnieć między kapłanami a pracującymi w parafii siostrami i braćmi zakonnymi powinni rozpatrywać najpierw proboszcz i miejscowi przełożeni. Gdyby oni nie rozwiązali problemu, należy odwołać się do biskupa i wyższych przełożonych zakonnych.
151. Zachęca się, aby w duchu braterskiej miłości, kapłani zakonni, bracia i siostry zakonne jak najliczniej uczestniczyli w pogrzebach kapłanów diecezjalnych, a kapłani diecezjalni – w pogrzebach osób zakonnych.
152. Synod zachęca wszystkie osoby konsekrowane, aby w trosce o powołania do życia konsekrowanego podjęły pracę przede wszystkim nad własnym uświęceniem i gorliwością apostołską oraz umiłowaniem życia konsekrowanego pociągają za sobą tych, którzy otrzymali łaskę powołania.
153. Jeżeli konstytucje zgromadzenia na to pozwalają, zachęca się aby siostry zakonne składały profesję wieczystą lub świętowały jubileusze życia zakonnego w parafii pochodzenia lub pełnienia swojej posługi. Na te podniosłe uroczystości dobrze będzie zaprosić wszystkie osoby konsekrowane pochodzące z danej parafii oraz parafian.
154. Synod zachęca do troski o to, aby wszystkie domy zakonne były ośrodkami modlitwy i rozwijającego się życia religijnego.

155. Zachęca się wszystkie osoby i instytuty życia konsekrowanego do uważnego wczuwania się w aktualne potrzeby Kościoła sandomierskiego i zabiegania przez świadectwo ewangelicznego życia oraz posługę apostołską zgodną z własnym charyzmatem, o nieustanny wzrost chwały Bożej i pożytek wiernych diecezji.

2. STRUKTURY KOŚCIELNE

2.1. CENTRALNE STRUKTURY W DIECEZJI

156. Biskup, jako następca Apostołów, jest pasterzem Kościoła diecezjalnego. Wypełnia w nim w swoim imieniu posługę nauczycielską, kapłańską i pasterską. Zarządzenia i dokumenty związane z wykonywaniem posługi biskupa ukazują się w urzędowym piśmie „Kronika Diecezji Sandomierskiej”.
157. Organem, przy pomocy którego biskup zarządza diecezją i wykonuje posługę duszpasterską i uświęcania wiernych, jest Kuria Diecezjalna.
158. Władzę sądowniczą biskup wypełnia przez Sąd Biskupi, którym kieruje wikariusz sądowy, zwany również oficjałem. Ma on prawo delegować wszystkich kapłanów pracujących na terenie diecezji do przesłuchania stron i świadków oraz wykonania innych czynności sądowych. Zlecenie to należy traktować tak, jak pochodzące od biskupa.

159. Organami wspomagającymi biskupa w podejmowaniu decyzji są powoływane na pięcioletnią kadencję: Rada Kapłańska i Kolegium Konsultorów. Gremia te zadania swoje mają wykonywać zgodnie ze statutami.
160. W sprawach dotyczących duszpasterstwa biskupowi służy pomocą Rada Duszpasterska. W jej skład wchodzi przedstawiciele duchowieństwa, osób konsekrowanych i świeckich spośród różnych grup społecznych i zawodowych w diecezji. Działalność Rady Duszpasterskiej normuje jej statut.
161. Kapituły: katedralna sandomierska, konkatedralna stalowowska, oraz kolegiackie: opatowska, ostrowiecka i janowska sprawują uroczysty kult Boży w swoich kościołach. Zadania poszczególnych kapituł określają ich statuty.
162. Muzeum Diecezjalne w Sandomierzu gromadzi, przechowuje, zabezpiecza, konserwuje i ekspozuje obrazy, rzeźby, szaty liturgiczne, tkaniny artystyczne i inne przedmioty o wartości historycznej i artystycznej. Należy zachęcać duchownych i świeckich do przekazywania na rzecz muzeum cennych przedmiotów i pamiątek, zwłaszcza tych związanych z historią diecezji.
163. Działalność wydawniczą w diecezji prowadzi Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu. Służy ono bieżącym potrzebom poligraficznym diecezji a także przez wydawanie i dystrybucję książek i innych artykułów, włącza się na szeroką skalę w ewangelizację.

2.2. TERENOWE STRUKTURY W DIECEZJI

2.2.1. DEKANAT

164. Dekanat obejmuje pewną liczbę parafii w celu usprawnienia i organizacji działalności duszpasterskiej.

2.2.1.1. Dziekan

165. Na czele dekanatu stoi dziekan mianowany przez biskupa na okres pięciu lat. Kadencja dziekana może być przedłużana na kolejne pięciolecia. Kapłan, któremu został powierzony urząd dziekana składa przysięgę wiernego wypełniania swojego urzędu.
166. Dziekan jest zobowiązany do uczestniczenia w konferencjach dziekanów zwoływanych przez biskupa.
167. Dziekan ma obowiązek na bieżąco składać biskupowi sprawozdania z ważniejszych wydarzeń w dziedzinie religijno-moralnej, jakie miały miejsce w dekanacie.
168. W imieniu biskupa dziekan powinien wprowadzić w urząd nowo mianowanego proboszcza. Protokół zdawczo-odbiorczy sporządza ustępujący proboszcz, a w razie śmierci proboszcza, dziekan. Dziekan jest zobowiązany do podpisania i przesłania do Kurii Diecezjalnej protokołu zdawczo-odbiorczego parafii, dokumentu złożenia wyznania wiary przez nowego proboszcza oraz dokumentu jego przysięgi.

169. Dziekan zwołuje konferencje dekanalne, zawiadamia Kurię Diecezjalną o ich terminie, przesyła do Kurii program konferencji oraz protokół z ich przebiegu.
170. Dziekan ma obowiązek bezzwłocznego przekazywania parafiom listów pasterskich Episkopatu Polski i biskupa diecezjalnego, komunikatów i zarządzeń władzy diecezjalnej oraz innych dokumentów kościelnych.
171. Dziekan powinien wspomagać proboszczów swojego dekanatu w organizowaniu wizytacji kanonicznych oraz towarzyszyć biskupowi wizytującemu parafię.
172. W archiwum dziekańskim, oddzielnym od archiwum parafialnego, dziekan powinien przechowywać wszystkie dokumenty dotyczące dekanatu. Zaleca się, aby każda parafia dekanatu miała swoją teczkę zawierającą dokumenty jej tylko dotyczące.
173. Dziekan powinien co dwa lata wizytować parafie swego dekanatu w zakresie organizacji duszpasterstwa i katechezy, prowadzenia kancelarii i kierowania sprawami materialnymi. Jeden egzemplarz protokołu powizytacyjnego powinien przesłać do Kurii Diecezjalnej, drugi przekazać proboszczowi wizytowanej parafii, a trzeci zachować w archiwum dziekańskim.
174. Dziekan jest pierwszą instancją w rozstrzyganiu sporów pomiędzy proboszczami, proboszczami a wikariuszami oraz duszpasterzami a wiernymi w dekanacie.

175. Dziekan powinien troszczyć się o prawidłową organizację pracy duszpasterskiej i katechetycznej w dekanacie; koordynować terminy spowiedzi adwentowych, wielkopostnych i misyjnych; czuwać nad właściwą organizacją odpustów i innych uroczystości w parafiach dekanatu.
176. Dziekan powinien starać się o wytworzenie braterskiej wspólnoty wśród duszpasterzy swojego dekanatu.
177. Zaleca się, by dziekan przewodniczył nabożeństwom o charakterze dekanalnym.
178. Jeżeli w parafii nie ma wikariuszy, dziekan jest zobowiązany do tego, by troszczyć się o sprawowanie posługi kapłańskiej w razie wakansu parafii lub przeszkody w sprawowaniu właściwej posługi przez proboszcza. Dziekan, lub wyznaczony przez niego kapłan, ma także prawo do asystowania przy zawieraniu małżeństw na terenie obsługiwanej parafii dopóki nie ustanie wakans lub przeszkoda w sprawowaniu posługi proboszcza.
179. Dziekan ma prawo wizytowania katechetów w szkołach na terenie dekanatu.
180. Dziekan ma prawo poświęcać na nowo zbezczeszczone kościoły, kaplice i cmentarze. Zachęca się, by także poświęcał szaty i sprzęty liturgiczne w dekanacie.
181. Pod koniec roku dziekan zobowiązany jest zebrać z parafii dekanatu sprawozdania dotyczące ilości ochrzczonych, zaślubionych, zmarłych, bierzmowanych, dzieci, które

- przyjęły po raz pierwszy Komunię świętą i te sprawozdania przesyłać do Kurii Diecezjalnej.
182. Po zakończeniu roku dziekan powinien skontrolować parafialne księgi metrykalne pod kątem prawidłowego ich prowadzenia, potwierdzać zgodność duplikatu z unikatem i przypominać proboszczom, aby duplikaty przekazywali do Archiwum Diecezjalnego.
183. Dziekan jest zobowiązany dopilnować, aby kapłani dekanatu sporządzili testament i złożyli go u dziekana. Swój testament dziekan składa u wicedziekana.
184. Dziekan jest zobowiązany do powiadomienia biskupa o śmierci kapłana w dekanacie, do zabezpieczenia całości majątku parafialnego i osobistego zmarłego kapłana, do organizacji uroczystości pogrzebowych, powiadomienia wszystkich kapłanów w dekanacie i dziekanów o miejscu i dacie pogrzebu oraz wykonania testamentu, jeżeli zmarły nie określił wyraźnie osoby wykonawcy.
185. Dziekan w swoim dekanacie ma prawo dyspensować od jednej zapowiedzi przedślubnej. Pod koniec każdego roku powinien przesać Kurii Diecezjalnej wykaz udzielonych dyspens.
186. Dziekan może zezwalać kapłanom kondekanalnym na opuszczenie parafii do sześciu dni. Pod koniec roku kalendarzowego przesyła Kurii Diecezjalnej imienny wykaz kapłanów, którym udzielił tego zezwolenia.

187. Po zakończeniu sprawowania swojego urzędu, ustępujący dziekan przekazuje protokolarnie swojemu następcy archiwum dziekańskie wraz z pieczęciami.

2.2.1.2. Wicedziekan

188. Zastępcą dziekana jest wicedziekan mianowany przez biskupa na pięcioletnią kadencję na wniosek kapłanów kondekanalnych, którzy pod kierunkiem dziekana, w tajnym głosowaniu, wybierają spośród siebie zwykłą większością głosów dwóch kandydatów na to stanowisko. Przed objęciem urzędu wicedziekan składa przysięgę wiernego wypełnienia swojego urzędu.
189. Obowiązkiem wicedziekana jest wspomaganie i zastępowanie dziekana w jego obowiązkach, a w razie konieczności ich przejęcie i niezwłoczne powiadomienie o tym Kurii Diecezjalnej.
190. Wicedziekan ma prawo przeprowadzać wizytacje katechetyczne w szkołach na terenie dekanatu.
191. Wicedziekan ma pilnować terminowego dokonywania przez kapłanów opłat na rzecz Kurii Diecezjalnej, Seminarium Duchownego, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Instytutu Teologicznego i innych celów kościelnych. W wypadku zaniedbań tych obowiązków, powinien po bratersku upomnieć dłużnika i zachęcić go do rzetelnego wywiązywania się ze zobowiązań finansowych: parafialnych i osobistych.

192. Wicedziekan jest zobowiązany do opieki nad chorymi kapłanami w dekanacie oraz do powiadamiania Kurii Diecezjalnej o ich chorobie, pobycie w szpitalu i rokowaniach leczenia.
193. Wicedziekan powiadamia Kurię Diecezjalną o śmierci dziekana, zabezpiecza jego majątek osobisty i parafialny, organizuje pogrzeb, powiadamia o jego miejscu i dacie wszystkich kapłanów w dekanacie i dziekanów oraz w razie braku wikariusza, zapewnia opiekę duszpasterską wakującej parafii dziekańskiej do czasu powierzenia jej nowemu proboszczowi.

2.2.1.3. Sekretarz dekanatu

194. Duchowieństwo dekanalne w tajnym głosowaniu wybiera spośród siebie zwykłą większością głosów sekretarza dekanatu. O jego wyborze dziekan zawiadamia Kurię Diecezjalną.
195. Sekretarz powinien sporządzać protokoły z konferencji dekanalnych, wyborów dokonywanych w dekanacie i innych wspólnotowych działań duchowieństwa dekanalnego.
196. W razie przeszkody w wykonywaniu przez wicedziekana jego funkcji dziekan zleca jego obowiązki sekretarzowi, powiadamiając o tym Kurię Diecezjalną.

2.2.1.4. Dekanalny ojciec duchowny

197. Kapłani każdego dekanatu wskazują biskupowi trzech kandydatów, cieszących się zaufaniem zwłaszcza młodszych kapłanów, w celu zamianowania jednego z nich ojcem duchownym duchowieństwa dekanalnego na pięć lat.
198. Do obowiązków dekanalnego ojca duchownego kapłanów należy sprawowanie z pasterską miłością opieki duchowej nad konfratrami dekanalnymi, zwłaszcza najmłodszymi i tymi, którzy mogą przeżywać kryzysy życia wewnętrznego.
199. Dekanalny ojciec duchowny organizuje dla kapłanów comiesięczną adorację Najświętszego Sakramentu, kolejno we wszystkich parafiach dekanatu. On też zaprasza prelegentów w celu wygłoszenia konferencji ascetycznej na spotkaniach dekanalnych.
200. Dekanalny ojciec duchowny przypomina kapłanom w dekanacie o obowiązku odprawienia corocznie rekolekcji zamkniętych.

2.2.2. PARAFIA

201. Parafię stanowi wspólnota wiernych utworzona na stałe w Kościele partykularnym. Pieczę nad nią powierza biskup proboszczowi, który jest jej własnym pasterzem (por. kan. 515). Parafia jako część Kościoła powszechnego

i partykularnego przedstawia widzialny Kościół ustanowiony na całej ziemi.

2.2.2.1. Proboszcz

202. Proboszcz, jako własny pasterz zleconej mu parafii, podejmujący duchową troskę o powierzoną sobie wspólnotę pod władzą biskupa diecezjalnego, jest powołany do uczestnictwa w posłudze Chrystusa, aby wykonywał dla tej wspólnoty zadania nauczania, uświęcania i kierowania. Wspomagać go mogą w tym inni kapłani, diakoni i osoby świeckie (por. kan. 519).
203. Proboszcz ma objąć parafię w terminie podanym w dekreście nominacyjnym, a jeśli taki nie został wyraźnie określony, to ma to zrobić w ciągu dwóch tygodni.
204. Proboszcza wprowadza w urząd delegat biskupa, którym jest z zasady dziekan lub wicediekan. Objęcie urzędu dokonuje się przez podpisanie, wraz z dotychczasowym zarządcą parafii, wspomnianym delegatem biskupa oraz dwoma świadkami – z zasady przedstawicielami rady parafialnej – protokołu zdawczo-odbiorczego według inwentarza *Fundi instructi*. Przy obejmowaniu urzędu proboszcz składa wyznanie wiary i przysięgę, że wiernie wypełni ciężące na nim obowiązki duszpasterskie i administracyjne. Przy liturgicznym wprowadzeniu proboszcza można posłużyć się obrzędem podanym przez Agendy: *Agenda liturgiczna diecezji opolskiej* (Opole 2019) lub *Nabożeń-*

stwa diecezji katowickiej. Agenda liturgiczna (Katowice 1994). Towarzysząca prawnemu objęciu parafii liturgiczna instalacja może być pominięta dla słuszych przyczyn za zezwoleniem biskupa.

205. W wypełnianiu swoich zadań proboszcz jest zobowiązany do kierowania się prawem kanonicznym powszechnym i partykularnym. Ma on także obowiązek wprowadzać w życie zarządzenia i zalecenia biskupa wizytującego parafię.
206. Proboszcz jest zobowiązany do zachowania rezydencji w parafii.
207. W powierzonej sobie parafii proboszcz wypełnia wobec wiernych potrójną posługę: nauczania prawd wiary, uświęcania wiernych przez formowanie w nich postawy czci Boga w Duchu i Prawdzie oraz kierowania pracą duszpasterską.
208. Jako nauczyciel prawd wiary, proboszcz ma troszczyć się, aby słowo Boże było głoszone wiernym zgodnie z zaleceniami Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. Posługę nauczania proboszcz wypełnia także przez głoszenie niedzielnych i świątecznych homilii oraz poprzez bezpośrednią odpowiedzialność za katechezę i katechizujących w szkołach na terenie powierzonej mu parafii. Proboszcz powinien również zaznajamiać wiernych z katolicką nauką społeczną oraz treścią wydawanych na bieżąco dokumentów Stolicy Apostolskiej, zwłaszcza tych dotyczących laikatu.

209. Posługę uświęcenia wiernych proboszcz wypełnia przez sprawowanie Mszy świętych i szafowanie sakramentami, troszcząc się szczególnie o to, aby wierni często przystępowali do sakramentu pokuty i Eucharystii.
210. Proboszcz kieruje liturgią w parafii i czuwa, aby nie zakradły się do niej nadużycia. Troszczy się, aby wierni uczestniczyli w liturgii Mszy świętej godnie, z uwagą, pobożnie, a także czynnie przez śpiew, dialogi i postawę ciała.
211. W każdą niedzielę i święto nakazane proboszcz ma obowiązek odprawić Mszę świętą w intencji swoich parafian. Wierni powinni wiedzieć, kiedy ta Msza święta jest odprawiana.
212. Proboszcz powinien poznać swoich parafian. Czyni to w czasie wizyty duszpasterskiej i przez kontakt z nimi w kancelarii parafialnej. Pomocą w tym może mu służyć kartoteka parafialna lub zapis komputerowy. Ma to szczególne znaczenie dla następcy i współpracowników, którzy jeszcze nie zdążyli poznać parafian.
213. Proboszcz ma obowiązek otaczać pasterską troską ludzi chorych i w podeszłym wieku na terenie jego parafii. Ma śpieszyć do nich z posługą sakramentalną. Biedni i samotni żyjący na terenie parafii winni być otoczeni przez proboszcza szczególną opieką i wsparciem materialnym, jeżeli jest taka potrzeba.
214. Proboszcz powinien zadbać o to, aby na plebanii była estetycznie i funkcjonalnie urządzona kancelaria para-

- fialna. Jest to miejsce, gdzie – obok kościoła – najczęściej proboszcz spotyka się ze swoimi parafianami i ich problemami oraz gdzie oddziałuje duszpastersko.
215. Proboszcz jest odpowiedzialny za przechowywanie w kancelarii parafialnej i administrowanie danymi personalnymi parafian i innych osób. Jest on zobowiązany w tym zakresie do działania zgodnego z prawem państwowym.
 216. Proboszcz jest odpowiedzialny za prowadzenie ksiąg parafialnych i korespondencję parafialną. W imieniu parafii wystawia dokumenty, które potwierdza podpisem i pieczęcią parafialną.
 217. Proboszcz powinien dbać o właściwe urządzenie archiwum parafialnego, w którym winny się znaleźć wszystkie dokumenty dotyczące powstania parafii, jej historii, duszpasterzy i przejawów życia religijnego. W archiwum tym trzeba również przechowywać korespondencję parafii i unikaty ksiąg metrykalnych oraz dokumenty dotyczące zawarcia przez parafian związku małżeńskiego.
 218. W *Kronice parafialnej* proboszcz winien zapisywać ważne wydarzenia z życia parafialnego. Najlepiej czynić to z niewielkiego dystansu czasowego, aby ustrzec się skrajnych i uczuciowo zabarwionych ocen.
 219. Proboszcz nie jest właścicielem lecz zarządcą i opiekunem powierzonego sobie majątku parafialnego, o który powinien dbać z gospodarską troską. Dotyczy to szczególnie kościoła i wszystkich budynków parafialnych. Estetyczny

wygląd świątyni, plebanii i ich otoczenia jest wizytówką żywej wiary parafian, harmonijnej współpracy laikatu z duszpasterzem i wspólnej troski o dobro duchowe oraz sprawy materialne rodziny parafialnej.

220. Proboszcz jest odpowiedzialny za wszystkie finansowe zobowiązania wobec instytucji diecezjalnych, ogólnokościelnych i państwowych. Należności te powinien regulować systematycznie i zgodnie z postanowieniami biskupa, zarządzeniami Konferencji Episkopatu Polski oraz przepisami prawa.
221. Proboszcz powinien zapewnić właściwe zabezpieczenie drzwi i okien w kościele oraz zadbać o systematyczne kontrolowanie stanu technicznego instalacji elektrycznej, gazowej, odgromowej i kominowej. Nieodzowna jest systematyczna inspekcja wymienionych instalacji przez osoby posiadające odpowiednie uprawnienia. Przedmioty najcenniejsze powinny być przechowywane w specjalnie zabezpieczonych szafach (sejfach).
222. W przypadku przeszkody, która uniemożliwia proboszczowi wypełnianie pasterskiej posługi, opiekę nad parafią winien przejąć wikariusz, jeśli jest, chyba, że biskup diecezjalny zdecyduje inaczej. Mianowany przez biskupa administrator parafii jest zobowiązany wypełnić swoje zadania zgodnie z normami prawa kanonicznego (por. kan. 540). Ma on przysługującą proboszczowi władzę udzielania dyspens i asystowania przy zawieraniu małżeństw.

2.2.2.2. Wikariusz

223. Wikariuszem parafialnym nazywamy kapłana przydzielonego przez biskupa parafii w celu wspomagania proboszcza w wypełnianiu jego posługi duszpasterskiej.
224. Wikariusz parafialny ma prawo do godziwego mieszkania i utrzymania.
225. Wikariusz jest zobowiązany do rezydencji w parafii.
226. Wikariusz, jako najbliższy współpracownik proboszcza, powinien mieć udział w planowaniu przedsięwzięć duszpasterskich i ich realizacji pod jego kierunkiem. Prowadzenie przez wikariusza własnych przedsięwzięć duszpasterskich wymaga wiedzy i zgody proboszcza.
227. Jeśli w piśmie nominacyjnym nie zastrzeżono czegoś innego, wikariusz parafialny zobowiązany jest – z racji swego urzędu – do wspomagania proboszcza w całej posłudze parafialnej i zastępuje go, jeśli tego wymaga ważna przyczyna (kan. 548 §2).

3. DZIAŁALNOŚĆ KOŚCIOŁA

3.1. EWANGELIZACJA

228. Kościół otrzymał zadanie głoszenia Dobrej Nowiny o zbawieniu człowieka w Jezusie Chrystusie wszystkim narodom aż do skończenia świata (por. Mt 28,20). W Nim jest ofiarowane każdemu człowiekowi zbawienie, jako dar łaski i Miłosierdzia Bożego.

3.1.1. PRZEPOWIADANIE SŁOWA BOŻEGO

229. Najważniejszą formą ewangelizacji jest przepowiadanie słowa Bożego. Sobór Watykański II naucza, że w przepowiadaniu słowa Bożego przez Kościół brzmi głos samego Zbawiciela (por. KL 7).

230. Posługę głoszenia słowa Bożego w diecezji pełnią biskupi, prezbiterzy i diakoni. Biskupi, jako następcy Apostołów, otrzymują od Chrystusa misję nauczania i głoszenia Ewangelii wszelkiemu stworzeniu, aby wszyscy ludzie przez wiarę, chrzest i wypełnianie przykazań dostąpili zbawienia.

Prezbiterzy są wyświęceni, aby głosić Ewangelię i zwiastować wszystkim słowo Boże pod kierownictwem biskupa (por. KK 28). Dzieło głoszenia orędzia zbawienia zleca się także diakonom, którzy mandat głoszenia kerygmatu wykonują w jedności z Biskupem i prezbiterami.

231. Ważną rolę w przepowiadaniu słowa Bożego pełnią również osoby świeckie. Wszystkim wiernym zostaje nałożony wspaniały obowiązek przyczyniania się do tego, aby wszyscy ludzie poznali i przyjęli Boskie orędzie zbawienia (por. DA 3). Zatem zadaniem biskupów, kapłanów i diakonów jest przygotowywanie i włączanie osób świeckich w dzieło ewangelizacji.
232. W poczuciu odpowiedzialności za głoszone słowo Boże i zbawienie słuchaczy, przepowiadający zobowiązany jest do pogłębiania znajomości Objawienia zawartego w Piśmie świętym i Tradycji, orzeczeń Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, różnych dziedzin teologii i filozofii chrześcijańskiej, kultury i tradycji narodowej. Winien wykazywać się dobrą orientacją w sytuacji egzystencjalnej współczesnego człowieka, wiedzą o sposobach przekazywania Słowa oraz kulturą języka.
233. Podstawowymi formami głoszenia słowa Bożego są homilia i kazanie. Powinny one czerpać swoją treść przede wszystkim z Pisma Świętego, liturgii (por. KL 35), z Tradycji Kościoła jak również z doświadczenia życiowego głoszącego i słuchacza.

3.1.1.1. Homilia

234. Homilia jest uprzywilejowaną formą głoszenia słowa Bożego, gdyż jest nie tylko pouczeniem, ale aktem liturgicznym i ma znaczenie sakramentalne (por. KL 7). Na podstawie tekstów świętych wyklada się w niej tajemnice wiary i zasady życia chrześcijańskiego (KL 52).
235. Homilia jest częścią dialogu między Bogiem i Jego ludem, w którym odkrywa się zobowiązania wynikające z Przymierza oraz odpowiada się Bogu przez nawrócenie, dziękczynienie i uwielbienie (por. KL 10, DD 41).
236. Ponieważ homilia jest integralną częścią liturgii (por. KL 52), należy dbać o to, aby jej treść i struktura były harmonijne jako całość. Czas trwania powinien być dostosowany do możliwości słuchaczy (por. kan. 769) i umiejętności kaznodziei. Należy też pamiętać, że homilia jest tylko częścią całej Eucharystii i nie powinna dominować nad jej całością. Tekst powinien być zwięzły, wypływający z osobistej relacji z Bogiem, przygotowany przez prywatne rozważanie i modlitwę (zob. WDHM). Nie powinien być dziełem przypadku, ani ściągnięty z Internetu lub innych źródeł.
237. Kaznodzieja winien wykorzystać każdą okazję do głoszenia słowa Bożego, dlatego, odpowiadając na nauczanie Kościoła (por. OWMR 66) i duchowe potrzeby wiernych, zachęca się, aby codzienna homilia była głoszona we wszystkich kościołach naszej diecezji. Jeśli chodzi o homilie ślubne i pogrzebowe, to należy przygotowywać je tak-

że z myślą o osobach, które utraciły kontakt z Kościołem a mogą być obecne na takiej Mszy świętej.

238. W homilii zaleca się roztropność w wykorzystywaniu obrazu, muzyki, rekwizytów, w tym współczesnych urządzeń multimedialnych, itp., aby elementy te nie przysłaniały Ewangelii głoszonej słowem.
239. Zaleca się, aby, jeśli jest to możliwe, zorganizować Msze święte ze słowem Bożym skierowanym do dzieci. Warto jednak pamiętać, że, jak w każdej liturgii, tak również podczas Mszy świętej z udziałem dzieci, należy uwzględnić w homilii obecność dorosłych.
240. Zachęca się, aby – jeśli jest to możliwe – udostępniać wiernym homilię lub jej przewodnie myśli np. na internetowej stronie parafialnej.
241. Homilii nie mogą wygłaszać osoby świeckie, włącznie z klerykami i osobami konsekrowanymi Nie można jej zastępować świadectwem bądź komunikatem (por. OWMR 90 a; LKSW 91).
242. Zabrania się organizowania w ramach homilii przedstawień teatralnych i programów słowno-muzycznych.
243. Homilię należy głosić i nie wolno jej opuszczać bez poważnej przyczyny we wszystkie niedziele i święta nakazane, zatem nie wolno pomijać homilii w pierwsze niedziele miesiąca, które często są nazywane „niedzielami adoracyjnymi”. Podobnie nie należy rezygnować z homi-

lii w czasie Mszy świętej, gdy poprzedza ją inne nabożeństwo, np. majowe, różańcowe czy nabożeństwo Gorzkich Żali, w czasie którego prowadzone jest rozważanie lub jest głoszone kazanie (por. WDHM 7).

3.1.1.2. Kazanie

244. Kazanie to taki rodzaj przepowiadania słowa Bożego, które aktualizuje Zbawienie przez publiczne ogłaszanie Prawdy Objawionej zakorzenionej w Piśmie Świętym i Tradycji Kościoła. Upoważniony przez Kościół sługa słowa Bożego powinien dążyć do tego, aby życie słuchaczy kształtowane było na wzór życia Jezusa Chrystusa mocą Ducha Świętego. W kazaniach nie może zostać pominięta warstwa biblijno-kerygmaticzna i antropologiczno-egzystencjalna.
245. Istnieje potrzeba dostosowania rodzaju kazania do potrzeb słuchaczy. Najważniejsze typy kazań to: kazanie okolicznościowe, mistagogiczne, czyli wprowadzające w tajemnice wiary lub wyjaśniające znaczenie znaków, świąteczne, pasyjne, hagiograficzne i katechizmowe.
246. Kazanie powinno być dostosowane do odpowiedniego okresu liturgicznego. Dlatego zachęca się, aby kazania rekolekcyjne były głoszone szczególnie w okresie Adwentu i Wielkiego Postu oraz w czasie misji parafialnych. Kazanie takie ma przypominać ochrzczonego o konieczności nawrócenia.

247. Zaleca się, aby w trakcie rekolekcji i misji parafialnych stwarzać uczestnikom okazję do wspólnych i indywidualnych czynów miłosierdzia lub innych działań ewangelizacyjnych.
248. Zachęca się, aby podczas rekolekcji parafialnych w naukach uwzględnić osobne kazania skierowane do dzieci, młodzieży, małżeństw i starszych.
249. Zaleca się, aby przy rekolekcjach prowadzonych dla dzieci i młodzieży dostosować kazania do wieku słuchaczy. Można przyjąć podział takich rekolekcji na: kazania dla dzieci z klas od 0 do III szkoły podstawowej, klas od IV do VI szkoły podstawowej, klas od VII do VIII szkoły podstawowej i kazania do młodzieży szkół średnich.
250. Kazanie skierowane do dzieci powinno być przejrzyste i obrazowe, ale nie powierzchowne. Główne orędzie kierowane do dzieci powinno dotyczyć również życia dorosłych. Gdy kaznodzieja korzysta z rekwizytów, opowiadań, ilustracji lub stosuje środki multimedialne powinien zwrócić uwagę na to, by nie zdominowały teologicznego orędzia, lecz mu służyły. Należy też pamiętać o świętości miejsca.
251. Zachęca się, aby podczas rekolekcji dla młodzieży wygłaszać kazania o tematyce powołaniowej, celem lepszego rozeznania przez młodych drogi życiowej.
252. Przy organizowaniu rekolekcji w szkołach należy zwrócić uwagę na miejsce, w którym będą głoszone kazania, aby

słuchacze nie zatracili poczucia powagi spotkania ze słowem Bożym.

253. Specyficznym rodzajem przepowiadania jest kazanie dotyczące katolickiej nauki społecznej. Nigdy nie należy łączyć go z bieżącą polityką lub problemami związanymi z funkcjonowaniem partii politycznych, o ile nie odnosi się wyraźnie do zagadnień moralnych lub społecznych. Kazanie takie może być wygłaszane przy okazji uroczystości patriotycznych lub wobec konieczności zajęcia stanowiska w odniesieniu do palących problemów społecznych.
254. Zaleca się, aby całe przepowiadanie traktować jako najważniejsze zadanie we współczesnym duszpasterstwie, dlatego kaznodzieja powinien przygotować się do głoszenia słowa Bożego z największą starannością.

3.1.2. RUCHY I STOWARZYSZENIA

255. Ruchy religijne i stowarzyszenia katolickie, zgodnie ze swoim charyzmatem i statutami, stanowią dla wiernych środowisko, które daje im możliwość pogłębionej formacji w wierze, słuchania słowa Bożego, rozwoju życia modlitewnego i doświadczenia braterskiej wspólnoty. To osobiste doświadczenie wiary przeżywanej we wspólnocie braci i sióstr staje się dla świeckich inspiracją do podejmowania różnorodnych działań ewangelizacyjnych, poczynszy od osobistego świadectwa dawanego w środowisku rodzin-

nym i zawodowym, po zorganizowane formy ewangelizacji (por. DA 9-29, ChL 57-62).

256. Ruchy i stowarzyszenia pozwalają swoim członkom na odkrycie i ożywienie ich chrzcielnej tożsamości i wynikającego z niej powołania do głoszenia Ewangelii. Świeccy stają się wówczas narzędziem, dzięki któremu Dobra Nowina może dotrzeć do osób czy struktur nie związanych bezpośrednio z organizacjami kościelnymi (por. KK 31).
257. Poszczególne ruchy i stowarzyszenia działające w diecezji stanowią więc niezbędne narzędzie dla pogłębienia wiary w parafiach, większego zaangażowania poszczególnych wierzących w życie Kościoła i ożywienia wiary w sercach tych ochrzczonych, którzy zaniechali praktyk religijnych.
258. Centrum Ewangelizacyjne Świętego Augustyna w Sandomierzu współpracując z proboszczami, wikariuszami, moderatorami i opiekunami grup duszpasterskich a zwłaszcza z Radą Ruchów i Stowarzyszeń Katolickich Diecezji Sandomierskiej czuwa nad:
- a) budowaniem jedności między poszczególnymi wspólnotami w podejmowaniu ewangelizacji poprzez planowanie, koordynację i realizację działań ewangelizacyjnych;
 - b) inicjowaniem działań formacyjnych, szczególnie dla animatorów podejmujących ewangelizację;

- c) współpracą między dziekanami, proboszczami i radami parafialnymi w koordynacji i realizacji działań ewangelizacyjnych;
 - d) animowaniem i współtworzeniem wydarzeń ewangelizacyjnych w przestrzeni kulturalno-medialnej.
259. Synod zaleca, aby powstawały zespoły ewangelizacyjne, w razie potrzeby wspólne dla kilku dekanatów, których zadaniem będzie podejmowanie różnorodnych działań ewangelizacyjnych. W skład takiego zespołu powinni wchodzić przedstawiciele ruchów i stowarzyszeń z danego terenu. Podejmując posługę członkowie zespołu zachowują charyzmat wspólnoty, w której trwają, jak również formację w niej przewidzianą. Powstawanie i działania poszczególnych zespołów ma koordynować Centrum Ewangelizacyjne.
260. Zaleca się, by członkowie zespołów wyłonili spośród siebie przedstawicieli, którzy będą najbliższymi współpracownikami dyrektora Centrum.
261. Opiekę duchową nad poszczególnymi zespołami ewangelizacyjnymi podejmują kapłani powołani przez biskupa na wniosek dyrektora Centrum.
262. Synod zaleca, aby zespoły ewangelizacyjne, w porozumieniu z proboszczami, radami parafialnymi oraz Centrum Ewangelizacyjnym, podejmowały bezpośrednie działania

ewangelizacyjne w danym regionie, np. prowadzenie rekolekcji, kursów ewangelizacyjnych, itp.

263. Zaleca się, by proboszczowie przy współpracy rad parafialnych i rejonowych zespołów ewangelizacyjnych dokonali analizy sytuacji parafii i przygotowali plan działań ewangelizacyjnych, które objęłyby wszystkie środowiska istniejące na terenie parafii. Plan ten winien być przedmiotem corocznej refleksji w ramach posiedzeń rad parafialnych.
264. Synod zaleca, aby w każdej parafii organizowane były cyklicznie rekolekcje ewangelizacyjne, których celem jest doprowadzenie ich uczestników do osobistego spotkania z Chrystusem, a następnie powoływanie nowych lub umacnianie już istniejących wspólnot duszpasterskich, by w ten sposób coraz bardziej urzeczywistniała się w poszczególnych parafiach posoborowa wizja Kościoła jako „wspólnoty wspólnot”.

3.1.3. ŚRODKI SPOŁECZNEGO PRZEKAZU

265. Środki społecznego przekazu właściwie używane stanowią wydatną pomoc dla ludzi i mogą się przyczyniać do szerzenia i umacniania Królestwa Bożego. Kościół katolicki „uważa za swój obowiązek głosić orędzie zbawienia również przy pomocy środków przekazu społecznego

oraz uczyć ludzi właściwego korzystania z nich” (DSP 3). Środki społecznego przekazu, kiedy są używane właściwie, stanowią wydatną pomoc dla ludzi i mogą się przyczyniać do szerzenia i umacniania Królestwa Bożego. Kościół katolicki „uważa za swój obowiązek głosić orędzie zbawienia również przy pomocy środków przekazu społecznego oraz uczyć ludzi właściwego korzystania z nich” (DSP 3). Obecność Kościoła w środkach społecznego przekazu jest niezbędna, gdyż wszyscy wierni, zarówno duchowni jak i świeccy, powinni brać aktywny udział w publicznym dialogu za pomocą narzędzi komunikacji i przekazywania myśli.

266. Synod zachęca duchownych i świeckich do posługiwania się środkami społecznego przekazu, zwłaszcza w przekazywaniu zbawczego orędzia Ewangelii. Przypomina jednocześnie, aby duszpasterze odpowiedzialnie i z zaangażowaniem troszczyli się o to, aby przekaz medialny był zgodny z nauką Kościoła.
267. Za przekaz informacji o wydarzeniach diecezjalnych odpowiedzialny jest rzecznik prasowy diecezji, który – działając w ścisłym kontakcie z biskupem – powinien zapewniać rzetelną informację o sytuacji w diecezji oraz podtrzymywać harmonijne kontakty ze wszystkimi mediami. Rzecznik powinien także monitorować informacje dotyczące diecezji, jakie ukazują się w mediach, także tych niezależnych od instytucji kościelnych.

268. Synod zachęca do utworzenia biura prasowego diecezji. Pracownikami biura powinny być osoby odpowiedzialne za przekaz medialny zarówno w zakresie merytorycznym, jak i technicznym. Zadaniem biura byłoby koordynowanie przekazu informacji i szeroka współpraca z mediami katolickimi i świeckimi.
269. Zachęca się, aby duchowni i świeccy współpracowali z istniejącymi lub działającymi na terenie diecezji stacjami telewizyjnymi i radiowymi, czasopismami oraz portalami informacyjnymi w przekazywaniu ważnych dla diecezji, dekanatów i parafii wydarzeń. Należy przy tym dbać o rzetelność, prawdziwość, wiarygodność i merytoryczność informacji.
270. Udział duchownych i osób zakonnych w audycjach radiowych i telewizyjnych może odbywać się jedynie zgodnie z aktualnymi normami Konferencji Episkopatu Polski i zarządzeniami biskupa.
271. Wierni świeccy, którzy mają występować w mediach i reprezentować daną wspólnotę katolicką powinni wcześniej uzyskać zgodę jej duchowego opiekuna, np. proboszcza, wikariusza, asystenta kościelnego, itp.
272. Zaleca się duszpasterzom dołożenie starania, aby znajdujące się w diecezji środki przekazu, transmitowały Msze święte, nabożeństwa i ważne uroczystości religijne z myślą o wiernych, którzy z powodu stanu zdrowia lub innych okoliczności nie mogą w nich uczestniczyć.

273. Synod zachęca duszpasterzy do prenumerowania, kolportażu i zachęcania wiernych do czytania prasy katolickiej. Szczególną uwagę zwrócić należy na propagowanie tygodników katolickich „Niedziela” i „Gość Niedzielny”, współredagowanych przez diecezjalne redakcje.
274. Synod zachęca, aby parafie wydawały gazetki, biuletyny lub informatory parafialne tworzone przez przygotowane i odpowiedzialne zespoły redakcyjne. Odpowiedzialnymi za treści i formę wydawanych pism mają być proboszczowie lub delegowani przez nich wikariusze.
275. Źródłem informacji o aktualnych wydarzeniach w Kościele diecezjalnym jest także Diecezjalna strona internetowa. Za jej techniczne prowadzenie i aktualizowanie odpowiedzialne są osoby powoływane przez biskupa.
276. Synod zaleca organizacjom katolickim i wspólnotom duszpasterskim tworzenie własnych stron internetowych. W realizację tego zadania powinny być zaangażowane zarówno osoby duchowne jak i świeckie. Odpowiedzialnym za treści umieszczane na takich stronach jest duchowny moderator wspólnoty.
277. Synod zobowiązuje każdą parafię do posiadania poczty elektronicznej. Zadaniem proboszcza lub wyznaczonej przez niego osoby jest codzienna obsługa elektronicznej skrzynki pocztowej.

278. Zachęca się parafie, duszpasterstwa, ruchy i stowarzyszenia oraz poszczególnych wiernych do korzystania z kanałów mediów społecznościowych jako nowej przestrzeni do głoszenia Dobrej Nowiny.
279. Istnieje konieczność nieustannego edukowania wiernych, aby w sposób odpowiedzialny korzystali ze środków masowego przekazu, umiejętnie wykorzystywali je jako miejsce ewangelicznego świadectwa oraz w razie potrzeby sprzeciwiali się propagowaniu w nich treści moralnie złych i obrażających uczucia religijne. Szczególną troską w tej edukacji należy objąć dzieci i młodzież.
280. Zaleca się organizowanie szkoleń i warsztatów oraz pogłębianie formacji osób zajmujących się tworzeniem lub redagowaniem treści medialnych na poziomie diecezji, parafii oraz ruchów i stowarzyszeń katolickich.
281. Synod zaleca powołanie duszpasterza ludzi mediów, którego zadaniem byłaby integracja środowiska ludzi pracujących w różnego rodzaju środkach masowego przekazu oraz troska o ich dobro duchowe.
282. Coraz większa popularyzacja nowych mediów nie może przesłonić duszpasterzom i świeckim wielkiego znaczenia tradycyjnych narzędzi i środków przekazu kultury, informacji i ewangelizacji. Synod zaleca duszpasterzom troskę o istniejące biblioteki parafialne, grupy teatralne i katolickie zespoły muzyczne promujące sztukę i kulturę

chrześcijańską. Zaleca się także, aby parafie obejmowały patronatami i wspierały wydarzenia kulturalne promujące wartości ewangeliczne.

3.1.4. OŚRODKI REKOLEKCYJNE

283. Diecezja prowadzi ośrodki rekolekcyjne. Działają one zgodnie z zatwierdzonymi przez biskupa statutami. Główną misją każdego z tych ośrodków jest wspieranie dzieła ewangelizacji i formacji duchowej wiernych.
284. Odpowiedzialnym za każdy ośrodek rekolekcyjny jest ustanowiony przez biskupa dyrektor. Do jego zadań należy troska o sferę materialną i dostosowanie standardów i warunków mieszkaniowych do prowadzenia działalności rekolekcyjno-ewangelizacyjnej.
285. Synod przypomina, że każdy ośrodek w pierwszej kolejności jest domem formacyjnym w którym powinno dokonywać się dzieło ewangelizacji.
286. Synod zaleca, aby każdy z ośrodków zachował autonomię odnośnie do organizowania i prowadzenia rekolekcji formacyjnych i ewangelizacyjnych.
287. W trosce o dobro duchowe dzieci, młodzieży i dorosłych Synod zaleca organizowanie w ośrodkach diecezjalnych rekolekcji przygotowujących do świadomego przyjęcia sakramentów świętych.

288. Synod zaleca wypracowanie metod współpracy diecezjalnych ośrodków rekolekcyjnych z Centrum Ewangelizacyjnym Świętego Augustyna w celu włączenia się w organizowane w diecezji cykliczne rekolekcje ewangelizacyjne.
289. Synod zaleca, aby każdy z ośrodków zaproponował własne formy współpracy z zainteresowanymi grupami ewangelizacyjnymi, by móc jak najaktywniej włączyć się w misję ewangelizacyjną Kościoła lokalnego.

3.2. DIALOG RELIGIJNY

290. Jezus Chrystus, który jest światłością świata (por. Łk 2,32; J 1,9), powołał swój Kościół jako „znak i narzędzie” jedności całej ludzkości (por. KK 1). W przeddzień swej męki i śmierci krzyżowej Chrystus prosił Ojca za swych uczniów i za chrześcijan przyszłych pokoleń (por. J 17,20), „aby wszyscy stanowili jedno, [...] aby świat uwierzył” (J 17,21). Podziały wśród chrześcijan jawnie sprzeciwiają się woli Chrystusa, są zgorzeniem dla świata i szkodzą świętej sprawie głoszenia Ewangelii (por. DE 1). Ekumenizm jest wyraźnym znakiem czasu (por. DE 4) i owocem działania Ducha Świętego (por. DE 1). Nie ma prawdziwego ekumenizmu bez wewnętrznej przemiany (*conversio*) i wynikającego z niej świadectwa życia (por. DE 7).

291. Synod przypomina kapłanom i wiernym świeckim o wynikającym z najważniejszego przykazania szacunku do każdej osoby ludzkiej, jako dziecka Bożego, niezależnie od tego jaką wiarę ona wyznaje. Z wszystkimi ludźmi należy współdziałać w tym, co służy dobru ogółu lub poszczególnego człowieka.
292. Bez zezwolenia władz kościelnych nie wolno organizować spotkań ekumenicznych czy międzyreligijnych. Powinien tym kierować diecezjalny referent do spraw ekumenizmu w porozumieniu z biskupem, którego reprezentuje.
293. Formacja ekumeniczna duchownych rozpoczyna się w seminarium, zaś formacja świeckich powinna się dokonywać w ramach duszpasterstwa parafialnego, zwłaszcza poprzez podejmowanie tematyki ekumenicznej w homiliach, kazaniach i katechezach szczególnie w Tygodniu Modlitw o Jedność Chrześcijan. Katecheza powinna formować postawę szacunku do wiernych innych wyznań, unikając jednak duchowego zobojętnienia na prawdziwość doktryny katolickiej.
294. Synod przypomina dyspozycje zawarte w prawie Kościoła łacińskiego dotyczące wzajemnych relacji Kościołów i Wspólnot chrześcijańskich w posłudze sakramentalnej. Głoszą one, że katolicy szafarze udzielają godziwie sakramentów tylko wiernym katolikom, którzy też godziwie przyjmują je tylko od katolickich szafarzy. W duchu

ekumenizmu istnieje możliwość, w bardzo wyjątkowych przypadkach, korzystania z niektórych sakramentów pomiędzy katolikami a wyznawcami Kościołów wschodnich odłączonych.

295. Katolik może prosić o sakrament pokuty i pojednania, Komunię świętą lub namaszczenie chorych szafarzy z któregośkolwiek Kościoła wschodniego nie mającego pełnej wspólnoty z katolikami, jeśli te Kościoły wschodnie również dopuszczają taką możliwość. Taka prośba może zostać skierowana jedynie wtedy, gdy zaistnieje konieczność, czy też wymaga tego prawdziwe dobro duchowe a dostęp do kapłana katolickiego napotyka niepokonalne trudności. Jednocześnie nie może wystąpić przy tym niebezpieczeństwo błędu czy też duchowego zubożenia.
296. Szafarze katolicki mogą godziwie udzielać sakramentu pokuty i pojednania, Komunii świętej i namaszczenia chorych chrześcijanom wschodnim, którzy dobrowolnie o nie proszą i są właściwie przygotowani. Pod tymi samymi warunkami mogą z posługi sakramentalnej skorzystać członkowie innych Kościołów nie mających pełnej wspólnoty z katolikami, przy założeniu, że Stolica Apostolska uznała ważność wspomnianych sakramentów w tych wspólnotach. (por. kan. 844 §3)
297. Gdy istnieje niebezpieczeństwo śmierci lub inna poważna i nagła konieczność, o której decyduje biskup lub Konferencja Episkopatu Polski, pozostali chrześcijanie mogą

przyjąć sakrament pokuty i pojednania, Komunii świętej i namaszczenia chorych kiedy sami o to proszą, wyrażają wiarę zgodną z wiarą katolicką w odniesieniu do tych sakramentów, są przygotowani do ich przyjęcia i istnieje trudność w udaniu się do swojego szafarza (por. kan. 844 §4).

298. Błogosławieństwo małżeństw mieszanych, z racji niemożności przyjmowania Komunii św. przez współmałżonka-niekatolika, ma być sprawowane poza Mszą świętą. Na zawarcie w czasie Mszy świętej małżeństwa z osobą ochrzczoneą niekatolicką i na Komunię świętą osoby należącej do Kościoła dzielającego katolicką naukę o Eucharystii wymagana jest zgoda ordynariusza miejsca. Przy małżeństwie osoby katolickiej obrządku łacińskiego z osobą należącą do obrządku wschodniego katolickiego i niekatolickiego, nie może asystować diakon. Katolik może być świadkiem małżeństwa zawieranego w Kościołach wschodnich odłączonych. Osoba wyznania prawosławnego może być ojcem lub matką chrzestną, zaś pozostali chrześcijanie mogą być świadkiem chrztu.
299. Duchowni katolicy, uczestnicząc za zgodą biskupa w modlitwach ekumenicznych organizowanych przez stronę niekatolicką, mają obowiązek używać stroju i insygniów właściwych ich randze i funkcji kościelnej, mogą udzielić błogosławieństwa na prośbę strony niekatolickiej zachowując liturgiczną formę błogosławieństwa (por. DEk

111-120). Katolicy świeccy mogą odczytać wówczas tekst Pisma Świętego, a kapłani i diakoni mogą wygłosić homilię. W modlitwach organizowanych zaś przez stronę katolicką, w wyjątkowych sytuacjach oraz z powodu słusznej racji biskup może dopuścić do funkcji lektora i psalterzysty chrześcijanina niekatolika (por. DEk 133-134).

300. Świątynie katolickie są zastrzeżone przede wszystkim dla kultu katolickiego. Niemniej jednak biskup może dla słusznej przyczyny pozwolić szafarzom i wiernym innych wspólnot chrześcijańskich, nie mających własnej świątyni, na jednorazowe (np. ceremonia pogrzebowa czy ślubna) lub częstsze sprawowanie ich kultu w świątyni katolickiej, a nawet użyć koniecznych do tego paramentów (por. DEk 137).
301. Synod zwraca się do duszpasterzy i katechetów, aby w sytuacji wzrastającej liczby emigrantów, szczególnie wyznania muzułmańskiego, utwierdzali wiernych w wyznawaniu wiary katolickiej. Niech przy różnych okazjach przybliżają wiernym różnice danej religii z nauką Kościoła katolickiego, zaszczepiając jednocześnie atmosferę pokoju i życzliwości.
302. Osoba zgłaszająca wolę wystąpienia z Kościoła winna zgłosić się do proboszcza parafii zamieszkania. Po złożeniu deklaracji proboszcz kieruje sprawę do Kurii Diecezjalnej, która wydaje polecenie dokonania odpowiedniej adnotacji w *Księdze ochrzczonych* w parafii chrztu zainteresowanego.

sowanego. Jedynym dokumentem potwierdzającym fakt wystąpienia z Kościoła jest metryka chrztu z odpowiednią adnotacją. Przy wystąpieniu z Kościoła niemożliwe jest wykreślenie aktu chrztu z ksiąg metrykalnych.

303. W niebezpieczeństwie śmierci zakaz przyjmowania sakramentów przez odstępcę od wiary katolickiej ulega zawieszeniu. Odstępca podlegający karze ekskomuniki może wtedy otrzymać sakramentalne rozgrzeszenie, przyjąć namaszczenie chorych oraz przystąpić do Komunii świętej, jeżeli o to dobrowolnie poprosi i okaże wolę nawrócenia. Gdyby minęło niebezpieczeństwo śmierci należy zastosować procedurę powrotu do wspólnoty Kościoła.
304. Sakrament chrztu św. wyciska niezniszczalny charakter w życiu człowieka, dlatego odstępca ma możliwość powrotu do wspólnoty Kościoła. Jeśli proboszcz uzna, że osoba jest gotowa do powrotu do życia sakramentalnego zwraca się w jej imieniu do ordynariusza miejsca, który decyduje o zwolnieniu z kary ekskomuniki. Na skruszonego odstępcę ordynariusz miejsca zwykle nakłada stosowną pokutę.⁴³⁹

3.3. NAUCZANIE KATECHETYCZNE

305. Zmartwychwstały Pan polecił swoim uczniom: „Idźcie na cały świat i głosście Ewangelię wszelkiemu stworzeniu” (Mk 16,15; Mt 28, 19-20). Cała nauczycielska misja Ko-

ścioła stanowi próbę wprowadzenia w życie tego nakazu misyjnego Jezusa. Kościół w ten sposób spełnia posługę Słowa, która jest częścią procesu ewangelizacji. Wśród różnorodnych form misji głoszenia Słowa ważną i niezastąpioną funkcję spełnia katecheza, która jest istotnym elementem procesu ewangelizacji, a zarazem podstawową działalnością ewangelizacyjną każdego Kościoła parokialnego (por. DOK 15).

3.3.1. KATECHIZACJA W DIECEZJI

306. Bezpośrednio odpowiedzialnym za katechizację jest biskup diecezjalny, jako sprawujący pełnię władzy nauczycielskiej, uświęcającej i pasterskiej. W diecezji, w imieniu biskupa, za kierowanie działalnością katechetyczną odpowiedzialny jest Wydział Nauki i Wychowania Katolickiego Kurii Diecezjalnej. Z racji swojego powołania, za katechizację młodego pokolenia w różnym stopniu odpowiedzialne są: rodzina, szkoła i parafia.
307. Wydział Nauki i Wychowania Katolickiego tworzą osoby, które wspomagają biskupa w organizacji, nadzorowaniu i nadawaniu kierunków rozwoju katechezy na terenie diecezji. Na czele Wydziału stoi mianowany przez biskupa dyrektor, a wydział współtworzą najbliżsi współpracownicy dyrektora.

308. Prace Wydziału Nauki i Wychowania Katolickiego wspierają powołani w tym celu: doradcy metodyczni do spraw nauczania religii, katecheci i wybrani nauczyciele. Osoby te mają w pracach wydziału głos doradczy. Działają one w oparciu o przepisy prawa oświatowego i regulamin zatwierdzony przez właściwą władzę kościelną. Prace Wydziału Nauki i Wychowania Katolickiego wspierają również diecezjalni i dekanalni wizytatorzy katechetyczni. Sprawują oni, zgodnie z regulaminem, nadzór katechetyczny na terenie diecezji lub dekanatu.
309. Diecezjalni wizytatorzy katechetyczni są mianowani przez biskupa na pięcioletnią kadencję, z możliwością przedłużenia ich misji o jedną kadencję.
310. Dekanalni wizytatorzy katechetyczni są mianowani przez biskupa na trzyletnią kadencję, również z możliwością przedłużenia ich misji o jedną kadencję.
311. Do zadań Wydziału Nauki i Wychowania Katolickiego Kurii Diecezjalnej należy przede wszystkim:
- a) nadzór merytoryczny i metodyczny nad pracą katechetów;
 - b) sprawy personalne i organizacyjne dotyczące katechezy szkolnej i parafialnej;
 - c) koordynacja szkolnego nauczania religii z katechezą sakramentalną w parafiach, w tym katecheza dzieci i młodzieży niepełnosprawnej;

- d) nadzór nad realizacją w parafiach planu katechetycznego diecezji, uwzględniającego również katechezę dorosłych;
 - e) nadzór nad organizacją rekolekcji dla dzieci i młodzieży;
 - f) inspirowanie działań duszpastersko-katechetycznych w diecezji;
 - g) organizacja kształcenia i doskonalenia katechetów;
 - h) wykonywanie innych zadań zleconych przez biskupa (por. DKKK 137).
312. Synod przypomina, że katecheci, zarówno duchowni jak i świeccy, przekazują prawdy wiary nie w swoim imieniu, lecz z mandatu i w imieniu Kościoła. Stąd wynika potrzeba stałej formacji katechetów, która ze swej natury musi mieć wymiar eklezjalny. Katecheta winien być człowiekiem Kościoła, powinien umieć utożsamiać się z Kościołem; kochać Kościół, i umieć dla Niego znosić przeciwności oraz chcieć i być zdolnym do przekazywania Orędzia Bożego w Jego imieniu. Powyższe aspekty formacji wyrażają i kształtują prawdziwą oraz autentyczną tożsamość katechety.
313. Zaleca się, by katecheci rozpoczynający posługę w diecezji, przed otrzymaniem misji kanonicznej, składali uroczyste wyznanie wiary, a katecheci posiadający misję kanoniczną uroczyście odnawiali wyznanie wiary podczas kongregacji katechetycznej na rozpoczęcie nowego roku szkolnego.

314. Katecheci pełniący posługę na terenie diecezji zobowiązani są do uczestnictwa w stałej formacji intelektualnej i duchowej organizowanej przez Wydział Nauki i Wychowania Katolickiego. Obowiązkowy jest ich udział w: kongregacji wiosennej i kongregacji inaugurującej rok katechetyczny, a także w rekolekcjach, dniach skupienia, sympozjach i warsztatach.
315. Zobowiązuje się proboszczów, aby sprawowali nadzór nad formacją stałą katechetów posługujących w parafii. Dodatkowo proboszcz powinien zamieszczać swoją opinię o katechecie w *Rocznej karcie formacji i pracy katechety*. W kwestiach szczegółowych proboszczowie powinni kontaktować się z Wydziałem Nauki i Wychowania Katolickiego.
316. Na początku każdego roku szkolnego, katecheci, za pośrednictwem dekanalnego wizytatora katechetycznego, właściwego ze względu na siedzibę szkoły, powinni złożyć *Sprawozdanie katechetyczne* i *Katechetyczną ankietę zbiorczą*, obejmujące m.in. listę placówek oświatowych, plan lekcji religii oraz stan osobowy wychowanków według kryteriów ustalonych przez Wydział Nauki i Wychowania Katolickiego.
317. Zaleca się kontynuowanie prowadzonych w Instytucie Teologicznym im. bł. Wincentego Kadłubka w Sandomierzu we współpracy z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II teologiczno-katechetycznych studiów podyplomowych dla nauczycieli, którzy ukończyli

studia magisterskie na kierunku innym niż teologia, cieszą się dobrą opinią, pragną studiować teologię i nauczać religii z mandatu oraz w imieniu Kościoła.

3.3.2. KATECHIZACJA W RODZINIE

318. Rodzina jako część Kościoła jest pierwszym miejscem wychowania w wierze dzieci i młodzieży. Przekazywanie wiary przez rodziców jest podstawowym sposobem spotkania człowieka z Bogiem i fundamentem całego życia religijnego. Rodzina stoi na pierwszym miejscu w kolejności wychowania religijnego, przed instytucjami pełniącymi funkcje wychowawcze.
319. Obowiązek religijnego wychowania człowieka, rodzina realizuje poprzez:
- a) świadectwo życia i wzajemny przykład żywej wiary opartej na Ewangelii;
 - b) przekazywanie młodemu pokoleniu prawd wiary i wpływającej z niej moralności;
 - c) wzajemne mobilizowanie do czynów dobrych i dezaprobatę złych;
 - d) chrześcijańskie świętowanie niedzieli i świąt nakazanych;
 - e) wspólną lekturę Pisma Świętego i *Katechizmu Kościoła Katolickiego*;

- f) troskę o zgłębianie przez młode pokolenie wiedzy dotyczącej Boga, wiary, człowieka i świata;
- g) zachowywanie tradycji, zwyczajów, obyczajów religijnych i narodowych oraz uświadamianie wartości z nich wypływających;
- h) uczenie młodego pokolenia poszanowania życia i godności osobowej własnej i innych;
- i) wdrożenie młodego pokolenia w obowiązki nauki i pracy;
- j) uczenie pracy nad sobą i ukazywanie wartości wyrzeczeń i ofiary;
- k) wychowanie dzieci do życia w rodzinie, do miłości i odpowiedzialności za przyjęte i realizowane powołanie;
- l) tworzenie życzliwej i pełnej miłości atmosfery domu rodzinnego.

3.3.2.1. Obowiązki rodziców

320. Realizując nauczanie Soboru Watykańskiego II i uwzględniając dorobek posoborowy, Synod przypomina, że obowiązek wychowania i odpowiedzialność za wychowanie dzieci spoczywa na rodzicach. Chodzi tu także o wychowanie religijne, które zawiera w sobie istotny element katechezy rodzinnej.
321. Rodzice na mocy sakramentu małżeństwa są wezwani do zrodzenia i wychowania potomstwa (por. kan. 1055 §1).

Ponieważ przekazują życie swoim dzieciom, „są w najwyższym stopniu obowiązani do wychowania potomstwa. Dlatego są pierwszymi i głównymi wychowawcami swoich dzieci” (DWCh 3). Jest to obowiązek pierwszy i nienaruszalny (por. DWCh 6).

322. W wychowaniu rodzice wchodzi w Boską pedagogię polegającą na trosce o zbawienie powierzonego im dziecka (por. LR 7, 16). Tę misję należy uświadamiać rodzicom przy okazji przygotowania dzieci do przyjęcia sakramentów. Nadprzyrodzony cel wychowania powinien prowadzić rodziców do wypracowania w dziecku takich cnót, które umożliwią mu nawiązanie trwałej łączności z Bogiem a celem nadrzędnym rodziców powinna być pomoc dziecku w osiągnięciu świętości.
323. Synod przypomina, że formowanie młodego człowieka w wymiarze fizycznym, intelektualnym, społecznym, kulturowym, moralnym i duchowym wymaga nakładu pracy, a jednocześnie dobrego współdziałania szkoły i domu rodzinnego. Ich wzajemna współpraca nie tylko warunkuje harmonijny rozwój uczniów ale wpływa zarówno na ich postępy w nauce, jak i w zachowaniu. Stąd ważne jest, aby rodzice korzystali ze swojego prawa współdecydowania w sprawach szkoły i podejmowanych przez nią działaniach oraz nie byli zastępowani przez nauczycieli, ale żeby wraz z nimi podejmowali zadania wychowywania. Wydaje się zasadnym i potrzebnym zwracanie szczegól-

nej uwagi na te problemy w działalności duszpasterskiej poszczególnych parafii.

324. Rodzice powinni zwracać uwagę na to, co czytają i oglądają ich dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem aktywności dzieci i młodzieży w internecie. Korzystanie z mediów elektronicznych, jako źródła informacji, stało się niemalże podstawową formą edukacji. Odbywa się ono często poza kontrolą rodziców i wychowawców. W tym zakresie rodzice, wychowawcy i katecheci powinni uczyć dziecko właściwego korzystania z informacji, internetowych portali, gier komputerowych, i programów telewizyjnych. Istotnym zadaniem jest również rozważenie zasadności ograniczeń czasowych w korzystaniu z mediów.
325. Do wychowania dzieci i młodzieży pomocna jest pełna rodzina, którą tworzą mężczyzna i kobieta związani, zgodnie z wolą Boga, sakramentem małżeństwa w celu wzajemnego wsparcia, opieki i miłości, towarzyszenia sobie i wychowania dzieci. Dokumenty Kościoła wskazują na personalistyczną wizję wspólnoty rodzinnej (por. DWCh 1). Zarówno matka, jak i ojciec mają do zrealizowania określone zadania w rodzinie. Sytuacje migracji zarobkowej, dystansu od miejsca zamieszkania i miejsca pracy, pozostawiania dzieci (wnuków) pod opieką dziadków lub starszego rodzeństwa, mogą osłabić rolę rodziców w procesie wychowawczym i wnieść negatywne skutki i zaniedbania w dziedzinie wychowania dzieci.

Do źródeł negatywnych zjawisk wychowawczych zaliczyć można na pewno także zwiększającą się liczbę rozwodów, coraz częściej spotykane związki pozamałżeńskie, porzucanie obowiązków wychowawczych bądź uchylanie się od nich. Zachęca się, aby te zagadnienia podejmować podczas spotkań z rodzicami i opiekunami uczniów w parafii.

3.3.2.2. Zadania rodzeństwa

326. We wspólnocie rodziny należy podkreślić szczególną rolę rodzeństwa. Rodzina jest dla każdego dziecka, od najwcześniejszych lat życia, naturalnym środowiskiem poznawania zasad i funkcjonowania w grupie społecznej. Doświadczenie życia we wspólnocie z braćmi i siostrami wyniesione z domu rodzinnego jest nieocenioną pomocą w tworzeniu relacji międzyosobowych w życiu dorosłym oraz w budowaniu wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej. W gronie braci i sióstr młody człowiek uczy się odpowiedzialności za innych, podziału pracy i wywiązywania się z powierzonych obowiązków, wspólnego świętowania czy spędzania czasu wolnego.
327. Przykład i zaangażowanie braci i sióstr w życie religijne parafii czy grupy duszpasterskiej staje się pomocą w odnalezieniu osobistej drogi do Jezusa bądź umocnienia w wierze. Brat czy siostra, poprzez swój przykład, mogą stać się żywymi świadkami autentycznego życia religijnego a w czasie przeżywanych trudności – pomocą i wsparciem.

328. Rodzeństwo, przebywając blisko ze sobą, może zauważyć niepokojące symptomy przeżywanych przez młodego człowieka trudności w najróżniejszych sferach życia. Wczesne i szybkie braterskie reagowanie może ustrzec brata czy siostrę przed niepożądanymi skutkami czynów i ich następstw.

3.3.2.3. Rola dziadków

329. Dziadkowie, dysponując większą ilością czasu wolnego, mają możliwość pomagania pochłoniętym pracą zawodową i licznymi obowiązkami rodzicom we wprowadzaniu swoich wnuków w życie religijne, w uczeniu modlitwy i we wdrażaniu ich w przestrzeganie zasad religijnych.
330. Istotną rzeczą jest, aby dziadkowie i wnuki umieli dostrzec wartość wzajemnie przekazywanych sobie dóbr, w tym daru wiary. Zaleca się, aby z okazji Tygodnia Wychowania Chrześcijańskiego i innych wydarzeń religijnych oraz kulturalnych w szkołach i parafiach organizować wspólne dni modlitw i spotkania międzypokoleniowe.

3.3.2.4. Inne podmioty z różnych przyczyn zastępujące rodzinę (opiekunowie prawni, placówki opiekuńczo-wychowawcze)

331. Opiekunowie prawni wychowują dzieci zgodnie ze światopoglądem rodziców, a w przypadku ich braku, zgodnie ze światopoglądem opiekunów. Kościół katolicki szanuje

w tym względzie ich prawo. Opiekunowie pełnią rolę służebną w procesie wychowania młodego pokolenia.

332. Placówki opiekuńczo-wychowawcze, w zależności od typu, zapewniają dzieciom i młodzieży całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokajają ich niezbędne potrzeby, w szczególności te emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne. Za wychowanie religijne osób (nauczanie religii i przygotowanie do sakramentów świętych) umieszczonych w placówkach, takich jak: domy dziecka, młodzieżowe ośrodki wychowawcze czy zakłady poprawcze, odpowiada proboszcz parafii, na terenie której znajduje się placówka.

3.3.3. KATECHEZA SZKOLNA

333. Szkoła odgrywa ważną rolę w procesie katechizacji, której zadaniem jest nauczanie prawd wiary i zasad moralności (por. CT 69).

3.3.3.1. Nauczanie religii w szkole

334. W publicznych przedszkolach i oddziałach przedszkolnych w publicznych szkołach podstawowych oraz w samych publicznych szkołach podstawowych organizuje się naukę religii na życzenie rodziców uczniów, natomiast w szkołach ponadpodstawowych – na życzenie rodziców

uczniów, bądź samych uczniów po osiągnięciu przez nich pełnoletności. W tym przypadku synod uznaje za obowiązujące przepisy prawa świeckiego. Zgodnie z ustawą o ochronie danych osobowych (RODO) rezygnacja ucznia z uczęszczania na katechezę szkolną jest równoznaczna z wycofaniem zgody na przetwarzanie jego danych osobowych. Stąd dane te nie mogą być przekazywane przez katechetę do parafii zamieszkania ucznia ani do Kurii Diecezjalnej, ponieważ ani parafia ani diecezja nie jest uprawniona do ich przetwarzania.

335. Od kandydatów na funkcje rodziców chrzestnych, będących jeszcze uczniami szkół, proboszczowie powinni wymagać zaświadczenia o uczęszczaniu na lekcje religii wydawanego przez katechetę.
336. Przypomina się, że dzieci w wieku przedszkolnym należy objąć katechizacją w wymiarze dwóch zajęć tygodniowo: w grupach wiekowych 3-4 latków dwa razy po 15 minut oraz 5-6 latków dwa razy po 30 minut. Dzieci i młodzież w wieku szkolnym należy katechizować w wymiarze dwóch godzin lekcyjnych tygodniowo. Podobnie rzecz się ma z młodzieżą szkół ponadpodstawowych. Wymiar lekcji religii może być zmniejszony jedynie za zgodą biskupa diecezjalnego. Nadzór nad wymiarem nauczania religii w szkole sprawuje Wydział Nauki i Wychowania Kurii Diecezjalnej i proboszcz parafii, na której terenie znajduje się szkoła.

337. Wiele dzieci nie wynosi już z domu podstawowego wychowania religijnego i nabywa je dopiero w szkole. Stąd nauczanie religii w systemie szkolnym jest dla nich szansą na poznanie prawd wiary i zasad moralności, a także szeroko rozumianej kultury religijnej.
338. Katechizmowa definicja katechezy kładzie nacisk na stałość i systematyczność przekazu prawd wiary. Ważne jest, aby ustanawianie katechetów, głównie duchownych, odbywało się na dłuższy okres (uwzględniający cykl edukacyjny), z wykluczeniem (poza sytuacjami losowymi) zmian w trakcie roku szkolnego. Stałość katechizacji wpływa niewątpliwie na całość pracy placówek oświatowych i duszpasterstwa parafialnego.
339. Katecheza powinna czerpać ze wzorców osobowych polskich świętych i błogosławionych, a także ukazywać nierozwalny związek, jaki połączył naród polski z Kościołem katolickim na przestrzeni wieków (por. PZNE 16, 20).
340. Synod przypomina, że katecheza winna zachęcać do uczestnictwa w liturgii i nabożeństwach. Kult świętych i błogosławionych Kościoła powinien wiązać się z katechezą wyjaśniającą znaczenie świętości w życiu chrześcijanina. Należy dołożyć wszelkich starań, aby uczniowie znali żywoty świętych, zwłaszcza swoich patronów, patronów parafii, diecezji i Polski.

341. Katecheza szkolna docelowo powinna zachęcać i prowadzić do duszpasterskiego zaangażowania uczniów w ich rodzinnych parafiach.
342. Katecheci za pracę w szkole otrzymują wynagrodzenie. W okresie zatrudnienia w szkole katecheci powinni podjąć na miarę możliwości posługę na rzecz parafii, na terenie której znajduje się szkoła. Katecheta zobowiązany jest do przygotowania z uczniami liturgii Mszy świętej niedzielnej i świątecznej, do uczestnictwa przynajmniej w jednej Mszy świętej w niedzielę i święta z udziałem dzieci i młodzieży w tej parafii, gdzie znajduje się szkoła z wyjątkiem katechetów dojeżdżających do pracy z innych, nieraz daleko położonych miejscowości, oraz do podjęcia opieki nad swoimi uczniami w czasie rekolekcji szkolnych (por. DOK 90).
343. Katecheci powinni zatroszczyć się o to, aby dzieci i młodzież zostały właściwie przygotowane do sakramentów: pokuty i pojednania, Eucharystii i bierzmowania. Poza wyjątkowymi przypadkami I Komunię świętą w diecezji przyjmują dzieci w klasie III szkoły podstawowej a bierzmowanie – młodzież najwcześniej w klasie VIII szkoły podstawowej. Sakramenty te powinny być przyjmowane na terenie parafii zamieszkania, dlatego już w okresie przygotowania do ich przyjęcia, należy zwracać uwagę na przynależność parafialną uczniów i podjąć szeroką współpracę z proboszczami i duszpasterzami parafii, do których należą uczniowie.

3.3.3.2. Nauczanie indywidualne w domu lub innych placówkach

344. Podkreśla się konieczność katechizacji uczniów objętych nauczaniem indywidualnym. Należy zaznaczyć, że w indywidualnym nauczaniu na podstawie przepisów państwowych religia nie jest wymieniona jako obowiązkowe zajęcia edukacyjne. Nauczanie religii może być zorganizowane na wniosek rodziców lub pełnoletniego ucznia, dlatego warto zachęcać zainteresowanych do złożenia stosownej deklaracji. O potrzebie indywidualnych zajęć z religii powinni informować proboszcza parafii zamieszkania ucznia katecheci uczący w danej szkole.

3.3.3.3. Szkoły katolickie

345. Szkoły katolickie są szkołami w pełnym tego słowa znaczeniu, czyli ich celem jest nauczanie i wychowanie. Należy więc utrzymywać w nich wysoki poziom nauczania, bez względu na rodzaj szkoły i niezależnie od tego, czy jest prowadzona przez parafię, diecezję, zgromadzenia zakonne czy osoby świeckie.
346. Przypomina się, iż czerpiąc z bogactwa tradycji pedagogicznych należy poszukiwać właściwych odpowiedzi na wyzwania, jakie niosą z sobą nowe style myślenia i postępowania współczesnej młodzieży, aby dzięki temu szkoła katolicka była środowiskiem wychowania integralnego, które kieruje się jasnym programem wychowawczym i ma

fundament w Chrystusie. W szkołach katolickich, a także publicznych noszących imiona świętych, błogosławionych lub osób związanych z Kościołem, należy zadbać, aby postaci patronów zajmowały należne miejsce w programach wychowawczych.

347. Szkoły katolickie, postrzegane wspólnotowo, powinny stawać się dynamicznymi społecznościami wiary i ewangelizacji, powiązаными ściśle z duszpasterstwem diecezjalnym, służąc też dialogowi między Kościołem a społeczeństwem i zabiegając o integralny rozwój człowieka.
348. Należy zabiegać o zatrudnianie w szkołach katolickich nauczycieli, którzy zapewnią uczniom nie tylko odpowiedni poziom edukacji i wychowania, lecz także będą odznaczać się zdrową nauką wiary i prawością życia (kan. 803 §2). Mają oni bowiem być nie tylko nauczycielami, lecz także świadkami wiary. Nauczyciele przejawiający poglądy niezgodne z wiarą katolicką lub naruszający zasady jej moralności mają być odsunięci od pracy w szkole katolickiej.
349. Rodzice mają prawo do pomocy w wypełnianiu obowiązku katolickiego wychowania ich dzieci, także przez posyłanie ich do szkół katolickich zapewniających im takie wychowanie. Zaleca się, aby opłaty wnoszone przez rodziców były tak ustalane, aby nie stanowiły przeszkody nieprzekraczalnej w uczęszczaniu do szkół katolickich dzieci i młodzieży również z rodzin uboższych.

350. Ksiądz katecheta w szkole katolickiej, oprócz dzieła katechizacji, powinien zatroszczyć się o formację duchową dzieci, młodzieży i rodziców, o formację duchową pracowników szkoły, służyć kierownictwem duchowym członkom społeczności szkolnej i współuczestniczyć w organizacji i realizacji rekolekcji szkolnych.
351. Społeczność szkoły katolickiej powinna współpracować z parafią, na której terenie znajduje się szkoła. Postuluje się promocję szkół katolickich przy okazji uroczystości diecezjalnych i parafialnych. W sferze życia chrześcijańskiego niezwykle pożądaną jest, aby uczniowie, a następnie absolwenci szkół katolickich, poprzez ludzką i chrześcijańską dojrzałość byli „solą ziemi i światłem świata” (Mt 5,13). Będzie się to realizować poprzez świadomy wybór drogi życiowej i konsekwentną realizację obowiązków wynikających ze swojego stanu czy zawodu. Jest rzeczą oczekiwaną, by w swoich środowiskach byli animatorami ruchów religijnych i wspólnot a także żywymi i aktywnymi częściami parafii i Kościoła partykularnego.

3.3.3.4. Uniwersytety i szkoły wyższe

352. Kościół jest również posłany do głoszenia słowa Bożego w środowisku akademickim, a więc obejmuje duszpasterstwem i katechizacją studentów i pracowników nauki. Posługa ta jest bardzo ważna ze względu na cel zbawczy i na opiniotwórczą rolę inteligencji (por. DOK 114).

353. Duszpasterstwo akademickie swoimi działaniami obejmuje studentów wszystkich typów studiów i stopni (w tym studentów uniwersytetu trzeciego wieku), absolwentów wyższych uczelni, nauczycieli akademickich, pracowników nauki oraz innych pracowników uczelni.
354. Celem duszpasterstwa akademickiego jest realizowanie ewangelizacyjnej misji Kościoła w środowisku akademickim, czyli troska o rozwój życia religijnego, zwłaszcza sakramentalnego, młodzieży studiującej; pogłębianie wiedzy religijnej i wychowanie moralne; stałe wdrażanie do pracy apostołskiej i misyjnej; działalność charytatywna i pogłębianie wrażliwości na potrzeby materialne i duchowe innych. Chodzi o to, aby osoby, które uczestniczą w życiu wspólnoty duszpasterstwa akademickiego, stały się ludźmi bardziej dojrzałymi, odpowiedzialnymi, świadomymi swojego życiowego powołania i obowiązków wobec Kościoła, Ojczyzny, rodziny oraz środowiska, w którym przyszło i przyjdzie im żyć.
355. Troska katechetyczno-duszpasterską o osoby studiujące powinna być realizowana w dwojaki sposób. Po pierwsze umożliwiać im kontakt z duszpasterzami akademickimi, którzy powinni dołożyć wszelkich starań, aby tworzyć grupy, wspólnoty, koła studentów i pracowników naukowych korzystając z dostępnych mediów, a zwłaszcza mediów społecznościowych. Należy przygotować i przedstawić młodzieży propozycje pracy duszpasterskiej i ustalić

zasady spotkań. Po drugie umożliwić młodzieży studiującą w większych ośrodkach poza diecezją sandomierską, spotkania, katechezę oraz posługę duszpasterską w czasie świąt i ferii, kiedy pojawiają się w swoich parafiach.

356. Synod zaleca, aby duszpasterstwo akademickie funkcjonowało w największych ośrodkach diecezji, tam, gdzie istnieją szkoły wyższe. Z tego względu, że katecheza z definicji domaga się systematyczności i stałości, mianowani przez biskupa duszpasterze akademicy powinni być związani ze środowiskiem akademickim przez dłuższy okres.
357. Praca duszpasterzy akademickich powinna być koordynowana, a sami duszpasterze wraz z ich podopiecznymi powinni wzajemnie duszpastersko współpracować i zachęcać podopiecznych do współpracy między ośrodkami duszpasterstwa. Stąd też Synod zaleca Wydziałowi Duszpasterstwa Ogólnego koordynację duszpasterstwa akademickiego. Należałoby animować i wytyczać kierunki prac wszystkich ośrodków duszpasterstwa akademickiego na terenie diecezji. Ważne jest ustalenie właściwego miejsca duszpasterza akademickiego i jego relacji do pozostałych duszpasterzy. W poszczególnych duszpasterstwach akademickich należy zadbać o przygotowanie na stałe odpowiedniego miejsca spotkań, takiego, aby objęci duszpasterstwem czuli się w nim dobrze i mogli je uznawać za „swoje”.

3.3.4. KATECHEZA W PARAFII

358. Parafia jest zasadniczym i znaczącym miejscem katechizacji, wychowania, ewangelizacji i doświadczenia wiary. Z tego względu parafia powinna pełnić funkcję jednoczącą nauczanie i wychowanie. Parafia jest także miejscem działania stowarzyszeń i ruchów dających przykład wiary i ewangelizacji w świecie i Kościele. W rzeczywistości polskiej realizowany jest postulat Kościoła o komplementarności szkolnego nauczania religii i katechezy parafialnej (por. DOK 73-76), nie wolno jednak zapominać o tym, że parafia pozostaje wciąż podstawowym miejscem realizowania się katechezy. Obecna sytuacja rodziny domaga się szerokiej pomocy ze strony katechezy szkolnej i parafialnej w procesie religijnego wychowania dzieci.
359. Do katechetycznych zadań parafii należy katecheza parafialna: przygotowanie dzieci do sakramentów, katechizacja narzeczonych przed zawarciem sakramentu małżeństwa i katechizacja rodziców przed udzieleniem ich dzieciom chrztu, I Komunii świętej i bierzmowania. W obecnej sytuacji rodziny należałoby jednak poszerzyć propozycję katechetyczną i rozważyć katechezę dla rodziców przeżywających trudności wychowawcze, opartą na fachowym doradztwie i świadectwach innych rodziców. Warto stworzyć możliwość stałej katechezy dorosłych, zwłaszcza w okresie pomiędzy katechezą poprzedzającą

przyjęcie sakramentu bierzmowania, a katechezą przygotowującą do małżeństwa lub katechezą przygotowującą do przyjęcia sakramentów przez ich dzieci.

3.3.4.1. Katecheza sakramentalna

360. Katecheza sakramentalna stanowi podstawowy element wtajemniczenia chrześcijańskiego i jest ściśle złączona z sakramentami wtajemniczenia, co urzeczywistnia się najbardziej i najskuteczniej w parafii. Nie należy też zapominać, że katecheza jest również jednym z elementów całego przebiegu ewangelizacji, spełniając w niej bardzo ważną funkcję wprowadzania do życia chrześcijańskiego i jego dojrzewania (por. CT 20, DOK 60-72).
361. Za przygotowanie rodziców do chrztu dziecka odpowiedzialny jest proboszcz parafii. Przygotowanie powinno odbywać się systematycznie w większych parafiach (powyżej 5 tys.) regularnie raz w miesiącu, natomiast w mniejszych parafiach w zależności od potrzeb, zwłaszcza przed świętami wielkanocnymi oraz świętami Bożego Narodzenia. W katechezach powinni uczestniczyć rodzice i chrzestni. Celem katechez ma być ukazanie istoty sakramentu chrztu, przypomnienie o konieczności rozwijania i umacniania otrzymanego w nim Bożego życia oraz zapoznanie z liturgią chrzcielną.

362. Katecheza przygotowująca do I spowiedzi i I Komunii świętej powinna odbywać się w dwóch etapach równocześnie: nauka religii w szkole i katecheza parafialna, w której uczestniczą także rodzice. Katecheza parafialna powinna odbywać się raz w miesiącu w dogodnym dniu tygodnia. Dodatkowo należy zapraszać rodziców i dzieci na wspólne celebracje oraz obrzędy poświęcenia różańca, medalika oraz książeczeki do nabożeństwa. Katecheza kierowana do rodziców ma uświadomić i przypomnieć czym jest sakrament Eucharystii. Bezpośrednio przed I Komunią świętą organizuje się kilka spotkań praktycznych poświęconych przygotowaniu samej ceremonii.
363. Przygotowanie do sakramentu bierzmowania powinno rozpoczynać się w VI klasie szkoły podstawowej i trwać trzy lata. W ramach parafialnego przygotowania do bierzmowania powinno zorganizować się 10 spotkań z młodzieżą oraz rodzicami w każdym roku przygotowania. Ponadto zachęca się, aby w ostatnim roku przygotowania kandydaci uczestniczyli w trzydniowych rekolekcjach, a bezpośrednio przed przyjęciem sakramentu wzięli udział w dniu skupienia. W ramach przygotowania powinno się także przygotowywać celebracje, np.: adorację Najświętszego Sakramentu, Liturgię Słowa, itp., w których będzie uczestniczyła młodzież oraz rodzice. W ramach parafialnego przygotowania należy również zachęcać młodzież do zaangażowania w grupy liturgiczne działające przy parafii oraz w działalność charytatywną na rzecz potrzebujących.

3.3.4.2. Katecheza specjalna

364. Kościół uważa za wyjątkowo umiłowanych przez Jezusa tych, którzy są niepełnosprawni fizycznie czy intelektualnie. Katecheza specjalna opiera się przede wszystkim na słowie Bożym zawartym w Tradycji Kościoła i w Piśmie Świętym, które uczy, że każdy człowiek został stworzony na obraz Boży i jest zdolny do poznania i miłowania swego Stwórcy (por. DOK 189, 167). Dostosowanie katechezy do konkretnego człowieka oznacza przeformowanie jej treści w ten sposób, aby stała się ona „zdrowym i odpowiednim pokarmem”.
365. Synod zaleca Wydziałowi Nauki i Wychowania, przy współpracy z Caritas diecezjalną, zorganizowanie lub znowelizowanie systemu katechezy dla dzieci niepełnosprawnych w formie i zakresie uwzględniającym ich stan zdrowia i stopień niepełnosprawności. Korzystając z pomocy specjalistów należy zatroszczyć się o właściwe przygotowanie osób niepełnosprawnych do przyjęcia sakramentów, co jest obowiązkiem każdego proboszcza względem jego niepełnosprawnych parafian.

3.3.4.3. Katecheza dorosłych

366. Synod przypomina, że katecheza dorosłych uznawana jest za kwestię wielkiej wagi. Obejmuje ona: dorosłych wierzących i praktykujących, którzy pragną pogłębienia

wiary oraz dorosłych, którzy zostali ochrzczeni, lecz oddalili się od niej.

367. Proboszczowie powinni zatroszczyć się o nauczanie katechetyczne dorosłych w parafiach. Dla tych wiernych ma być prowadzona katecheza przygotowująca do uczestnictwa w sakramentach świętych przyjmowanych przez nich samych, a także przez ich dzieci. Przygotowaniem do przyjęcia sakramentów inicjacji chrześcijańskiej przez dorosłych zajmuje się Centrum Ewangelizacyjne św. Augustyna w Sandomierzu.

3.3.5. KATECHIZACJA W ŚRODOWISKACH LOKALNYCH

368. Środowiska lokalne związane z miejscem zamieszkania i zawodowe, związane z miejscem pracy, powinny być miejscem świadectwa wiary. Głównym zadaniem katolików przebywających w tych środowiskach jest promocja wartości chrześcijańskich i dialog w wielokulturowym społeczeństwie naszej epoki, który ma na celu tę promocję.
369. Grupy ewangelizacyjne powinny wspierać wszystkich wierzących w ich ewangelizacyjnej misji w świecie i w Kościele. Powinny one działać za zgodą właściwej władzy kościelnej (por. CT 70-71).
370. Należy promować grupy ewangelizacyjne w parafii, podkreślając że nie chodzi o zastępowanie duszpasterstwa

zwyczajnego, ale raczej o jego ożywienie, a także prowadzenie ludzi do różnorodnych posług duszpasterstwa zwyczajnego, takich jak: udział w liturgii parafialnej, sakramentach, rekolekcjach, katechizacji.

371. Przypomina się, że poprzez udział we wspólnocie ewangelizacyjnej lub duszpasterskiej, wierzący może odkryć tajemnicę Kościoła jako wspólnoty i odkryć własną podmiotowość w Kościele.
372. Ważna w tym względzie jest szeroko rozumiana współpraca środowisk i grup w dziele ewangelizacji i duszpasterstwa. Dzięki działalności grup duszpasterskich istnieje większa szansa otwarcia na inne osoby ze środowiska oraz na przyjęcie do grupy osób dotąd mało zaangażowanych i aktywnych religijnie; zobojętniałych religijnie, a nawet niewierzących. Małe grupy mogą działać tam, gdzie nie dociera duszpasterstwo zwyczajne.

3.4. UŚWIĘCENIE I KULT

373. Żywa obecność Chrystusa w Kościele sprawia, że nieustannie trwa dzieło zbawienia. Dokonuje się ono szczególnie przez liturgię, która „jest szczytem, do którego zmierza działalność Kościoła, i zarazem źródłem, z którego wypływa cała jego moc” (KL 10). „Poprzez liturgię Chrystus, nasz Odkupiciel i Arcykapłan, kontynuuje w swoim Kościele, z Kościołem i przez Kościół dzieło na-

szego odkupienia” (KKK 1069). Liturgię stanowią sakramenty, sakramentalia, Liturgia Godzin i celebracje roku liturgicznego.

374. Czynności liturgiczne zawierają elementy, które nie podlegają zmianom, jako pochodzące od Chrystusa, oraz elementy wybrane przez Kościół, które mogą podlegać zmianom i być dostosowywane przez kompetentną władzę kościelną do duchowych potrzeb wiernych (por. KL 21). Głównym celem tego procesu jest oczyszczenie liturgii z tego, co nie jest zgodne z jej wewnętrzną naturą oraz z tego, co współcześnie stało się niezrozumiałe i nieodpowiednie.
375. Odnowa obecnej liturgii została zapoczątkowana przez Sobór Watykański II (1962-1965). Mimo upływu czasu dostrzegamy, że pozostaje wciąż aktualne zadanie rozwijania duszpasterstwa liturgicznego, pomagającego wiernym przeżywać liturgię w sposób głęboki, prowadzącego do pięknych celebracji wspólnotowych, z czynnym udziałem osób świeckich, pełniących właściwe im funkcje (por. KL 27).
376. Statuty synodalne stawiają sobie za cel przypomnienie głównych norm liturgicznych Stolicy Apostolskiej oraz Konferencji Episkopatu Polski, a także zarządzeń i zaleceń biskupa sandomierskiego, które – w ramach swoich uprawnień – wydaje dla uporządkowania i właściwego ustawienia życia liturgicznego w Kościele powierzonym

jego pasterskiej trosce (por. kan. 838 §4). Ponieważ, oprócz świętej liturgii, Kościół wypełnia posługę uświęcenia poprzez modlitwę, dzieła pokuty i miłości, Synod pragnie wypracować wskazania, mające na celu poddanie tych praktyk pobożności ludu chrześcijańskiego obowiązującym przepisom (por. KL 130; kan. 839).

3.4.1. SAKRAMENTY

3.4.1.1. Chrzest

377. Chrzest jest fundamentem całego życia chrześcijańskiego, sakramentem wszczęcia w Chrystusa, wyzwolenia z grzechu, odrodzenia do synostwa Bożego, włączenia do Kościoła i uczestnictwa w Jego posłannictwie. Nikt nie staje się chrześcijaninem wyłącznie na podstawie osobistego wysiłku, lecz dzięki łasce chrztu oraz pomocy i współdziałaniu całej wspólnoty chrześcijańskiej. Chrzest odciska na duszach wiernych charakter sakramentalny i uzdalnia do przyjęcia innych sakramentów. Kościół nazywamy Matką, gdyż przez chrzest rodzi człowieka do nowego życia i pomaga mu wzrastać w wierze, nadziei i miłości. Dlatego dzieciom udziela się chrztu w wierze Kościoła wyznawanej publicznie przez rodziców, chrzestnych i lokalną wspólnotę parafialną.

378. Mając na uwadze ogromną rolę rodziców w wychowaniu chrześcijańskim dzieci należy zawsze rozeznaczyć motywy proszących o chrzest oraz ich sytuację. W przypadku stwierdzenia zaniedbań w życiu religijnym nie należy odmawiać udzielenia chrztu, ale zadbać o pogłębienie formacji chrześcijańskiej oraz, jeżeli jest to możliwe, zachęcić do uregulowania zaistniałej sytuacji zgodnie z prawem kościelnym.
379. Poprzez katechezę, kazania tematyczne i przy innych okazjach należy zachęcać i przypominać, aby wybierano dla dziecka imię chrześcijańskiego patrona.
380. Obowiązek rozwoju łaski chrztu spoczywa również na rodzicach chrzestnych, którzy są zobowiązani do stworzenia nowo ochrzczonego środowiska wiary, aby mógł wzrastać na drodze życia chrześcijańskiego. Do pełnienia funkcji rodzica chrzestnego może być dopuszczony tylko ten, kto ukończył 16 rok życia, przyjął sakrament chrztu, bierzmowania i Eucharystii w Kościele katolickim, nie wypisał się z katechezy szkolnej, prowadzi życie zgodne z wiarą oraz jest wolny od kar kanonicznych (kan. 874). Wyjątkowo można dopuścić do pełnienia funkcji rodzica chrzestnego osobę, która nie ukończyła 16 roku życia, pod warunkiem, że przyjęła już sakrament bierzmowania (por. kan. 874 §2). Synod przypomina, że funkcji rodzica chrzestnego szczególnie nie mogą pełnić osoby żyjące bez ślubu kościelnego.

381. Kandydaci na rodziców chrzestnych pochodzący z innej parafii są zobowiązani do dostarczenia pozytywnej opinii swojego proboszcza. Szczególnie w przypadku młodzieży opinia powinna zostać wystawiona po uprzednim zweryfikowaniu czy kandydat przyjął sakrament bierzmowania i uczęszczał na katechezę szkolną. Ponadto należy zachęcać, aby rodzice, chrzestni oraz najbliższa rodzina, jeżeli nie mają przeszkód natury moralnej i prawnej, przystąpili do spowiedzi i Komunii świętej.
382. Z racji duszpasterskich terminy sprawowania chrztu dzieci powinny być odpowiednio wcześniej ustalone i podane do publicznej wiadomości. Chrzest dzieci należy sprawować nad chrzcielnicą lub przy niej, zasadniczo w Wigilię Paschalną lub w niedzielę podczas Mszy świętej, dla zaznaczenia paschalnego charakteru tego sakramentu. W sytuacjach wyjątkowych można udzielić chrztu poza Mszą św. lub w inne dni poza niedzielą.
383. W celu wyraźnego ukazania, że chrzest jest sakramentem włączającym do Ludu Bożego, z zasady udziela się go w kościele parafialnym. Powinien on być sprawowany według formy wzorcowej zamieszczonej w księdze: *Ob-rzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji polskich* (Katowice 2014). Rodzicom należy przypominać o obowiązku zatroszczenia się o chrzest dziecka w pierwszych tygodniach po jego urodzeniu (kan. 867 §1).

384. Osoby nieochrzczone, które ukończyły 14 rok życia i pragną przyjąć chrzest, należy kierować do Centrum Ewangelizacyjnego św. Augustyna, aby poprzez okres katechumenatu zostały odpowiednio przygotowane do przyjęcia sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego. Ostateczną decyzję o dopuszczeniu tych osób do chrztu podejmuje biskup. Jeżeli chodzi o osoby poniżej 14 roku życia, to należy je przygotować przy parafii. Zakres przygotowania powinien obejmować główne prawdy wiary, przykazania Boże i kościelne oraz fundamentalne wiadomości dotyczące sakramentu chrztu. Przy chrzcie dorosłych obowiązuje księga *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych* (Katowice 2007).

3.4.1.2. Bierzmowanie

385. Sakrament bierzmowania jest koniecznym dopełnieniem sakramentu chrztu, dlatego też każdy ochrzczony może i powinien przyjąć ten sakrament (por. KKK 1306).
386. Ze względów duszpasterskich do bierzmowania powinni przystępować wierni, którzy odznaczają się dojrzałością intelektualną, emocjonalną i religijną odpowiednią do swojego wieku oraz możliwości. Na terenie diecezji sakramentu bierzmowania należy udzielać z zasady wiernym uczęszczającym do VIII klasy szkoły podstawowej lub I klasy szkoły ponadpodstawowej. W przypadku młodzieży szkolnej duszpasterze, katecheci i rodzice powinni

dołożyć wszelkich starań, aby kandydaci zostali odpowiednio przygotowani przy własnej parafii do przyjęcia sakramentu.

387. Dla wyraźnego zaznaczenia ścisłego związku bierzmowania z sakramentem chrztu kandydaci powinni pozostać przy swoim imieniu chrzcielnym. Jeżeli imię nie jest związane z patronem chrześcijańskim, należy wybrać nowe, chrześcijańskie imię do bierzmowania.
388. Zaznaczając jedność sakramentów wtajemniczenia, świadkami bierzmowania powinni być rodzice chrzestni, o ile w dalszym ciągu są wierzącymi i praktykującymi katolikami. Tam, gdzie nie jest to możliwe, świadkiem może być osoba, która przyjęła wszystkie sakramenty inicjacji chrześcijańskiej, ukończyła 16 rok życia oraz jest wierzącym i praktykującym katolikiem (por. kan. 874 §1).
389. Duszpasterze powinni dołożyć starań i stworzyć odpowiednie warunki, aby osoby mające przyjąć sakrament bierzmowania oraz świadkowie byli w stanie łaski uświęcającej, czyli odpowiednio wcześniej przystąpili do sakramentu pokuty i pojednania (por. KKK 1310).
390. Fakt przyjęcia sakramentu bierzmowania należy odnotować w *Księdze ochrzczonych*. Jeżeli osoba nie jest bierzmowana we własnej parafii, to informację o przyjętym sakramencie należy w ciągu 2 miesięcy przesłać do parafii, w której przyjęła chrzest. Zaleca się, aby w parafii była prowadzona również *Księga bierzmowanych*.

391. Osoby dorosłe, które pragną przyjąć sakrament bierzmowania powinny przejść formację w ośrodkach rejonowych wyznaczonych przez Centrum Ewangelizacyjne św. Augustyna.
392. Pierwszym miejscem przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania jest parafia własna kandydata do bierzmowania. W związku z tym duszpasterze, katecheci i rodzice powinni zadbać, aby kandydaci do bierzmowania włączali się aktywnie w życie liturgiczne i duszpasterskie wspólnoty parafialnej.

3.4.1.3. Eucharystia

393. Sprawowanie Eucharystii stanowi ośrodek całego życia chrześcijańskiego zarówno dla Kościoła powszechnego, jak i dla wspólnot lokalnych, ponieważ „inne sakramenty, tak jak wszystkie kościelne posługi i dzieła apostołstwa, wiążą się ze świętą Eucharystią i do niej zmierzają” (KKK 1324). Podstawowym aktem kultu Eucharystii jest sprawowanie ofiary Mszy świętej, która obejmuje liturgię Słowa i liturgię eucharystyczną. Z ofiary i uczty eucharystycznej, jak ze źródła, wypływa udzielanie Wiatyku i Komunii świętej poza Mszą świętą oraz adoracja eucharystyczna.
394. Duszpasterze powinni przypominać wiernym, że nakazowi uczestniczenia we Mszy świętej czyni zadość wierny, który uczestniczy w niej gdziekolwiek jest sprawowana,

- w jakimkolwiek obrzędku katolickim, w niedzielę i święta nakazane, lub wieczorem, to jest po godzinie 16 dnia poprzedzającego (por. kan. 1248 §1).
395. W parafiach, przy wejściu na plac kościelny lub obok kościoła, powinna znajdować się tablica z informacją o godzinach celebracji Mszy świętej w niedzielę, święta oraz w dni powszednie. W miastach, w których jest większa ilość parafii, na tablicy należy umieścić informacje o godzinach Mszy świętych celebrowanych we wszystkich tamtejszych kościołach. Zaleca się, aby te informacje były zamieszczone również na stronach internetowych parafii.
396. Należy usilnie dążyć do przywrócenia uroczystego charakteru sumy niedzielnej, która powinna być sprawowana w intencji parafian. Zamiast zwykłego aktu pokuty może się odbyć błogosławieństwo wody i pokropienie nią wiernych na pamiątkę chrztu (OWMR, 51). Ponadto główna Msza święta we wszystkie uroczystości nakazane, przy okazji wizytacji kanonicznej, w dzień odpustu parafialnego oraz w każdą I niedzielę miesiąca, ma być celebrowana w formie uroczystej, z pełną asystą liturgiczną, ze starannie przygotowanymi śpiewami, z uroczystą procesją wejścia i z użyciem kadzidła.
397. W przygotowaniu i celebracji liturgii należy stosować przepisy zawarte w *Ogólnym Wprowadzeniu do Mszału Rzymskiego* oraz we *Wskazaniach Episkopatu Polski po ogłoszeniu nowego wydania Ogólnego Wprowadzenia do Mszału Rzymskiego*. Na ołta-

rze powinno znajdować się dwie, cztery lub sześć świec, najlepiej woskowych. Przygotowanie ołtarza do liturgii eucharystycznej powinno mieć miejsce dopiero po zakończeniu modlitwy wiernych. Paramenty liturgiczne używane do liturgii powinny być najlepszej jakości, zawsze czyste i godne świętych czynności. Należy dbać o poprawność gestów i postaw liturgicznych, aby były czytelnymi znakami wiary.

398. Do pełnego uczestnictwa w Najświętszej Eucharystii należy godne przyjęcie Komunii świętej. Wiernych należy zachęcać do częstego Jej przyjmowania. Komunię świętą, zgodnie z przyjętym zwyczajem, przyjmujemy bezpośrednio do ust. Jeżeli jednak ktoś prosi o Komunię świętą na rękę przez gest wyciągniętych dłoni, należy mu w taki sposób jej udzielić. Przyjmujący powinien ją spożyć w obecności udzielającego. Należy przypominać wiernym o obowiązku zachowania postu od pokarmów i napojów przed Komunią świętą, przynajmniej godzinę przed jej przyjęciem. Wypicie wody lub przyjęcie lekarstwa nie łamie tego postu (por. kan. 919).
399. Komunię świętą przyjmuje się w postawie klęczącej lub stojącej. Wierni pragnący przyjąć Komunię świętą w postawie stojącej powinni wcześniej przyklęknąć na jedno kolano lub wykonać skłon ciała. W przypadku większej ilości wiernych zaleca się procesyjne podchodzenie do przyjęcia Komunii świętej, aby lepiej wyrazić prawdę, że

Ciało Pana jest pokarmem na drodze do życia wiecznego (por. OWMR 44, 86, 160).

400. Należy podtrzymać praktykę błogosławienia dzieci, które nie przystąpiły jeszcze do I Komunii świętej. Ponieważ przepisy liturgiczne nie przewidują błogosławienia dzieci podczas procesji komunijnej, zaleca się, aby błogosławienie dzieci miało miejsce po Komunii lub po zakończeniu Eucharystii.
401. Duszpasterze powinni dążyć do tego, aby podczas uroczystości, w czasie których sprawowana jest Msza święta, wszelkie powitania i przemowy odbywały się przed rozpoczęciem Mszy świętej lub po jej zakończeniu. Jeżeli z uzasadnionej przyczyny ma miejsce przemówienie osoby świeckiej, to nie może ono odbywać się przy ambonie.
402. Duszpasterze powinni formować u wiernych już od najmłodszych lat postawę szacunku wobec Najświętszego Sakramentu poprzez uczenie właściwych postaw: przyklęknięcie przed Najświętszym Sakramentem złożonym w tabernakulum czy zanoszonym do chorego. W tym też celu należy dążyć do przywrócenia zwyczaju nawiedzenia w ciągu dnia Chrystusa obecnego w Najświętszym Sakramencie.
403. Kościoły i kaplice, w których przechowuje się Najświętszy Sakrament, powinny być otwarte każdego dnia, przynajmniej na kilka godzin. Zaleca się, aby w większych

miastach utworzone zostały stałe miejsca wieczystej adoracji Najświętszego Sakramentu. W każdym przypadku należy pamiętać o odpowiednim zabezpieczeniu przed profanacją.

3.4.1.4. Pokuta i pojednanie

404. Kościół, z natury swej święty, zawiera w swym łonie grzeszników i ciągle potrzebuje oczyszczenia, dlatego ustawicznie podejmuje pokutę i odnowę (por. KK 8). Wszyscy wierni zobowiązani są do podejmowania wciąż na nowo trudu wewnętrznej przemiany i nawrócenia. To wewnętrzne nawrócenie serca, zawierające żal za grzechy i postanowienie poprawy, wyraża się przez wyznanie grzechów wobec Kościoła, należyte zadośćuczynienie i poprawę życia.
405. Duszpasterze powinni przypominać wiernym, że naturalnym stanem życia chrześcijańskiego jest trwanie w łasce uświęcającej. Należy zachęcać wiernych do częstego i regularnego korzystania z sakramentu pokuty i pojednania przypominając o warunkach dobrej spowiedzi.
406. W centralnych kościołach większych miast powinny mieć miejsce stałe dyżury w konfesjonale w określonych i podanych do wiadomości wiernych godzinach. W kościołach tych należy również stworzyć możliwość adoracji Najświętszego Sakramentu.
407. We wszystkich kościołach należy zachować tradycję spowiadania pół godziny przed każdą Mszą świętą. W sytu-

acjach nadzwyczajnych wierni mają prawo prosić o spowiedź w każdej porze (por. kan. 986).

408. Zaleca się, aby w okresach przedświątecznych w ramach dekanatu organizować spowiedź do późnych godzin wieczornych.
409. W czasie sprawowania sakramentu pokuty kapłan ma być ubrany w strój liturgiczny, tj. sutannę, komżę i stułę koloru fioletowego.
410. Kapłanom posługującym w konfesjonale zabrania się używania w tym czasie telefonów komórkowych, smartfonów, tabletów oraz innych urządzeń elektronicznych, nawet jeśli miałyby służyć do odmawiania Liturgii Godzin.
411. Należy podtrzymać tradycję comiesięcznej spowiedzi dzieci i młodzieży oraz dorosłych przed pierwszym piątkiem miesiąca. Zaleca się organizowanie nabożeństw pokutnych połączonych z indywidualną spowiedzią dzieci, młodzieży oraz dorosłych na rozpoczęcie i zakończenie roku szkolnego, z okazji odpustu parafialnego, a szczególnie w Adwencie i Wielkim Poście.

3.4.1.5. Namaszczenie chorych

412. Jezus Chrystus otaczał chorych szczególną troską. Poprzez Tajemnicę Paschalną ukazał głębsze rozumienie tajemnicy cierpienia, które ma wartość zbawczą dla świata.

Apostołom polecił troszczyć się o ludzi chorych i dał im władzę uzdrawiania (por. Mk 6,12-13).

413. Duszpasterze powinni troszczyć się o odpowiednią formację osób usługujących chorym w szpitalach, zakładach opieki, schroniskach czy ochronkach, poprzez organizowanie dla nich okresowych dni skupienia, katechez i rekolekcji. Należy wyjaśnić istotę sakramentu namaszczenia chorych, podkreślić ważność sakramentalnej posługi kapłana dla zbawienia człowieka, potrzebę wezwania go na czas, szczególnie w niebezpieczeństwie śmierci, oraz konieczność przygotowania chorego do przyjęcia sakramentów.
414. Sakramentu namaszczenia chorych należy udzielać tylko tym wiernym, którzy znajdują się w niebezpieczeństwie śmierci z racji choroby lub starości (kan. 1004 §1). Możliwość przyjęcia tego sakramentu mają osoby poddające się poważnej operacji (por. SCh 8, 10) oraz chorzy, którzy utracili przytomność lub używanie rozumu „jeżeli istnieje prawdopodobieństwo, że jako wierzący prosiliby o to, gdyby byli przytomni” (SCh 14).
415. Sakrament namaszczenia chorych można przyjąć ponownie w przypadku pogłębiającej się choroby lub pojawiającej się nowej ciężkiej choroby (por. SCh 9). W każdym przypadku należy kierować się kryterium stanu zdrowia lub podeszłego wieku przyjmującego.

416. Należy uwrażliwiać wiernych na właściwe przygotowanie mieszkania przed wizytą kapłana u chorego. Powinno się zachować dotychczasową tradycję, czyli stół nakryty białym obrusem, na nim krzyż, dwie świece, szklanka z wodą, łyżeczka, naczynie z wodą święconą i kropidło (por. SCh 54) oraz trochę soli na talerzyku, wata i kawałek chleba do oczyszczenia palców kapłana. Godny podtrzymania jest zwyczaj gromadzenia się wiernych na modlitwie wokół chorego i oczekiwania na przybycie kapłana.
417. Usilnie należy dążyć do tego, aby osoby chore i starsze w parafii zostały objęte regularnym duszpasterstwem. Godna podtrzymania jest tradycja odwiedzin chorych z posługą sakramentalną z okazji pierwszego piątku czy pierwszej soboty miesiąca.
418. Osoby dotknięte ciężką chorobą czy będące w podeszłym wieku należy zachęcać do uczestnictwa we Mszy świętej transmitowanej przez radio lub telewizję oraz do regularnego przyjmowania Komunii świętej w niedziele i święta, tam gdzie jest to możliwe, bądź do przyjmowania Komunii świętej duchowej.
419. Można udzielać sakramentu namaszczenia większej liczbie chorych w czasie jednej celebracji. Okazją do tego może być „Dzień Chorego”, rekolekcje, misje parafialne, pielgrzymki, wizytacje kanoniczne parafii. Podczas wspólnotowego sprawowania sakramentu namaszczenia chorych nie można udzielać go wszystkim uczestnikom li-

turgii bez jakiegokolwiek wyjątku. Duszpasterze powinni wcześniej wyjaśnić wiernym kto może przyjąć sakrament namaszczenia, odpowiednio przygotować wszystkich proszących o ten sakrament oraz umożliwić im skorzystanie z sakramentu pokuty i pojednania.

420. Tym, którzy kończą swoje ziemskie życie Kościół ofiaruje Eucharystię jako Wiatyk. Jeśli jest to możliwe, powinien być on przyjmowany podczas Mszy świętej sprawowanej w domu chorego i udzielony pod dwiema postaciami. Należy pouczać wiernych, że przyjęcie Komunii Ciała i Krwi Chrystusa w chwili przejścia do Ojca ma szczególne znaczenie. Eucharystia jest zaczątkiem życia wiecznego. Duszpasterze powinni czuwać, aby nie odkładano udzielania tego Sakramentu, lecz aby wierni zostali nim pokrzepieni, dopóki mają pełną świadomość (por. SCh 26-27).

3.4.1.6. Sakrament święceń

421. Sakrament święceń jest sakramentem, dzięki któremu pośłanie, powierzone przez Chrystusa Apostołom, nadal jest spełniane w Kościele aż do końca czasów. Obejmuje on trzy stopnie: episkopat, prezbiterat i diakonat (por. KKK 1536).
422. Należy troszczyć się, aby święcenia kapłańskie i uroczystości prymicyjne odbywały się z licznym udziałem duchowieństwa i wiernych świeckich. Duszpasterze powinni

odpowiednio wcześniej przygotować wiernych do tych wyjątkowych uroczystości, zarówno od strony duchowej, jak i liturgicznej.

423. Prymicjantom i ich rodzinom należy przypominać, aby przyjęcia organizowane z okazji prymicji miały zawsze charakter religijny. Należy wykluczyć z nich elementy typowo świeckie. Dlatego neoprezbiterzy mają obowiązek szczegółowo uzgodnić z proboszczem przebieg uroczystości prymicyjnych zarówno w kościele, jak i poza nim.

3.4.1.7. Małżeństwo

424. Sakrament małżeństwa jest znakiem miłości Chrystusa i Kościoła. Udziela on małżonkom łaski miłowania się wzajemnie miłością, jaką Chrystus umiłował Kościół. Łaska sakramentu udoskonala zatem ludzką miłość małżonków, umacnia ich nierozzerwalną jedność i uświęca na drodze do życia wiecznego (por. KKK 1661).
425. Zachęca się, aby małżeństwo między dwojgiem katolików było zawierane publicznie w ramach celebracji liturgicznej podczas Mszy świętej ze względu na związek wszystkich sakramentów z Misterium Paschalnym Chrystusa (por. KKK 1621). Należy dążyć do tego, aby przy udziale nupturientów starannie przygotować teksty liturgiczne, pieśni i uroczysty wystrój świątyni. Celebacja liturgiczna powinna być zgodna z przepisami liturgicznymi oraz

wyrażać należny szacunek miejscu świętemu (por. OSM 28-31).

426. Należy otoczyć regularną opieką duszpasterską ludzi żyjących w związkach niesakramentalnych. Chociaż nie mogą oni korzystać z sakramentu pokuty ani przystępować do Komunii świętej, to jednak taki stan rzeczy nie ma znamienia kary. Duszpasterze mają obowiązek wyjaśniać takim osobom, że niemożność ważnego przyjęcia rozgrzeszenia wynika u nich z braku spełnienia istotnych warunków sakramentu pokuty: żalu za grzechy i mocnego postanowienia poprawy. Zwyczajnym sposobem spełnienia tych warunków i ważnego przyjęcia rozgrzeszenia w tym przypadku jest uznanie dotychczasowego pożycia za grzeszne, rozejście się i postanowienie niewracania do życia razem. Jeżeli rozejście się jest niemożliwe z poważnych przyczyn, które ocenia proboszcz lub spowiednik, wtedy mogą oni otrzymać rozgrzeszenie po wyrażeniu żalu z powodu uznanego za złe wspólnego zamieszkania, złożeniu obietnicy powstrzymania się od współżycia fizycznego i takiego przyjmowania Komunii świętej, które nie wywoła u innych wiernych wrażenia, że taka sytuacja małżeńska jest dopuszczalna; najlepiej tam, gdzie ludzie nie wiedzą o ich sytuacji. Należy jednak pamiętać, że pomimo niemożności przyjmowania rozgrzeszenia i Komunii świętej osoby te nadal są członkami Kościoła i przynależą do wspólnoty parafialnej. Jest ważne, aby te

osoby uczestniczyły w życiu religijnym Kościoła w stopniu dla nich dostępnym, a ich dzieci w stopniu pełnym. Należy zachęcać takie osoby do modlitwy osobistej i rodzinnej, zwłaszcza do uczestnictwa w niedzielnej i świątecznej Mszy świętej. Wskazane jest, aby uczestniczyli oni w rekolekcjach czy dniach skupienia organizowanych dla związków niesakramentalnych.

3.4.2. POZOSTAŁE AKTY KULTU BOŻEGO

3.4.2.1. Błogosławieństwa, poświęcenia i egzorcyzmy

427. Obok sakramentów ważną rolę w życiu wspólnoty kościelnej pełnią sakramentalia. Są to znaki święte, ustanowione przez Kościół, które z pewnym podobieństwem do sakramentów oznaczają skutki przede wszystkim duchowe, a osiągają je przez modlitwę Kościoła. Przygotowują one ludzi do przyjęcia głównego skutku sakramentów i uświęcają różne okoliczności życia (por. KL 60).

428. Do sakramentaliów należą błogosławieństwa, poświęcenia, egzorcyzmy a także pogrzeb kościelny. Sakramentalia dotyczą osób, miejsc i rzeczy. Zachęca się więc do korzystania w duszpasterstwie parafialnym z bogactwa modlitw, jakie znajdują się w księdze liturgicznej *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich* (Katowice 2010).

429. Szafarzem zwyczajnym błogosławieństw jest biskup, prezbiter lub diakon. Szafarz powinien wcześniej wyjaśnić wiernym na czym polega obrzęd liturgiczny, jego sens i cel. Przy sprawowaniu sakramentaliów obowiązuje używanie tekstów zatwierdzonych przez władzę kościelną. Jeśli chodzi o strój szafarza to z zasady powinna to być przynajmniej sutanna, komża i stuła.
430. W związku z egzorcyzmami wydaje się konieczne, aby Wydział Duszpasterstwa Ogólnego zatroszczył się o powołanie w ramach diecezji grupy specjalistów z dziedziny psychologii i psychiatrii, która wspomagałaby egzorcystów diecezjalnych w ich posłudze.

3.4.2.2. Pogrzeb kościelny

431. W obrzędach pogrzebowych swoich wiernych Kościół obchodzi z wiarą Paschalne Misterium Chrystusa i modli się, aby ci, którzy przez chrzest zostali wszczępieni w śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa, z Nim przeszli przez śmierć do życia w wieczności. Przez modlitwę Kościół przynosi zmarłym duchową pomoc, a żyjącym daje pociechę płynącą z nadziei (por. OP 1).
432. Do ciała osoby zmarłej należy odnosić się zawsze z szacunkiem i miłością, o czym przypomina nam wielowiekowa tradycja chrześcijańska, oparta na przekazach biblijnych, a także nasza kultura narodowa. Wyrazem tego szacunku

- i miłości jest modlitewne czuwanie przy zmarłym i religijna ceremonia pogrzebowa, podczas której prowadzone są modlitwy przy trumnie z ciałem zmarłego, sprawowana jest Msza święta oraz obrzęd ostatniego pożegnania.
433. Kościół podkreśla pierwszeństwo grzebania ciał przed kremacją, gdyż jest to najbardziej odpowiednia forma wyrażenia wiary i nadziei w zmartwychwstanie ciała. Wobec coraz bardziej powszechnej praktyki kremacji czyli spopielenia lub resomacji czyli chemicznego rozkładu ciał zmarłych, duszpasterze powinni zachęcać do tradycyjnego pogrzebu w obecności ciała zmarłego.
434. W sytuacji zwyczajnej obrzędy pogrzebowe z Mszą świętą i z ostatnim pożegnaniem włącznie, powinny mieć miejsce przed kremacją lub resomacją ciała zmarłego. Po kremacji należy sprawować obrzęd związany ze złożeniem urny w grobie. Ponadto Kościół, dopuszczając kremację ciał i pochówek prochów w miejscu świętym, zakazuje ich rozrzucania, zatrzymywania w charakterze „pamiątki”, przerabiania na biżuterię czy inne przedmioty. Przepisy te reguluje Instrukcja Kongregacji Nauki Wiary *Ad resurgendum cum Christo*, z dnia 16 października 2016.
435. W wyjątkowych sytuacjach, gdy czyjaś śmierć nastąpiła daleko od miejsca zamieszkania i koszty sprowadzenia ciała byłyby zbyt duże, a także, kiedy uczestnicy pogrzebu przybywaliby z daleka i trudno byłoby im uczestniczyć

w dwóch częściach pogrzebu, dopuszcza się, aby obrzędy pogrzebowe, podane w księdze liturgicznej, były sprawowane przy urnie. W takich przypadkach decyzję o formie sprawowania obrzędów pogrzebowych może podjąć miejscowy proboszcz.

436. W czasie Mszy świętej pogrzebowej należy zawsze głosić homilię, nawet wtedy, gdy zmarły nie prowadził życia z wiary, a jedynie należał do Kościoła przez sakrament chrztu świętego. Stanowi to okazję do głoszenia nauki Kościoła wobec niewierzących czy obojętnych religijnie, którzy uczestniczą w liturgii. Homilia podczas celebracji obrzędów pogrzebu może uwzględnić okoliczności życia i śmierci zmarłego, ale nie może być ani mową pochwalną ani ganiącą.
437. W parafii należy stworzyć okazję i zachęcać wiernych, a szczególnie rodzinę zmarłego, do skorzystania z sakramentu pokuty i pojednania, aby mogli w pełni uczestniczyć we Mszy świętej w intencji zmarłego. Jednak należy pamiętać, że pogrzeb nawet bliskiej osoby nie może być przyczyną udzielenia rozgrzeszenia osobom niespełniającym koniecznych do tego wymogów np. mieszkającym razem bez ślubu kościelnego.
438. Zachęca się duszpasterzy, aby informowali małżeństwa, które utraciły swoje dziecko przed urodzeniem o możliwości pochówku w tzw. „grobach dziecka utraconego”,

które istnieją na terenie diecezji (Ostrowiec Świętokrzyski, Raławice, Sandomierz, Staszów, Stalowa Wola, Tarnobrzeg).

439. Pogrzebu chrześcijańskiego należy odmówić (por. kan. 1184):
- a) apostatom, a wśród nich tym, którzy złożyli dobrowolny akt apostazji, heretykom i schizmatykom;
 - b) osobom, które wybrały spalenie swojego ciała z motywów przeciwnych wierze chrześcijańskiej;
 - c) innym jawnym grzesznikom, którym przyznanie pogrzebu budziłoby publiczne zgorzsenie wiernych.
440. Jeśli zachodzi poważna wątpliwość w kwestii pogrzebu należy zwrócić się do Kurii przedstawiając jednocześnie pisemne stanowisko proboszcza w tej sprawie.

3.4.2.3. Liturgia Godzin

441. Wierni, którzy celebrują Liturgię Godzin, jednoczą się z Chrystusem Najwyższym Kapłanem, przez modlitwę Psalmów, rozważanie słowa Bożego, pieśni i uwielbienia, aby włączyć się do Jego nieustannej i powszechnej modlitwy, która oddaje chwałę Ojcu i wyprasza dar Ducha Świętego dla całego świata (por. KKK 1196).
442. Liturgia Godzin nie jest czynnością prywatną, lecz działaniem całego Kościoła. Do jej sprawowania zobowiązani są w sposób szczególny prezbiterzy i diakoni, jako pełniący

cy posługę duszpasterską i powołani do wiernego trwania na modlitwie i służenia Słowu oraz zakonnice i zakonnicy przez charyzmat swego życia konsekrowanego (por. KKK 1174 §1).

443. Wskazane jest, aby w parafiach dowartościować ten rodzaj modlitwy Kościoła poprzez celebrację uroczystych nieźporów przynajmniej w niedziele i święta. Zachęca się wtedy do wygłoszenia krótkiego kazania nawiązującego do odmawianych hymnów, Psalmów i czytań.
444. W parafiach, w których posługuje kilku kapłanów należy usilnie dążyć do wspólnotowego odmawiania przynajmniej jednej godziny kanonicznej (por. OWLG 25).
445. W czasie celebracji Liturgii Godzin należy korzystać z ksiąg liturgicznych zatwierdzonych przez kompetentną władzę.
446. Duszpasterze powinni zachęcać również wiernych świeckich szczególnie w rodzinach do odmawiania przynajmniej części Liturgii Godzin, dla zespalania się ściśle z całym Kościołem.

3.4.3. CZAS I PRZESTRZEŃ LITURGICZNA

447. W ciągu cyklu rocznego Kościół wspomina całe Misterium Chrystusa, od Wcielenia aż do dnia Zesłania Ducha Świętego i do oczekiwania na przyjsie Pańskie.

448. Szczytem roku liturgicznego jest Święte Triduum Męki i Zmartwychwstania Pańskiego. W przepowiadaniu i katechezie należy je ukazywać jako jednolity okres, będący w całości świątecznym obchodem tajemnicy naszego Odkupienia, mający szczególny wpływ na odnowę życia chrześcijańskiego. Triduum Paschalne należy starannie przygotować, a pełniący poszczególne funkcje, szczególnie lektorzy, ministranci i schola powinni dobrze rozumieć czynności, które mają spełniać. Wiernych należy zachęcać do tego, aby jak najliczniej i w sposób pełny wzięli udział w liturgii Triduum Paschalnego.
449. Liturgia Wigilii Paschalnej należy do obchodu uroczystości Zmartwychwstania i dlatego należy rozpocząć ją po zapadnięciu zmroku (PS 78). Duszpasterze powinni troszczyć się o staranne przygotowanie wszystkich części liturgii zgodnie z rubrykami znajdującymi się w Msza-
le. Należy pamiętać, że świeca paschalna, ze względu na prawdziwość znaku, ma być odlana z wosku, corocznie nowa, nigdy zaś sztuczna. Wigilię Paschalną można zakończyć procesją rezurekcyjną.
450. Zachęca się, aby zwrócić uwagę na wymiar duszpasterski okresu wielkanocnego: osiem pierwszych dni tego okresu stanowi oktawę Wielkanocy; II Niedziela Wielkanocna, czyli Niedziela Miłosierdzia Bożego, rozpoczyna Tydzień miłosierdzia; IV Niedziela Wielkanocna, zwana Niedzielą Dobrego Pasterza, rozpoczyna Tydzień modlitw o powo-

- łania do służby w Kościele; w VII Niedzielę Wielkanocną obchodzi się uroczystość Wniebowstąpienia Pańskiego.
451. Ukoronowaniem okresu Wielkanocnego jest dzień Pięćdziesiątnicy, czyli uroczystość Zesłania Ducha Świętego. Duszpasterze poprzez przepowiadanie i katechezę powinni przypominać i ukazywać wiernym obecność i działanie Ducha Świętego w Kościele. Zaleca się, aby do tej uroczystości przygotować wspólnotę poprzez nowennę, czy wspólne czuwanie modlitewne w wigilię uroczystości, np. poprzez uroczystą celebrację Liturgii Godzin.
452. Przygotowaniu do obchodów Świętego Triduum Paschalnego i czasu wielkanocnego służy okres Wielkiego Postu. Duszpasterze powinni dołożyć starań, aby był to czas pogłębienia znaczenia sakramentu chrztu w życiu chrześcijanina oraz właściwy moment do czynienia dzieł pokuty. Realizacji tego celu powinny służyć obowiązkowe rekolekcje dla każdej parafii, dni skupienia dla grup duszpasterskich oraz nabożeństwa Drogi Krzyżowej i Gorzkich Żali. Zaleca się, aby dziekani w miastach mających większą liczbę kościołów organizowali również nabożeństwa stacyjne.
453. Po dorocznym obchodzie Misterium Paschalnego uważa Kościół skupia się na tajemnicy pierwszego przyjścia Syna Bożego do ludzi. W przepowiadaniu i katechezie należy podkreślać religijny i rodzinny charakter świąt Na-

rodzenia Pańskiego. Należy zachęcać do podtrzymania wielowiekowej tradycji dzielenia się opłatkiem, wzajemnego obdarowywania się i rozwijania ducha gościnności. Jest zalecane zachowanie postnego charakteru wieczerzy wigilijnej oraz zwyczaju odczytywania fragmentu Ewangelii o narodzeniu Chrystusa i wspólnego śpiewu kolęd.

454. Przypadająca w tym czasie uroczystość Objawienia Pańskiego może stać się okazją do wsparcia działalności misyjnej Kościoła poprzez modlitwę i pomoc materialną. Należy podtrzymać w parafiach zwyczaj rozsyłania w tym dniu kolędników misyjnych. Zebrane przez nich ofiary powinny być przekazywane na Diecezjalny Fundusz Misyjny, na pomoc misjonarzom. Budowaniu ducha jedności chrześcijańskiej i solidarności z potrzebującymi mogą również służyć organizowane w wielu miejscach diecezji „Orszaki Trzech Króli”.
455. Duszpasterze powinni troszczyć się o pogłębianie świadomości chrzcielnej w życiu powierzonych im wiernych. Stąd zachęca się, aby Niedziela Chrztu Pańskiego była dniem dziękczynienia za łaskę chrztu, za szafarzy sakramentu, za rodziców i chrzestnych.
456. Przygotowaniu do uroczystości Narodzenia Pańskiego służy okres Adwentu. W przepowiadaniu i katechezie należy zwrócić uwagę, iż jest to czas oczekiwania, nawrócenia i nadziei. Należy podtrzymać tradycję celebrowa-

nia Mszy świętej wotywniej o Najświętszej Maryi Pannie w Adwencie, tzw. Roraty. Tę Mszę świętą można celebrować codziennie z wyjątkiem niedziel i uroczystości. Nie zaleca się hymnu *Chwała na wysokości*, ponieważ nie wykonuje się go także w niedziele Adwentu, aby w sposób pełny wybrzmiał w uroczystość Narodzenia Pańskiego (por. OWMR, 53). Zachęca się również do organizowania parafialnych rekolekcji adwentowych, dni skupienia dla grup duszpasterskich, czy nabożeństwa pokutnego z możliwością skorzystania z sakramentu pokuty i pojednania. Warto podtrzymać tradycję odmawiania nowenny przed uroczystością Niepokalanego Poczęcia i Narodzenia Pańskiego.

457. Oprócz okresów mających własny charakter pozostają 33 lub 34 tygodnie w ciągu cyklu rocznego, które tworzą Okres Zwykły. W tym czasie liturgia świętuje całą tajemnicę Chrystusa. W sposób szczególny dotyczy to niedzieli jako najstarszego i pierwszego dnia świątecznego. Duszpasterze powinni przypominać wiernym, że właściwe świętowanie niedzieli ma głęboki sens paschalny.
458. Świętowanie niedzieli wiąże się również z odpoczynkiem. Należy uwrażliwiać wiernych, aby w niedziele i święta powstrzymywali się od prac niekoniecznych, od prac zakłócających porządek świętowania oraz od handlu, ponieważ one przeszkadzają w oddaniu należnej chwały i czci Bogu oraz religijnemu i rodzinnemu przeżywaniu dnia

- Pańskiego. Odpowiedzialni za duszpasterstwo powinni promować styl chrześcijańskiego świętowania niedzieli: uroczysta celebracja nieszporów, pielgrzymki do lokalnych sanktuariów, odwiedzanie chorych, nawiedzenie cmentarza, lektura prasy katolickiej, spotkania rodzinne itp.
459. Duszpasterze powinni pielęgnować we wspólnotach parafialnych i rodzinnych kult Matki Bożej. Należy zachęcać wiernych do tego, aby licznie uczestniczyli w uroczystym przeżywaniu Jej świąt, w pielgrzymowaniu do Jej sanktuariów na terenie diecezji i poza nią, w nabożeństwach majowych sprawowanych przed wizerunkiem Najświętszej Maryi Panny i październikowych sprawowanych przed wystawionym Najświętszym Sakramentem. Warto podtrzymać zwyczaj śpiewania Godzinek ku czci Najświętszej Maryi Panny, organizowania nabożeństw wynagradzających Niepokalanemu Sercu Najświętszej Maryi Panny z okazji pierwszych sobót miesiąca, nabożeństw ku czci Matki Bożej Nieustającej Pomocy w środy i nabożeństw fatimskich trzynastego dnia miesiąca.
460. Należy podtrzymywać i ożywiać w wiernych prawdziwy kult świętych, zachęcać do modlitwy i naśladowania świętych patronów parafii, miejscowości, regionu czy grup zawodowych. Szczególnie należy pamiętać i uwrażliwiać wiernych na kult głównych patronów Polski: św. Stanisława, św. Wojciecha, czy patronów diecezji: św. Stanisława

i bł. Wincentego Kadłubka oraz innych świętych i błogosławionych związanych z diecezją. Usilnie należy dążyć także do ożywienia kultu św. Stanisława Kostki, patrona dzieci i młodzieży.

461. W Okresie Zwykłym należy zwrócić uwagę na listopad. Duszpasterze powinni zachęcać wiernych, aby w tym czasie intensywniej modlili się za zmarłych, ofiarowali za nich odpusty, nawiedzali ich groby. Jest to również okazja, aby przypominać o obowiązku modlitwy za zmarłych w ciągu całego roku.

3.4.4. ARCHITEKTURA I SZTUKA KOŚCIELNA

462. Kościoły i kaplice, jako widzialny znak obecności Boga na ziemi i miejsce gromadzenia się Ludu Bożego dla sprawowania Świętej Liturgii, powinny być otaczane szacunkiem i troską wszystkich wiernych. Piękno miejsca świętego jest wyrazem wiary duszpasterzy i parafian. Wiarą powinni się odznaczać również artyści – autorzy projektów budynków sakralnych.
463. Decyzje dotyczące potrzeby rozbudowy czy budowy i lokalizacji nowego kościoła bądź kaplicy podejmuje biskup po wysłuchaniu opinii Rady Kapłańskiej, proboszczów i administratorów sąsiednich parafii i przedstawicieli danej parafii lub miejscowości.

464. Przy projektowaniu nowych kościołów i kaplic należy zadbać o ich charakter sakralny, funkcjonalność i odpowiedni poziom artystyczny.
465. Kościoły i kaplice powinny być pomieszczeniami jednoprzestrzennymi, z możliwością wyeksponowania ołtarza, tabernakulum, chrzcielnicy, miejsca przewodniczenia i miejsca głoszenia słowa Bożego. Należy również zaplanować właściwe oświetlenie nagłośnienie.
466. Nowe kościoły i kaplice powinny zewnętrzną formą i ukształtowaniem wnętrza dawać wyraz sakralności budynku i osiągnięciom sztuki. Architektura obiektów sakralnych nie powinna jednak odbijać się ujemnie na sakralności i funkcjonalności ich wnętrza.
467. Wstępne projektowanie urządzenia wnętrza nowego kościoła czy kaplicy powinno obejmować całość wystroju. Natomiast realizacja może się odbywać etapami w miarę finansowych możliwości parafii.
468. W projektowaniu należy zwrócić uwagę na to, by wnętrze kościelne, łącznie z ewentualnymi witrażami, w swojej treści przedstawiało jeden zwięzły program ikonograficzny, poprawny teologicznie, zaś co do formy prezentowało odpowiedni poziom artystyczny, godny domu Bożego. Dekoracja powinna umiejętnie podkreślać architekturę oraz skupiać uwagę wiernych na ołtarzu i sprawowanych obrzędach.

469. Dekoracje okolicznościowe, zarówno wewnątrz jak i na zewnątrz świątyni, mogą być stosowane tylko na czas określonej uroczystości. Podkreślają wyjątkowy charakter chwili, ale mają to czynić dyskretnie, przy użyciu środków i materiałów godnych miejsca świętego. Należy wystrzeżać się wszelkiej imitacji, tandety i przesady. Dekoracji szopki bożonarodzeniowej i grobu Pańskiego nie należy urządzać na ołtarzu głównym, przy którym sprawuje się Mszę świętą, ani bezpośrednio przy nim. W przypadku zakupu szat liturgicznych i bielizny stosowanej przy liturgii należy dążyć do tego, aby nie posiadały one cech kiczu, nadruków cyfrowych czy maszynowych zdobień.
470. W zakresie architektury i sztuki sakralnej proboszcz lub rektor kościoła zobowiązany jest do:
- a) przedstawiania projektów kościołów i kaplic oraz wystroju wewnątrz, a także uzgadniania z Kurią Diecezjalną remontów i wyposażenia świątyń;
 - b) troski o stan powierzonego mu mienia oraz bezpieczne przechowywanie naczyń, szat i ksiąg liturgicznych;
 - c) dbania o estetykę zarówno wnętrza jak i otoczenia kościoła;
 - d) prowadzenia *Księgi inwentarzowej* parafii;
 - e) archiwizacji dokumentacji remontowo-budowlanej i odnotowywania tych prac w *Kronice parafialnej*;
 - f) zabezpieczenia świątyni przed aktami kradzieży i pożarem.

3.4.5. MUZYKA KOŚCIELNA

471. Do muzyki kościelnej zalicza się: chorał gregoriański, pieśń liturgiczną, religijną pieśń ludową, religijną muzykę wielogłosową i religijną muzykę instrumentalną. Ogólne zasady dotyczące śpiewu i muzyki kościelnej podaje *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, z dnia 14 października 2017.
472. Śpiew kościelny jest integralną częścią uroczystej liturgii, sprawia że modlitwa nabiera szczególnego charakteru sakralnego, a tajemnice liturgii lepiej się uwydatniają. Zjednoczenie wiernych w śpiewie pogłębia jedność serc i ułatwia wznoszenie myśli ku niebu, dlatego należy troszczyć się o piękno śpiewu w czasie liturgii.
473. Celem śpiewu liturgicznego jest oddanie chwały Bogu i uświęcenie wiernych, dlatego powinien odznaczać się on teologiczną poprawnością tekstu i doskonałością formy oraz posiadać aprobatę władzy kościelnej. Podczas Mszy świętej nie wolno wykonywać piosenek religijnych czy świeckich. Niedopuszczalne jest odtwarzanie pieśni czy piosenek religijnych z nośników audiowizualnych, np. płyta CD czy tzw. „automatyczny organista”. Dotyczy to także Mszy świętych, w czasie których udziela się sakramentu małżeństwa. Można pozwolić na wykonanie piosenek religijnych jedynie przed rozpoczęciem Mszy świętej lub po jej zakończeniu. Wprowadzeniu nowożeń-

ców do kościoła może towarzyszyć grany na organach utwór, nie może on jednak zastępować pieśni na wejście. Nowożeńcy mogą zaprosić innego organistę lub zespół muzyczny po uzyskaniu zgody proboszcza. Repertuar wykonywanych śpiewów i muzyki instrumentalnej wykonywanej przez muzyków-gości, powinien być uzgodniony z proboszczem i miejscowym organistą lub osobą mającą odpowiednie przygotowanie.

474. Śpiewy na wejście, na przygotowanie darów, na Komunię świętą i na uwielbienie powinny być odpowiednio dobrane. Dobór tych pieśni powinien zgadzać się z oficjalnymi śpiewnikami Kościoła Katolickiego w Polsce (Śpiewnik liturgiczny, Lublin 1991, Śpiewnik Kościelny Ks. Jana Siedleckiego, wydanie XLI, Kraków 2015). Pieśni znajdujące się w innych śpiewnikach, ewentualnie nowe pieśni, powinny mieć aprobatę władzy kościelnej.
475. Śpiewu części stałych Mszy świętej, psalmu responsoryjnego i śpiewu przed Ewangelią nie wolno zastępować pieśniami ani kolędami. Psalm responsoryjny jest śpiewem solowym i powinien być wykonywany przez psalterzystę z ambony.
476. W diecezji działa Diecezjalna Komisja Muzyki Kościelnej, która jest organem doradczym w sprawach związanych z muzyką i instrumentarium w kościołach na terenie diecezji. W skład Komisji wchodzi biegli z dziedziny mu-

zykologii oraz przedstawiciele organistów. Do jej zadań należy:

- a) czuwanie nad kształceniem i doskonaleniem organistów;
- b) opieka nad chórami i scholami parafialnymi;
- c) czuwanie nad poprawnością organizowania koncertów w kościołach;
- d) czuwanie nad poprawnością śpiewów liturgicznych;
- e) troska o kształcenie psalterzystów i kantorów;
- f) animacja życia muzycznego przy parafiach;
- g) nadzór nad stanem instrumentów muzycznych w parafiach.

477. W parafii odpowiedzialność za poziom śpiewów liturgicznych spoczywa na duszpasterzach i organistach, dlatego mają oni obowiązek znajomości i stosowania się do aktualnego prawodawstwa dotyczącego muzyki sakralnej. Organista powinien uczyć wiernych pieśni kościelnych. Każdego roku powinien nauczyć przynajmniej jednej, nowej pieśni na każdy okres liturgiczny, pieśni okolicznościowej i fragmentu chorału gregoriańskiego. Nauczanie pieśni liturgicznych powinno odbywać się zarówno w ramach katechezy szkolnej jak i przygotowania do przyjęcia sakramentów.

478. Należy dążyć do tego, aby do udziału w liturgii, nawet jednorazowo, był dopuszczany jedynie organista posiadający odpowiednie kwalifikacje, przynajmniej ukończone

Studium Organistowskie. Duszpasterze powinni zachęcać młodych ludzi – odpowiednich kandydatów – do pracy w posłudze organisty.

479. Przypomina się, że tradycyjnym instrumentem liturgicznym są organy piszczałkowe, w które powinien być wyposażony każdy kościół. W wyjątkowych wypadkach organy można zastąpić kościelnymi organami elektronicznymi. Każdego rodzaju prace przy organach, takie jak: budowa, przebudowa, konserwacja, winny być wcześniej zgłoszone i uzgodnione, a także protokolarnie odebrane przez Diecezjalną Komisję Muzyki Kościelnej. Zarządca kościoła, w którym znajdują się organy piszczałkowe, powinien co kilka lat poddawać je przeglądowi wykonywanemu przez kompetentne osoby, a przynajmniej raz na dziesięć lat remontowi generalnemu. Tego rodzaju prace powinny być odnotowane w protokołach zdawczo-odbiorczych i *Kronice parafialnej*.
480. Obok organów w kościołach mogą rozbrzmiewać inne instrumenty. Nie każdy jednak instrument muzyczny odpowiada godności świątyni i nadaje się w jednakowym stopniu do wzmacniania ducha modlitwy. Nie wolno używać w liturgii instrumentów hałaśliwych lub wprost przeznaczonych do wykonywania muzyki świeckiej (np. gitara elektryczna, perkusja, fortepian, akordeon, syntezatory). Wyjątkiem może być użycie gitary akustycznej w sposób charakterystyczny dla akompaniamentu na harfie czy

cytrze. Podczas bardziej uroczystych obchodów liturgicznych we wnętrzu świątyni istnieje możliwość wykorzystania zespołu instrumentalnego, lub orkiestry symfonicznej. W czasie celebracji poza kościołem oraz podczas procesji ważną rolę może spełniać orkiestra dęta.

481. Zaleca się, aby w każdej parafii działała schola, która będzie wykonywała również śpiewy gregoriańskie, odpowiednio ustanowieni kantorzy oraz – jeśli to możliwe – chóry wielogłosowe. Należy dbać o właściwą formację muzyczno-liturgiczną tych zespołów.
482. Organizowanie w kościołach koncertów czy występów muzycznych wymaga każdorazowo zezwolenia biskupa. Nie dotyczy to koncertów muzyki religijnej wykonywanych przez chóry i schole parafialne oraz organistów.

3.5. DUSZPASTERSTWO

483. Celem działalności duszpasterskiej jest trwanie „w nauce Apostołów, we wspólnotcie, w łamaniu chleba i na modlitwie” (Dz 2,42). Zadanie to w szczególny sposób ma realizować parafia, jako wspólnota wspólnot chrześcijańskich. Wszystkie podejmowane formy duszpasterstwa winny więc wspierać duszpasterstwo parafialne tak, aby parafie mogły dawać świadectwo chrześcijańskiego życia, zarówno w odniesieniu do tych, którzy wierzą oraz tych,

- którzy w wierze osłabli, a także do tych, którzy od wiary odeszli (por. kan. 519; ChL 26).
484. Posługa duszpasterska wymaga podjęcia współpracy i wzajemnej odpowiedzialności duchownych i świeckich. Wśród wiernych należy ożywiać i pogłębiać świadomość zaangażowanej przynależności do Kościoła diecezjalnego i własnej wspólnoty parafialnej oraz budować i formować postawę odpowiedzialności za Kościół Powszechny, za jego działalność apostołską i misyjną (por. DA 10; kan. 519; por. ChL 27).
485. Duszpasterstwo winno uwzględniać sytuację życiową parafian ze wszystkimi jej uwarunkowaniami, a także odznaczać się otwartością, dynamizmem oraz stałym poszukiwaniem możliwie najowocniejszych w danym środowisku metod i form pracy (por. kan. 529).
486. Do zadań duszpasterzy należy formacja pojedynczych osób i wspólnot chrześcijańskich ze szczególnym uwzględnieniem stałej formacji świeckich (zob. kan. 229, 528; ChL 57, 59-62).
487. Duszpasterstwem w diecezji kieruje biskup diecezjalny, wspomagany przez Diecezjalną Radę Duszpasterską i Wydział Duszpasterski Kurii Diecezjalnej, przy udziale innych wydziałów Kurii Diecezjalnej kompetentnych w zakresie poszczególnych duszpasterstw.

488. Dla właściwej koordynacji działań duszpasterskich biskup, na wniosek dyrektora Wydziału Duszpasterskiego Kurii Diecezjalnej lub dyrektorów innych kompetentnych wydziałów, powołuje diecezjalnych referentów oraz duszpasterzy poszczególnych środowisk, a w odniesieniu do ruchów i stowarzyszeń działających na terenie diecezji, także diecezjalnych moderatorów lub asystentów.
489. Za działalność duszpasterską w parafii odpowiedzialny jest proboszcz, wspomagany przez miejscowych duszpasterzy oraz parafialną radę duszpasterską.
490. W ramach dekanatów działalność duszpasterska parafii jest koordynowana i wspomagana przez dziekanów wspieranych przez dekanalnych referentów poszczególnych rodzajów duszpasterstw.
491. Wiernym, którzy pragną ubogacić swoje życie duchowe i religijne w jeszcze inny sposób i zakresie niż to proponuje duszpasterstwo ogólne, Kościół proponuje różne formy duszpasterstwa specjalistycznego, zwanego nadzwyczajnym, dostosowanego do poziomu intelektualnego i duchowego osób zainteresowanych, przy uwzględnieniu wieku, wykształcenia oraz wykonywanego zawodu.
492. Opiekę duszpasterską nad poszczególnymi grupami i środowiskami biskup powierza, na mocy dekretu, wybranym duszpasterzom, czyniąc ich odpowiedzialnymi na poziomie diecezjalnym. Ci natomiast powinni podjąć współ-

pracę z duszpasterzami parafialnymi oraz koordynować i rozwijać ją dla dobra wszystkich zainteresowanych osób. Zaleca się większe zaangażowanie katechetów świeckich oraz sióstr zakonnych w parafialne duszpasterstwo specjalistyczne.

3.5.1. DUSZPASTERSTWO MAŁŻEŃSTW I RODZIN

493. Już u zarania dziejów rodzaju ludzkiego Pan Bóg ustanowił małżeństwo i rodzinę jako fundament ludzkości. Człowiek stworzony na obraz i podobieństwo Boga został przez Niego powołany do życia w miłości. Najbardziej powszechną drogą realizacji tego powołania jest małżeństwo, którego fundamentem jest związek miłości między jednym mężczyzną a jedną kobietą, trwający aż do śmierci jednego z małżonków. Ten niepowtarzalny związek miłości został przez Chrystusa podniesiony do godności sakramentu. Małżonkowie są powołani do przekazywania życia i biorą na siebie zadanie wychowania dzieci, a poprzez ich chrzest zobowiązują się do przekazania im wiary. Biorąc pod uwagę powyższe zadania i godność małżeństwa, musimy uznać, że rodzina jest pierwszą i z wielu względów najważniejszą drogą Kościoła (por. FC 2).

3.5.1.1. Struktury i pracownicy duszpasterstwa rodzin

494. Mianowany przez biskupa dyrektor Wydziału Duszpasterstwa Mażeństw i Rodzin odpowiada za struktury duszpasterstwa rodzin w diecezji. Do jego zadań należy:

- a) organizowanie duszpasterstwa małżeństw i rodzin w diecezji oraz czuwanie nad całokształtem tej pracy w dekanatach i parafiach;
- b) współpraca z dekanalnymi duszpasterzami rodzin i inicjowanie ich spotkań, które powinny odbywać się dwa razy w roku;
- c) troska o wystarczającą liczbę parafialnych poradni życia rodzinnego i ich kompetentną kadre;
- d) organizacja spotkań, dni skupienia i rekolekcji dla doradców życia rodzinnego oraz innych osób zaangażowanych w duszpasterstwo rodzin w diecezji;
- e) organizowanie szkoleń dla przyszłych pracowników duszpasterstwa rodzin, zwłaszcza doradców życia rodzinnego;
- f) systematyczna weryfikacja i uaktualnianie form bliższego i bezpośredniego przygotowania do małżeństwa;
- g) propagowanie rekolekcji dla małżonków i rodzin oraz spotkań z małżonkami na szczeblu diecezjalnym, dekanalnym i parafialnym;
- h) koordynowanie działalności i wzajemnej współpracy wszelkich instytucji i organizacji prorodzinnych, takich jak: Diecezjalne Studium Życia Rodziny, Diecezjalne

Poradnictwo Rodzinne, Stowarzyszenie Rodzin Katolickich, Katolickie Centra Pomocy Rodzinie i inne;

- i) opracowanie planu pracy duszpasterstwa małżeństw i rodzin na każdy kolejny rok, z uwzględnieniem programu ogólnokrajowego;
 - j) prowadzenie dokumentacji z działalności Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin oraz strony internetowej dedykowanej temu duszpasterstwu.
495. Do zadań diecezjalnego doradcy życia rodzinnego mianowanego przez biskupa na wniosek dyrektora Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin należy:
- a) pomoc dyrektorowi w prowadzeniu Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin;
 - b) bieżąca współpraca z doradcami pracującymi w parafialnych poradniach życia rodzinnego;
 - c) organizacja szkoleń i spotkań formacyjnych dla doradców życia rodzinnego;
 - d) pogłębianie własnej formacji duchowej oraz poszerzanie wiedzy w zakresie tematyki związanej z rodziną, w szczególności instruktażu naturalnych metod planowania rodziny;
 - e) promowanie naturalnych metod rozpoznawania płodności;
 - f) troska o powołanie nowych poradni;
 - g) pomoc dyrektorowi w rekrutowaniu kandydatów na doradców życia rodzinnego na Diecezjalne Studium

Życia Rodziny w Sandomierzu lub inne studia nauk
o rodzinie

496. Synod zaleca powołanie Rady Duszpasterstwa Rodzin przy Wydziale Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin. Radę powołuje dyrektor wydziału spośród duchownych i świeckich zaangażowanych w duszpasterstwo rodzin, a zatwierdza ją biskup. Celem Rady jest diagnozowanie aktualnych potrzeb duszpasterskich małżeństw i rodzin diecezji oraz wytyczanie nowych kierunków i celów duszpasterskich.
497. W rejonach diecezji określonych przez dyrektora Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin są organizowane dni skupienia i spotkania robocze dla doradców życia rodzinnego. W danym rejonie dyrektor, we współpracy z dekanalnymi duszpasterzami rodzin, prowadzi raz do roku taki dzień skupienia. Synod zachęca, aby w każdym rejonie powstały specjalistyczne poradnie rodzinne.
498. Biskup powołuje na wniosek dyrektora Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin dekanalnych duszpasterzy rodzin, zaś na wniosek diecezjalnego doradcy życia rodzinnego, mianuje dekanalnych doradców życia rodzinnego.
499. Dekanalnym duszpasterzem rodzin powinien być proboszcz jednej z parafii dekanatu, a w wyjątkowych sytuacjach inny kapłan pracujący w dekanacie. Kadencja

dekanalnego duszpasterza rodzin trwa pięć lat i może zostać przedłużona o kolejne okresy pięcioletnie, a jego powołanie dokonuje się wraz z wyborami dziekanów i wicedziekanów. Do zadań dekanalnego duszpasterza rodzin należy:

- a) przekazywanie do dekanatu wytycznych przyjętych od dyrektora Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin;
- b) współpraca z miejscowym dziekanem, z proboszczami oraz dekanalnym doradcą życia rodzinnego w zakresie organizowania duszpasterstwa rodzin w dekanacie;
- c) troska o rozwój i działanie Katolickiego Centrum Pomocy Rodzinie wraz z dziekanem dekanatu i opiekunem Centrum;
- d) czuwanie nad tym, by w dekanacie działała wystarczająca liczba poradni życia rodzinnego oraz by doradcy życia rodzinnego otrzymywali odpowiednie wynagrodzenie za pełnioną posługę, którego wysokość w formie ofiary ustalana jest przez Wydział Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin, a jej uiszczenie leży w gestii narzeczonych oraz osób korzystających z poradni.
- e) troska o należyte przeprowadzenie przygotowania bezpośredniego do małżeństwa w dekanacie oraz pomoc w tworzeniu zespołów osób (psycholog, doradca życia małżeńskiego, prawnik, pary małżeńskie) prowadzących kursy przedmałżeńskie;

- f) przekazywanie do końca stycznia każdego roku harmonogramu kursów przedślubnych do Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin;
 - g) organizacja rekolekcji weekendowych, przy współpracy z duszpasterzami parafialnymi, w ramach przygotowania bliższego do małżeństwa;
 - h) organizowanie raz w roku, przy współpracy dziekana, dekanalnego dnia skupienia dla par małżeńskich w parafiach dekanatu.
500. Odpowiedzialnym za duszpasterstwo rodzin w parafii jest proboszcz, do którego zadań w tym zakresie należy:
- a) organizacja duszpasterstwa rodzin w parafii;
 - b) integracja rodzin w parafii poprzez świętowanie jubileuszy małżeńskich, organizowanie raz w roku „Dnia Rodziny”, organizowanie festynów parafialnych lub spotkań dla małżonków, organizowanie możliwości i sposobności do wzajemnej pomocy między rodzinami;
 - c) troska i odpowiedzialność za poradnię rodzinną, jeśli ta znajduje się na terenie parafii: lokal poradni powinien znajdować się w osobnym pomieszczeniu z niekrępującym wejściem (nie w kancelarii czy sali katechetycznej), odpowiednio wyposażony w bibliotekę i pomoce, ogrzewany zimą, a w gablocie parafialnej powinna znajdować się informacja o poradni rodzinnej.

501. Synod zaleca, aby w parafiach powyżej 3 tys. wiernych była poradnia rodzinna z odpowiednią liczbą dyżurów doradców oraz czytelnia i informacja o najbliższym dekanalnym Centrum, a także możliwość kontaktu z nauczycielami naturalnego planowania rodziny. Koszty związane z doksztalcaniem doradców życia rodzinnego (koszty dojazdu, pobytu i materiałów szkoleniowych) oraz koszty doradców związane z działaniem dla parafii (koszty dojazdu, materiałów oraz innych wydatków) pokrywać powinna parafia.
502. Obok biskupów i kapłanów odpowiedzialnymi za duszpasterstwo małżeństw i rodzin są osoby konsekrowane i świeckie pełniące posługę doradców życia rodzinnego. Ich przygotowaniu służy dwuletnie Studium Życia Rodziny działające przy Instytucie Teologicznym w Sandomierzu lub inne studia wyższe z zakresu nauk o rodzinie (magisterskie lub podyplomowe). Doradcą życia rodzinnego może być osoba w wieku od 25 do 60 lat. W uzasadnionych wypadkach posługa doradcy życia rodzinnego może zostać przedłużona. Osoba taka powinna odznaczać się umiejętnością nawiązywania kontaktów z ludźmi, posiadać głęboką formację religijną, mieć nieposzlakowaną opinię moralną oraz posiadać pozytywną opinię własnego proboszcza.
503. Na wniosek diecezjalnego doradcy życia rodzinnego i po uzyskaniu pozytywnej opinii proboszcza, biskup może

powołać dekanalnego doradcę życia rodzinnego na okres pięciu lat. Po tym okresie funkcja może zostać przedłużona o kolejne okresy pięcioletnie. Do zadań dekanalnego doradcy życia rodzinnego (oprócz zadań zwyczajnych doradcy życia rodzinnego) należy współpraca z dekanalnym duszpasterzem rodzin w zakresie wypełniania jego obowiązków.

504. Kandydat na doradcę życia rodzinnego, po uzyskaniu zgody proboszcza parafii, na której terenie znajduje się poradnia, powinien zgłosić się do Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin w celu otrzymania misji kanonicznej duszpasterstwa rodzin. Aby otrzymać misję kanoniczną kandydat zobowiązany jest do przedstawienia następujących dokumentów: Dyplom Studium Życia Rodziny w Sandomierzu lub dyplom ukończenia studiów wyższych z zakresu nauk o rodzinie, opinia proboszcza miejsca zamieszkania i jedna fotografia. Misja kanoniczna udzielana jest na okres jednego roku.
505. Warunkiem koniecznym do przedłużenia misji kanonicznej, oprócz właściwego wypełniania powierzonych obowiązków, jest stała formacja doradcy życia rodzinnego, który zobowiązany jest do uczestnictwa w ciągu roku w rekolekcjach organizowanych przez Wydział Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin oraz w diecezjalnych spotkaniach doradców życia rodzinnego. Weryfikacja kompetencji doradców dokonuje się poprzez wizytację ich

posługi przez dyrektora Wydziału oraz diecezjalnego doradcy życia rodzinnego. W przypadku niezgodności treści przekazywanych przez doradcę życia rodzinnego z doktryną Kościoła, na skutek zgorszenia publicznego wywołanego zachowaniem doradcy, czy też w innych poważnych sytuacjach naruszenia prawa państwowego lub kościelnego, misja kanoniczna może zostać cofnięta.

506. Doradcy życia rodzinnego powinni współpracować z proboszczami oraz Wydziałem Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin. Do ich zadań należy:
- a) prowadzenie nauk przedślubnych z uwzględnieniem form nadzwyczajnych przygotowania bliższego i bezpośredniego do małżeństwa;
 - b) prowadzenie spotkań dla narzeczonych w poradni życia rodzinnego w ramach przygotowania bezpośredniego do małżeństwa;
 - c) wspomaganie małżeństw i rodzin poprzez udzielanie pomocy w ramach poradni, prowadzenie prelekcji, konferencji, katechez dla małżonków i rodziców;
 - d) wspomaganie proboszcza w organizowaniu uroczystości dla małżeństw i rodzin, takich jak: Dzień Świętości Życia, jubileusze małżeńskie, festyny dla rodzin, pielgrzymki, spotkania i tym podobne;
 - e) systematyczne pogłębianie swojej wiedzy i duchowości przez udział w formacji i szkoleniach organizowanych przez Wydział Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin.

507. Oprócz doradców życia rodzinnego w parafialnym duszpasterstwie rodzin mogą posługiwać inni świeccy, najlepiej pary małżeńskie, pomagające narzeczonym w bezpośrednim przygotowaniu do małżeństwa oraz towarzyszące małżonkom po ślubie. Wszystkie osoby działające na rzecz duszpasterstwa małżeństw i rodzin muszą posiadać misję kanoniczną, którą wydaje biskup na wniosek dyrektora Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin.
508. W ramach duszpasterstwa małżeństw i rodzin każdego szczebla, Synod zaleca współpracę z innymi podmiotami, takimi jak: lekarze, prawnicy, psychologowie, doradcy, pracownicy środków społecznego przekazu oraz organizacje działające na rzecz rodziny ze szczególnym uwzględnieniem samorządów.

3.5.1.2. Przygotowanie do małżeństwa i do życia w rodzinie

509. Przygotowanie do małżeństwa to priorytetowe zadanie duszpasterskie Kościoła. Od jego jakości w dużej mierze zależy przyszłość życia małżeńskiego i rodzinnego. Trzeba, aby był to czas odkrycia i pogłębienia Bożej wizji małżeństwa oraz ożywienia osobistej zażyłości z Bogiem. Zgodnie z obowiązującą doktryną duszpasterską oraz przepisami prawa kościelnego powszechnego i partykularnego, przygotowanie do małżeństwa w diecezji prze-

biega w trzech etapach: dalszym, bliższym i bezpośrednim.

510. Przygotowanie dalsze, rozpoczynające się we wczesnym dzieciństwie, powinno być kontynuowane na wszystkich etapach szkolnych i katechetycznych. Polega ono na zdobywaniu odpowiedniej wiedzy i osiągnięciu stosownych cnót związanych z życiem rodzinnym. Niezastąpionym jest przykład postępowania rodziców ukazujący afirmację życia jako powołania do miłości oraz wspieranie wysiłków dzieci w odczytywaniu ich własnego powołania.
511. Synod przypomina o ogromnej roli mediów kształtujących u dzieci i młodzieży spłycony, a nawet wypaczony obraz małżeństwa i rodziny. W obecnych czasach programy telewizyjne, filmy, gry i cyberpresze są przepełnione obrazami agresywnymi i nieczystymi. Młode pokolenie często bezkrytycznie przyjmuje podawane gotowe wzorce zachowania niszczące relacje międzyludzkie, a tym samym małżeństwo i rodzinę. Dodatkowo dzieci już od najmłodszych lat mają prawie nieograniczony dostęp do treści demoralizujących czy to na komputerze, czy telefonie komórkowym. W związku z tym Synod apeluje do rodziców o większy wpływ na to, co ich dzieci oglądają i czytają, o rozmowy na ten temat i o odpowiednie komentarze. Bez dobrej relacji z dziećmi nie będzie można zauważyć niebezpieczeństwa i na nie zareagować.

512. Przygotowanie bliższe młodzieży szkół średnich i zawodowych ma być rodzajem „katechumenatu” przed narzeczeństwem i przed zawarciem małżeństwa. Katecheza przedmałżeńska prowadzona w szkole średniej nie jest wystarczającym elementem przygotowania bliższego, dlatego zaleca się prowadzenie w każdej parafii całorocznej katechezy dla młodzieży szkół ponadpodstawowych, obejmującej 10 spotkań, zorganizowanej przez zespół pastoralny, w którego skład oprócz miejscowego duszpasterza mogą wejść wierni posiadający misję kanoniczną, to jest katecheci i doradcy życia rodzinnego, oraz doświadczeni i uformowani duchowo małżonkowie. Na zakończenie tej katechezy przedmałżeńskiej uczestnicy otrzymają ujednolicony dla całej diecezji dyplom ukończenia przygotowania bliższego, udostępniony przez Wydział Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin, który należy dołączyć do protokołu kanonicznego badania narzeczonych. Zaleca się, aby część spotkań formacyjnych była prowadzona w diecezjalnych ośrodkach rekolekcyjnych.
513. Należy wyraźnie odróżnić katechezę parafialną od bezpośredniego przygotowania par narzeczonych do przyjęcia sakramentu małżeństwa. Katecheza parafialna oraz udział młodzieży w katechezie szkolnej mają pomóc w wyborze drogi chrześcijańskiego powołania do miłości, a nie zastąpić późniejszego przygotowania narzeczonych do małżeństwa. Synod zakazuje wydawania świadectw

ukończenia kursu przedmałżeńskiego na zakończenie nauki w szkole średniej.

514. Przygotowanie bezpośrednie do małżeństwa dotyczy narzeczonych i obejmuje okres co najmniej sześciu miesięcy przed zawarciem sakramentu małżeństwa. Zasady tego przygotowania oraz formy realizacji katechizacji przedślubnej określa *Instrukcja dotycząca bezpośredniego przygotowania do sakramentu małżeństwa w Diecezji Sandomierskiej*, z dnia 30 grudnia 2016.
515. Narzeczeni powinni zgłosić się do kancelarii parafialnej nie później niż trzy miesiące przed planowanym zawarciem małżeństwa w celu odbycia rozmowy kanoniczno-duszpasterskiej według wytycznych Konferencji Episkopatu Polski zawartych w *Dekrecie ogólnym o przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego*, z dnia 8 października 2019 r. Duszpasterz nie może ograniczyć się do formalnego wypełnienia protokołu rozmów kanoniczno-duszpasterskich, lecz powinien przeprowadzić z narzeczonymi rozmowę duszpasterską dotyczącą znaczenia katolickiego małżeństwa. Przed rozpoczęciem zadawania pytań przewidzianych w protokole, duszpasterz winien odebrać od narzeczonych przysięgę mówienia prawdy, zgodnie z rotą zamieszczoną w protokole, do której złożenia trzeba przygotować księgę Pisma św. oraz krucyfiks. Gdyby któreś z narzeczonych odmówiło złożenia przysięgi, należy

odnotować ten fakt na marginesie protokołu i pomimo odmowy przystąpić do jego wypełniania.

516. Zasadą jest, iż badanie kanoniczne narzeczonych przeprowadza się w parafii, w której małżeństwo ma być zawarte, czyli w parafii, w której jedno z narzeczonych stale lub czasowo zamieszkuje albo przebywa przynajmniej przez miesiąc. Zamieszkanie oznacza faktyczny pobyt a nie zameldowanie (kan. 1115). Osoby, które zamieszkują za granicą, mogą zgłaszać się do parafii swojego zamieszkania w celu przeprowadzenia badania kanonicznego, nawet gdyby zawarcie małżeństwa miało mieć miejsce w Polsce.
517. Fakt wystawienia świadectwa chrztu do celów małżeńskich winien zostać zaznaczony w księdze ochrzczonych poprzez umieszczenie w rubryce „uwagi” adnotacji następującej treści: „wydano świadectwo do ślubu (data)”. Gdyby ta sama osoba zwróciła się kolejny raz po świadectwo chrztu do zawarcia małżeństwa, nie powinno się odmawiać jej tego dokumentu, ale powód odstąpienia od poprzednich planów należy wyjaśnić, a w razie pojawienia się uzasadnionych wątpliwości powiadomić o nich proboszcza parafii, w której będzie spisywany protokół lub ordynariusza miejsca.
518. Szczególną uwagę należy również zwrócić na to, czy narzeczeni nie zawierają małżeństwa pod jakimś warun-

kiem, a szczególnie dotyczącym przyszłości, np. miejsce przyszłego zamieszkania małżonków. Jeżeli nupturient oświadczy, że uzależnia lub zamierza uzależnić swoją zgodę małżeńską od zastrzeżeń lub warunków dotyczących przyszłości, duszpasterz winien nakłonić go do odwołania warunku. Jeżeli nupturient nie chce tego uczynić, nie można dopuścić go do zawarcia małżeństwa. Jeżeli natomiast warunek odwoła, duszpasterz powinien odnotować to w protokole. Taką samą rozmowę należy przeprowadzić i z drugim nupturientem odnotowując jego stanowisko. Gdyby któreś z narzeczonych należało do obrządku wschodniego, należy pamiętać, że obowiązujące je prawo wyklucza zawarcie ważnego małżeństwa pod jakimkolwiek warunkiem (por. DON, 68).

519. Małżeństwa mieszane, czyli małżeństwa zawierane przez katolików z ochrzczonymi niekatolikami lub osobami nieochrzczonymi, są zabronione bez wyraźnego zezwolenia ordynariusza miejsca (por. DON, 70). Przy małżeństwach tych, a także przy małżeństwach z osobą która publicznie odstąpiła od wiary katolickiej, deklaruje się jako niewierząca lub uporczywie niepraktykująca, należy zachować wymogi kan. 1125. W przypadku wątpliwości należy zwrócić się do kurii diecezjalnej.
520. Nie wolno przemilczać wobec narzeczonych tego, że zawierane małżeństwo niesie dla obojga identyczne wymagania co do nierozzerwalności i wierności, niezależnie

od zapatrywań strony niekatolickiej lub niewierzącej, a zatem będzie ono dla obojga jedno i nierozzerwalne, nawet gdyby strona niekatolicka lub niewierząca wyznawała inne przekonania. Jeśli obie strony są ochrzczone, ich małżeństwo będzie też sakramentalne. Jeśli któraś ze stron otwarcie wykluczałaby nierozzerwalność, jedność lub sakramentalność małżeństwa, duszpasterz wyjaśni, że nie może asystować przy zawieraniu takiego małżeństwa, gdyż byłoby ono nieważne (por. DON, 77).

521. Nie wolno stosować niekatolickiej dyscypliny dopuszczającej możliwość zawarcia kolejnego małżeństwa po rozwodzie, a tym samym nie można akceptować dokumentów wydanych przez niekatolickie organy władzy duchownej stwierdzających stan wolny nupturienta, np. decyzji o rozwiązaniu małżeństwa zawartego we wspólnocie niekatolickiej przez hierarchię tej wspólnoty, decyzji o uznaniu rozwodu cywilnego czy unieważnieniu małżeństwa lub decyzji hierarchy prawosławnego o zezwoleniu na drugie lub trzecie małżeństwo. W takich przypadkach stan wolny kandydata do małżeństwa mieszanego musi być stwierdzony przy zastosowaniu przepisów prawa kanonicznego (por. DON 79). W niektórych przypadkach będzie wymagana w tej sprawie decyzja katolickiego sądu kościelnego (por. DON, 42).

522. Informację o zamiarze zawarcia małżeństwa należy podać do wiadomości publicznej. Procedury wygłaszania

zapowiedzi mają być zgodne z obowiązującymi przepisami prawa świeckiego dotyczącymi ochrony danych osobowych. Zapowiedzi ogłasza się przez wywieszenie informacji na tablicy ogłoszeń parafialnych przez 8 dni, takich, aby wśród nich były dwie niedziele, albo niedziela i święto obowiązujące, lub przez słowne ogłoszenie w 2 niedziele. Dyspensy od jednej zapowiedzi może udzielić dziekan, natomiast ordynariusz miejsca może całkowicie zwolnić z obowiązku ogłaszania zapowiedzi. Do ważności tej dyspensy konieczne jest, aby w prośbie o jej udzielenie podać jej przyczynę. Po ogłoszeniu zapowiedzi należy dokument dostarczyć do parafii, gdzie spisywany jest protokół przedślubny. Informacje o obowiązku zgłaszania się narzeczonych na zapowiedzi przedślubne duszpasterze powinni zamieszczać na stałe w gablotce parafialnej lub kilka razy do roku przypominać je w ogłoszeniach parafialnych.

3.5.1.3. Wymogi związane ze sprawowaniem sakramentu małżeństwa

523. Miejscem zawarcia sakramentu małżeństwa jest parafia zamieszkania narzeczonej bądź narzeczonego. Jeśli narzeczeni mają słuszne powody, by zawrzeć małżeństwo w parafii innej niż parafia ich stałego lub tymczasowego zamieszkania albo miesięcznego pobytu, winni uzyskać zezwolenie własnego proboszcza lub ordynariusza miej-

sca. Zezwolenia tego nie wolno odmówić ani obwarować warunkami innymi niż przewiduje prawo kanoniczne. Po udzieleniu zezwolenia, obowiązek przeprowadzenia badania kanonicznego narzeczonych przechodzi na proboszcza parafii, w której małżeństwo ma być zawarte, należy jednak poinformować nupturientów, że pomimo tego, zapowiedzi będą głoszone w parafiach ich zamieszkania. Jeśli małżeństwo ma być zawierane w kościele nieparafialnym (rektoralnym lub zakonnym) to protokół przedmałżeński winien być sporządzony w parafii zamieszkania któregoś z nupturientów. Podobnie jeśli dokonanie tego w parafii zawarcia małżeństwa byłoby dla nupturientów znacznie utrudnione (np. z powodu dużej odległości). Niezależnie od powyższego, proboszcz miejsca zamieszkania nupturientów może zawsze podjąć się przeprowadzenia badania kanonicznego narzeczonych i przygotowania ich do zawarcia małżeństwa.

524. Jeśli małżeństwo ma być zawarte w innej parafii, niż ta, w której spisuje się protokół przedślubny, to ten, kto przeprowadził egzamin przedślubny winien powiadomić autentycznym dokumentem, zwanym „licencją” (Aneks 3) proboszcza, który będzie asystował przy zawieraniu małżeństwa. Jeśli małżeństwo ma być zawarte w kościele nieparafialnym, licencję należy przekazać proboszczowi parafii, na terenie której kościół ten się znajduje. Jeśli licencja jest udzielana za granicę, należy posłużyć się do-

kumentem w języku łacińskim (Aneks 4), który po uzyskaniu *nihil obstat* miejscowej kurii diecezjalnej jest przesyłany przez tę kurię do kurii diecezji, w której ma zostać zawarte małżeństwo.

525. Proboszcz wydający licencję do zawarcia małżeństwa poza własną parafią jest zobowiązany przekazać – za potwierdzeniem odbioru lub listem poleconym – proboszczowi parafii, na terenie której ma być zawarte małżeństwo konkordatowe, oryginały egzemplarzy zaświadczenia o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa, wystawionego przez kierownika USC.
526. Małżeństwo sakramentalne winno być zawierane w miejscu świętym, a więc w kościele lub kaplicy (kan. 1118 § 1). Zezwolenia na celebrację tego sakramentu poza miejscem świętym może udzielić ordynariusz miejsca (kan. 1118 § 2), a gdyby łączyła się ona ze sprawowaniem Eucharystii, biskup diecezjalny, który takiego zezwolenia winien udzielać tylko wyjątkowo ze szczególnie poważnej przyczyny.
527. Zgodnie z prawem powszechnym Kościoła małżeństwo można zawierać w każdym czasie. Gdyby jednak ceremonia zaślubin miała się odbyć w Wielkim Poście wówczas należy narzeczonych pouczyć zgodnie z przykazaniem kościelnym o szczególnym charakterze pokutnym tego okresu oraz przypomnieć o możliwości uzyskania

dyspensy od powstrzymania się od udziału i organizowania hucznych zabaw. Zachęca się dodatkowo, aby przypominać o zakorzenionym w polskiej tradycji pokutnym charakterze każdego piątku, gdzie obowiązuje wstrzeżliwość od pokarmów mięsnych i w miarę możliwości organizować przyjęcia weselne w inne dni. Jeżeli pomimo tego przyjęcie weselne będzie miało miejsce w piątek, należy zyskać od ordynariusza lub proboszcza dyspensę od wyżej wymienionej wstrzeżliwości i poinformować o niej uczestników przyjęcia dla spokoju ich sumienia.

528. Synod przypomina, że w poniższych przypadkach wymagana jest odpowiednia dyspensa konieczna do ważności małżeństwa. Dyspensa Stolicy Apostolskiej wymagana jest przy: przeszkodzie święceń, przeszkodzie wieczystego ślubu czystości złożonego w instytucie zakonnym na prawie papieskim, przeszkodzie występku, rozwiązaniu poprzedniego małżeństwa mocą władzy papieskiej i sytuacji, w której dwoje katolików prosi o możliwość zawarcia małżeństwa bez zachowania formy kanonicznej. Dyspensa ordynariusza miejsca wymagana jest przy: przeszkodzie wieku, przeszkodzie różnicy religii, tzn. przy małżeństwie zawieranym z osobą nieochrzczoneą, przeszkodzie pokrewieństwa w trzecim i czwartym stopniu linii bocznej, przeszkodzie powinowactwa w linii prostej, przeszkodzie przyzwoitości publicznej, przeszkodzie pokrewieństwa prawnego, przeszkodzie wieczystego ślubu czystości

złożonego w instytucie zakonnym na prawie diecezjalnym, przeszkodzie powinowactwa w drugim stopniu linii bocznej i przeszkodzie pokrewieństwa duchowego ale tylko wśród wiernych obrządków wschodnich i zawieraniu małżeństwa mieszanego bez przepisanej formy kanonicznej (z wyjątkiem małżeństwa zawieranego w Cerkwi prawosławnej – w tym wypadku dyspensa wymagana jest do godziwości) (por. DON, 28-29).

529. Synod przypomina, że zezwolenia ordynariusza miejsca wymaga się do godziwego zawarcia małżeństwa przy: zawieraniu małżeństwa mieszanego (z ważnie ochrzczonym niekatolikiem), zawieraniu małżeństwa z osobą, która wystąpiła z Kościoła katolickiego, notorycznie porzuciła wiarę katolicką, względnie uważa się za osobę niewierzącą lub uporczywie nie praktykuje, zawieraniu małżeństwa, które nie będzie wywierało skutków cywilnych, małoletności któregokolwiek z nupturientów (poniżej 18 roku życia), sytuacji, w której nupturient jest tułaczem, emigrantem lub jest osobą zamieszkującą za granicą, sytuacji, w której nupturient poprzednio pozostawał w związku (cywilnym, religijnym, nieformalnym) z inną osobą i wiąże go naturalne obowiązki wobec dzieci lub innej strony wynikające z tamtego związku, sytuacji, w której nupturient zawarł wcześniej małżeństwo (wyznaniowe lub cywilne) poza Kościołem katolickim, małżeństwie osoby, której władza kościelna (ordynariusz miejsca

lub sąd kościelny) zabroniła zawarcia małżeństwa, sytuacji gdy istnieją wątpliwości co do faktu chrztu lub ważności chrztu nupturienta, małżeństwie zawieronym pod warunkiem dotyczącym teraźniejszości lub przeszłości, małżeństwie zawieronym tajnie, małżeństwie zawieronym przez pełnomocnika, małżeństwie osoby związanej cenzurą (karą kościelną), sytuacji, gdy zachodzi potrzeba udzielenia dyspensy od ogłoszenia zapowiedzi, małżeństwie kanonicznym zawieronym poza miejscem świętym, zastosowaniu przywileju Pawłowego, sytuacji, gdy istnieją bardzo poważne wątpliwości co do zdrowia psychicznego kandydata, jego zdolności do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich i wolności decyzji o zawarciu małżeństwa, małżeństwie zawieronym przez osobę, co do której stanu wolnego istnieje wątpliwość i sytuacji, gdy nupturienti zamieszkujący w Polsce wyrażają wolę zawarcia małżeństwa za granicą (por. DON, 30).

530. W przypadku małżeństwa konkordatowego należy wypełnić zaświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński w obecności duchownego. Ten dokument powinien być sporządzony w trzech egzemplarzach, wszystkie zawarte w nim rubryki dokładnie wypełnione, opatrzone parafialną pieczęcią i podpisem duchownego, wobec którego wyrażono zgodę na zawarcie małżeństwa kanonicznego ze skutkami w prawie cywilnym. Na dokumencie, w odpowiednich rubrykach, powinny także zostać złożone

czytelne podpisy nowożeńców oraz dwóch świadków, którzy ukończyli 18 lat życia. Jeden dokument pozostaje w kancelarii parafialnej, jest on dołączany do protokołu kanonicznego badania narzeczonych. Drugi jest przekazany małżonkom po zawarciu ślubu, a trzeci dostarczony do Urzędu Stanu Cywilnego.

531. Bezpośrednio przed zawarciem małżeństwa konkordatowego narzeczeni w obecności świadków i wobec duchownego, który będzie asystował przy zawarciu małżeństwa, potwierdzają wolę wywarcia cywilnych skutków małżeństwa kanonicznego, składając czytelne podpisy w odpowiednim miejscu zaświadczenia na wszystkich jego trzech egzemplarzach. To samo czynią świadkowie, natomiast duchowny asystujący składa swój podpis dopiero po zawarciu małżeństwa. Po złożeniu przysięgi małżeńskiej zaświadczenie podpisuje również duchowny zobowiązany do przesłania go Urzędowi Stanu Cywilnego, a więc proboszcz, administrator parafii lub wikariusz w zastępstwie proboszcza.
532. Proboszcz, w ciągu pięciu dni, odliczając dni uznane ustawowo za wolne od pracy, ma obowiązek dostarczenia do właściwego Urzędu Stanu Cywilnego zaświadczenia stwierdzającego zawarcie małżeństwa konkordatowego wraz z zaświadczeniem stwierdzającym brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa. Małżeństwo konkordatowe uzyskuje skutki przewidziane prawem polskim

od chwili wyrażenia zgody małżeńskiej w kościele, a nie od dnia dokonania wpisu w USC.

533. Proboszcz parafii, w której małżeństwo zostało zawarte, niezwłocznie odnotowuje fakt zawarcia małżeństwa w *Księdze zaślubionych* i w *Księdze ochrzczonych* przy akcie chrztu nupturientów, a jeśli zostali oni ochrzczeni w innej parafii, przesyła do tej parafii prośbę o dokonanie adnotacji przy akcie chrztu (kan. 1121-1122).
534. Na zawarcie małżeństwa kościelnego bez skutków cywilnych konieczna jest zgoda ordynariusza miejsca, po podaniu przyczyny pragnienia takiego ślubu i złożeniu pisemnego oświadczenia nupturientów, że zdają sobie sprawę z tego, iż samo małżeństwo kościelne nie wywiera skutków cywilnych oraz, że po ustaniu przyczyny zawrą małżeństwo cywilne dla uzyskania wyżej wspomnianych skutków.

3.5.1.4. Towarzystwo małżonkom i rodzinom

535. Małżonkowie i rodziny potrzebują duszpasterskiego towarzyszenia na różnych etapach ich rozwoju i formacji. W realizacji tego zadania duszpasterzom powinny pomóc dojrzałe i uformowane małżeństwa, które będą niósłymi świadectwem wiary i miłości innym małżonkom. Dlatego Synod zachęca parafie do wybrania małżeństw, które, po odbyciu odpowiedniej formacji, podejmą zadanie to-

warzyszenia małżonkom i rodzinom, zwłaszcza młodym. Zaleca się stworzenie w diecezji i parafiach programu formacji małżonków, we współpracy ze zrzeczeniami rodzin. Wydział Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin Kurii Diecezjalnej wskaże ośrodki, w których wybrani małżonkowie będą mogli zdobywać i uzupełniać swoją formację. Warto, aby na poziomie dekanatów zostały ustanowione pary małżeńskie współodpowiedzialne za przygotowanie małżonków do apostołatu rodzinnego.

536. Synod zachęca małżonków i rodziny do czynnego zaangażowania się w działalność ruchów, wspólnot i stowarzyszeń kościelnych, które pomagają żyć pełnią łaski sakramentu małżeństwa. Zaleca się, aby kapłani chętnie podejmowali posługi w zrzeczeniach rodzin.
537. Synod zobowiązuje do wprowadzenia w parafiach regularnych katechez dla rodziców przed chrztem, I Komunią świętą oraz bierzmowaniem ich dzieci; katechez, które pomogą im wzrastać w wierze i ukazą duchowość rodziny.
538. W ramach organizowanych co roku rekolekcjach adwentowych i wielkopostnych należy podejmować tematykę życia małżeńskiego i rodzinnego. Synod zachęca do organizowania parafialnych lub dekanalnych rekolekcji dla małżonków i rodziców oraz spotkań ze specjalistami. Należy urozmaicić ofertę specjalistycznych rekolekcji za-

mkniętych w domach rekolekcyjnych przez ukierunkowanie ich do konkretnych grup: małżonków samotnych, w kryzysie, doświadczających przemocy w rodzinie, czy problemów z wychowaniem dzieci. Harmonogram rekolekcji zamieszczany jest na stronie internetowej Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin (www.rodzinasandomierz.eu).

539. Zachęca się do organizowania w parafiach cyklicznych Mszy świętych w intencji małżeństw, wzbogaconych o komentarze i homilie na temat świętości małżeństwa i rodziny. Zachęca się, aby raz w roku, w Niedzielę Świętej Rodziny, przeprowadzić obrzęd odnowienia przyrzeczeń małżeńskich. Dodatkowo można regularnie zapraszać małżonków na adorację Najświętszego Sakramentu. Także w okresie Wielkiego Postu jedno z nabożeństw Drogi Krzyżowej można poświęcić tematyce małżeństwa.
540. Ponieważ małżonkowie potrzebują konkretnych wskazań na temat chrześcijańskiej etyki seksualnej, w przepowiadaniu homiletycznym nie można pomijać nauczania na temat wartości czystości przedmałżeńskiej, piękna rodzicielstwa, wartości ludzkiej płciowości oraz zła, jakie niesie ze sobą antykoncepcja. Należy podkreślać ważną rolę sakramentu pokuty i pojednania w małżeństwie i zachęcać do częstego korzystania z nich w oparciu o rachunek sumienia uwzględniający kwestie etyki seksualnej małżonków.

541. Synod zachęca duszpasterzy i małżonków do otwartości na różnorakie inicjatywy osób świeckich, takie jak: kursy małżeńskie, akademie rodziny, sesje małżeńskie w parafii, nauki na temat małżeństwa na Mszach świętych, dzieła Intronizacji NSPJ w rodzinach, „niedziele rodziny”, kongresy małżeństw i rodzin, rekolekcje o charakterze „remontu małżeńskiego”, różne formy kursów komunikacji w małżeństwie i inne.
542. Synod zwraca uwagę na szczególną rolę codziennej, wspólnej modlitwy małżeńskiej, która pozwala żyć łaską sakramentu małżeństwa i zabezpiecza przed rozpadem jedność małżeńską.
543. Synod zachęca duszpasterzy do odwiedzania rodzin w domach i innych miejscach w których mogą się one gromadzić. Zachęca się także wierzące rodziny, aby gościnnie otwierały swoje domy na spotkania z innymi małżeństwami, dzieląc się swoim doświadczeniem i budując wspólnotę. Spotkania te, choć z pozoru nie mają charakteru duszpasterskiego, mogą pomóc małżonkom zmienić spojrzenie na Kościół i pomóc żyć wiarą na co dzień.
544. W związku z wzrastającą liczbą małżeństw mieszanych Synod zachęca, aby otoczyć opieką duszpasterską takie rodziny i przypomnieć stronie katolickiej o obowiązku praktykowania wiary, ochrzczenia dzieci w Kościele katolickim oraz wychowania ich w wierze. W przypadku

małżeństw mieszanych zawartych między ochrzczonymi, ich udział w Eucharystii jest uregulowany przez prawo kanoniczne (por. kan. 844 §2-4).

545. Synod zachęca, aby przynajmniej raz w miesiącu, podczas wszystkich Mszy świętych niedzielnych w parafii, wspomnieć o tych, którzy w danym miesiącu przeżywają rocznicę ślubu. Zaleca się, aby jubileusze małżeńskie były przeżywane z wszystkimi członkami rodziny. W przypadku świętowania jubileuszy pięćdziesięciolecia i dwudziestopięciolecia zawarcia sakramentu małżeństwa proboszcz może wystąpić do Kurii Diecezjalnej o przyznanie specjalnego błogosławieństwa biskupa dla jubilatów, które może być wręczone podczas uroczystej Mszy świętej w parafii. Raz do roku obchodzone jest diecezjalne świętowanie srebrnych jubileuszy małżeńskich, na które zaproszeni są małżonkowie z całej diecezji.
546. Zachęca się, by w ramach duszpasterstwa parafialnego odbywały się regularne pielgrzymki małżeństw i rodzin do sanktuariów diecezji sandomierskiej oraz do sanktuariów w Polsce i na świecie, mające na celu pogłębienie ich osobistej więzi z Bogiem oraz pogłębienie duchowości małżeńskiej i rodzinnej. Wśród tych pielgrzymek należy wymienić m.in. diecezjalną pielgrzymkę małżeństw i rodzin na Święty Krzyż w pierwszą niedzielę lipca oraz coroczną pielgrzymkę małżeństw i rodzin na Jasną Górę w czwartą niedzielę września.

547. Synod zaleca, by na przełomie maja i czerwca w diecezji organizowane było – przy współpracy Kościoła i samorządów – diecezjalne święto rodziny. W tym czasie mogą odbywać się różne uroczystości, festyny, konferencje oraz inne przedsięwzięcia służące promocji rodziny.
548. Zachęca się, by promować istniejące zrzeszenia rodzin obejmujące: ruchy, stowarzyszenia, grupy, wspólnoty, organizacje, które promują wartości rodziny i pogłębiają duchowość małżeńsko-rodzinną, zwłaszcza te, które towarzyszą młodym małżeństwom i małżeństwom w kryzysie (np. Sychar). Wskazana jest współpraca z innymi podmiotami i organizacjami działającymi na rzecz rodziny, ze szczególnym uwzględnieniem samorządów.

3.5.1.5. Katolickie Centra Pomocy Rodzinie

549. Katolickie Centra Pomocy Rodzinie pełnią funkcję informacyjno-koordynacyjną w zakresie pomocy małżeństwom, rodzinom, dzieciom, młodzieży, osobom samotnym, starszym i chorym. Opierają się one na pracy wolontariuszy, którzy mają wykształcenie i przygotowanie zawodowe adekwatne do świadczonej pomocy osobom przeżywającym różnorakie trudności życiowe.
550. Za koordynację działań Katolickich Centrów Pomocy Rodzinie w każdym dekanacie odpowiada dyrektor Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin.

551. Do zadań Centrów należy:

- a) poradnictwo i doradztwo wszystkim potrzebującym;
- b) porady prawne, psychologiczne, pedagogiczne, logopedyczne, terapie małżeńskie;
- c) rozwiązywanie problemów uzależnień (narkomanii, alkoholizmu, Internetu, hazardu, itp.);
- d) pomoc ofiarom przemocy fizycznej, psychicznej i seksualnej;
- e) organizowanie warsztatów twórczych dla dzieci i młodzieży, szczególnie zajęć plastycznych, muzycznych, teatralnych oraz filmowych w ramach współpracy z placówkami szkoły;
- f) upowszechnienie wiedzy o katolickiej rodzinie poprzez: biblioteki, konferencje, warsztaty, sesje i dni skupienia.
- g) rozwijanie współpracy z władzami, organizacjami administracji samorządowej i państwowej oraz organizacjami społecznymi w zakresie niesienia pomocy osobom potrzebującym i ich rodzinom;

552. Osobą odpowiedzialną za Centrum jest dziekan, który może powołać na funkcję opiekuna Centrum jednego z księży pracujących w dekanacie. O jego powołaniu powinien powiadomić Kurię. Opiekun dba o formację duchową wolontariuszy oraz przekazywanie informacji o jego działalności w parafiach dekanatu. Raz na kwartał uczestniczy w spotkaniach formacyjno-organizacyjnych Centrum. Opiekun i wolontariusze wybierają z grupy

wolontariuszy koordynatora, który kieruje działalnością Centrum i prowadzi dokumentację. Wolontariusze w ramach promocji Centrum uczestniczą w różnych przedsięwzięciach na rzecz małżeństw i rodzin.

553. Synod zaleca, aby każde Centrum posiadało warunki lokalowe odpowiednie do prowadzenia poradnictwa, własny numer telefonu i stronę internetową, które będą dostępne w specjalnej zakładce na stronach internetowych parafii tworzących dekanat oraz na stronie internetowej Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin. Informacje o Centrum winny być zamieszczone na stałe w gablotce parafialnej oraz kilka razy do roku przypominane w ogłoszeniach parafialnych.

3.5.1.6. Stowarzyszenie Rodzin Katolickich

554. Stowarzyszenie Rodzin Katolickich to wspólnota ludzi świeckich zaangażowanych w sprawy Kościoła i świata, którzy dają świadectwo życia chrześcijańskiego w swoich środowiskach. Asystentem tego stowarzyszenia na szczeblu diecezjalnym jest dyrektor Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin, natomiast na szczeblu parafialnym proboszczowie parafii, w których są koła Stowarzyszenia Rodzin Katolickich. Wszyscy asystenci zobowiązani są do pogłębionej formacji członków stowarzyszenia przez systematyczne spotkania, nabożeństwa, pielgrzymki, dni skupienia oraz rekolekcje.

555. Celem Stowarzyszenia jest wspomaganie rodzin w kształtowaniu ich życia małżeńskiego, rodzinnego i społecznego oraz formowanie postawy apostołskiej.
556. Do zadań Stowarzyszenia należy praca nad stworzeniem dobrych warunków do prawidłowego funkcjonowania rodziny w społeczeństwie oraz podejmowanie inicjatyw społecznych, politycznych i gospodarczych, mających na celu zapewnienie wszechstronnej pomocy rodzinie.
557. Stowarzyszenie organizuje prelekcje, konferencje, sympozja i zgrupowania formacyjne dla rodzin. Wspiera katolickie poradnie rodzinne, organizuje wypoczynek dzieci i młodzieży w okresie wakacji i ferii zimowych oraz kursy i warsztaty podnoszące świadomość odpowiedzialności za rodzinę.
558. Synod zachęca, aby przy wsparciu dziekanów i proboszczów w poszczególnych dekanatach i parafiach, reaktywowano niegdyś istniejące i tworzono nowe koła Stowarzyszeń Rodzin Katolickich.

3.5.1.7. Domowy Kościół

559. Domowy Kościół – gałąź rodzinna ruchu Światło-Życie – jako małżeńsko-rodzinny ruch świeckich w Kościele służy rozwojowi duchowości małżeńskiej rozumianej jako dążenie do świętości w jedności ze współmałżonkiem. Stanowi jedną z form pomocy małżonkom w budowaniu między

nimi autentycznej jedności małżeńskiej. Dążąc do umocnienia świętości i jedności małżonków przyczynia się do stworzenia jak najlepszych warunków do wychowania ich dzieci w duchu chrześcijańskich wartości.

560. Małżonkowie, którzy do niego należą, tworzą wspólnoty modlitewno-formacyjne składające się z 4-7 małżeństw, nazywane kręgami Domowego Kościoła. Poprzez comiesięczne spotkania, rekolekcje wakacyjne i tematyczne, zgodnie ze swoim programem, dążą do chrześcijańskiej dojrzałości i pełnej realizacji swojego powołania.
561. Program formacyjny Domowego Kościoła oraz jego struktura określone są zasadami zatwierdzonymi przez Konferencję Episkopatu Polski.
562. Synod zachęca kapłanów do pełnienia posługi moderatorów i duchowych opiekunów wobec już istniejących w diecezji kręgów Domowego Kościoła. Dostrzegając w tym ruchu szczególną pomoc małżonkom w ich dążeniu do świętości we współczesnym świecie. Zaleca się również powoływanie nowych kręgów we wszystkich parafiach diecezji.

3.5.1.8. Duszpasterstwo rodzin w sytuacjach trudnych

563. Kościół diecezjalny w szczególny sposób pochyła się nad losem małżeństw i rodzin w sytuacjach trudnych. Wszyscy powinni być otoczeni opieką duszpasterską, a w szczegól-

ny sposób: małżeństwa bezdzietne, małżeństwa z dziećmi niepełnosprawnymi, rodziny z osobami uzależnionymi, matki samotnie wychowujące dzieci, rodziny dotknięte emigracją, małżeństwa dotknięte aborcją, wdowy, wdowcy i osoby samotne.

564. Dla małżonków z problemami prokreacji należy w dekanatach lub ustalonych rejonach organizować dni skupienia, rekolekcje i specjalistyczne konferencje, dzięki którym będą mogli zawiązać wspólnotę z podobnymi małżeństwami oraz zostaną poinformowani o nauczaniu Kościoła w sprawie tzw. sztucznych metod wspomaganie poczęcia. Takich małżonków należy kierować do specjalistów, którzy zapoznają ich ze skutecznością naturalnych metod rozpoznawania płodności, NaProTechnologią oraz profilaktyką chorób ginekologicznych u kobiet. Synod zaleca, aby poradnie rodzinne oraz Katolickie Centra Pomocy Rodzinie pomogły małżeństwom niepełnym dostrzec dobrodziejstwo adopcji dziecka, wskazały im katolickie ośrodki opiekuńczo-adopcyjne oraz aktywnie wspierały w osiągnięciu statusu rodziny adopcyjnej. Należy angażować takie małżeństwa w pomoc innym przez intensywny udział w życiu parafii, w dziełach miłosierdzia oraz pomoc rodzinom wielodzietnym.
565. Synod zaleca, aby rodziny z dziećmi niepełnosprawnymi zostały otoczone szczególną opieką od pierwszej informacji o niepełnosprawności dziecka. Duszpasterze pa-

rafialni, poprzez częste kontakty z takimi rodzinami, powinni pomóc małżonkom w przyjęciu z miłością chorego dziecka, które zostało stworzone na obraz i podobieństwo Boże. Zachęca się, aby cała wspólnota parafialna czynnie towarzyszyła takim rodzinom oraz zabiegała dla nich o pomoc materialną, medyczną i psychologiczną. Należy propagować ruch Wiara i Światło, który w Polsce przyjął nieoficjalną nazwę „Muminki”, skupiający umysłowo upośledzone dzieci, młodzież i dorosłych oraz ich rodziców i przyjaciół.

566. Synod zaleca, aby duszpasterze, doradcy życia rodzinnego i członkowie zrzezeń rodzin angażowali się w działania zapobiegające uzależnieniom wśród młodzieży i dorosłych, poprzez uświadamianie, tworzenie grup wsparcia i rozmowę. Należy zdecydowanie popierać środowiskowe ruchy obrony przed reklamą alkoholu, pornografią i działalnością sekt oraz zatroszczyć się o to, aby rodziny osób uzależnionych otrzymały informację o instytucjach i osobach, które pomogą zrozumieć przyczyny choroby. Ważne jest, aby rodziny poznały zasady postępowania wobec uzależnionego.
567. W duchu Ewangelii należy traktować matki samotne, które nieraz wbrew opinii społecznej podejmują się macierzyństwa, ratując tym samym życie poczętego dziecka. Zaleca się, by duszpasterze oraz osoby ze wspólnot i ruchów rodzinnych wspierały te osoby duchowo, a także

- organizowały im pomoc materialną. Synod zaleca, aby w parafiach promowano ideę wsparcia osób w sytuacji zagrożenia aborcją. Zachęca się też do złożenia ofiary na Fundusz Obrony Życia lub na domy samotnych matek. Zaleca się, aby zapoznać parafian z możliwością i warunkami skorzystania z pomocy tych instytucji.
568. Synod zaleca, aby rodziny, które zostały dotknięte aborcją, otrzymały od osób zaangażowanych w duszpasterstwo rodzin zrozumienie i miłosierdzie, po to, by mogły odnaleźć drogę do jedności z Kościołem. Konieczne jest wskazanie specjalistów, którzy pomogą w powrocie kobiecie i jej najbliższym do równowagi psychicznej i emocjonalnej.
569. Wiele rodzin narażonych jest na rozłąkę małżonków spowodowaną emigracją zarobkową. Zaleca się, aby kapłani, doradcy życia rodzinnego oraz członkowie grup i stowarzyszeń religijnych asystowali takim małżeństwom przez modlitwę oraz aktywną obecność pomagającą ustrzec przed rozpadem więzi małżeńskiej.
570. Zaleca się, aby wdowy, wdowców i osoby samotne angażować w życie parafialne, co pomoże im zamienić ból samotności w dobro świadczone potrzebującym. Sytuację osób owdowiałych i samotnych należy polecać Bogu podczas specjalnych nabożeństw, urządzanych z okazji stosownych świąt Pańskich oraz rekolekcji i misji. Zachęca

się, aby osoby owdowiałe, o pogłębionym życiu religijnym, informować o istniejącej w Kościele praktyce konsekracji wdów i wdowców.

571. Synod zachęca wszystkie osoby zaangażowane w duszpasterstwo rodzin do ciągłego rozpoznawania nowych wyzwań duszpasterskich i reagowania na nie przez organizowanie różnych form opieki duszpasterskiej, po to, aby służyć dobru małżeństwa i rodziny. Proboszczowie, powinni na bieżąco informować wiernych o wydarzeniach organizowanych z myślą o małżeństwach i rodzinach w sytuacjach trudnych. Takie informacje powinny znajdować się również na stronach internetowych Katolickich Centrów Pomocy Rodzinie oraz na stronie internetowej Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin.

3.5.1.9. Rodziny w sytuacjach nieprawidłowych

572. Duszpasterstwo kobiet i mężczyzn żyjących w związkach niesakramentalnych kierowane jest do wszystkich żyjących na sposób małżeński bez sakramentu małżeństwa.
573. Odpowiedzialnym za duszpasterstwo kobiet i mężczyzn żyjących w związkach niesakramentalnych jest diecezjalny duszpasterz związków niesakramentalnych. Synod zaleca, aby w różnych częściach diecezji powstały oddziały duszpasterstwa związków niesakramentalnych, za które będą odpowiedzialni mianowani przez biskupa kapłani.

Wszelkie informacje są dostępne na stronie internetowej tego duszpasterstwa: <http://www.niesakramentalnisan-domierz.pl/>.

574. Duszpasterze powinni okazać roztropną i cierpliwą troskę katolikom, którzy pomimo braku przeszkód kanonicznych do zawarcia sakramentalnego małżeństwa, zamieszkują wspólnie bez ślubu kościelnego lub są związani wyłącznie kontraktem cywilnym. Należy towarzyszyć tym wiernym w ich dojrzewaniu w wierze. Celem takiego działania jest uwrażliwienie tych wiernych na konieczność zaakceptowania zadań, jakie stawia małżeństwo sakramentalne oraz pomoc w przygotowaniu się do niego z zachowaniem czystości obyczajów.
575. W odniesieniu do katolików po rozpadzie wspólnoty małżeńskiej żyjących razem bez regulacji prawnej lub w nowym związku cywilnym, w przypadku, gdy jest to możliwe, należy zachęcać do podjęcia drogi pojednania i powrotu do sakramentalnego współmałżonka. Jeśli nie jest to możliwe, potrzebne jest prowadzenie do przebaczenia i pojednania ze współmałżonkiem oraz naprawienia ewentualnych krzywd. W razie wątpliwości co do ważności małżeństwa, duszpasterz powinien pomóc im skierować sprawę do sądu kościelnego.
576. Środkami duszpasterskimi wobec takich związków niesakramentalnych mogą być: indywidualne rozmowy duszpasterskie, kierownictwo duchowe, lektura religijna,

specjalistyczne rekolekcje, dni skupienia, udział we Mszy świętej oraz w nabożeństwach, jednak bez przyjmowania Komunii świętej, pogłębianie życia modlitwy i włączanie się w życie wspólnoty. Będzie to również konieczne do prawidłowego wychowywania dzieci w wierze chrześcijańskiej.

577. Synod zaleca, aby duszpasterze odszukali w parafii osoby, którym rozpadły się wspólnoty małżeńskie i osoby żyjące w związkach niesakramentalnych, w celu pomocy w uregulowaniu ich sytuacji życiowej zgodnie z nauczaniem Kościoła. Okazją do takich spotkań może być kolęda, chrzest, I Komunia święta, bierzmowanie i inne. Jednak w takich przypadkach wielce pożytecznym byłoby zorganizowanie przez proboszcza przynajmniej raz w roku, poza wymienionymi okolicznościami, indywidualnej rozmowy duszpasterskiej oraz skierowanie chętnych osób do duszpasterstwa kobiet i mężczyzn żyjących w związkach niesakramentalnych.

3.5.1.10. Służba życiu

578. Każdy wierny ma obowiązek bronić życia człowieka od poczęcia do naturalnej śmierci. Obrona ta obejmuje szczególnie dzieci nienarodzone. Ważną rolę w obronie życia obok kapłanów i biskupów mają ludzie świeccy skupieni w ruchach modlitewnych i organizacjach powołanych do tego celu (por. DDR 77).

579. Synod zachęca do włączania się do ogólnopolskiej Krucjaty w Obronie Poczętych Dzieci (<http://krucjata.org/>).
580. Synod zaleca, by w parafiach obchodzony był Dzień Świętości Życia (25 marca). Można to uczynić poprzez sprawowanie Mszy świętej z możliwością podjęcia duchowej adopcji dziecka poczętego.
581. Zaleca się, aby w wigilię uroczystości Zwiastowania Pańskiego prowadzone były modlitwy wynagradzające za grzechy nieczystości oraz niszczenia życia dzieci nienarodzonych. Ponadto zaleca się, aby w każdej parafii były praktykowane modlitwy w intencji obrony życia ludzkiego w święta i uroczystości liturgiczne związane z tajemnicą życia, takie jak: uroczystość Zwiastowania Pańskiego, Niedziela Świętej Rodziny, święto św. Młodzianków Męczenników.
582. Synod zachęca do organizacji w większych ośrodkach diecezji „Marszów dla Życia i Rodziny” przy współpracy z Centrum Wspierania Inicjatyw dla Życia i Rodziny, parafiami, samorządami, wspólnotami i stowarzyszeniami.
583. Zachęca się do organizowania we współpracy z organizacjami *pro-life* w różnych częściach diecezji wystaw na temat wartości życia ludzkiego od poczęcia do naturalnej śmierci. Wskazane jest, by w tym czasie rozdawać broszury o ochronie życia człowieka polecane i przygotowane przez organizacje *pro-life*. Zachęca się również do zakładania organizacji *pro-life* w szkołach i wśród młodzieży.

584. Synod zachęca do organizowania „pogrzebów dziecka utraconego” tam, gdzie znajdują się cmentarze z „grobami dzieci utraconych”. W każdej kancelarii parafialnej, poradniach rodzinnych i Katolickich Centrach Pomocy Rodzinie powinny być dostępne ulotki *Wskazówki dla rodziców, których dziecko zmarło przed narodzeniem*, wydane przez Wydział Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin, z informacjami na temat formalności związanych z pochówkiem dziecka zmarłego przed narodzinami. Synod zachęca do tego, by dzień 15 października był obchodzony w diecezji jako „Dzień Dziecka Utraconego”. Zachęca się, aby w tym dniu odprawiać wotywny Msze święte oraz prowadzić dni skupienia dla osieroconych rodziców.
585. Pragnąc docenić zaangażowanie niektórych osób, stowarzyszeń lub organizacji na rzecz obrony życia w Niedzielę Świętej Rodziny jest nadawany w diecezji tytuł *Protector Vitae*. Ten honorowy tytuł przyznaje biskup na wniosek proboszcza parafii, w której mieszka osoba lub znajduje się instytucja, która zasługuje na to wyróżnienie.
586. W diecezji funkcjonują „Okna Życia”, gdzie matka może anonimowo zostawić nowonarodzone dziecko, bez narażania go na niebezpieczeństwo. Miejsca takie są otwarte w Sandomierzu, Tarnobrzegu i Ostrowcu Świętokrzyskim. O dalszym losie dzieci tam pozostawionych decyduje sąd i ośrodki adopcyjne.

3.5.2. DUSZPASTERSTWO DZIECI I MŁODZIEŻY

587. Duszpasterstwo dzieci i młodzieży jest jednym z priorytetowych kierunków pastoralnych działań Kościoła diecezjalnego. Obejmuje ono ewangelizację oraz formację i wychowanie chrześcijańskie młodych, które dokonuje się w ramach katechizacji szkolnej, a dopełniane jest przez duszpasterstwo prowadzone w parafii i przez parafię.
588. Wobec zachodzących przemian społecznych obecność młodych w Kościele staje się dla duszpasterstwa wyzwaniem. Z jednej strony obserwuje się u wielu młodych zainteresowanie wiarą oraz chęć życia nią i zaangażowanie w różne propozycje duszpasterstwa młodzieży. Z drugiej jednak strony zauważa się wśród młodych spadek praktyk religijnych, deklarowanie niewiary, a także rozbieżność i selektywność w podejściu do prawd wiary i zasad moralności głoszonych przez Kościół.
589. W kontekście szybko zmieniających się warunków życia należy poszukiwać nowych dróg dotarcia do młodego człowieka.
590. Referat Duszpasterstwa Dzieci i Młodzieży działa w ramach struktury Wydziału Duszpasterstwa Ogólnego.
591. Dyrektor Referatu Duszpasterstwa Dzieci i Młodzieży zobowiązany jest do opracowania programu duszpasterstwa dzieci i młodzieży dostosowanego do potrzeb diecezji oraz uwzględniającego coroczne priorytety duszpasterskie.

592. Duszpasterstwo dzieci i młodzieży powinno być zasadniczo realizowane na poziomie parafialnym. W poszczególnych dekanatach koordynują je dekanalni duszpasterze dzieci i młodzieży, powoływani przez biskupa.
593. Aby zapewnić koordynację wszystkich działań dotyczących ludzi młodych, dyrektor Referatu Duszpasterstwa Dzieci i Młodzieży powinien organizować cykliczne spotkania dla dekanalnych duszpasterzy.
594. Synod zaleca proboszczom, aby w kierowaniu wikariuszy do poszczególnych zadań duszpasterskich uwzględniali ich osobiste uzdolnienia, charyzmaty, specjalizacje oraz doświadczenie duszpasterskie.
595. Wszyscy księża powinni wykazywać zainteresowanie sprawami młodzieży oraz roztropnie nawiązywać osobiste relacje z młodymi.
596. Synod przypomina, aby duszpasterze do piątego roku kapłaństwa uczestniczyli przynajmniej raz w roku w wakacyjnych bądź feryjnych akcjach proponowanych przez Referat Duszpasterstwa Dzieci i Młodzieży, takich jak: rekolekcje oazowe, rekolekcje KSM, wypoczynek organizowany przez Caritas, „Wakacje z wartościami”, „Ferie z wartościami”. Przydzielanie księży do wspomnianych aktywności koordynuje dyrektor Referatu Duszpasterstwa Dzieci i Młodzieży.

597. Synod zaleca, aby dekanalni duszpasterze dzieci i młodzieży realizowali następujące zadania:
- a) rozeznawanie aktualnych potrzeb duchowych młodzieży;
 - b) koordynowanie i wspieranie różnych form duszpastertwa dzieci i młodzieży, organizowanie konkursów i turniejów na poziomie dekanatu i parafii;
 - c) współpracę z katechetami w szkołach;
 - d) współpracę z ruchami i stowarzyszeniami młodzieżowymi;
 - e) posługę duszpasterską w mediach społecznościowych;
 - f) proponowanie środków pomocowych dla młodych pochodzących z rodzin dysfunkcyjnych oraz przeżywających różne problemy;
 - g) formację duchową młodzieży w kontekście Światowych Dni Młodzieży oraz Europejskich Spotkań Młodych Taizé.
598. Zaleca się, aby w każdej parafii raz w miesiącu była celebrowana Msza święta w intencji dzieci i młodzieży, na której będą obecne wszystkie grupy młodzieżowe.
599. Zachęca się, aby spotkania formacyjne grup młodzieżowych odbywały się w odpowiednio przygotowanych przez parafię pomieszczeniach, np.: posiadających zaplecze sanitarne, kuchenne, wyposażonych w urządzenia multimedialne, itp.

600. Synod zaleca, aby uprzywilejowaną formą duszpasterstwa młodzieży w parafii były współpracujące ze sobą ruchy i stowarzyszenia młodzieżowe, a zwłaszcza: Liturgiczna Służba Ołtarza, Ruch Światło-Życie, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, szkolne koła Caritas, Dziewczęca Służba Maryjna, wolontariat oraz schole dziecięce i młodzieżowe.
601. W pracy z młodzieżą należy angażować parafian, którzy są świadkami wiary i posiadają odpowiednie do tej pracy predyspozycje.
602. W celu pogłębienia duchowej formacji młodzieży, przygotowanie do przyjęcia sakramentów świętych powinno być prowadzone w parafialnych grupach duszpasterskich. Duszpasterze powinni zachęcać młodzież do tego, aby po przyjęciu sakramentu bierzmowania włączała się w ruchy i stowarzyszenia katolickie.
603. Duszpasterze powinni pamiętać o tym, że proces przygotowania do przyjęcia sakramentów świętych przez dzieci i młodzież powinien odbywać się w parafiach zamieszkania.

3.5.3. DUSZPASTERSTWO LITURGICZNEJ SŁUŻBY OŁTARZA

604. W ramach Wydziału Duszpasterstwa Ogólnego Kurii Diecezjalnej funkcjonuje Duszpasterstwo Liturgicznej Służby Ołtarza Diecezji Sandomierskiej.
605. Za duszpasterstwo Liturgicznej Służby Ołtarza w dekanacie odpowiada dekanalny duszpasterz dzieci i młodzieży, zaś na terenie poszczególnych parafii odpowiedzialnym jest proboszcz, wspierany przez wikariuszy, siostry zakonne oraz katechetów świeckich.

3.5.3.1. Duszpasterstwo Ministrantów i Lektorów

606. Synod nakazuje, aby w każdej parafii działała grupa ministrancka. Grupę tę tworzą: uczniowie, studenci i dorośli. Nie przewiduje się dopuszczania dziewcząt do służby ministranckiej.
607. Z grona ministrantów i lektorów wywodzi się większość powołań do kapłaństwa, dlatego zaleca się ściłą współpracę ich duszpasterzy z Wyższym Seminarium Duchownym.
608. Wszystkich ministrantów i lektorów należy objąć troską duszpasterską oraz stałą formacją. W ramach parafii spotkania formacyjne obowiązują raz w tygodniu.

609. Zaleca się, aby w diecezji obowiązywały następujące stopnie posługi ministranckiej: kandydat na ministranta, choralista, ministrant światła, ministrant księgi, ministrant ołtarza, lektor, ceremoniarz, animator.
610. Do grona kandydatów na ministrantów przyjmowani są chłopcy po przyjęciu I Komunii świętej. Proboszcz wyjątkowo może dopuścić młodszych kandydatów.
611. Zaleca się minimum trzymiesięczne przygotowanie przed dopuszczeniem do posługi ministranta, które odbywa się podczas celebracji liturgicznej, połączonej ze złożeniem przyrzeczenia ministranckiego, błogosławieństwem kandydata oraz stroju liturgicznego.
612. O dopuszczeniu do kolejnych stopni posługi decyduje duszpasterz. Zakończenie kolejnego stopnia formacji powinno być połączone z odnowieniem przyrzeczenia ministranckiego i błogosławieństwem na dalszą pracę i służbę.
613. Synod zaleca, aby parafialna formacja ministranta w zakresie szkoły podstawowej przebiegała następująco:
- klasa III – kandydat na ministranta
 - klasa IV – choralista (ministrant)
 - klasa V – ministrant światła
 - klasa VI – ministrant księgi
 - klasa VII – ministrant ołtarza
 - klasa VIII – ministrant słowa Bożego (lektor)

614. W klasie VIII szkoły podstawowej ministrant może zostać dopuszczony do kursu przygotowującego do posługi lektora. „Szkoła lektora” organizowana jest raz w roku w ramach każdego dekanatu. Odpowiedzialnym za jej przebieg jest dekanalny duszpasterz dzieci i młodzieży przy wsparciu kapłanów pracujących na terenie dekanatu. Synod poleca, aby w ramach „szkoły lektora” odbyło się minimum 5 spotkań formacyjnych. Szkoła zakończona jest uroczystym błogosławieństwem i dopuszczeniem do posługi lektora przez dziekana lub innego kapłana.
615. Lektorzy – uczniowie szkół średnich kontynuują formację w ramach Diecezjalnej Szkoły Ceremoniarza i Animatora. Spotkania te organizowane są przez diecezjalnego duszpasterza Liturgicznej Służby Ołtarza a zakończone błogosławieństwem biskupa. Synod zachęca, aby kandydaci do podjęcia tych posług, przed ich przyjęciem wzięli udział w specjalnych rekolekcjach lub dniach skupienia.
616. Ceremoniarze i animatorzy służą pomocą w pracy duszpasterskiej w parafii poprzez troskę o piękno liturgii oraz pomoc w prowadzeniu spotkań ministrantów młodszych.
617. Zaleca się, aby do posługi ministranta i lektora dopuszczać również dorosłych mężczyzn, którzy, po odpowiednim przygotowaniu i błogosławieństwie, podejmą się służby przy ołtarzu. Powinni oni przejść formację Liturgicznej Służby Ołtarza, dostosowaną jednak do ich wieku i możliwości.

618. Duszpasterze powinni zadbać o jednolity i estetyczny strój służby liturgicznej w parafii. Wygląd zewnętrzny ministrantów i lektorów musi odpowiadać godności sprawowanej posługi. Synod zaleca następujący strój: ministrant – komża z kołnierzykiem w odpowiednim kolorze liturgicznym, w miarę możliwości sutanna ministrancka; lektor – alba z cingulum lub pasem, również w odpowiednim kolorze liturgicznym.
619. Centralnym świętem ministrantów i lektorów w diecezji jest pielgrzymka Liturgicznej Służby Ołtarza do katedry na Mszę Krzyżma w Wielki Czwartek.
620. Synod zaleca uczestnictwo ministrantów w rekolekcjach formacyjnych oraz powołaniowych, organizowanych przez Wyższe Seminarium Duchowne. Ponadto zachęca się, aby ministranci brali czynny udział w wydarzeniach organizowanych przez diecezjalne Duszpasterstwo Liturgicznej Służby Ołtarza, w tym m. in. w turniejach sportowych.

3.5.3.2. Duszpasterstwo Zespołów Śpiewaczych (scholi)

621. Zachęca się duszpasterzy, aby w ramach formacji duchowej scholi organizowali warsztaty oraz przeglądy pieśni i piosenek religijnych, których celem jest pogłębienie wiedzy liturgicznej oraz doskonalenie umiejętności muzycznych.

622. W parafii odpowiedzialnym za scholę jest proboszcz, przy wsparciu wikariusza, organisty lub katechety.
623. Synod zaleca, aby, oprócz doskonalenia warsztatu muzycznego, zwracać uwagę na formację duchową i liturgiczną członków zespołu podczas regularnych spotkań formacyjnych.

3.5.4. DUSZPASTERSTWO ORGANISTÓW

624. Synod zaleca dążenie do tego, aby w każdej parafii był organista. Jest on, obok pracujących kapłanów, odpowiedzialnym za piękno liturgii wyrażające się także w muzyce kościelnej.
625. Formacja duchowa organistów dokonuje się głównie podczas corocznych rekolekcji i dni skupienia. Synod przypomina, że proboszcz ma obowiązek poinformowania organisty o tych wydarzeniach oraz umożliwienia mu udziału w nich.

3.5.5. DUSZPASTERSTWO HARCERZY

626. Duszpasterstwo Harcerzy zajmuje się formacją młodzieży w świetle ideałów harcerskiej służby Bogu i Ojczyźnie. Formacja ta dokonuje się poprzez działania duszpasterskie, które towarzyszą procesowi wychowawczemu w drużynach.

627. Specyfiką Duszpasterstwa Harcerzy jest wkomponowanie wychowania religijnego harcerzy w metodę harcerską.
628. Duszpasterstwo winno obejmować opieką wszystkie organizacje harcerskie, działające na terenie diecezji, takie jak: Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej, Związek Harcerstwa Polskiego, Stowarzyszenie Harcerzy Katolickich „Zawisza”. Powinno nadto angażować się w pracę wychowawczą na wszystkich poziomach wiekowych: od gromad zuchów, poprzez harcerzy i harcerzy starszych, wędrowników, aż po środowisko instruktorskie i kręgi seniorów.
629. Do głównych zadań diecezjalnego duszpasterza należy koordynacja działań i inicjatyw wszystkich organizacji harcerskich na terenie diecezji oraz współpraca z ich duszpasterzami na szczeblu ogólnopolskim. Diecezjalny duszpasterz winien przede wszystkim wykazywać się troską o zaspokojenie potrzeb religijnych harcerzy, ale jednocześnie powinien włączać się w pracę metodyczną i programową harcerstwa.
630. Księża pracujący w parafii powinni współpracować ze szkołami w organizowaniu gromad, drużyn, szczeptów i kręgów harcerskich, ich wspieraniu i towarzyszeniu im w pracy formacyjnej.

631. Kapelani harcerscy mają obowiązek współpracować z diecezjalnym duszpasterzem harcerzy, dbać o rozwój harcerski i instruktorski, w szczególności przez zdobywanie stopni instruktorskich oraz udział w rekolekcjach i konferencjach instruktorskich, uczestniczyć w formach kształcenia instruktorów i kapelanów harcerskich.
632. Synod zaleca prowadzenie stałej formacji instruktorów lub starszych harcerzy zarówno całorocznej, jak też na przykład podczas specjalnie organizowanych – już na szczeblu diecezjalnym bądź krajowym – wakacyjnych obozów formacyjnych i rekolekcji.
633. Formy pracy duszpasterskiej, takie jak: rekolekcje, spotkania formacyjne, dni skupienia itp., należy powiązać z formami pracy harcerskiej.
634. Świętem patronalnym wszystkich harcerzy jest liturgiczne wspomnienie św. Jerzego (23 kwietnia). Uroczysty charakter powinny mieć w strukturach duszpasterstwa harcerzy także Dzień Myśli Braterskiej (22 lutego) i przekazanie Betlejemskiego Świata Pokoju, które stwarzają okazję do integracji różnych formacji harcerskich.

3.5.6. DUSZPASTERSTWO GRUP I ŚRODOWISK ZAWODOWYCH

635. Synod przypomina, że praca jest dobrem człowieka, jego prawem i doniosłym obowiązkiem moralnym. Wobec zaniku osobowego sensu pracy ludzkiej, duszpasterze powinni przypominać, że pracę należy traktować w duchu chrześcijańskim jako powołanie dane od Boga i służące rozwojowi osoby ludzkiej, a także rodzinie i dobru wspólnemu społeczeństwa (por. LE 9 i 16).
636. Celem duszpasterstwa ludzi pracy jest pogłębianie wiary, formowanie *etosu* pracy, postawy miłości do Kościoła i Ojczyzny oraz ewangeliczne oddziaływanie na środowisko ludzkiej pracy – nie tylko robotników i rolników, ale także ludzi nauki, inteligencję, pracowników techniczno-ekonomicznych, pracowników administracji, przedsiębiorców, pracodawców, ludzi biznesu, polityków – wszystkich, którzy podejmują odpowiedzialność za uświęcanie świata. Konieczna jest duszpasterska refleksja nad sposobami dotarcia do poszczególnych środowisk (KDK 67; ChL 43) i tworzenie struktur odpowiednich dla tych zadań.
637. Duszpasterstwo ludzi pracy winno zmierzać do przyjęcia i upowszechnienia wśród wiernych nauki społecznej Kościoła w dziedzinie ludzkiej pracy w ogólności oraz w odniesieniu do konkretnych zawodów.

638. Duszpasterstwo ludzi pracy powinno poszukiwać skutecznych form docierania do poszczególnych grup zawodowych.
639. Formacji religijno-moralnej różnych grup zawodowych służą systematyczne spotkania formacyjne, dni skupienia, rekolekcje zamknięte, nabożeństwa z okazji świąt patronalnych i dni poświęconych poszczególnym grupom zawodowym, a także propagowanie materiałów formacyjnych.
640. Synod zaleca, aby duszpasterze zachęcali wiernych do uczestnictwa w ogólnopolskich i diecezjalnych pielgrzymkach poszczególnych grup zawodowych.
641. Koordynowaniem działań duszpasterstwa ludzi pracy w diecezji zajmują się duszpasterze ustanowieni dla poszczególnych grup i środowisk zawodowych.
642. Należy zachęcać osoby pracujące zawodowo, aby aktywnie włączyły się w działania duszpasterskie ludzi pracy i w ten sposób przygotowywały się do realizowania apostołskich zadań w swoich środowiskach.
643. Zarówno pracodawca jak i pracownik powinni starać się, aby wspólna praca wytwarzała więź między nimi. Więź ta wyraża się w poczuciu solidarności, dzieleniu się doświadczeniem zawodowym oraz w różnych formach pomocy, nie wyłączając materialnej.

644. Pracodawca, od którego zależy organizowanie pracy, powinien pamiętać, że poza przypadkami koniecznymi, pracownicy mają prawo do dni wolnych, przeznaczonych na służbę Bogu i wypoczynek, zwłaszcza w niedziele i święta.

3.5.6.1. Duszpasterstwo osób podejmujących służbę publiczną

645. Za godną pochwałą i szacunku należy uznać pracę tych wszystkich, którzy poświęcają swoje siły dla dobra wspólnego. Z tego powodu poleca się duszpasterzom otoczenie pasterską troską wiernych świeckich podejmujących jakąkolwiek służbę publiczną. Celem tego duszpasterstwa jest stała formacja religijno-moralna pełniących służbę publiczną, aby w podejmowanych decyzjach kierowali się prawym sumieniem, swoją działalność prowadzili w duchu solidarności społecznej, a jakąkolwiek władzę publiczną wykonywali sprawiedliwie. Kapłani prowadzący te duszpasterstwa powinni organizować dni skupienia i rekolekcje, a także pielgrzymki środowiskowe (por. DA 14).

646. Wśród podejmujących służbę publiczną należy osobno uwzględnić służby mundurowe otaczając je troską duszpasterską. Za duszpasterstwo tych służb odpowiedzialni są ustanowieni kapelani. Jeżeli nie ustanowiono kapelana,

za organizację tego duszpasterstwa odpowiedzialny jest proboszcz miejsca, gdzie mieszczą się jednostki organizacyjne tych służb. Należy dla tych służb organizować celebracje świąt patronalnych, a w ramach rekolekcji nauki stanowe.

647. Za koordynację i organizację uroczystości religijno-państwowych połączonych z dużymi zgromadzeniami ludzi, w porozumieniu z władzami policyjnymi odpowiedzialni są kapelani policji oraz straży.

3.5.6.2. Duszpasterstwo Nauczycieli i Wychowawców

648. Duszpasterstwo nauczycieli i wychowawców obejmuje swoją troską nie tylko nauczycieli, ale także innych pracowników oświaty.
649. Synod odnosi się ze szczególnym uznaniem do posłannictwa nauczyciela-wychowawcy. Posłannictwo to, zgodnie z wielowiekową tradycją, wyrasta z powołania. Wymaga ono szczególnych dyspozycji osobowych, gruntownego przygotowania, ustawicznego pogłębiania swoich kompetencji oraz kultury umysłu, woli i serca. Jest bowiem służbą drugiemu człowiekowi i z tej racji łączy się ze szczególną odpowiedzialnością. Ma ono na celu kształtowanie postaw etycznych właściwych tej grupie zawodowej, jak również dbanie o jej chrześcijańską formację.

650. Duszpasterstwo nauczycieli służy pogłębianiu ich chrześcijańskiej odpowiedzialności za misję nauczania i wychowywania oraz zmierza do budowania autentycznej współpracy nauczycieli, rodziców i uczniów.
651. Duszpasterstwo nauczycieli powinno organizować cykliczne spotkania formacyjne, dni skupienia i rekolekcje dla nauczycieli. Ich program powinien objąć formację chrześcijańską oraz kulturalno-oświatową. Bezpośrednia odpowiedzialność za duszpasterstwo środowisk nauczycielskich spoczywa na kapłanach katechizujących w szkołach we współpracy z katechetami świeckimi. Jeśli w danej szkole nie pracuje żaden kapłan, to wówczas ta odpowiedzialność przechodzi na proboszcza miejscy.
652. Ważnym zadaniem stojącym przed Duszpasterstwem Nauczycieli i Wychowawców jest integracja środowiska nauczycielskiego w obrębie pojedynczych placówek oświatowych na poziomie parafii, dekanatu i diecezji. Mogą temu służyć spotkania nauczycieli z całej diecezji lub z poszczególnych regionów, wspólne pielgrzymki, przeżywanie Dnia Edukacji Narodowej, a także spotkania organizowane w związku ze świętami wielkanocnymi i Bożego Narodzenia.
653. Za koordynację Duszpasterstwa Nauczycieli i Wychowawców odpowiedzialny jest duszpasterz nauczycieli. Natomiast w parafiach, za organizowanie i działania tej

formy duszpasterstwa, odpowiedzialny jest proboszcz we współpracy z katechetami.

3.5.6.3. Duszpasterstwo Służby Zdrowia

654. Synod kieruje wyrazy uznania i wdzięczności dla pracowników służby zdrowia, którzy z oddaniem uczestniczą w misji Chrystusa-Lekarza ciała i duszy ludzkiej. Podkreśla zarazem wysokie wymagania duchowe, etyczne i zawodowe postawione powołanym do posługi chorym. Z tego powodu duszpasterze winni wspierać duchowo personel medyczny w jego trudnej samarytańskiej służbie.
655. Duszpasterze powinni przypominać pracownikom służby zdrowia o odpowiedzialności przed Bogiem za ochronę każdego życia i o obowiązku kierowania się nauką Kościoła w zakresie eksperymentów medycznych, praktyki sztucznych zapłodnień i manipulacji genetycznych oraz postępowania z chorymi terminalnie.
656. Formacji duchowej i etycznej pracowników opieki zdrowotnej służy diecezjalne Duszpasterstwo Służby Zdrowia wspomagane przez duszpasterzy parafialnych. Szczególną aktywność w tym zakresie winni wykazać kapelani szpitali i instytucji opiekuńczych, ustanowieni nie tylko do posługi samym chorym, ale także jako duszpasterze środowiska medycznego.

657. Duszpasterzy parafialnych i kapelanów szpitali zobowiązuje się do organizowania spotkań z pracownikami opieki zdrowotnej i obchodu święta patronalnego Służby Zdrowia w święto św. Łukasza (18 października). Duszpasterz diecezjalny jest organizatorem corocznych rekolekcji zamkniętych dla służby zdrowia i pielgrzymek środowiskowych.
658. Diecezjalny duszpasterz Służby Zdrowia koordynuje działania duszpasterskie tej grupy zawodowej przy współpracy z kapelanami szpitalnymi.
659. Religijno-etyczną formację pracowników Służby Zdrowia wspierają katolickie stowarzyszenia poszczególnych grup zawodowych Służby Zdrowia. Zachęca się do wspierania działalności tych stowarzyszeń.

3.5.6.4. Duszpasterstwo Prawników

660. Duszpasterstwo prawników obejmuje sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych, notariuszy oraz pracowników administracyjnych.
661. Zadaniem duszpasterstwa prawników jest utwierdzenie tego środowiska w wierności chrześcijańskim wartościom, które zawsze były i są podstawą dobrego prawa.
662. Prawnicy katolicy powinni zawsze kierować się szcunkiem do każdego człowieka, prawdą, która musi być

ważniejsza niż przepisy prawa, oraz sprawiedliwością, ukształtowaną na chrześcijańskiej *caritas*.

3.5.6.5. Duszpasterstwo Rzemieślników i Przedsiębiorców

663. Duszpasterstwo Rzemieślników i Przedsiębiorców, wyrażając szacunek dla bogatej historii i zasług rzemiosła, odwołuje się do trwałej więzi łączącej tradycje cechów rzemieślniczych z obrzędami religijnymi, podkreśla swoistą godność zawodu rzemieślnika i przypomina o wysokim *etosie* jego pracy.
664. Duszpasterze parafialni służą posługą pasterską rzemieślnikom i przedsiębiorcom, ich rodzinom i zrzeszeniom rzemiosła, a także organizują religijne obchody świąt patronalnych.

3.5.6.6. Duszpasterstwo Rolników i Sadowników

665. Należy tworzyć społeczną atmosferę uznania i szacunku dla pracy na roli, poprzez którą człowiek w szczególnie sposób czyni sobie ziemię poddaną (por. Rdz 1,28). Kościół zachęca, aby rolnicy i sadownicy starali się utrzymać dziedzictwo ojców w duchu szacunku do ziemi, a zarazem je rozwijać na poziomie nowoczesnego rolnictwa i sadownictwa. Synod zaleca, aby duszpasterze budzili w rolnikach i sadownikach chęć wzajemnej pomocy są-

siedzkiej oraz organizowania się we wspólnoty formacyjne i gospodarcze (por. LE 21).

666. Duszpasterze parafialni wspierają rolników i sadowników oraz ich rodziny w pielęgnowaniu chrześcijańskich tradycji wsi polskiej, prowadzą procesje z błogosławieństwem pól w Dni Krzyżowe i w święto św. Marka (25 kwietnia) oraz dbają o celebrowanie dni modlitw o urodzaje.
667. Duszpasterze sprzyjają zachowaniu regionalnej kultury ludowej oraz popierają twórczość miejscowych artystów ludowych.

3.5.6.7. Duszpasterstwo Sportowców

668. Synod podkreśla pozytywny wpływ aktywności sportowej, zwłaszcza dzieci i młodzieży, na kształtowanie dojrzałych cech osobowości. Ćwiczenia fizyczne są dobrą sposobnością do poszukiwania wyższych wartości, które kształtują charakter, dają poczucie godności i dobrze pojętego sukcesu.
669. Głównym zadaniem duszpasterza sportowców jest troska o ludzi sportu na terenie diecezji: zawodników, trenerów, lekarzy i działaczy sportowych oraz kibiców, jak również współpraca z krajowymi strukturami duszpasterstwa sportowców.
670. Zachęca się również duszpasterzy do tworzenia przy parafiach katolickich klubów sportowych, organizowania

parafialnych imprez sportowych z udziałem ministrantów, scholi, młodzieży i seniorów, a także do wykorzystywania w pracy wychowawczej przykładów wybitnych sportowców o wysokich walorach moralnych i duchowych.

3.5.7. DUSZPASTERSTWO LUDZI W POTRZEBIE

671. Kościół, naśladując Chrystusa, który reagował na każdą potrzebę człowieka i „przeszedł dobrze czyniąc” (Dz 10,38), ma za zadanie podejmowanie wielorakiej posługi wobec wszystkich, a zwłaszcza potrzebujących pomocy, obejmując ich swą pasterską troską i głosząc im „Ewangelię Nadziei”.

3.5.7.1. Duszpasterstwo Chorych

672. Duszpasterze, według wskazania Soboru Watykańskiego II, „najbardziej winni się starać o chorych i umierających, odwiedzając ich i pokrzepiając w Panu” (DP 6). Troska duszpasterska o chorych jest przede wszystkim zadaniem i obowiązkiem proboszcza, który powinien ją spełniać ze szczególną miłością, zwłaszcza w odniesieniu do chorych bliskich śmierci, gdy ostatecznie rozstrzyga się sprawa ich zbawienia (zob. kan. 529).

673. Duszpasterska troska o chorych, szczególnie o osoby doświadczające długotrwałą chorobą, kalectwem lub upośle-

dzeniem, wynikającymi z tego ograniczeniami, opuszczeniem i samotnością, choć ukierunkowana przede wszystkim na ich dobro duchowe, nie powinna pomijać także ich potrzeb bytowych. W celu zorganizowania im należynej opieki, proboszcz winien w duszpasterstwo chorych włączyć jak największe grono współpracowników, zarówno duchownych jak i świeckich.

674. Synod zaleca duszpasterzom, aby uwrażliwiali wiernych na konieczność niesienia pomocy osobom chorym i starszym. Godne pochwały są działania grup młodzieżowych i osób dorosłych, które podejmują opiekę nad osobami starszymi lub chorymi w formie wolontariatu.
675. We wszystkich wspólnotach parafialnych należy pielęgnować praktykę comiesięcznej Komunii św. chorych. Tam, gdzie pozwalają na to warunki, należy umożliwić częstsze przyjmowanie Komunii św. przez osoby cierpiące.
676. Wiernych chorych, którzy nie mogą uczestniczyć w liturgii w kościele parafialnym, mogą odwiedzać nadzwyczajni szafarze Komunii świętej i umacniać ich przez swoją posługę oraz świadectwo własnego życia.
677. W zakładach leczniczych i opiekuńczych, w których nie ma ustanowionych stałych kapelanów, za zorganizowanie posługi duszpasterskiej odpowiedzialny jest proboszcz miejsca.

678. Godną pochwały i uznania formą posługi chorym w terminalnej fazie choroby jest opieka hospicyjna. Synod zachęca duszpasterzy, aby chętnie włączyli się w prace zespołów hospicyjnych, dbając o jak najlepsze własne przygotowanie do tej specyficznej posługi.

3.5.7.2. Duszpasterstwo Niestyszących

679. Kościół, wypełniając misję Chrystusa, otacza troską duszpasterską różne grupy społeczne, także te, które wymagają szczególnej troski i opieki. Osoby nieśłyszące oraz z upośledzeniem słuchu lub mowy tworzą taką szczególną wspólnotę.

680. Celem duszpasterstwa jest opieka i troska nad osobami nieśłyszącymi, ale przede wszystkim ewangelizacja i umacnianie ich wiary. Wiąże się to z koniecznością poznania języka migowego oraz posługiwania się nim.

681. Diecezjalny duszpasterz nieśłyszących koordynuje wszelkie inicjatywy, takie jak: przygotowanie do sakramentów, organizowanie niedzielnych Mszy świętych w języku migowym, rekolekcji, katechizacji, pielgrzymek, kursów przedmażeńskich, udziela porad kapłanom, rodzicom dzieci nieśłyszących i samym nieśłyszącym, a w razie potrzeby spieszy im z pomocą.

682. Synod zachęca duszpasterzy i rodziców dzieci nieśłyszących, aby starali się o ich religijne nauczanie i wychowa-

nie. Wysiłki rodziców i duszpasterzy powinny zmierzać do wprowadzenia dziecka w pełne uczestnictwo w liturgii i w życiu sakramentalnym.

683. Duszpasterstwo niesłyszących współpracuje z Caritas Diecezji Sandomierskiej i innymi kościelnymi i pozakościelnymi instytucjami charytatywnymi działającymi na terenie diecezji, organizując pomoc potrzebującym.

3.5.7.3. Duszpasterstwo osób uzależnionych

684. W obecnych czasach duszpasterstwo osób uzależnionych zwane dotąd Duszpasterstwem Trzeźwościowym, skoncentrowane zwykle na przeciwdziałaniu alkoholizmowi, należy niezbędnie rozciągnąć na osoby borykające się z innymi nałogami, takimi jak: narkomania, pornografia, hazard, Internet, gry komputerowe, praca, itp. Duszpasterstwo to powinno również zajmować się szeroko pojętą profilaktyką antynałogową. Zaleca się także objęcie duszpasterską troską rodziny osób uzależnionych.
685. Synod zaleca, aby każda parafia, realizując swoją posługę duszpasterską, kształtowała w chrześcijańskim postawę trzeźwościową, czyli akceptację trzeźwości jako wartości wolnego i świadomego wyboru. Temu celowi powinny służyć: nauczanie katechetyczne na wszystkich etapach edukacyjnych, konferencje przedmałżeńskie dla narzeczonych, konferencje podczas rekolekcji, przygotowanie do sakramentów oraz innych uroczystości kościelnych.

686. Należy zachęcać do tego, aby przyjęcia z okazji uroczystości rodzinnych, zwłaszcza tych o charakterze religijnym, np. wesela, urządzać bez alkoholu, propagując równocześnie atrakcyjny styl trzeźwej zabawy i rozrywki. Zaleca się inicjowanie kursów i szkoleń dla wodzirejów zabaw bezalkoholowych.
687. Pokutny charakter Wielkiego Postu jest zobowiązaniem do pokuty także za grzechy wynikające z uzależnień. Modlitwa za uzależnionych i za apostołów trzeźwości oraz szukanie rozwiązań problemów wynikających z nałogów jest treścią Tygodnia Modlitw o Trzeźwość Narodu. Przy tej okazji, jak również w sierpniu, uznawanym za miesiąc trzeźwości, należy zachęcać wiernych do składania przyrzeczeń abstynenckich oraz ewentualnego wpisywania się do parafialnej *Księgi trzeźwości*.
688. Synod zaleca organizowanie dorocznego Diecezjalnego Dnia Modlitw o Trzeźwość połączonego z pielgrzymką członków parafialnego Apostolatu Trzeźwości do wybranego sanktuarium.
689. Synod zaleca, aby proboszczowie otoczyli opieką duszpasterską istniejące na terenie parafii grupy Anonimowych Alkoholików, ośrodki interwencji kryzysowej, ośrodki dla narkomanów oraz organizowali lub udzielali pomocy w powstawaniu nowych grup wsparcia.

690. Zaleca się inicjowanie i popieranie ruchów trzeźwościowych i abstynenckich, których celem jest krzewienie cnoty trzeźwości oraz pomoc osobom uzależnionym i ich rodzinom, takich jak: Krucjata Wyzwolenia Człowieka, Katolickie Stowarzyszenie Pomocy Osobom Uzależnionym, itp.
691. Synod zaleca, aby duszpasterze podejmowali względem swoich parafian, zwłaszcza dzieci i młodzieży, odpowiednie działania profilaktyczne związane z uzależnieniami. Temu celowi winny służyć: nauczanie katechetyczne na wszystkich szczeblach, konferencje przedmażeńskie dla narzeczonych, konferencje podczas rekolekcji i misji ewangelizacyjnych, przygotowanie do I Komunii świętej, sakramentu bierzmowania, itp.

3.5.8. DUSZPASTERSTWO STOWARZYSZEŃ, RUCHÓW KOŚCIELNYCH I GRUP MODLITEWNYCH

692. Stowarzyszenia, ruchy kościelne oraz grupy modlitewne u swoich podstaw sięgają do korzeni chrześcijaństwa, uznają miłość Boga i bliźniego za podstawową zasadę życia wspólnoty i akcentują w życiu wspólnotowym niezbywalną wartość każdego człowieka, jego suwerenność, indywidualność i niepowtarzalność.

693. Kościół od samego początku ogarniał nowe ruchy i wspólnoty kościelne swoją troską oraz wspierał je na drodze realizacji własnych charyzmatów. Postrzegając je jako „bogactwo Kościoła”, podkreśla, że są one wyrazem wielkiej różnorodności charyzmatów, metod wychowawczych, form i celów apostołatu (ChL 29-30).

3.5.8.1. Duszpasterstwo Akcji Katolickiej

694. Akcja Katolicka jest stowarzyszeniem katolików świeckich, którzy w zorganizowanej formie ściśle współpracują z hierarchią kościelną w realizacji ogólnego celu apostołskiego Kościoła (Por. KK 33; DM 15).

695. Instytut ten opiera swoją działalność na Piśmie św., nauczaniu Kościoła, wskazaniach Papieża, Konferencji Episkopatu Polski i jej programach duszpasterskich. Nawiązuje też do swojego przedwojennego dorobku, doświadczeń, osiągnięć oraz wzorców osobowych, takich jak bł. Franciszek K. Starowieyski. Akcja Katolicka, podejmując dzieło nowej ewangelizacji, stara się odczytać znaki czasu i wychodzić naprzeciw współczesnym wyzwaniom. Pogłębia formację chrześcijańską swoich członków i przysposabia ich do misji apostołskiej w świecie. Współpracuje też z innymi stowarzyszeniami i ruchami katolickimi, zarówno na płaszczyźnie parafialnej jak i diecezjalnej.

696. Patronalnym świętem Akcji Katolickiej jest uroczystość Jezusa Chrystusa, Króla Wszechświata. Synod zachęca,

aby uroczystość ta była szczególnie akcentowana w parafiach, w których działa to stowarzyszenie.

697. W diecezji strukturę organizacyjną Akcji Katolickiej tworzą: Rada Diecezjalnego Instytutu, Zarząd Diecezjalnego Instytutu i Komisja Rewizyjna.
698. Parafialny oddział, który może składać się z członków zwyczajnych i wspierających, powołuje i zatwierdza Zarząd Diecezjalnego Instytutu. Zaleca się, aby wybierani do wspólnoty Akcji Katolickiej członkowie byli dobrze ukształtowani religijnie i przeszli wymaganą statutowo formację.
699. Asystentem Akcji Katolickiej działającej w parafii jest proboszcz, lub wyznaczony przez niego wikariusz. Asystent parafialny powinien brać udział we wszystkich organizowanych uroczystościach i działaniach tego stowarzyszenia, diecezjalnych i parafialnych, jak również w spotkaniach asystentów.
700. Zaleca się organizowanie comiesięcznych spotkań formacyjnych w parafii z obecnością asystenta parafialnego, udział prezesa parafialnego oddziału Akcji Katolickiej w Radach Diecezjalnego Instytutu, oraz udział wszystkich członków Akcji Katolickiej w organizowanych dla nich dniach skupienia, rekolekcjach, nocnych czuwaniach, pielgrzymkach i sympozjach okolicznościowych.
701. Akcja Katolicka może prowadzić działalność: oświatowo-wychowawczą, kulturalną, naukową, charytatywną,

w zakresie ochrony zdrowia, turystyczno-sportową i gospodarczą. Synod zachęca do angażowania się wszystkich parafialnych oddziałów Akcji Katolickiej w tych działaniach.

3.5.8.2. Duszpasterstwo Neokatechumenatu

702. Droga Neokatechumenalna jest ruchem formacji katolickiej, który pozostaje w służbie Biskupowi jako jeden ze sposobów diecezjalnej realizacji wtajemniczenia chrześcijańskiego i stałego wychowania wiary. Posiada ona w Kościele publiczną osobowość prawną.
703. Formacja duchowa członków Drogi Neokatechumenalnej, przeżywaney w łonie parafii, w małych wspólnotach złożonych z osób w różnym wieku i o różnym statusie społecznym, realizuje się według wytycznych jej Inicjatorów, zawartych w Statucie oraz w tomach nazwanych *Linie Orientacyjne dla Ekip Katechistów*.
704. Synod przypomina, że formacja neokatechumenów powinna służyć pogłębieniu wiary poprzez nauczanie, słuchanie słowa Bożego, jak również aktywne, świadome i pełne uczestnictwo w liturgii.
705. Synod zaleca, aby wspólnoty nekatechumenalne, angażowały się bardziej w zwyczajną działalność duszpasterską i życie duchowe parafii.

706. Synod podkreśla, iż ze względu na katechetyczny charakter oraz cel neokatechumenatu, którym jest odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych, ma być on realizowany w parafiach pod opieką pasterską proboszcza lub wyznaczonego przez niego kapłana.

3.5.8.3. Duszpasterstwo Odnowy w Duchu Świętym

707. Odnowa w Duchu Świętym jest jednym z ruchów istniejących Kościele katolickim, których celem jest ożywienie wiary i osobistych relacji człowieka z Jezusem. Odnowa w Duchu Świętym gromadzi wielu ludzi świeckich w różnym wieku i z różnych środowisk, odnajdujących dzięki niej swoje miejsce w Kościele i świecie.

708. Odnowa w Duchu Świętym, zwana także Katolicką Odnową Charyzmatyczną, jest ruchem charyzmatycznym, który działa zgodnie ze wskazaniem zawartym w swoim statucie i regulaminie, zatwierdzonymi przez Stolicę Apostolską.

709. Ruch charyzmatyczny opiera się na założeniu, że chrześcijanie są obdarowani charyzmatami, które służą ku zbudowaniu wspólnoty Kościoła.

710. Na terenie parafii odpowiedzialnym za Odnowę w Duchu Świętym jest proboszcz lub wyznaczony przez niego kapłan, który powinien dbać o właściwą, duchową formację członków ruchu.

711. Synod zaleca, aby podczas spotkań modlitewnych i formacyjnych ruchu był zawsze obecny kapłan, który zadba o właściwy przebieg spotkania i odpowiedni dobór poruszanych tam treści.

3.5.8.4. Duszpasterstwo Kół Żywego Różańca

712. Podstawową jednostką Żywego Różańca jest wspólnota piętnastu lub dwudziestu osób zwana „kołem” lub „różą”, na czele której stoi zelator/zelatorka.
713. W parafii Koła Żywego Różańca podlegają kierownictwu proboszcza, który sprawuje ją osobiście lub wyznacza innego kapłana.
714. Wspólnoty Żywego Różańca powstałe przy szkołach lub przy innych ośrodkach, pozostają pod kierownictwem proboszcza parafii, na terenie której powstały. Natomiast powstałe przy wspólnotach zakonnych pozostają pod kierownictwem tychże wspólnot.
715. Synod zachęca do ożywienia istniejących oraz tworzenia nowych kół różańcowych oraz innych form modlitwy różańcowej, np. różaniec rodziców za swoje dzieci.
716. Dla podkreślenia wspólnoty modlitwy, członkowie Żywego Różańca, w pierwszą niedzielę miesiąca powinni uczestniczyć w spotkaniu modlitewno-formacyjnym połączonym z „wymianą tajemnic”.

717. Comiesięczne spotkania, organizowane w kościele lub w pomieszczeniach parafialnych, powinny być wzbogacone w elementy formacji religijnej oraz służyć ukierunkowaniu modlitwy na aktualne wydarzenia i problemy z życia Kościoła. W ramach spotkań duszpasterze winni pomagać w wyszukiwaniu nowych i aktualnych terenów apostołstwa w parafii, włączając róże różańcowe w życie Kościoła diecezjalnego, w inicjatywy parafialne, a zwłaszcza w chrześcijańskie dzieło miłosierdzia.
718. Członkowie Róż Żywego Różańca powinni pielęgnować między sobą ewangeliczne braterstwo, zwłaszcza w sytuacjach szczególnych, takich jak choroba, śmierć czy inne doświadczenia losowe.
719. Diecezjalny duszpasterz Kół Żywego Różańca jest odpowiedzialny za formację teologiczną i duchową jego członków, zelatorów i moderatorów, kieruje funkcjonowaniem kół i określa sposób współpracy między nimi. Ponadto Synod zaleca, aby raz w roku odbywało się diecezjalne spotkanie członków Kół Żywego Różańca.

3.5.8.5. Duszpasterstwo Wspólnot dla Intronizacji Najświętszego Serca Pana Jezusa Króla królów i Pana panów

720. Obecność na terenie diecezji Wspólnot dla Intronizacji Najświętszego Serca Pana Jezusa Króla królów i Pana pa-

nów stanowi zobowiązanie do otoczenia ich duszpasterką troską i refleksją nad sposobami dotarcia do większej liczby świeckich w diecezji.

721. Wspólnoty dla Intronizacji Najświętszego Serca Pana Jezusa powstają w parafiach i mają być kierowane przez proboszcza lub innego kapłana wyznaczonego przez proboszcza parafii. Celem tych wspólnot jest realizacja misji apostołsko-ewangelizacyjnej.
722. Diecezjalny Duszpasterz Wspólnot dla Intronizacji NSPJ współpracuje z proboszczami lub wyznaczonymi wikariuszami oraz z animatorami Wspólnot.
723. Synod zaleca wspólnotom intronizacyjnym comiesięczne spotkania formacyjne w parafii z obecnością kapłana. Patronalnymi świętami wspólnot są uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa i Jezusa Chrystusa, Króla Wszechświata oraz święto Podwyższenia Krzyża Świętego (14 września).

3.5.8.6. Duszpasterstwo Grup Modlitewnych Ojca Pio

724. Grupy Modlitewne Ojca Pio działają zgodnie ze wskazaniami zawartymi w swoim statucie i regulaminie, które są zatwierdzone przez Stolicę Apostolską.
725. Grupy Modlitewne Ojca Pio są powołane, zgodnie z wolą świętego założyciela, by być szkołami wiary i ogniskami miłości, przede wszystkim przez nieustanną i pokorną

modlitwę w intencji Kościoła i ludzkości, czynną miłość, dzieła miłosierdzia i chrześcijańską formację. Szczególną troską Grupy Modlitwy Ojca Pio obejmują rodziny.

726. Na terenie parafii odpowiedzialnym za Grupy Modlitwy Ojca Pio jest proboszcz lub wyznaczony przez niego kapłan.
727. Synod zaleca, by podczas spotkań modlitwowych i formacyjnych Grup Modlitwowych Ojca Pio był obecny kapłan, który zadba o właściwą duchową formację członków.

3.5.8.7. Duszpasterstwo Legionu Maryi

728. Legion Maryi ma za zadanie głoszenie chwały Bożej, wspieranie Kościoła na polu ewangelizacyjnym i dążenie do osobistej świętości członków poprzez modlitwę i pracę apostołską w duchu zawierzenia pod przewodnictwem Najświętszej Maryi Panny.
729. Legion Maryi jest narzędziem oddanym do dyspozycji proboszcza w prowadzeniu misji i nowej ewangelizacji wśród mieszkańców parafii.

3.5.8.8. Duszpasterstwo Środowisk Tradycyjnej Liturgii Łacińskiej

730. Środowisko Tradycyjnej Liturgii Łacińskiej zrzesza wiernych, którzy, według przepisów prawnych zawartych w Motu proprio Benedykta XVI *Summorum pontificium*,

pragną rozwijać swoje życie duchowe uczestnicząc w liturgii sprawowanej według ksiąg liturgicznych obowiązujących przed reformą Soboru Watykańskiego II.

731. Patronami tej wspólnoty są Matka Boża Niepokalanie Poczęta i bł. Wincenty Kadłubek.
732. Na terenie diecezji istnieją stałe miejsca celebracji liturgii tradycyjnej wyznaczone przez biskupa. Biskup mianuje również opiekuna duchowego tego środowiska.
733. Wierni zrzeszeni wokół tradycyjnej liturgii troszczą się nie tylko o sprawowanie kultu liturgicznego, ale również o odrestaurowanie ksiąg, szat i paramentów liturgicznych.

3.5.8.9. Duszpasterstwo Bractw Religijnych

734. Synod podkreśla ważną rolę obecności Bractw w życiu religijnym Kościoła diecezjalnego, jak i w poszczególnych parafiach.
735. Na terenie diecezji działają następujące bractwa: Bractwo Najświętszego Sakramentu, Bractwo Szkaplerza Świętego, Bractwo św. Józefa, Bractwo Dobrej Śmierci, Bractwo św. Antoniego, Bractwo św. Barbary.
736. Celem Bractw jest propagowanie i rozwijanie kultu Osób Boskich, Najświętszej Maryi Panny lub wybranych świętych oraz pogłębianie religijności członków bractwa jak również działalność charytatywna w stosunku do ludzi

ubogich, chorych i potrzebujących pomocy duchowej i materialnej.

737. Zadaniem członków Bractw jest także wspieranie Kościoła w wychowaniu dzieci i młodzieży według zasad moralności chrześcijańskiej, a ponadto uświęcanie różnych społeczności, grup i dziedzin życia.
738. Wszystkie Bractwa powinny być otoczone przez duszpasterzy troską, aby rozwijały się według swojego charyzmatu.

3.5.9. DUSZPASTERSTWO SANKTUARIÓW I PIELGRZYMEK

739. Sanktuaria oraz inne miejsca odznaczające się tradycją żywego kultu zajmują ważne miejsce w diecezji. We wszystkich tych miejscach należy wiernym zapewnić obfite środki zbawienia poprzez gorliwe głoszenie słowa Bożego i odpowiednie ożywienie życia liturgicznego, zwłaszcza przez sprawowanie Eucharystii i sakramentu pokuty, jak też przez kultywowanie zatwierdzonych form pobożności ludowej.
740. Kościoły lub inne miejsca, do których pielgrzymują wierni z powodu szczególnej pobożności, aby mogły być uznane za sanktuaria, winny uzyskać aprobatę właściwej władzy kościelnej. Ze względu na bezpośredni związek

miejsc pielgrzymkowych i sanktuariów z pobożnością ludową należy przestrzegać w nich zasad określonych przez Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów (por. kan. 1230)

741. W sanktuariach należy obchodzić uroczyscie święta patronalne, dbając o ich dobre przygotowanie. Główne uroczystości w sanktuarium zawsze winny poprzedzać rekolekcje lub dni skupienia, prowadzące do pogłębionej refleksji teologicznej ich uczestników.
742. Kustosze sanktuariów powinni podawać szerszym grupom wiernych informacje o odbywających się w tych sanktuariach rekolekcjach, odpustach oraz pielgrzymkach.
743. W praktyce duszpasterskiej istotne miejsce zajmują pielgrzymki, podejmowane przez wiernych do sanktuariów uznanych przez władze kościelne. Wiernym w czasie pielgrzymki winien zawsze towarzyszyć kapłan, do którego należy dbałość o to, aby pielgrzymowanie posiadało wymiar eschatologiczny, pokutny, kultyczny, świąteczny, apostołski oraz wspólnototwórczy.
744. Organizatorzy pielgrzymek winni zadbać o ich dobre przygotowanie i przeprowadzenie, a także kierować się obowiązującymi przepisami porządkowymi prawa państwowego.

3.6. DZIAŁALNOŚĆ CHARYTATYWNA W DIECEZJI

745. Kościół, wpatrzony w przykład swojego Założyciela i wierny Jego nauczaniu, od początku swojego istnienia rozwijał „opcję na rzecz ubogich”. Prowadził, także w formie zinstytucjonalizowanej, dzieła miłosierdzia rozumiane jako świadectwo czynnej miłości bliźniego w potrzebie (por. Dz 6,1-3). W ubogich widział Chrystusa i służył Mu pomocą (por. Mt 25,34-46). Działalność charytatywna wynika z najgłębszej natury Kościoła i Jego misji (por. DCE 25), a także jest umotywowana pilnymi potrzebami licznych, defaworyzowanych grup społecznych, zwłaszcza chorych, starszych, bezdomnych, bezrobotnych, rodzin niepełnych, więźniów, imigrantów i uchodźców, a także innych osób wykluczonych społecznie, które nie odnajdują się w szybko zmieniającej się rzeczywistości społecznej i ekonomicznej.
746. Papież Benedykt XVI zwrócił uwagę na ponadczasowy i powszechny obowiązek służby ubogim. „Miłość – *caritas* – zawsze będzie konieczna, również w najbardziej sprawiedliwej społeczności. Nie ma takiego sprawiedliwego porządku państwowego, który mógłby sprawić, że posługa miłości byłaby zbędna. Kto usiłuje uwolnić się od miłości, będzie gotowy uwolnić się od człowieka jako człowieka. Zawsze będzie istniało cierpienie, które potrzebuje pocieszenia i pomocy. Zawsze będzie samotność. Zawsze

będą sytuacje materialnej potrzeby, w których konieczna jest pomoc w duchu konkretnej miłości bliźniego” (DCE 28).

747. Diecezja sandomierska, pozostając wierna długiej i wspaniałej tradycji dzieł miłosierdzia, tworzy i rozwija jej nowe formy, tak zinstytucjonalizowane, jak i będące spontanicznym zrywem serc. Działalność charytatywna diecezji sandomierskiej wpisuje się w zwyczajne duszpasterstwo i ubogaca życie wspólnoty diecezjalnej, a dla duchownych i wiernych świeckich jest pewną drogą wzrastania w świętości.

3.6.1. PODMIOTY DZIAŁALNOŚCI CHARYTATYWNEJ KOŚCIOŁA SANDOMIERSKIEGO

748. Podmiotem duszpasterstwa charytatywnego w diecezji sandomierskiej jest cały Lud Boży, który pod przewodnictwem biskupa diecezjalnego realizuje swoje powołanie do świętości poprzez wypełnianie Chrystusowego przykazania miłości bliźniego.
749. Pierwszym odpowiedzialnym za dzieła miłosierdzia w diecezji, ich inicjatorem i promotorem jest biskup diecezjalny. On czuwa nad pracą charytatywną oraz koordynuje działania pomocowe wspólnot wolontariuszy i pra-

owników specjalistycznych placówek Caritas, wspólnot parafialnych oraz ruchów, organizacji i stowarzyszeń.

750. W trosce o rozwój „nowej wyobraźni miłosierdzia” wśród diecezjan oraz o niesienie pomocy ubogim, biskupa wspiera Caritas Diecezji Sandomierskiej, która w jego imieniu prowadzi działalność animacyjną, formacyjną oraz charytatywną w diecezji.
751. Odpowiedzialnym za posługę miłosierdzia wobec ubogich i potrzebujących wsparcia we wspólnocie parafialnej jest proboszcz lub wskazany przez niego wikariusz.
752. Zachęca się również do współpracy w działalności charytatywnej w ramach dekanatu, na przykład przez tworzenie Dekanalnych Centrów Wolontariatu Caritas. Za koordynację działań charytatywnych w dekanacie odpowiada dekanalny duszpasterz dzieł charytatywnych, mianowany przez biskupa.
753. Wszyscy świeccy winni zaangażować się w charytatywną misję Kościoła poprzez udział w pracach Caritas diecezjalnej i parafialnej. Mają pielegnować w sobie wrażliwość na potrzeby bliźnich oraz wspierać ich w miarę możliwości, tak indywidualnie, jak i w formach zorganizowanych. Synod pragnie zaprosić do gorliwej pracy charytatywnej zwłaszcza osoby dysponujące czasem i możliwościami, np. emerytów, bezrobotnych, osoby żyjące samotnie, i wszystkich zainteresowanych działalnością społeczną.

754. Szczególna rola w kształtowaniu „wyobraźni miłosierdzia”, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży, przypada rodzinie.
755. W dziele kształtowania postaw miłosierdzia wielką rolę mają do wypełnienia duszpasterze, katecheci, nauczyciele oraz liderzy społeczności lokalnych.
756. Synod wzywa wszystkie ruchy ewangelizacyjne, stowarzyszenia kościelne, fundacje katolickie i mass media diecezjalne do zaangażowania się w działalność charytatywną, także wtedy, gdy nie jest ona pierwszorzędnym ich charyzmatem.

3.6.2. CARITAS DIECEZJI SANDOMIERSKIEJ

757. Szczególna rola w działalności charytatywnej Kościoła diecezjalnego przypada Caritas Diecezji Sandomierskiej. Jej misją jest niesienie pomocy ubogim w duchu ewangelicznej miłości poprzez prowadzone placówki pomocowe, edukacyjno-opiekuńcze i wychowawcze oraz wolontariat. Caritas odpowiada za animację i formację charytatywną duchownych i świeckich w diecezji, inicjowanie dzieł miłosierdzia oraz przeprowadzenie w diecezji ogólnopolskich akcji charytatywnych i humanitarnych, prowadzonych we współpracy z Caritas Polska.

758. Dyrektor Caritas diecezjalnej w imieniu biskupa diecezjalnego czuwa nad całością dobroczynności w diecezji. W sposób szczególny udziela pomocy najłabszym grupom społecznym: rodzinom w trudnych sytuacjach finansowych, osobom samotnie wychowującym potomstwo, niepełnosprawnym, bezdomnym, bezrobotnym, chorym, więźniom, osobom doznającym przemocy domowej, a także poszkodowanym w klęskach żywiołowych i ofiarom działań wojennych przebywającym w naszym kraju i poza jego granicami.
759. Cele i zadania Caritas diecezjalnej oraz prowadzonych przez nią specjalistycznych placówek pomocowych określają statuty i regulaminy, zatwierdzone przez biskupa diecezjalnego.
760. Caritas diecezjalna opracowuje ramowy plan pracy, który zawiera cykliczne akcje charytatywne wspólne dla Parafialnych Zespołów Caritas, Szkolnych Kół Caritas oraz innych podmiotów zajmujących się posługą miłosierdzia w diecezji.
761. Caritas diecezjalna prowadzi formację religijną i duchową swoich pracowników i wolontariuszy, organizując dla nich rekolekcje, dni skupienia, szkolenia i konferencje. Do jej zadań należy również troska o pogłębienie kwalifikacji zawodowych i umiejętności pracowników placówek przez nią prowadzonych, poprzez kursy i szkolenia

specjalistyczne, warsztaty i konferencje. Dyrektor Caritas określa formy, częstotliwość oraz tematykę formacji religijno-zawodowej pracowników.

762. W celu skutecznej realizacji swojej misji, Caritas podejmuje współpracę nie tylko z organizacjami kościelnymi, ale także organizacjami dobroczynnymi, instytucjami państwowymi i samorządowymi, zwracając jednak uwagę na zachowanie własnej, eklezjalnej tożsamości i autonomii.
763. Poza nadzwyczajnymi przypadkami Caritas nie może podejmować współpracy z organizacjami pozarządowymi jawnie zwalczającymi Kościół katolicki oraz propagującymi hierarchię wartości niezgodną z chrześcijańskim światopoglądem.
764. Caritas diecezjalna prowadzi akcje i zbiórki środków finansowych na cele charytatywne. Synod zaleca wszystkim duchownym i świeckim, aby podjęli aktywną współpracę z Caritas w tych przedsięwzięciach.
765. Synod przypomina, że zaangażowania w działalność charytatywną nie można delegować na instytucje i organizacje pomocowe, lecz każdy chrześcijanin zobowiązany jest do pielęgnowania ducha miłosierdzia i zaangażowania w dzieła charytatywne swojej wspólnoty parafialnej i diecezjalnej.

3.6.3. DZIAŁALNOŚĆ CHARYTATYWNA W PARAFIACH I SZKOŁACH

766. Zgodnie ze *Wskazaniami duszpasterskimi dla parafialnych Zespołów Caritas*, które wydała Konferencja Episkopatu Polski w 2000 r., Synod zaleca, aby w każdej wspólnotie parafialnej działał parafialny zespół Caritas lub inna grupa charytatywna.
767. Parafialny zespół Caritas organizuje na terenie parafii lokalne i wdraża ogólnopolskie akcje pomocowe, współpracuje z Caritas diecezjalną oraz szczególnie odpowiada za organizację i przebieg Tygodnia Miłosierdzia.
768. Na dyrektorze Caritas diecezjalnej, jego współpracownikach oraz księżach proboszczach spoczywa odpowiedzialność za formację religijno-moralną członków parafialnych zespołów Caritas. Organizowane dla nich dni skupienia, rekolekcje, konferencje i spotkania modlitewne, winny mieć charakter planowy, cykliczny oraz ukazywać chrystocentryczny i eklezjologiczny wymiar pracy charytatywnej.
769. Synod zaleca, aby parafialne zespoły Caritas zwróciły szczególną uwagę na sytuację osób samotnych i opuszczonych we własnej wspólnotie parafialnej. Niech ich członkowie otoczą troską osoby niepełnosprawne, chore oraz starsze, które ze względu na swoje ograniczenia fizyczne lub mentalne mogą zostać wykluczone z życia ro-

dzinnego, zawodowego i społecznego. Pomoc udzielana tym osobom winna skupiać się nie tylko na zaspokojeniu ich podstawowych potrzeb psychicznych i materialnych, ale także dotyczyć sfery życia duchowego i religijnego.

770. Synod prosi osoby starsze i samotne, aby na tyle, na ile pozwolą im możliwości fizyczne, siły i dysponowany czas, angażowały się w życie swojej wspólnoty parafialnej, włączając się w posługę miłosierdzia wobec bliźnich.
771. Parafialne zespoły Caritas winny otoczyć troską osoby bezrobotne, rodziny niepełne, rodziny w trudnych sytuacjach finansowych, osoby samotnie wychowujące dzieci, organizując dla nich pomoc materialną i wspierając w rozwiązywaniu problemów życiowych według zasady pomocniczości i braterskiego towarzyszenia. Zawsze należy unikać ubezwłasnowolniania beneficjentów pomocy charytatywnej, aby zapobiec zjawisku „wycuczonej bezradności” lub pokoleniowego „dziedziczenia” ubóstwa.
772. We wspólnotach parafialnych powinny powstawać różne formy pomocy i angażowania seniorów, np., kluby seniora, świetlice środowiskowe, miejsca aktywizacji i socjalizacji osób starszych i niepełnosprawnych. Szczególną rolę w tym względzie ma do spełnienia Caritas diecezjalna jako organizator miejsc przyjaznych seniorom oraz animator różnorodnych form animacji tej grupy społecznej.

773. Parafialny zespół Caritas winien prowadzić własny rejestr osób wymagających pomocy materialnej i duchowej, i we współpracy z proboszczem znaleźć najskuteczniejsze formy pomocy dla nich.
774. Synod zaleca, aby w celu wychowania dzieci i młodzieży w duchu miłosierdzia chrześcijańskiego, tworzyć szkolne koła Caritas we wszystkich szkołach. Zachęca nauczycieli, wychowawców i katechetów do budowania wolontariatu dziecięcego i młodzieżowego Caritas przy współpracy z Caritas diecezjalną oraz parafialną.
775. Synod popiera wychowanie dzieci i młodzieży poprzez działanie charytatywne, jakie ma miejsce w szkolnych kołach Caritas, widząc w niej szansę duchowego, moralnego i religijnego rozwoju dzieci i młodzieży oraz ich opiekunów i wychowawców.
776. W pracy formacyjnej dzieci i młodzieży szkolnych kół Caritas należy zwrócić uwagę na bezinteresowność niesionej pomocy, rozwijanie empatii, kształtowanie postawy odpowiedzialności za przyjęte zobowiązania oraz pogłębianie nadprzyrodzonej motywacji działania i rozwijanie ducha modlitwy za siebie oraz tych, którym udzielana jest pomoc.
777. Wprowadzając dzieci i młodzież w wolontariat Caritas, należy ukazywać jej konkretne możliwości i pola działania oraz podtrzymywać wolę zaangażowania się poprzez systematyczne spotkania formacyjne i organizacyjne.

778. Szczegółowe statuty i regulaminy, formy powoływania oraz zakres działalności Parafialnych Zespołów Caritas i Szkolnych Kół Caritas zatwierdza dyrektor Caritas Diecezji Sandomierskiej.

3.7. OCHRONA DZIECI I MŁODZIEŻY

779. Poniższe *Zasady ochrony dzieci i młodzieży w Diecezji Sandomierskiej*, wydane 30 września 2019 r., przeznaczone są do stosowania we wszystkich kościelnych jednostkach organizacyjnych zależnych od diecezji.

780. Do przestrzegania poniższych zasad zobowiązane są w szczególności osoby duchowne oraz osoby świeckie, zatrudnione na różnych stanowiskach, takich jak: wychowawcy, nauczyciele, trenerzy, animatorzy, wolontariusze, praktykanci, stażyści lub inni w kościelnych jednostkach organizacyjnych lub podejmujące zadania i posługi związane z odpowiedzialnością za dzieci i młodzież.

781. Niniejsze zasady ochrony dotyczą osób małoletnich w rozumieniu prawa kanonicznego, to jest osób, które nie ukończyły osiemnastego roku życia.

3.7.1. ZAŁOŻENIA OGÓLNE OCHRONY DZIECI I MŁODZIEŻY

782. Opieka nad dziećmi i młodzieżą jest rozumiana jako troska o ich godność oraz o ich dobro duchowe, psychiczne i fizyczne. Wszyscy opiekunowie dzieci i młodzieży, a zwłaszcza osoby duchowne, biorą na siebie odpowiedzialność za ochronę i opiekę nad powierzonymi im małoletnimi zgodną z najwyższymi standardami etycznymi.
783. Każde dziecko i młody człowiek ma prawo do:
- a) poszanowania własnej godności;
 - b) zaspokojenia potrzeb fizycznych i emocjonalnych;
 - c) przynależności do rodziny lub grupy oraz do kontaktów i relacji społecznych;
 - d) otrzymywania wsparcia w rozwoju;
 - e) budowania i potwierdzania własnej tożsamości;
 - f) poczucia bezpieczeństwa i doświadczania miłości;
 - g) ochrony przed wszelkimi formami dyskryminacji;
 - h) poznania oraz ochrony swoich praw i potrzeb;
 - i) swobody wypowiedzi;
 - j) poważnego traktowania problemów zgłaszanych dorosłym.
784. Krzywdzenie osoby małoletniej rozumiane jest jako popełnienie czynu zabronionego lub karalnego na jej szkodę lub wywołanie zagrożenia jej dobra, w tym jej zaniedbywanie.

785. Niniejsze zasady ochrony nie zastępują norm prawa państwowego ani prawa kościelnego oraz zakładają procedury i praktyki zatwierdzone przez Konferencję Episkopatu Polski i dostępne w dokumentach: *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia, wraz z aneksami*, wydanym 7-8 października 2014 r., znowelizowanym 6 czerwca 2017 r. i *Prewencja nadużyć seksualnych wobec dzieci i młodzieży i osób niepełnosprawnych w pracy duszpasterskiej i wychowawczej Kościoła w Polsce*, wydanym 10-11 czerwca 2014 r.

786. Celem niniejszych zasad ochrony jest niesienie pomocy wszystkim osobom w procesie autorefleksji nad właściwymi sposobami zachowania oraz zastosowanie praktyk i procedur gwarantujących bezpieczeństwo i ochronę osób małoletnich przed wszelkim krzywdzeniem, w tym przed przemocą i nadużyciami w dziedzinie seksualnej.

3.7.2. ZASADY POSTĘPOWANIA Z DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ W PRACY DUSZPASTERSKIEJ

3.7.2.1. Zasady ogólne

787. Naczelną zasadą postępowania wobec osób małoletnich jest nienaruszalność ich integralności cielesnej i duchowej.

788. Zabrania się stosowania kar cielesnych, kar, które nosiłyby znamiona przemocy psychicznej, polegających np. na poniżaniu, upokarzaniu i ośmieszaniu, oraz stawiania osobie małoletniej wymagań, którym nie jest ona w stanie sprostać.
789. Zabrania się zachowania, które kwalifikuje się jako dokuczanie, nękanie, szykanowanie i znęcanie się, zarówno w sferze psychicznej jak i fizycznej.
790. Zabrania się zachowania, które naruszałoby przysługujące każdemu niezbywalne prawo do prywatności.
791. Zabrania się jakiegokolwiek ingerencji w sferę intymną osób małoletnich, niezależnie od tego, czy ingerencja ta ma miejsce na płaszczyźnie fizycznej, czy werbalnej.
792. Zabronione jest werbalne naruszanie dobra osób małoletnich, w tym opowiadanie w ich obecności żartów o podtekście seksualnym.
793. W każdym działaniu należy zachować zasadę równego traktowania osób małoletnich. Należy unikać takiego zachowania, które może zostać odebrane jako faworyzowanie jednej z osób małoletnich. Przeciwdziałanie naruszeniom zasady równego traktowania polega także na stanowczym reagowaniu na wszelkie przejawy dyskryminacji lub uprzedzeń.

794. W kontaktach z osobami małoletnimi zabronione jest przekraczanie ogólnie przyjętych wzorców zachowania poprzez czynienie względem nich czegokolwiek, na co nie pozwoliliby ich rodzice lub opiekunowie. Jeśli chodzi o jakikolwiek kontakt z osobą małoletnią, obowiązuje ogólna zasada prymatu powściągliwości nad nadmiarem. Należy mieć na uwadze to, w jaki sposób taki kontakt może być odebrany przez osobę małoletnią lub osoby trzecie.
795. W sytuacji podejrzenia krzywdzenia osoby małoletniej przez osoby najbliższe, opiekunów lub rówieśników, każda osoba, która posiada informację o krzywdzie, jest zobowiązana do podjęcia działań interwencyjnych.

3.7.2.2. Zasady szczegółowe

796. Obowiązującą zasadą doboru osób świeckich, które w kościelnych jednostkach organizacyjnych oraz dziełach diecezjalnych i parafialnych sprawują lub mają sprawować pieczę nad dziećmi i młodzieżą, jest ich weryfikacja w rejestrze prowadzonym przez Ministerstwo Sprawiedliwości, na podstawie ustawy z dnia 13 maja 2016 r., O przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym. Zaleca się także wymaganie przedłożenia przez te osoby aktualnego wypisu z Krajowego Rejestru Karnego.
797. W przypadku organizowania wyjazdów z udziałem osób, które nie ukończyły osiemnastego roku życia, obowiązują

- ją zasady organizacji wypoczynku oraz innych wyjazdów z dziećmi i młodzieżą, uregulowane w rozporządzeniu ministra właściwego w sprawach edukacji.
798. Wszystkie wycieczki, zarówno jedno- jak i wielodniowe, wyjazdy i turnusy wakacyjne powinny być starannie planowane i w sposób formalny dokumentowane ze szczególnym uwzględnieniem kwestii transportu, zakwaterowania, planu dnia oraz bezpieczeństwa osób małoletnich. W doborze miejsc i osób, które mają być zaangażowane w te przedsięwzięcia należy mieć na uwadze przepisy prawa polskiego odnośnie do rejestru przestępców seksualnych.
799. Każdy wyjazd urlopowy duchownego, w którym ma uczestniczyć osoba lub osoby poniżej osiemnastego roku życia, musi zostać w terminie trzydziestu dni przed jego rozpoczęciem zgłoszony na piśmie kanclerzowi kurii. W zgłoszeniu należy określić termin wyjazdu, jego miejsce i przyczynę, dla której w urlopie uczestniczy osoba lub osoby, które nie ukończyły osiemnastego roku życia. Załącznikiem do takiego zgłoszenia musi być pisemna zgoda rodziców lub opiekunów prawnych osób małoletnich na wyjazd. Powyższe zastrzeżenie nie dotyczy małoletnich członków rodziny duchownego.
800. Należy zwracać uwagę, by strój i sposób bycia opiekunów mieścił się w granicach przyjętych w Kościele norm obyczajowych.

801. Z zasady nie powinno się przewozić osób małoletnich prywatnym samochodem, zwłaszcza w pojedynkę, bez zgody ich rodziców lub opiekunów.
802. Pod żadnym pozorem nie wolno częstować osób małoletnich alkoholem, papierosami, narkotykami lub innymi środkami odurzającymi, ani tolerować ich używania. Zabronione jest pozostawanie pod wpływem alkoholu lub środków odurzających przez prowadzących zajęcia lub opiekę nad osobami małoletnimi.
803. Przy fotografowaniu osób małoletnich należy przestrzegać wszystkich przepisów państwowych dotyczących ochrony danych osobowych. Zabronione jest publikowanie zdjęć osób małoletnich bez zgody ich rodziców lub opiekunów.
804. Nikt nie może wyręczać dzieci i młodzieży, ani pomagać im w czynnościach natury osobistej, takich jak: toaleta, mycie się, przebieranie się, itp., o ile są oni w stanie wykonać te czynności samodzielnie. Jeżeli sami wychowankowie, ze względu na wiek albo własne ograniczenia, nie są w stanie wykonać tych czynności samodzielnie, pomocy zawsze powinni udzielać osoby świeckie, najlepiej tej samej płci co osoba małoletnia.
805. Nie należy przyjmować osób małoletnich w pojedynkę w mieszkaniach prywatnych, bez obecności lub zgody rodziców lub opiekunów.

806. Gdy zaistnieje konieczność indywidualnego spotkania z osobą małoletnią, należy zatroszczyć się o to, aby spotkanie takie nie odbywało się w warunkach izolacji, to znaczy, żeby przynajmniej ktoś wiedział o takim spotkaniu. Indywidualnych spotkań z osobami małoletnimi nie wolno w nieroztropny sposób przedłużać ani mnożyć. Pora takich spotkań powinna być zgodna z dobrem osoby małoletniej i dobrymi obyczajami. Należy zatroszczyć się o to, aby o takich spotkaniach później byli informowani właściwi przełożeni, jak i rodzice lub opiekunowie osoby małoletniej, chyba, że sprzeciwia się temu dobro tej osoby.
807. Wyjątkowym, indywidualnym spotkaniem z osobą małoletnią jest sprawowanie sakramentu pokuty. Jeśli zajdzie konieczność sprawowania go poza konfesjonatem, np. w czasie wakacji czy pielgrzymek, należy dołożyć szczególnych starań, aby wybrane miejsce zapewniało ochronę tajemnicy spowiedzi, a jednocześnie dawało gwarancję zachowania zasad zawartych w niniejszym dokumencie.
808. Wizyty w miejscu zamieszkania osób małoletnich nie powinny odbywać się bez obecności ich rodziców lub opiekunów.
809. Poza katechezą i spotkaniami formacyjnymi, rozmowy z osobą małoletnią na tematy związane z płciowością należy podejmować tylko z inicjatywy osoby małoletniej. W przypadku konieczności podjęcia takiej rozmowy

wy, należy wykazać się daleko idącą ostrożnością, delikatnością i roztropnością. Zaleca się używanie środków, języka i metod adekwatnych do wieku dzieci i młodzieży. Umiejętność podjęcia w rozmowie zagadnień z zakresu rozwoju psychoseksualnego, w sposób odpowiedzialny i z poszanowaniem granic, jest niezbędną kompetencją, jaką powinien posiadać opiekun osób małoletnich.

810. W prezentowanym osobom małoletnim przekazie medialnym, także przez telefon komórkowy, komputer, i inne urządzenia, poza ściśle określonymi potrzebami duszpasterskimi i wychowawczymi, nie wolno wykorzystywać materiałów zawierających przemoc lub treści o zabarwieniu erotycznym.
811. Każda aktywność duchownych w cyberprzestrzeni, a zwłaszcza związana z ich zadaniami duszpasterskimi, powinna uwzględniać niniejsze zasady ochrony, z założeniem, że odbiorcami treści tam zamieszczanych mogą być dzieci i młodzież.
812. Jeśli zachodzi potrzeba kontaktu z osobami małoletnimi lub informowania ich o wydarzeniach czy bieżącym funkcjonowaniu grupy formacyjnej lub parafialnej za pośrednictwem portali społecznościowych, należy określić obowiązujące zasady takiego kontaktu.
813. Korespondencja mailowa oraz korespondencja za pomocą portali społecznościowych z osobami małoletnimi przesy-

łana na ich prywatne adresy lub profile, a także komunikacja za pośrednictwem telefonu, powinna występować wyłącznie w sytuacjach szczególnych lub dotyczących kwestii związanych z funkcjonowaniem danego środowiska lub grupy parafialnej. Informacje wysyłane tą drogą mają pochodzić z oficjalnego adresu mailowego lub profilu nadawcy lub być przekazywane za pośrednictwem telefonu służbowego lub telefonu o ujawnionym numerze.

814. Parafie i inne ośrodki, które zapewniają dzieciom i młodzieży dostęp do Internetu, są zobowiązane do tego, aby podejmować działania zabezpieczające przed dostępem do treści, które mogą stanowić zagrożenie dla prawidłowego rozwoju dzieci i młodzieży. W szczególności winny zainstalować i aktualizować oprogramowanie zabezpieczające, w tym filtrujące treści internetowe i monitorujące korzystanie z sieci.
815. W parafiach i innych ośrodkach, które zapewniają dzieciom i młodzieży dostęp do Internetu, należy określić zasady korzystania z niego za pomocą regulaminu, obejmującego również urządzenia należące do małoletnich i umożliwiające bezpośredni dostęp do sieci. Dostęp wychowanka do Internetu przez urządzenia należące do parafii powinien być możliwy wyłącznie po podaniu indywidualnego loginu i hasła wychowanka, a korzystanie przez wychowanka z własnego urządzenia możliwe jest jedynie za zgodą opiekuna.

816. Upoważniony do nadzoru opiekun ma obowiązek informowania podopiecznego o zasadach bezpiecznego korzystania z Internetu. Czuwa on także nad bezpieczeństwem korzystania z sieci. Powinno się zapewnić osobom małoletnim dostęp do materiałów edukacyjnych dotyczących bezpiecznego korzystania z Internetu.
817. Okresowo należy sprawdzać, czy na należących do instytucji kościelnych komputerach z dostępem do Internetu, z których korzystają dzieci i młodzież, nie znajdują się niebezpieczne treści. W przypadku znalezienia niebezpiecznych treści, należy ustalić, kto korzystał z komputera w czasie ich wprowadzania i przeprowadzić z podopiecznymi rozmowę na temat bezpieczeństwa w Internecie.
818. Ochrona dóbr osobistych osób małoletnich dotyczy w szczególności sytuacji, w których opiekun jest proszony przez przedstawicieli mediów o informacje na temat wychowanka, umożliwienie kontaktu z nim lub o zezwolenie na wypowiedź osoby małoletniej w mediach. W każdym przypadku opiekun ma prawo odmówić. W wyjątkowych i uzasadnionych sytuacjach opiekun może wypowiedzieć się na temat osoby małoletniej po uzyskaniu zgody jej rodziców lub opiekunów, a w przypadku, gdy opiekunem tym jest osoba duchowna, także po uzyskaniu zgody jej przełożonych.
819. Wszystkie informacje o tym, że podopieczny jest lub może być krzywdzony, włączając w to krzywdy wyrządza-

ne w cyberprzestrzeni, a także zarzuty dotyczące wszelkiego rodzaju krzywd i nadużyć należy traktować bardzo poważnie i natychmiast reagować, w celu ich weryfikacji i podjęcia odpowiednich działań, zgodne z dobrem osoby małoletniej.

820. Nieprzestrzeganie wymienionych wyżej zasad traktowane będzie jako naruszenie podstawowych obowiązków z wszystkimi wynikającymi z tego konsekwencjami na gruncie prawa kanonicznego i państwowego.

3.7.2.3. Rozmowa z osobą zgłaszającą nadużycie

821. Wiadomość o popełnieniu nadużycia względem osoby małoletniej lub o jego prawdopodobieństwie może pochodzić z następujących źródeł:
- a) fakt ujawnia sama osoba skrzywdzona;
 - b) osoba trzecia ujawnia, iż wie o nadużyciach od osoby skrzywdzonej;
 - c) konkretna osoba zdradza symptomy doznania krzywdy, ale osoba ta nie chce lub, ze względu na swoje ograniczenia, nie jest w stanie o tej krzywdzie opowiedzieć;
 - d) informacja o skrzywdzeniu pochodzi z przekazu społecznego lub z mediów społecznościowych.
822. Osoba, która jako pierwsza dowiaduje się o zaistnieniu potencjalnego przypadku krzywdzenia małoletniego, nie jest upoważniona do orzekania, czy fakt nadużycia rze-

czywiście miał miejsce. Jest to zadanie dla odpowiedzialnych organów i instytucji, do których sprawa zostanie skierowana na dalszych etapach.

823. Posiadanie wiedzy o faktycznych lub prawdopodobnych przypadkach wszelkiego rodzaju nadużyć względem osób małoletnich wymaga zawsze podjęcia odpowiednich działań, zgodnych z przepisami prawa kościelnego i państwowego.
824. Przy podejrzeniu, że osobie małoletniej ktoś wyrządził lub wyrządza krzywdę, sprawę należy niezwłocznie zgłosić jej rodzicom oraz odpowiednim służbom. Jeżeli osobą krzywdzącą jest jeden z rodziców, opiekunów lub członków rodziny osoby małoletniej, sprawę należy niezwłocznie zgłosić policji, prokuraturze lub sądowi do spraw rodzinnych i nieletnich.
825. W diecezji sandomierskiej powołano delegata biskupa ds. ochrony dzieci i młodzieży a jego dane kontaktowe znajdują się na stronie internetowej diecezji. W sytuacji kryzysowej należy przekazać je osobie zgłaszającej oraz samemu skontaktować się z delegatem, w celu uzyskania konsultacji lub pomocy w rozwiązaniu problemu.
826. Dobro osoby skrzywdzonej, a także zapobieganie skrzywdzeniu innych osób, jest zawsze najważniejszym celem podejmowanych działań, dlatego w przypadku, gdy krzywda zostaje ujawniona w trakcie sakramentu pokuty,

spowiednik ma obowiązek porozmawiać z penitentem na temat ewentualnego zgłoszenia tego faktu osobie trzeciej, posiadającej odpowiednie przygotowanie, np. delegatowi biskupa lub innej osobie godnej zaufania.

3.7.2.4. Rozmowa z osobą pokrzywdzoną

827. Jeżeli osoba pokrzywdzona chce opowiedzieć o swoich przeżyciach, należy wysłuchać spokojnie, traktować ją poważnie, nie przerywać wypowiedzi, nie przekładać rozmowy i stworzyć bezpieczną atmosferę do jej przeprowadzenia. Nie należy okazywać emocjonalnej reakcji na słowa osoby pokrzywdzonej. Należy także zapewnić ją, że wyjawiając nadużycie postąpiła właściwie i zadbać o to, aby o sprawie dowiedziało się tylko tyle osób, ile jest absolutnie konieczne na danym etapie postępowania.
828. W czasie rozmowy z osobą pokrzywdzoną należy unikać wyrażania opinii, komentarzy, przypuszczeń, sugestii, stawiania hipotez, nie należy parafrazować tego, co powiedziała dana osoba, ani nie przedstawiać alternatywnych wyjaśnień. Nie należy także wyrażać ani negatywnych, ani pozytywnych opinii i komentarzy na temat domniemanego sprawcy.
829. Nie należy składać osobie zgłaszającej żadnych obietnic, które nie będą mogły zostać dotrzymane, szczególnie w kwestii poufności.

830. Należy zabezpieczyć wszystkie ewentualne dowody mogące posłużyć w dalszym postępowaniu.
831. Należy zapytać o możliwość przekazania numeru telefonu, adresu mailowego lub innych danych, które pozwolą na kontakt z osobą pokrzywdzoną w celu formalnego wyjaśnienia sprawy.
832. Osobę pokrzywdzoną należy poinformować, że zostanie uczynione wszystko, co możliwe, aby jej pomóc.
833. Osobę pokrzywdzoną należy zapewnić, iż nie ponosi ona winy za zaistniałą sytuację.
834. Pod koniec rozmowy należy poinformować osobę pokrzywdzoną o dalszych krokach oraz o tym, komu zostaną przekazane uzyskane informacje.
835. Należy zaproponować osobie pokrzywdzonej ewentualne towarzyszenie w drodze do osoby, u której będzie mogła uzyskać dalszą pomoc.
836. Zabronione jest ujawnianie szczegółów rozmowy z osobą pokrzywdzoną osobom postronnym, a w szczególności osobie, która została oskarżona.

3.7.3. POSTANOWIENIA KOŃCOWE W SPRAWIE OCHRONY DZIECI I MŁODZIEŻY

837. Wszyscy duchowni, a zwłaszcza ci, którym powierzono różne dziedziny duszpasterstwa w diecezji, w porozumieniu z dziekanami, proboszczami i innymi przełożonymi, są odpowiedzialni za wdrożenie niniejszych zasad ochrony dzieci i młodzieży.
838. Każdy duchowny diecezji oraz każdy inny duchowny podejmujący posługę na jej terenie, zobowiązany jest do zapoznania się z dokumentem *Zasady ochrony dzieci i młodzieży w Diecezji Sandomierskiej*, wydanym 30 września 2019 r., do pisemnego poświadczenia zapoznania się z jego treścią oraz do deklaracji stosowania go we wszystkich wymiarach życia i posługi duszpasterskiej. Podpisana kopia dokumentu zostanie złożona w aktach osobowych duchownego przechowywanych w kurii diecezjalnej.
839. Rektor Wyższego Seminarium Duchownego wraz ze swoimi współpracownikami jest odpowiedzialny za zapoznanie alumnów z dokumentem *Zasady ochrony dzieci i młodzieży w Diecezji Sandomierskiej*, wydanym 30 września 2019 r., odebranie od nich podpisanego oświadczenia o zapoznaniu się z jego treścią i deklaracji wprowadzenia go w życie. Oświadczenie to zostanie złożone w aktach osobowych każdego alumna.

840. Zasady ochrony dzieci i młodzieży będą podlegały okresowej weryfikacji i ewentualnej nowelizacji.

4. DOBRA DOCZESNE KOŚCIOŁA

841. Dobrami doczesnymi Kościoła są te wszystkie dobra materialne, które zostały przeznaczone przez kompetentną władzę do użytku Kościoła i realizacji jego celów. Kościół posiada dobra doczesne dla organizowania kultu Bożego, zapewnienia godziwego utrzymania duchowieństwa i pracowników kościelnych oraz prowadzenia dzieł apostołskich i dzieł miłosierdzia. Do realizacji tych celów potrzebne są odpowiednie środki materialne. Duszpasterze i wierni świeccy są zobowiązani do tworzenia podstaw materialnych działalności duszpasterskiej Kościoła.

4.1. ZARZĄDZANIE DOBRAMI KOŚCIELNYMI

842. Proboszcz jako zarządca dóbr materialnych i finansów parafialnych jest zobowiązany sumiennie prowadzić *Księgę rachunkową* i gromadzić pokwitowania dokumentujące wydatki.

843. Parafialne nieruchomości gruntowe, zarówno zabudowane jak i niezabudowane powinny być wpisane do *Księgi wieczystej*. Obowiązek jej założenia spoczywa na proboszczu.

4.1.1. NABYWANIE I ALIENACJA DÓBR DOCZESNYCH

844. Kościelne osoby prawne mogą posiadać i nabywać dobra doczesne do celów kultowych, celów oświatowo-wychowawczych, celów kulturalnych, celów naukowych, działalności charytatywno-opiekuńczej, utrzymania ośrodków katechetyczno-duszpasterskich, konserwacji zabytków sakralnych, inwestycji kościelnych oraz utrzymania duchowieństwa i pracowników kościelnych.

845. Wierni mają prawo przekazywać Kościołowi dobra doczesne. To przekazywanie może dokonywać się wszelkimi prawnymi sposobami, takim jak: kolekty, dobrowolne ofiary z racji sprawowanych sakramentów i posługi duszpasterskiej, ofiary będące odpowiedzią na prośbę, ofiary i opłaty za wydanie aktów administracyjnych, darowizny na cele kultu religijnego, darowizny na kościelną działalność charytatywno-opiekuńczą, przekazanie 1% należnego podatku na rzecz instytucji kościelnej mającej status organizacji pożytku publicznego, ustanowienie pobożnej fundacji, i inne.

846. Za kolekty uważa się ofiary wiernych, składane na tace lub do puszek w kościołach, kaplicach, na placach przykościelnych i cmentarzach parafialnych. Kolekty przypadają kasie parafialnej, chyba że inaczej zarządzi biskup. Kolekty nakazane przez biskupa na cele inne niż parafialne, proboszczowie i rektorzy kościołów mają przekazywać w całości do Kurii Diecezjalnej w wyznaczonym terminie. W kościele lub na terenie przykościelnym nikomu nie wolno urządzać żadnych zbiórek bez zezwolenia proboszcza.
847. Skarbonami są puszki umieszczone na stałe w kościołach, kaplicach, instytucjach kościelnych lub w kancelariach parafialnych, przeznaczone do składania ofiar na cele religijne i charytatywne. Każda skarbona winna być zaopatrzona w napis określający przeznaczenie ofiar. Nie wolno tych ofiar przeznaczać na inny cel, niż wskazany na skarbonie.
848. Zgodnie z obowiązującym prawem państwowym zbieranie ofiar na cele religijne, kościelną działalność charytatywno-opiekuńczą, naukową, oświatową i wychowawczą oraz na utrzymanie duchownych i członków zakonów, które dokonuje się w obrębie terenów kościelnych, kaplic oraz w miejscach i okolicznościach zwyczajowo przyjętych w danej okolicy i w sposób tradycyjnie ustalony nie wymaga zgłoszenia do władz świeckich.

849. Ofiary składane z okazji udzielania sakramentów i sakramentaliów stanowią dar, dzięki któremu wierni przyczyniają się do utrzymania duchownych. Jednak sprawowanie sakramentów i sakramentaliów oraz jakichkolwiek innych celebracji liturgicznych nie może być uzależnione od złożenia ofiary. Dlatego nie jest dopuszczalne ustalanie stawek i „cenników”. Od ofiar mszalnych oraz ofiar związanych z innymi sakramentami i sakramentaliami należy zupełnie odsunąć nawet wszelkie pozory transakcji i handlu.
850. Ofiary złożone przez wiernych na określony cel, mają być przeznaczone na ten właśnie cel. W przypadku wątpliwości dotyczącej celu złożenia ofiary należy odwołać się do darczyńcy. Jeśli zaś nie ma takiej możliwości, należy odwołać się do decyzji biskupa.
851. Oprócz ofiar, kościelne osoby prawne mogą przyjmować od osób fizycznych lub prawnych darowizny na cele kultu religijnego lub na działalność charytatywno-opiekuńczą. W przypadku darowizny złączonej z obciążeniami lub zobowiązaniami dla kościelnej osoby prawnej wymagana jest zgoda Kurii Diecezjalnej. Przyjęta darowizna powinna być przekazana za pomocą przelewu bankowego lub, w przypadku darowizny rzeczowej, odnotowana w kościelnej *Księdze inwentarzowej* (Aneks 15).

852. Kościelna osoba prawna przyjmująca darowiznę na działalność charytatywno-opiekuńczą winna wystawić dla darczyńcy pokwitowanie odbioru darowizny oraz w okresie dwóch lat od dnia przekazania darowizny sporządzić dla darczyńcy sprawozdanie z przeznaczenia jej w całości na cele charytatywno-opiekuńcze (Aneks 5, Aneks 6).
853. Alienacja to każdy akt prawny, w wyniku którego dochodzi do przeniesienia prawa własności majątku kościelnej osoby prawnej na inny podmiot kościelny lub świecki. Do alienacji zalicza się między innymi: przeniesienie prawa własności przez umowę kupna-sprzedaży, darowiznę, zamianę, inne umowy, które prowadzą do utraty rzeczy bądź prawa własności oraz jakiegokolwiek transakcje, na skutek których majątek osoby prawnej może się znaleźć w gorszej sytuacji (kan.1295).
854. Każde nabycie lub zbycie nieruchomości musi nastąpić w formie aktu notarialnego.
855. Na alienację mienia kościelnego, nawet na rzecz innej kościelnej osoby prawnej, wymagane jest zezwolenie biskupa diecezjalnego. Przy alienacji należy mieć na uwadze, aby stan posiadania kościelnej osoby prawnej nie uległ pogorszeniu.
856. Wniosek o zezwolenie na alienację należy składać w Kurii Diecezjalnej. W dokumencie tym przedkłada się: przyczyny, warunki i sposób alienacji, dane nabywcy, wycenę

rzeczoznawcy, opinię rady parafialnej, wypisy z ewidencji gruntów i rejestru budynków, mapy geodezyjne, wypisy z ksiąg wieczystych i przewidywaną kwotę uzyskanej zapłaty.

4.1.2. OBOWIĄZKI ZARZĄDCÓW DÓBR KOŚCIELNYCH

857. Zarządcy dóbr kościelnych są zobowiązani do zarządzania powierzonymi sobie dobrami doczesnymi zgodnie z prawem kanonicznym i państwowym.

858. Kościelna osoba prawna nie odpowiada za zobowiązania innej kościelnej osoby prawnej. Kościelne osoby prawne nie odpowiadają również za zobowiązania swoich pracowników: duchownych i świeckich.

859. Zarządzający dobrami kościelnymi nie są ich właścicielami, tylko zarządcami i użytkownikami i jako tacy zobowiązani są do szczególnej troski o powierzone im dobra.

860. Majątek i dochody kościelnej osoby prawnej powinny być wyraźnie oddzielone od osobistego majątku i dochodów zarządcy dóbr kościelnych.

861. Zarządca dóbr kościelnych jest zobowiązany:

- a) troszczyć się, żeby własność dóbr kościelnych była zabezpieczona środkami ważnymi według prawa polskiego;

- b) przestrzegać przepisów prawa kanonicznego i prawa polskiego, aby kościelna osoba prawna nie poniosła szkody wskutek nie przestrzegania przepisów prawnych;
- c) zadbać, aby treść ksiąg wieczystych nieruchomości kościelnych osób prawnych odpowiadała faktycznemu stanowi prawnemu. Wypisy z ksiąg wieczystych powinny być przechowywane przez kościelne osoby prawne oraz Kurię Diecezjalną;
- d) prowadzić dokładny i szczegółowy spis inwentarza rzeczy ruchomych, który powinien być corocznie aktualizowany;
- e) pobierać we właściwym czasie i z należytą starannością dochody z dóbr kościelnych (czynsze, opłaty, odsetki, itp.);
- f) opłacać w ustalonych terminach podatki i należności za media (wodę, gaz, prąd, ogrzewanie, wywóz śmieci itp.);
- g) przestrzegać przepisów prawa przy zawieraniu wszelkiego rodzaju umów cywilnoprawnych, także dotyczących pracy i wynagrodzenia osób świeckich zaangażowanych przez kościelne osoby prawne, aby wskutek ich nieprzezwiegania nie zaistniała szkoda dla majątku kościelnego;
- h) prowadzić księgi obiektów budowlanych oraz dokonywać terminowych przeglądów wszystkich instalacji technicznych tych obiektów;

- i) należycie prowadzić *Księgę rachunkową* według wzoru obowiązującego w diecezji, dostępnego w Wydziale Finansowym Kurii, a w przypadku prowadzenia działalności gospodarczej – zgodnie z aktualnymi przepisami prawa polskiego;
- j) przedłożyć w Referacie Finansowym Kurii Diecezjalnej, w terminie do końca stycznia każdego roku, zestawienie parafialnych przychodów i rozchodów za rok ubiegły;
- k) na koniec roku poinformować parafian o wysokości i przeznaczeniu ofiar składanych przez wiernych.

862. W trosce o wszystkie obiekty kościelne, a zwłaszcza o dzieła sztuki i zabytkowe przedmioty kultu oraz rzeczy wartościowe należące do danej kościelnej osoby prawnej, zarządca jest zobowiązany do ich właściwego opisanie, zarejestrowania, udokumentowania, odpowiedniego zabezpieczenia stosownie do obowiązujących przepisów o ochronie przeciwpożarowej i przepisów BHP, zabezpieczenia przed włamaniem i kradzieżą oraz ubezpieczenia. Zaleca się zakładanie, zwłaszcza w kościołach zabytkowych, instalacji alarmowej przeciwpożarowej i antywłamaniowej.

863. Przed wykonaniem prac związanych z inwestycjami oraz remontem i konserwacją, zarządcy dóbr należących do kościelnych osób prawnych zobowiązani są do zawarcia w formie pisemnej umowy z wykonawcą (por. Aneks 8, Aneks 9, Aneks 14).

864. Kościelna osoba prawna powinna posiadać konto bankowe. Nie wolno przechowywać pieniędzy kościelnych osób prawnych na kontach prywatnych.
865. Zarządca dóbr kościelnych nie może bez zgody biskupa diecezjalnego udzielać pełnomocnictw do rachunku bankowego kościelnej osoby prawnej innym osobom fizycznym.
866. Za wszelkiego rodzaju kredyty i pożyczki zaciągnięte bez zgody biskupa diecezjalnego diecezja, parafia lub jakkolwiek inna kościelna osoba prawna nie odpowiadają; zadłużenie powstałe w ten sposób obciąża osobiście zaciągającego zobowiązania. Również za prywatne długi i zobowiązania duchownych władza diecezjalna nie ponosi odpowiedzialności.
867. Zarządcy dóbr kościelnych, którzy chcą rozpocząć działalność gospodarczą, są zobowiązani uzyskać zgodę biskupa diecezjalnego. Należy wyraźnie oddzielić działalność duszpasterską od działalności gospodarczej i wydzielić ją organizacyjnie i rachunkowo. Dochody kościelnych osób prawnych uzyskane z działalności innej niż duszpasterska powinny być przeznaczone na cele duszpasterskie.
868. Zarządcy dóbr kościelnych powinni zadbać o ubezpieczenie majątkowe i osobowe przez zawarcie odpowiednich umów.

869. Przedmiotem ochrony ubezpieczeniowej powinny być:

- a) budynki sakralne oraz teren inne budowle będące własnością podmiotu kościelnego;
- b) mienie stanowiące wyposażenie budynków sakralnych oraz innych budynków i budowli będących własnością podmiotu kościelnego;
- c) odpowiedzialność cywilna kościelnych osób prawnych;
- d) odpowiedzialność cywilna osób duchownych w duszpasterstwie i życiu prywatnym;
- e) następstwa nieszczęśliwych wypadków osób duchownych, pracowników świeckich stale i dorywczo zatrudnionych przez kościelną osobę prawną.

870. Zakres ochrony ubezpieczeniowej wynika bezpośrednio z warunków zawartej umowy ubezpieczenia. Warunki takiej umowy Referat ds. Inwestycji, Umów i Ubezpieczeń Kurii Diecezjalnej negocjuje każdego roku dla wszystkich parafii i instytucji diecezjalnych z firmą ubezpieczeniową, która ma doświadczenie w ubezpieczaniu podmiotów kościelnych.

4.1.3. AKTY NADZWYCZAJNEGO ZARZĄDZANIA

871. Na dokonanie nadzwyczajnego aktu zarządzania zarządcy dóbr kościelnych muszą uzyskać pisemną zgodę biskupa diecezjalnego.

872. Przed podjęciem czynności przekraczających granice i sposób zarządzania zwyczajnego proboszcz winien wysłuchać opinii rady parafialnej oraz uzyskać pisemną zgodę biskupa diecezjalnego.
873. Zgodnie z *Instrukcją KEP w sprawie zarządzania dobrami doczesnymi Kościoła* z 25 sierpnia 2015, aktami nadzwyczajnego zarządzania są:
- a) alienacja majątku kościelnego;
 - b) zrzeczenie się uprawnień majątkowych, w tym zwolnienie z długu, także między kościelnymi osobami prawnymi;
 - c) przyjęcie albo odrzucenie darowizny, zapisu, spadku z obciążeniem lub o wartości większej niż roczny dochód parafii;
 - d) zaciągnięcie kredytu, pożyczki lub innego zobowiązania majątkowego;
 - e) prowadzenie remontów przewyższających koszty bieżącej konserwacji;
 - f) prowadzenie inwestycji;
 - g) wycinka drzew na terenie stanowiącym własność podmiotu kościelnego;
 - h) sprzedaż przedmiotów stanowiących własność kościelnej osoby prawnej;
 - i) założenie cmentarza;
 - j) umowa dzierżawy, najmu lub użyczenia, gdy czas trwania umowy przekracza dwa lata;

- k) ustanowienie na nieruchomościach kościelnych prawa użytkowania, służebności, zastawu, hipoteki oraz służebności przesyłu;
- l) udział w postępowaniach sądowych;
- m) wystawienie weksla i poręczenia wekslowego;
- n) poręczenie majątkowe;
- o) wszystkie umowy leasingowe;
- p) lokowanie pieniędzy kościelnych w instrumentach finansowych wysokiego ryzyka;
- r) składanie wniosków o dotację z funduszy europejskich, krajowych, wojewódzkich i innych;
- s) każda umowa/transakcja, na skutek której majątek kościelnej osoby prawnej może znaleźć się w gorszej sytuacji;
- t) wprowadzenie specjalnych zbiorów parafialnych;
- u) ugodowe rozstrzygnięcie sporu.

4.1.4. OPIEKA NAD DOBRAMI KULTURY

874. Przez dobra kultury materialnej kościelnej osoby prawnej należy rozumieć nie tylko zabytki objęte państwową ochroną prawną, ale także wszystkie obiekty ważne ze względu na posiadaną przez nie wartość historyczną, artystyczną lub naukową.
875. Charakter zabytkowy przedmiotów określa diecezjalny konserwator zabytków oraz dyrektor Biblioteki Diecezjal-

nej, każdy w zakresie swoich kompetencji. Przedmioty wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków są zabytkami także w znaczeniu kościelnym.

876. Proboszcz jest opiekunem zabytków sztuki sakralnej w parafii. Nie wolno ich sprzedawać, darować lub przenosić, nawet do innych kościołów, bez zezwolenia biskupa diecezjalnego (por. kan. 1292 §1).
877. W inwentarzu *Fundi instructi* należy wyszczególnić zabytkowe przedmioty w obiektach kościelnych, a więc: rzeźbę drewnianą i kamienną, malarstwo sztalugowe i ścienne, przedmioty metalowe, tkaniny i hafty, przedmioty skórzanne, przedmioty z papieru, kapliczki i krzyże przydrożne, dzwonnice i jej wyposażenie oraz ogrodzenie. Spis powinien umożliwić identyfikację obiektu, zawierać jego opis i fotografię. Jeden egzemplarz inwentarza powinien być przechowywany w archiwum parafialnym, drugi w archiwum Kurii Diecezjalnej (por. kan. 1283).
878. Należy zabezpieczyć zabytkowe obiekty przed uszkodzeniem, zniszczeniem i kradzieżą (kan. 1220 §2). Dzieła sztuki o dużej wartości artystycznej lub stanowiące przedmiot szczególnego kultu nie mogą być poddawane zabiegom konserwatorskim bez zezwolenia biskupa diecezjalnego (por. kan. 1189).
879. W odniesieniu do zabytków zarządca dóbr kościelnych ma obowiązek:

- a) troski o należyty stan budowli i artystyczne podporządkowanie nowych elementów wystroju wnętrza elementom już istniejącym,
 - b) respektowania przepisów państwowych i kościelnych dotyczących prowadzenia robót budowlanych i prac konserwatorskich przy zabytku,
 - c) posiadania ewidencji i dokumentacji zabytkowych sprzętów.
880. Zarządcom dóbr kościelnych nie wolno bez zezwolenia Kurii Diecezjalnej upowszechniać w celach komercyjnych wizerunków wnętrz i wyposażenia obiektów kościelnych.
881. Ochronie zabytków kościelnych służy Muzeum Diecezjalne oraz inne muzea i skarbce kościelne: parafialne, misyjne, izby pamięci, itp.
882. Dzieła sztuki kościelnej częściowo zniszczone, narażone na zniszczenie i nieużytkowane można przekazać za zgodą biskupa Muzeum Diecezjalnemu i jeżeli są wpisane do rejestru zabytków należy również uzyskać zgodę Urzędu Ochrony Zabytków.
883. Po uprzedniej konsultacji z Kurią Diecezjalną, można również na miejscu stworzyć dziełom sztuki kościelnej odpowiednie warunki dalszego trwania, dając przez to początek muzeum parafialnemu.

884. Wszelkie zagrożenia i straty dotyczące zabytków kościelnych należy natychmiast zgłaszać Kurii Diecezjalnej i wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków, a w wypadku kradzieży także odpowiednim organom władzy państwowej.

4.2. UMOWY KOŚCIELNE

885. Pracownicy świeccy kościelnych osób prawnych powinni mieć świadomość swojego uczestnictwa w zbawczej misji Kościoła. Wyrobienie tego przekonania poleca się duszpasterzom jako ich pasterski obowiązek.

886. Działalność wiernych świeckich zatrudnionych na poszczególnych odcinkach życia Kościoła jest znakiem ich odpowiedzialności za rozwój i jedność całego Ludu Bożego.

887. Duszpasterze powinni współpracować ze świeckimi pracownikami w atmosferze jedności i braterstwa.

4.2.1. UMOWY PRACOWNICZE

888. Świeckich pracowników kościelnych należy starannie dobierać, uwzględniając ich kwalifikacje moralne i zawodowe.

889. Pracownicy świeccy instytucji kościelnych winni dorastać do stawianych im zadań i obowiązków, doskonaląc swoją

duchowość oraz posiadane umiejętności poprzez udział w szkoleniach i spotkaniach formacyjnych organizowanych w diecezji.

890. Pracodawca kościelny, zatrudniając pracowników, ma obowiązek wynagradzać ich zgodnie z zasadami sprawiedliwości.
891. Kościelne osoby prawne są jako pracodawcy zobowiązane do przestrzegania Kodeksu Pracy, przepisów z zakresu ubezpieczeń społecznych i ubezpieczenia zdrowotnego oraz przepisów podatkowych.
892. Ze wszystkimi pracownikami kościelnych osób prawnych i podmiotów wykonujących na ich rzecz jakiegokolwiek świadczenia winny być podpisane stosowne umowy np. o pracę, o dzieło, zlecenia, wolontariatu, itp. Pracodawca prowadzi dokumentację pracowniczą zgodnie z przepisami prawa polskiego (Aneks 7, Aneks 8, Aneks 9, Aneks 10).
893. Synod docenia rolę świeckich wolontariuszy, dobrowolnie zaangażowanych w życie Kościoła, którzy ofiarują swój czas i zdolności w służbie Bogu i bliźnim. Porozumienia o posłudze, czyli na wykonywanie świadczeń na zasadzie wolontariatu mogą być zawierane tylko z osobami, które są objęte ubezpieczeniem społecznym z innego tytułu.
894. Projekty wszystkich umów dotyczących zatrudniania pracowników kościelnych powinny być, przed podpisaniem

przez pracodawcę, przedstawione do akceptacji w Referacie ds. Inwestycji, Umów i Ubezpieczeń Kurii Diecezjalnej.

4.2.2. UMOWY GOSPODARCZE

895. Zlecając przedsiębiorstwu, rzemieślnikowi czy artyście zadanie do wykonania, zarządca dóbr kościelnych winien zawrzeć pisemną umowę z wykonawcą (Aneks 8, Aneks 9, Aneks 14). W umowie należy dokładnie określić czas realizacji zamówionego zadania i uzgodnić cenę.
896. Umowy dzierżawy, najmu, użyczenia, o wykonanie robót budowlanych, darowizny i inne winny być zawierane w formie pisemnej z zachowaniem przepisów prawa kanonicznego oraz przepisów prawa polskiego (Aneks 11, Aneks 12, Aneks 13).
897. Projekty umów, których realizacja jest przewidziana na czas dłuższy niż dwa lata, winny być przedłożone do akceptacji w Referacie ds. Inwestycji, Umów i Ubezpieczeń Kurii Diecezjalnej.
898. Nieruchomości kościelne mogą dzierżawić osoby godne zaufania. Dzierżawcami nie mogą być krewni lub powinowaci zarządcy kościelnej osoby prawnej do czwartego stopnia pokrewieństwa (zob. kan. 1298).

899. Kościelne osoby prawne, które wydzierżawiają ziemię parafialną, muszą spisać umowę dzierżawną, zgodnie z wymogami prawa polskiego. Umowa winna zabezpieczać prawa obydwu stron i obowiązywać na czas określony. Po upływie tego terminu można umowę przedłużyć lub wypowiedzieć (Aneks 11).
900. W umowie dzierżawy i najmu należy zamieścić zastrzeżenie, że dzierżawcy i najemcy nie wolno poddzierżawiać i podnajmować przedmiotu umowy, ani oddawać go do użytkowania z jakiegokolwiek tytułu osobom trzecim pod rygorem nieważności umowy.
901. We wszystkich sprawach dotyczących zarządu dobrami doczesnymi należy zachować formę pisemną, o ile przepisy prawa cywilnego nie wymagają dla tych czynności formy szczególnej.
902. Umowa dzierżawy gruntu pomiędzy kościelną osobą prawną, którą reprezentuje zarządca, a dzierżawcą, powinna być sporządzona na piśmie z datą i podpisami stron. W umowie należy wyszczególnić:
- a) przedmiot dzierżawy z niezbędnym opisem: powierzchnia gruntu, klasy ziemi, położenia gruntu, itp;
 - b) wysokość dzierżawy („dzierżawne”);
 - c) czas trwania dzierżawy (z reguły na pięć lat);
 - d) zabezpieczenie przed arbitralnym dysponowaniem gruntem przez dzierżawcę;

- e) warunki dalszego, ewentualnego przedłużenia dzierżawy.
903. W porozumieniu wydierżawiającego i dzierżawcy należy zapisać do kogo należą dopłaty bezpośrednie (unijne). W przypadku zatrzymania dopłaty bezpośredniej przez wydierżawiającego, należy to uwzględnić w ustalaniu wysokości dzierżawy.
904. W sprawozdaniu, jakie proboszcz przedstawia parafii zwykle na zakończenie roku kalendarzowego, powinien poinformować także o przychodach z tytułu zawartych umów gospodarczych.

4.3. CMEN TARZE

905. Kościół od początku czcił pamięć zmarłych, a także ofiarował za nich modlitwy. Miejscem szczególnej modlitwy za zmarłych i zamyślenia nad sprawami ostatecznymi człowieka są cmentarze, kryjące doczesne szczątki wiernych. Wiele z nich to relikwie świętych. Należy podtrzymywać szacunek dla tych świętych miejsc i wynikające z niego godne zachowanie, które jest potwierdzeniem uczestnictwa chrześcijanina w tajemnicy świętych obcowania, wyrazem wiary w życie wieczne oraz uznaniem godności ciała ludzkiego.

906. Szczególnej troski wymaga sprawa architektury grobów oraz nagrobnych epitafiów, aby nie tchnęły rozpaczą i pogańskim przepychem, ale wyrażały wiarę w zmartwychwstanie i w świętych obcowanie oraz nadzieję na spotkanie w Domu Ojca. Służyć temu powinno formowanie gustów wiernych przez pozytywne propozycje właściwych projektów grobowców i nagrobnych napisów. Dotyczy to również redagowania nekrologów, które powinny spełniać zadania apostołskie poprzez informację o przyjętych przed śmiercią sakramentach.

4.3.1. ZARZĄDZANIE CMENTARZEM

907. Jeśli to możliwe, każda parafia powinna mieć własny cmentarz. Z tego powodu proboszcz parafii, która cmentarza nie posiada, ale dysponuje odpowiednimi możliwościami, powinien starać się o założenie cmentarza parafialnego, ponieważ jest on ważnym narzędziem oddziaływania duszpasterskiego.

908. Cmentarzem parafialnym zarządza proboszcz osobiście lub przez administratora, z którym ma obowiązek podpisać stosowną umowę po jej akceptacji przez Referat ds. Inwestycji, Umów i Ubezpieczeń Kurii Diecezjalnej (Aneks 16).

909. Zarządca cmentarza zobowiązany jest stosować się do przepisów prawa kanonicznego i aktualnych przepisów prawa polskiego.
910. Zarządzający cmentarzem powinien dokonać ubezpieczenia cmentarza przynajmniej od odpowiedzialności cywilnej.
911. W widocznym miejscu, przy wejściu na cmentarz, powinien być umieszczony regulamin cmentarza (propozycja regulaminu zob. Aneks 17). Wszyscy uczestnicy ceremonii pogrzebowych oraz przebywający na terenie cmentarza są zobowiązani do podporządkowania się temu regulaminowi i decyzjom jego zarządcy.
912. Pracowników cmentarza zatrudnia proboszcz, jeżeli cmentarz nie został przekazany w administrowanie nikomu innemu.
913. Zarządca jest zobowiązany do prowadzenia następującej dokumentacji:
 - a) *Księgi zmarłych*, która jest prowadzona dla zmarłych parafian według zatwierdzonego wzoru;
 - b) *Księgi cmentarnej*, czyli spisu osób pochowanych na cmentarzu,
 - c) *Księgi grobów*, która zawiera ewidencję grobów i ich dysponentów.

914. Wpisów do ksiąg cmentarnych na podstawie oryginału karty zgonu dokonuje zarządca cmentarza lub osoba przez niego upoważniona.
915. *Księgi grobów* może być prowadzona w systemie komputerowym.
916. Parafia powinna przechowywać ww. księgi bezterminowo, a karty zgonu należy przechowywać przynajmniej przez okres 30 lat.

4.3.2. POCHÓWEK I USŁUGI CMEN TARNE

917. Cmentarz parafialny jest miejscem pochówku parafian. Pochowanie na cmentarzu parafialnym osoby, która mieszkała poza parafią wymaga zgody proboszcza, będącego zarządcą cmentarza.
918. W miejscowościach, w których nie ma cmentarza komunalnego, zarządca cmentarza parafialnego jest zobowiązany umożliwić pochowanie tam, bez jakiegokolwiek dyskryminacji, osób zmarłych innego wyznania lub niewierzących, którzy zamieszkiwali na terenie parafii. Jeśli zamieszkiwali poza parafią, to także mogą być pochowani na danym cmentarzu jeżeli mają tam grób rodzinny.
919. Przyjęcie zwłok do pochowania na cmentarzu parafialnym następuje po przedstawieniu karty zgonu, zawiera-

- jącej adnotację z Urzędu Stanu Cywilnego o zarejestrowaniu zgonu.
920. Prawo pochowania ludzkich zwłok ma najbliższa rodzina osoby zmarłej, organy państwowe, instytucje i organizacje społeczne lub osoby, które do tego dobrowolnie się zobowiązują.
921. Organizacja pogrzebu pozostaje po stronie uprawnionej. Organizator pogrzebu zobowiązany jest do przestrzegania obowiązujących w tym zakresie przepisów prawa oraz postanowień regulaminu cmentarza.
922. Zarządcę obowiązuje zakaz ograniczania przedsiębiorców w świadczeniu usług pogrzebowych. Zarządca winien przedstawić warunki, na jakich wszyscy przedsiębiorcy mogą świadczyć usługi pogrzebowe.
923. Wykonawcy usług pogrzebowych zobowiązani są uzyskać od zarządcy zgodę na pochówek. Winni również przestrzegać przepisów obowiązujących w zakresie świadczonych przez nich usług.
924. Ekshumacja zwłok i szczątków może być dokonana na umotywowaną prośbę osób uprawnionych do pochowania zwłok oraz za zezwoleniem właściwego państwowego inspektora sanitarnego.

4.3.3. DYSPONENCI GROBU

925. Prawo do dysponowania grobem ma najbliższa rodzina osoby zmarłej, tzw. dysponenci grobu, a mianowicie: pozostały małżonek/małżonka, krewni zstępni, krewni wstępni, krewni boczni do czwartego stopnia pokrewieństwa, powinowaci w linii prostej do pierwszego stopnia lub osoby przez nich upoważnione.
926. Dokumentem potwierdzającym prawo do dysponowania grobem jest imienne pokwitowanie złożenia stosownej ofiary, wystawione dysponentowi grobu przez zarządcę. Złożenie ofiary daje prawo dysponentowi do dysponowania grobem przez okres dwudziestu lat.
927. Po upływie dwudziestu lat zarządca ma obowiązek, na okres jednego roku, zamieścić informację o wygaśnięciu prawa do dysponowania grobem na grobie i tablicy informacyjnej.
828. Po upływie dwudziestu jeden lat grób może być przeznaczony do ponownego pochówku. Zarządca może przekazać to miejsce do pochowania innego zmarłego.
929. Dysponent grobu jest uprawniony do przedstawionego w formie pisemnej zrzeczenia się prawa do dysponowania grobem na rzecz innej osoby lub osób.

930. W przypadku śmierci dysponenta grobu prawo do dysponowania grobem przechodzi na osobę, która zajęła się organizacją jego pogrzebu.
931. Dopóki zarządca nie rozporządził miejscem i inna osoba nie nabyła prawa do grobu w tym miejscu, można złożyć ofiarę przedłużając prawo do grobu na okres kolejnych dwudziestu lat. Na cmentarzach, gdzie w zdecydowanej większości pochowane są osoby z parafii i zarządca cmentarza nie przekazał go nikomu w administrowanie, należy przypominać o obowiązku składania ofiar upoważniających do dysponowania grobem, ale nie należy egzekwować ich rygorystycznie lub likwidować grobów jedynie z przyczyny braku złożenia ofiary.

4.3.4. OFIARY CMEN TARNE

932. Określenie wysokości ofiar cmentarnych należy do parafii, która jest właścicielem cmentarza.
933. Wysokość ofiar cmentarnych powinna uwzględniać realne koszty ich utrzymania oraz konieczne inwestycje cmentarne.
934. Szczegółowe decyzje co do wysokości ofiar cmentarnych podejmuje proboszcz, jako zarządca cmentarza, po zasięgnięciu w tej sprawie opinii rady parafialnej.

935. W przypadku niedostatku materialnego rodziny zmarłego należy zmniejszyć wysokość ofiary, a nawet z niej zrezygnować.
936. Wpływy z ofiar cmentarnych powinny być przeznaczone w pierwszej kolejności na pokrycie kosztów utrzymania cmentarza, a w szczególności na: pokrycie kosztów składowania i wywozu śmieci, opłat za wodę, energię elektryczną, utrzymanie alejek we właściwym stanie technicznym, odśnieżanie i zamykanie dostępu do miejsc grzebalnych, koszenie trawy, grabienie liści, pielęgnację drzew i krzewów, renowację kaplic cmentarnych i domów przedpogrzebowych, ubezpieczenie OC cmentarza, wynagrodzenie pracowników cmentarnych oraz utrzymanie należytego porządku na cmentarzu. Nadwyżki ze składanych ofiar powinny być przeznaczone na cele parafialne.
937. Jeżeli cmentarz został przekazany przez zarządcę w administrowanie należy ofiary cmentarne zastąpić opłatami cmentarnymi.

ANEKSY

ANEKS 1

STATUT RADY PARAFIALNEJ

Wprowadzając w życie postanowienia Soboru Watykańskiego II, wskazania *Dyrektorium apostołstwa świeckich* opracowanego przez Komisję Episkopatu ds. Świeckich oraz zalecenia Synodu proboszcz powołuje społeczny organ doradczy, czyli radę parafialną.

§ 1

1. Proboszcz ma obowiązek powołać radę parafialną lub potwierdzić jej dotychczasowy skład w ciągu sześciu miesięcy od kanonicznego objęcia parafii.
2. Powołanemu organowi doradczemu nadają się nazwę:
rada parafialna przy parafii
w

3. W skład rady parafialnej wchodzi:
- a) z urzędu:
 - wikariusze;
 - przedstawiciel osób zatrudnionych w danej parafii w pracy duszpasterskiej (katecheta, organista, kościelny);
 - przedstawiciele instytutów życia konsekrowanego, wspólnoty zakonnej znajdującej się na terenie parafii;
 - b) z nominacji:
 - przedstawiciel nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej;
 - przedstawiciele ruchów i stowarzyszeń działających przy parafii, wybierani przez swoje grupy;
 - przedstawiciele całej wspólnoty parafialnej, np. poszczególnych miejscowości lub ulic, wybierani przez ich mieszkańców.

Członkami rady parafialnej mogą być praktykujący katolicy, którzy przyjęli sakrament bierzmowania, odznaczają się wysokim poziomem moralnym, roztropnością i zaangażowaniem apostołskim na rzecz parafii.

4. Liczba członków rady parafialnej powinna być dostosowana przez proboszcza do wielkości i potrzeb parafii. Jej dokładną wielkość określa proboszcz, uwzględniając aktualną sytuację parafii.
5. Przed pierwszym posiedzeniem członkowie rady powinni złożyć na ręce proboszcza przyrzeczenie postępowania

wiernego i zgodnego z przepisami prawa kanonicznego. Przyrzeczenie to może mieć następującą lub podobną treść: „Ja NN, powołany na członka rady parafialnej, przyrzekam wobec Boga, że powierzoną mi funkcję będę wykonywał(a) według najlepszej swej woli, zgodnie z moim sumieniem i z przepisami prawa kanonicznego. W szczególności przyrzekam, że w miarę swych sił i z poczuciem odpowiedzialności będę wspomagał(a) proboszcza w działalności duszpasterskiej, mając na względzie tylko chwałę Bożą i dobro Kościoła. Tak mi dopomóż Bóg! Amen”.

6. Proboszcz jest przewodniczącym rady parafialnej. Bez proboszcza rada parafialna nie istnieje.
7. Rada powinna wybrać spośród siebie sekretarza, który ma prowadzić księgę protokołów z poszczególnych posiedzeń. Księgę tę przechowuje się w archiwum parafialnym i podlega ona wizytacji biskupiej i dziekańskiej.

§ 2

1. Rada parafialna swoją działalnością obejmuje przede wszystkim teren parafii. Jest miejscem dialogu duchownych i świeckich, współpracy i współodpowiedzialności za parafię, a także pomocy w wypełnianiu misji Kościoła. Wszystkie kierunki działalności rady mają służyć rozwijaniu życia chrześcijańskiego parafii. Rada powinna nieść bezinteresowną pomoc duchową i materialną tym, którzy

- takiej pomocy potrzebują. Zadaniem rady jest wspomaganie proboszcza w działalności duszpasterskiej.
2. Rada parafialna nie jest organem władzy i nie ma osobowości prawnej (KPK 536 §2) Szczególnym przedmiotem jej troski powinno być zatem pogłębienie religijnej świadomości parafian, budzenie postawy odpowiedzialności za parafię jako wspólnotę, dbałość o wychowanie chrześcijańskie, rozwijanie inicjatyw apostolskich wśród parafian oraz formułowanie propozycji i wniosków dotyczących doskonalenia pracy duszpasterskiej w parafii.
 3. Do zakresu kompetencji rady parafialnej w sprawach finansowych należy opiniowanie przedkładanych przez proboszcza propozycji w tym zakresie. Opinie te są radą potrzebną do przygotowania i podjęcia przez proboszcza decyzji.
 4. Sprawy personalnej obsady duchowieństwa parafialnego nie wchodzą w zakres kompetencji rady parafialnej.
 5. Obowiązkiem członków rady jest uczestniczenie w jej posiedzeniach i realizacja przyjętych postanowień. W razie niemożności brania udziału w posiedzeniu rady jej członkowie nie mogą przysyłać na spotkanie innych osób w zastępstwie.
 6. Na posiedzenie rady poświęcone szczególnej tematyce proboszcz może zaprosić, w charakterze rzeczoznawców,

osoby nie będące członkami rady. Nie przysługuje im jednak prawo głosowania.

§ 3

1. Do proboszcza należy zwoływanie rady, przewodniczenie jej posiedzeniom i nadzór nad wykonaniem podjętych ustaleń oraz reprezentowanie rady.
2. Proboszcz może ustanowić spośród członków rady parafialnej swojego delegata zlecając mu jednorazowe przewodniczenie obradom, nie może jednak na stałe przekazać osobie świeckiej przewodnictwa w radzie.
3. Częstotliwość zebrań rady parafialnej powinna zależeć od aktualnych potrzeb duszpasterskich. Porządek obrad i ich tematy ustala proboszcz po ewentualnych konsultacjach z członkami rady.
4. Członkowie rady powinni dowiadywać się o jej planowanym posiedzeniu przynajmniej tydzień przed terminem.

§ 4

1. Kadencja rady parafialnej trwa trzy lata.
2. Mandat poszczególnych członków może być przedłużony na kolejną kadencję choć zachęca się, aby skład rady parafialnej co jakiś czas był przynajmniej częściowo odnawiany.

3. W nadzwyczajnych okolicznościach i uzasadnionych przypadkach proboszcz może z własnej inicjatywy odwołać członka rady uzasadniając swoją decyzję wobec zainteresowanego i rady.
4. Dopuszcza się możliwość uzupełnienia stanu osobowego rady parafialnej o nowych członków w czasie trwania jej kadencji:
 - w przypadku śmierci;
 - zmiany miejsca zamieszkania członka rady parafialnej poza granice parafii;
 - rezygnacji członka rady;
 - wykluczenia członka rady parafialnej przez proboszcza z uzasadnionej przyczyny.
5. W przypadku sformułowania przez wiernych uzasadnionych zarzutów personalnych wobec poszczególnych członków, mogą oni być wykluczeni z rady parafialnej, jeśli złożony wniosek uzyska przynajmniej 2/3 głosów obecnych podczas posiedzenia rady.
6. Z przyczyn, które uznane są za poważne i po konsultacji z biskupem proboszcz może rozwiązać radę parafialną i w ciągu 6 miesięcy ustanowić nową.

§ 5

Zmiana proboszcza wymaga powołania rady parafialnej. Dopuszcza się zatwierdzenie dotychczasowego składu rady przez nowo mianowanego proboszcza.

§ 6

Ze względu na doradczy charakter rady parafialnej, w przypadku rozbieżności zdań między proboszczem a członkami rady, sprawę rozstrzyga proboszcz, ponieważ Rada nie ma władzy podejmowania żadnych decyzji. W przypadku poważnych sporów sprawę rozstrzyga biskup diecezjalny.

.....

Nazwa miejscowości, data

ANEKS 2

Porozumienie o współpracy instytutu zakonnego z parafią

(w przypadku zawierania umowy z inną formą życia konsekrowanego lub inną instytucją kościelną należy odpowiednio zastosować właściwe im nazewnictwo)

zawarte w dnia..... r., pomiędzy parafią rzymskokatolicką pw. w, zwaną dalej Parafią, reprezentowaną przez proboszcza ks.,

a

[Oficjalna nazwa instytutu zakonnego], zwanym dalej [zastosować właściwą nazwę skróconą], reprezentowanym przez przełożoną generalną/prowincjalną, Matkę/Siostrę

§ 1

Porozumienie oparte jest na przepisach Kodeksu Prawa Kanonicznego, odpowiednich dokumentach kościelnych dotyczących życia konsekrowanego oraz na *Instrukcji o współpracy instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego z parafią lub inną instytucją kościelną* zatwierdzonej na mocy uchwały nr 21/378/2018 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 14 marca 2018 r.

§ 2

[*Nazwa skrócona instytutu zakonnego*] kieruje do pracy w Parafii [*podać liczbę*] siostry zakonne, w charakterze [*podać wg potrzeb, np. katechetki, organistki, zakrystianki, kancelistki, opiekunki parafialnej*].

Z każdą siostrą zakonną, z wyjątkiem katechetki zatrudnianej przez szkołę, będzie zawarta indywidualna umowa o pracę, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa pracy, zawierająca zakres obowiązków, lub inna – cywilnoprawna – w przypadku zajęć krótkookresowych, zastępstw, dla wykonywania określonego dzieła itp.

Zakres obowiązków sióstr zakonnych na poszczególnych stanowiskach pracy stanowi załącznik do niniejszego Porozumienia.

Siostry zakonne skierowane do Parafii tworzą wspólnotę zakonną, która włącza się w ten sposób w apostołskie zadania Kościoła przez dawanie świadectwa pełnego oddania się Bogu i pracę podejmowaną w imieniu [*Nazwa skrócona instytutu zakonnego*], zgodnie z jego charakterem i własnym prawem.

§ 3

Współpraca [*Nazwa skrócona instytutu zakonnego*] z Parafią opiera się na respektowaniu przysługujących stronom praw i obowiązków.

W wypełnianiu obowiązków wynikających z życia zakonnego siostry zależą od przełożonej domu; w wykonywaniu obowią-

ków w Parafii – w zakresie ustalonym w umowach – zależą od proboszcza.

Proboszcz i przełożona domu zakonnego ustalą pracę w Parafii tak, aby siostry mogły wypełniać obowiązki życia zakonnego.

§ 4

Z tytułu wykonywanej przez siostry zakonne pracy, Parafia zobowiązuje się zapewnić:

- 1) wynagrodzenie ustalone w umowie, które powinno być sprawiedliwe, słuszone i godziwe;
- 2) inne świadczenia, zgodnie z prawem pracy, jak: *[ubezpieczenie, urlop, świadczenia w czasie choroby, dzień wolny w tygodniu, ...]*;
- 3) odpowiednie warunki pracy i środki do wykonywania powierzonych zadań, związane z pracą dla Parafii, jak: *[ustalić wg zakresu powierzonych zadań, np.: pomoce duszpasterskie, teksty pieśni, urządzenia multimedialne, środki do prania i sprzątania oraz inne narzędzia pracy ...]*.

[W przypadku braku własnego domu zakonnego lub zwiększonych potrzeb Parafii, co do liczby sióstr dodać należy odpowiednio kolejne ustępy; jeśli przypadek nie zachodzi, ani sytuacja użyczenia pomieszczeń przez dom zakonny, § 4 pozostanie bez ustępów]

Na czas trwania Porozumienia Parafia udostępni bezpłatnie mieszkania w budynku parafialnym dla sióstr zakonnych.

Z mieszkania sióstr mogą korzystać – sporadycznie lub na stałe – siostry nie pracujące w Parafii.

[Uwaga: W miarę możliwości mieszkanie powinno znajdować się poza plebanią lub przynajmniej być oddzielone od pomieszczeń księży, z osobnym wejściem; każda wspólnota - zgodnie z kan. 608 - ma prawo do własnej kaplicy, bez względu na odległość od kościoła; wskazane jest, by każda siostra miała oddzielny pokój].

Remonty mieszkania sióstr zakonnych należą do obowiązków Parafii, natomiast naprawy wynikające z bieżącej eksploatacji do *[Nazwa skrócona instytutu zakonnego]*.

[Nazwa skrócona instytutu zakonnego] partycypuje w opłatach związanych z pomieszczeniami zajmowanymi przez siostry zakonne w następującym zakresie: *[uwzględnić m. in. ogrzewanie, wodę, energię, wywóz śmieci; ale też stopień wykorzystywania niektórych pomieszczeń dla celów realizacji zadań parafialnych]*.

(lub 2. gdy nie zachodzą sytuacje określone w ust. 2-4) [W przypadku, gdy siostry we własnym domu zakonnym dysponują odpowiednią bazą lokalową i w uzgodnieniu z proboszczem używają pomieszczeń dla aktywności duszpasterskich, w Porozumieniu powinno się uwzględnić partycypację Parafii w konkretnych kosztach ich eksploatacji (bieżącego utrzymania)].

§ 5

Siostry zakonne pracujące w duszpasterstwie parafialnym – stosownie do ustalonych obowiązków – starają się o współpracę z laikatem, animację grup dziecięcych i młodzieżowych, animację liturgiczną, pomoc w duszpasterstwie rodzin itp.

W celu podnoszenia swych kwalifikacji siostry zakonne będą brały udział w organizowanych kursach, szkoleniach, dniach skupienia itp.; koszty kursów związanych bezpośrednio z pracą w parafii pokrywa Parafia.

Siostry zakonne mają prawo do udziału w spotkaniach formacyjnych między zakonnych oraz organizowanych w ramach własnego [*Nazwa skrócona instytutu zakonnego*]. Jeśli odbywają się one w dniach poza urlopem przysługującym siostrze, wówczas zastępstwo zapewnia [*Nazwa skrócona instytutu zakonnego*]. W przypadku zatrudnienia na podstawie umowy o pracę, gdy zastępstwo o którym wyżej, nie jest dopuszczalne, zainteresowana występuje o urlop bezpłatny lub zmianę organizacji pracy (odpracowanie dnia wolnego).

§ 6

..... [*Nazwa skrócona instytutu zakonnego*]
 – świadome, że stałość i ciągłość pracy wpływa na jej wyniki
 – zastrzega sobie jednak prawo do wymiany sióstr. O zmianę siostry może wystąpić również proboszcz. Obydwie strony są zobowiązane do zachowania terminu wypowiedzenia przewidzianego w przepisach prawa pracy. W uzasadnionym przypadku, po wcześniejszym uzgodnieniu, zmiana może być dokonana bez zachowania terminu wypowiedzenia.

Zmiana katechетки będzie uzgadniana z proboszczem w czasie organizacji nowego roku szkolnego – tj. do 31 maja.

§ 7

Porozumienie niniejsze zawarte jest na okres jednego roku. Jego ważność przedłuża się automatycznie na następny rok, jeżeli żadna ze stron nie zgłosi wniosku o rewizję Porozumienia lub nie złoży – w formie pisemnej – wypowiedzenia Porozumienia na trzy miesiące przed upływem terminu jego ważności.

[W przypadku dłuższego okresu – np. 3 czy 5 lat – obowiązywania Porozumienia, wskazane będzie ustalenie dłuższego, np. rocznego, czasu na wypowiedzenie czy wystąpienie z wnioskiem o nowelizację lub zmianę Porozumienia.]

Porozumienie i jego zmiany wymagają, do ważności, zatwierdzenia przez właściwego ordynariusza.

§ 8

Jednoprzyjęte egzemplarze Porozumienia otrzymują:

właściwy ordynariusz ,
 proboszcz Parafii w ,
 przełożona generalna/prowincjalna
[Nazwa skrócona instytutu zakonnego] ,
 przełożona domu zakonnego w

Miejscowość, data

[podpisy Stron Porozumienia]

.....
 przełożona generalna/prowincjalna proboszcz Parafii

[zatwierdzenie przez właściwego ordynariusza]

ANEKS 3

(pieczęć adresowa parafii)

miejsowość

data

nr kolejny protokołu

Do Księdza Proboszcza

Parafii Rzymskokatolickiej

pod wezwaniem

w

**LICENCJA DO ASYSTOWANIA
PRZY ZAWIERANIU MAŁŻEŃSTWA**

Udzielam Księdzu Proboszczowi licencji do asystowania przy zawieraniu małżeństwa niżej wskazanych osób i proszę o zawiadomienie o jego zawarciu. Zgodnie z kan. 1122 KPK proszę powiadomić o zawartym małżeństwie proboszczów tych parafii, w których nowożeńcy zostali ochrzczeni.

	narzeczony	narzeczona
Nazwisko i imię		
Wyznanie		
Stan cywilny		
Data i miejsce urodzenia		
Imiona rodziców, nazwisko panięńskie matki		

Data chrztu		
Adres parafii chrztu		
Numer aktu chrztu		
Data bierzmowania		
Adres zamieszkania		
Parafia		

Protokół z rozmów kanoniczno-duszpasterskich został sporządzony, wymagane dokumenty złożono. Nic nie stoi na przeszkodzie do ważnego i godziwego zawarcia małżeństwa. Załączam trzy egzemplarze zaświadczenia z USC ważne do dnia _____ (lub:) Nupturienci już zawarli małżeństwo cywilne. *(niepotrzebne skreślić)*

.....
podpis i pieczęć duszpasterza

POTWIERDZENIE ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA

wypełnia parafia, w której zawierane jest małżeństwo)

numer dokumentu USC (odpis aktu małżeństwa lub zaświadczenie konkordatowe)	
--	--

Delegacji do asystowania przy zawieraniu małżeństwa (z upoważnieniem/bez upoważnienia* do subdelegacji) udzielono:

imię, nazwisko, diecezja (zakon) delegowanego

imię, nazwisko, stanowisko delegującego

podpis delegującego

Małżeństwo zostało zawarte w kościele pod wezwaniem:

w _____ dnia _____

Małżeństwo pobłogosławił ks. (diakon): _____

czytelny podpis

Świadcami byli:

--	--

Małżeństwo zostało wpisane do księgi małżeństw z roku

_____ poz. _____

ZAWIADOMIENIA O ZAWARTYM MAŁŻEŃSTWIE

	wysłano do (lub odnotowano)	otrzymano potwierdzenie
	(data)	(data)
USC w _____		
parafia chrztu małżonka		
parafia chrztu małżonki		
parafia, z której otrzymano licencję		

WIZYTACJA

Protokół przejrzałem dnia _____

podpis i pieczęć wizytatora

ANEKS 4

Paroecia - Parafia

LICENTIA ASSISTENDI MATRIMONIO

Licencja na zawarcie małżeństwa za granicą

Hisce litteris Rev.mo Dno, Dno Parocho Ecclesiae <i>Niniejszym pismem proboszczowi parafii</i>	
sub titulo <i>pod wezwaniem</i>	in <i>w miejscowości</i>
diocesis <i>w diecezji</i>	in natione <i>w kraju</i>

licentiam assistendi matrimonio infrascriptorum spon- sorum concedo.

udzielam licencji na asystowanie przy zawarciu małżeństwa niżej wymienionych narzeczonych

	SPONSUS <i>(narzeczony)</i>	SPONSA <i>(narzeczona)</i>
nomen (nomina) et cognomen <i>imię (imiona) i nazwi- sko narzeczonego (ej)</i>		
habitans in <i>zamieszkały (a) (do- kładny adres)</i>		
filius patris <i>imię ojca</i> et matris <i>imię i nazwi- sko panieńskie matki</i>		
natus die <i>data urodzenia</i>		

in <i>miejsce urodzenia</i>		
confessio/religio <i>wyznanie/religia</i>		
baptizatus die <i>ochrzczony (a) dnia</i>		
in ecclesia w kościele <i>pod wezwaniem</i>		
locus <i>miejsowość</i> <i>(dokładny adres)</i>		
liber baptizatorum <i>księga ochrzczonych</i> tomus <i>tom/ folium</i> strona/numerus <i>numer aktu</i>		
confirmatus die <i>data</i> <i>bierzmowania</i>		
in ecclesia <i>miejsce</i> <i>bierzmowania</i>		
Matrimonium civ ile <i>(si contractum fuit) -</i> locum, die <i>Małżeństwo cywilne</i> <i>(jeśli zostało zawarte) -</i> <i>miejsce, data zawarcia</i>		

Simul testor

Niniejszym zaświadczam, że

1. nupturientes omnia documenta necessaria exhibuisse;
nupturieni przedstawili wszystkie konieczne dokumenty;
2. institutiones et adhortationes circa matrimonii sanctitatem et coniugum officia esse factas;
zostały przeprowadzone nauki o świętości małżeństwa i obowiązkach małżeńskich;
3. in examine invenisse eos esse liberos ab impedimentis et aptos ad contrahendum matrimonium.
po przeprowadzeniu badania kanonicznego uznałem ich za wolnych od przeszkód i zdatnych do zawarcia małżeństwa.

Locus, die
miejsce, data

L.S.
parochus/vicarius paroecialis
podpis proboszcza lub wikariusza

Visis documentis, huic Curiae exhibitis, testamur:

Po sprawdzeniu dokumentów przedłożonych w tutejszej kurii stwierdzamy, że:

1. nullum eorum matrimonio obstat impedimentum canonicum,

ich małżeństwu nie sprzeciwia się żadna przeszkoda kanoniczna, lub,

2. dispensationem ab / licentiam ad

.....
dyspensa od / zezwolenie na

concessam esse in.....,

została/o udzielona/e w

die....., numerus actorum.....
dnia numer akt

Locus, die
miejsce, data

L.S.
ordinarius loci / cancellarius / notarius
podpis ordynariusza miejsca / kanclerza / notariusza

Matrimonio celebrato Curia nostra et paroeciae baptismi sponsorum quam primum informetur, ut in registis adnotetur (vid. can. 1122 § 2).

O zawartym małżeństwie należy bez zwłoki powiadomić tutejszą kurię oraz parafie chrztu małżonków, celem odnotowania w księgach (kan. 1122 § 2).

ANEKS 5

.....
Pieczęć adresowa kościelnej osoby prawnej

.....
Miejscowość i data

POKWITOWANIE ODBIORU DAROWIZNY

.....(pełna nazwa kościelnej osoby prawnej)
w.....(adres), reprezentowana
przez (dane organu kościelnej osoby prawnej), kwituje zgodnie
z art. 55 ust. 7 Ustawy z dnia 17 maja 1989 roku o stosunku
Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej
(tj. Dz. U. 2013 r. poz. 1169, z późn. zm.) odbiór darowizny
pieniężnej na działalność charytatywno-opiekuńczą w kwocie
..... zł (słownie:),
która wpłynęła na rachunek bankowy obdarowanego w dniu
..... (data) od
..... (dane darczyńcy).

.....
Pieczęć okrągła kościelnej osoby prawnej

.....
Podpis osoby upoważnionej

ANEKS 7

.....
 Pieczęć adresowa kościelnej osoby prawnej
 Miejsowość i data

UMOWA O PRACĘ

Zawarta w dniu r.,
 pomiędzy
 (pełna nazwa kościelnej osoby prawnej)

reprezentowaną przez

.....
 (imię i nazwisko osoby reprezentującej kościelną osobę prawną)

a
 (imię i nazwisko pracownika oraz jego miejsce zamieszkania)

na
 (okres próbny, czas nieokreślony, czas określony – w tym na zastępstwo,
 czas wykonania określonej pracy)

1. Strony ustalają następujące warunki zatrudnienia:

1) rodzaj umówionej pracy
 (stanowisko, funkcja, zawód, specjalność)

2) miejsce wykonania pracy

3) wymiar czasu pracy

4) wynagrodzenie
 (składniki wynagrodzenia i ich wysokość
 oraz podstawa prawna ich ustalenia)

5) inne warunki zatrudnienia

.....

6)

(dopuszczalna liczba godzin pracy ponad określony w umowie wymiar czasu pracy, których przekroczenie uprawnia pracownika, oprócz normalnego wynagrodzenia, do dodatku do wynagrodzenia, o którym mowa w art. 151 §1 Kodeksu pracy*)

2. Termin rozpoczęcia pracy r.

3. Przyczyny uzasadniające zawarcie umowy.....

.....

na czas określony**)

.....

Data i podpis pracownika

.....

Podpis osoby reprezentującej pracodawcę

*) Dotyczy umowy o pracę z pracownikiem zatrudnionym w niepełnym wymiarze czasu pracy

***) Dotyczy umowy o pracę z pracownikiem zatrudnianym na podstawie umowy o pracę na czas określony w celu, o którym mowa w art. 25 §4 pkt 1-3 Kodeksu pracy, lub w przypadku, o którym mowa w art. 25 §4 pkt 4 Kodeksu pracy

ANEKS 8**UMOWA O DZIEŁO**

Zawarta w dniu r. w

pomiędzy:

.....
(pełna nazwa kościelnej osoby prawnej, adres, NIP, Regon)

reprezentowaną przez

.....
(imię i nazwisko osoby reprezentującej kościelną osobę prawną)

zwaną dalej **Zamawiającym**,

a

zwanym dalej **Wykonawcą**.

§ 1

1. Wykonawca przyjmuje do wykonania zamówienie Zamawiającego polegające na
zwane dalej dziełem.
2. Do wykonania dzieła Wykonawca użyje własnych materiałów i narzędzi.*)
3. Dzieło zostanie wykonane z materiałów i przy użyciu narzędzi Zamawiającego.*)

§ 2

1. Wykonawca przystąpi do wykonania dzieła w dniu r. Zakończenie prac nastąpi w dniur.*)
2. Dzieło zostanie wykonane w terminie do r.*)

§ 3

Wykonawca może powierzyć realizację dzieła osobom trzecim tylko za zgodą Zamawiającego wyrażoną na piśmie.

§ 4

Za wykonanie dzieła Wykonawca otrzyma wynagrodzenie ryczałtowe/kosztorysowe*) w wysokości....., słownie:....., płatne na podstawie rachunku w terminie 7 dni od wykonania dzieła i przyjęcia go przez Zamawiającego.

Wykonawca nie może żądać podwyższenia wynagrodzenia, jeżeli wykonał prace dodatkowe bez uzyskania zgody Zamawiającego.

Jeżeli strony umówiły się o wynagrodzenie ryczałtowe, Wykonawca nie może żądać podwyższenia wynagrodzenia, chociażby w czasie zawarcia umowy nie można było przewidzieć rozmiaru lub kosztów powierzonych prac.*)

§ 5

W razie zwłoki w wykonaniu dzieła Wykonawca zapłaci Zamawiającemu karę umowną w wysokości
.....*)

§ 6

W razie gdy zwłoka w wykonaniu dzieła przekroczy dni, Zamawiający może od umowy odstąpić z zachowaniem prawa do kar umownych i odszkodowania.

§ 7

W sprawach nieregularnych niniejszą umową mają zastosowanie przepisy Kodeksu cywilnego.

§ 8

Umowę sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach po jednym dla każdej ze stron.

.....

Zamawiający

.....

Wykonawca

*) niepotrzebne skreślić

ANEKS 9

UMOWA ZLECENIE

Zawarta w dniu r., w

pomiędzy:.....

(pełna nazwa kościelnej osoby prawnej, adres, NIP. Regon)

reprezentowaną przez

.....

(imię i nazwisko osoby reprezentującej kościelną osobę prawną)

zwaną dalej **Zleceniodawcą,**

a

.....

zwanym dalej **Zleceniobiorcą.**

§ 1

Na podstawie niniejszej umowy Zleceniodawca zleca Zleceniobiorcy wykonanie w sposób samodzielny następujących prac:

.....

.....

.....

Zleceniobiorca wykona powierzone prace z dołożeniem należytej staranności.

§ 2

Za wykonanie prac określonych w §1 Zleceniobiorca otrzyma po ich wykonaniu wynagrodzenie w wysokości.....
słownie:

§ 3 *)

Zleceniobiorca może powierzyć wykonanie zlecenia osobie trzeciej tylko za zgodą Zleceniodawcy. W takim wypadku obowiązany jest zawiadomić niezwłocznie Zleceniodawcę o osobie i o miejscu zamieszkania swego zastępcy. W razie zawiadomienia i zgody Zleceniodawcy odpowiedzialny będzie tylko za brak należytej staranności w wyborze zastępcy.

§ 4

Umowa zostaje zawarta na okres
/obowiązuje od dnia jej podpisania do dnia *)

§ 5

1. Zleceniobiorca zobowiązany jest do prowadzenia ewidencji ilości godzin wykonywanego zlecenia, która dokumentować ma faktyczny czas wykonania przez Zleceniobiorcę zlecenia.
2. Przed przystąpieniem do wykonania zlecenia, Zleceniobiorca poinformuje Zleceniodawcę o planowanej ilości godzin niezbędnych do wykonania zlecenia.

§ 6

1. Każda ze stron może niniejszą umowę wypowiedzieć za tygodniowym/miesięcznym*) okresem wypowiedzenia.
2. Jeśli Zleceniobiorca wypowie umowę bez ważnego powodu ponosi odpowiedzialność za wynikłą stąd szkodę.

§ 7

Z tytułu niniejszej umowy Zleceniobiorca nie nabywa żadnych uprawnień pracowniczych.

§ 8

W sprawach nieunormowanych niniejszą umową mają zastosowanie przepisy Kodeksu cywilnego o umowie zlecenia.

§ 9

Umowa została sporządzona w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach – po jednym dla każdej ze stron.

.....
Zleceniodawca

.....
Zleceniobiorca

*) niepotrzebne skreślić

ANEKS 10**UMOWA WOLONTARIACKA****POROZUMIENIE O POSŁUDZE**

zawarta dn. r., pomiędzy

.....
(pełna nazwa kościelnej osoby prawnej, adres, NIP, Regon)

reprezentowaną przez

.....
(imię i nazwisko osoby reprezentującej kościelną osobę prawną)

zwaną dalej **Zleceniodawcą**,

a

zwanym dalej **Wolontariuszem** o treści następującej:

1. Wolontariusz zobowiązuje się do nieodpłatnego wykonywania wszystkich czynności związanych z
.....
chcąc w ten sposób pogłębiać własne uświęcenie przez służbę innym.
2. Szczegółowy zakres obowiązków Wolontariusza zawiera załącznik.

3. Sposób wykonania czynności wymienionych w załączniku ustala Zleceniodawca.
4. Terminy ewentualnych nieobecności (np. ze względu na wypoczynek, konieczny wyjazd, itp.) Wolontariusz zobowiązuje się uzgadniać ze Zleceniodawcą.
5. Porozumienie niniejsze jest sporządzone na czas
6. Wolontariusz oświadcza, że zapoznał się z treścią zakresu obowiązków zawartych w załączniku.
7. Zleceniodawca zobowiązuje się do udostępnienia Wolontariuszowi wszystkich potrzebnych do wykonywania posługi pomieszczeń i sprzętów.
8. W ramach pełnienia posługi poniesione przez Wolontariusza koszty w wysokości zł. Zleceniodawca zobowiązuje się zwracać ostatniego dnia roboczego każdego miesiąca.
9. Zleceniodawca może powierzać Wolontariuszowi także inne zadania, nie ujęte w załączniku ale na zasadach odpłatności, sporządzając odrębną umowę.
10. Na zasadach wynikających z odrębnych przepisów Wolontariuszowi przysługuje zaopatrzenie z tytułu wypadku przy wykonaniu prac wymienionych w załączniku.
11. W sprawach nieuregulowanych niniejszą umową mają zastosowanie przepisy Kodeksu cywilnego oraz Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

12. Porozumienie niniejsze jest sporządzone w dwóch jedno-brzmiących egzemplarzach, które otrzymują: Wolontariusz i Zleceniodawca.

.....
Wolontariusz

.....
Zleceniodawca

.....
Miejscowość i data

ANEKS 11

UMOWA DZIERŻAWY GRUNTU

zawarta w dniu r., w

pomiędzy:

.....

(pełna nazwa kościelnej osoby prawnej, adres, NIP, Regon)

z siedzibą

reprezentowaną przez:

zwaną dalej **Wydzierżawiającym**,

a,

(imię i nazwisko lub nazwa)

zwanym dalej **Dzierżawcą**.

§ 1

Wydzierżawiający oświadcza, iż jest właścicielem gruntu o powierzchni położonego w przy ul , będącego działką nr zapisanej w księdze wieczystej nr (przedmiot dzierżawy), który oddaje Dzierżawcy w dzierżawę.

§ 2

Przeznaczeniem przedmiotu dzierżawy jest

.....
Przeznaczenie przedmiotu dzierżawy może zostać zmienione wyłącznie za pisemną zgodą Wydierżawiającego.

§ 3

Dzierżawca oświadcza, że znany jest mu stan przedmiotu dzierżawy, który przyjmuje w dzierżawę z dniem zawarcia umowy. Protokół przekazania przedmiotu dzierżawy stanowi załącznik do umowy.

§ 4

1. Umowa zostaje zawarta na okres
2. Każda ze stron może jednostronnie rozwiązać umowę z zachowaniem okresu wypowiedzenia z ważnych powodów. Oświadczenie o rozwiązaniu wymaga zachowania formy pisemnej ze wskazaniem konkretnych przyczyn rozwiązania umowy.

§ 5

Dzierżawca będzie płacił Wydierżawiającemu czynsz dzierżawny w wysokości
(słownie:) zł miesięcznie, płatny z góry do dnia każdego miesiąca.

§ 6

Dzierżawca ponosi wszelkie koszty związane z bieżącą eksploatacją przedmiotu dzierżawy.

§ 7

Dzierżawca zobowiązuje się używać przedmiotu dzierżawy zgodnie z jego przeznaczeniem oraz nie dokonywać w nim zmian bez zgody Wydzierżawiającego.

§ 8

Dzierżawca zobowiązuje się ubezpieczyć przedmiot dzierżawy na własny koszt na cały okres trwania dzierżawy.

§ 9

Dzierżawca zobowiązuje się nie poddzierżawiać przedmiotu dzierżawy ani na innych zasadach nie udostępniać osobom trzecim oraz nie obciążać go prawami osób trzecich – bez pisemnej zgody Wydzierżawiającego.

§ 10

Wydzierżawiający może rozwiązać umowę w trybie natychmiastowym w razie zalegania przez Dzierżawcę z należytym czynszem przez okres dwóch miesięcy.

§ 11

Po zakończeniu umowy Dzierżawca obowiązany jest zwrócić Wydzierżawiającemu przedmiot dzierżawy w stanie niepogorszonym, z uwzględnieniem stopnia normalnego zużycia.

§ 12

Wszelkie zmiany niniejszej umowy wymagają formy pisemnej pod rygorem nieważności.

§ 13

W sprawach nieuregulowanych niniejszą umową zastosowanie mają przepisy Kodeksu cywilnego, zaś ewentualne spory powstałe na tle jej stosowania poddaje się rozstrzygnięciu sądu właściwego ze względu na siedzibę Wydierżawiającego.

§ 14

Umowę sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron.

.....
Wydierżawiający

.....
Dzierżawca

ANEKS 12

UMOWA NAJMU

Zawarta w dniu r, w
pomiędzy:

.....
(pełna nazwa kościelnej osoby prawnej, adres, NIP, Regon)

reprezentowaną przez:

.....

zwaną dalej **Wynajmującym,**

a

zwanym dalej **Najemcą**

§ 1

1. Wynajmujący oświadcza, że jest właścicielem lokalu
..... nr w budynku nr
położonym
(miejscowość, osiedle, ulica)

dla którego w
prowadzona jest księga wieczysta nr,
zwanym dalej „lokałem” lub „przedmiotem umowy”.

(uwaga! przedmiotem umowy może być również każda rzecz
ruchoma)

2. Lokal, o którym mowa w ust. 1, składa się z

.....

Łączna powierzchnia lokalu wynosi m².

3. Stan techniczny lokalu oraz spis przedmiotów jego wyposażenia zawiera protokół przekazania lokalu stanowiący załącznik nr 1 do umowy.

§ 2

Wynajmujący oddaje najemcy do używania w celu
..... cały/część*) lokal(u), o którym mowa w §1
umowy, na okres

§ 3

1. Najemca zobowiązuje się opłacać czynsz w wysokości

.....

(słownie:)

miesięcznie do dnia każdego miesiąca do rąk

Wynajmującego albo na jego rachunek bankowy nr

..... W

(nr rachunku bankowego)

(nazwa banku wynajmującego)

2. Oprócz czynszu Najemca zobowiązany jest uiszczać wszelkie opłaty wynikające z eksploatacji lokalu bezpośrednio dostawcom mediów na podstawie doręczanych mu rachunków. W przypadku, gdyby koszty z tego tytułu poniósł Wynajmujący, Najemca zobowiązany jest do ich zwrotu w ciągu dni od otrzymania stosownego żądania.

§ 4

1. W chwili zawarcia umowy Najemca przekazuje do rąk Wynajmującemu kwotę (słownie:
.....) tytułem kaucji zabezpieczającej ewentualne przyszłe roszczenia Wynajmującego względem Najemcy związane z niniejszą umową.

2. Wynajmujący zobowiązany jest zwrócić kaucję w ciągu dni od wygaśnięcia niniejszej umowy i opróżnienia przedmiotu umowy po potrąceniu odpowiednich kwot z tytułu roszczeń przysługujących mu przeciwko Najemcy na dzień opróżnienia lokalu, a w szczególności z tytułu niezapłaconego czynszu, odsetek za nieterminowe płatności czynszu oraz wyrządzonych przez Najemcę szkód w przedmiocie umowy.

§ 5

Najemca nie może podnajmować ani oddawać do bezpłatnego używania lokalu, ani jego części osobom trzecim.

§ 6

1. Najemca może dokonywać zmian lub adaptacji w lokalu tylko za uprzednią zgodą Wynajmującego wyrażoną na piśmie i w zakresie przez niego przewidzianym.

2. Wynajmujący zobowiązuje się zwrócić połowę wykazanych stosownymi rachunkami kosztów zmian i adaptacji dokonanych za jego pisemną zgodą i w jej granicach. Zwrot ten nastąpi w terminie dni od dnia wydania mu lokalu.

3. W przypadku, gdy Najemca dokona zmian lub adaptacji budowlanych bez uprzedniej zgody Wynajmującego wyrażonej na piśmie, Wynajmujący może żądać od Najemcy przywrócenia stanu poprzedniego oraz zapłaty kary umownej w wysokości krotności czynszu.

§ 7

Drobne nakłady połączone ze zwykłym korzystaniem z przedmiotu umowy obciążają Najemcę. Należą do nich w szczególności: drobne naprawy podłóg, drzwi i okien, instalacji i urządzeń technicznych; malowanie ścian, podłóg oraz wewnętrznej strony drzwi wejściowych.

§ 8

Najemca jest zobowiązany udostępnić lokal Wynajmującemu i odpowiednim służbom celem usunięcia powstałej awarii powodującej szkodę lub bezpośrednio grożącej powstaniu szkody.

§ 9

Wynajmujący może pisemnie wypowiedzieć umowę najmu w terminie jednego miesiąca na koniec miesiąca kalendarzowego, jeżeli najemca:

- pomimo pisemnego upomnienia nadal używa lokalu w sposób sprzeczny z umową lub niezgodnie z jego przeznaczeniem lub zaniedbuje obowiązki, dopuszczając do powstania szkód, albo wykracza w sposób rażący lub uporczywy przeciwko powszechnie przyjętym zasadom, czyniąc uciążliwym korzystanie z innych lokali

lub

- jest w zwłóce z zapłatą czynszu lub innych opłat za używanie lokalu co najmniej za pełne okresy płatności pomimo uprzedzenia go na piśmie o zamiarze wypowiedzenia stosunku prawnego i wyznaczenia dodatkowego, miesięcznego terminu do zapłaty zaległych i bieżących należności

lub

- wynajął, podnajął albo oddał do bezpłatnego używania lokal lub jego część bez wymaganej zgody właściciela.

§ 10

Najemca może wypowiedzieć najem ze skutkiem natychmiastowym, jeżeli lokal ma wady zagrażające zdrowiu Najemcy lub jego użytkowników.

§ 11

1. Wszelkie zmiany niniejszej umowy wymagają dla swej ważności formy pisemnej.
2. W sprawach nieuregulowanych niniejszą umową stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego.
3. Umowę sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron.

.....
Wynajmujący

.....
Najemca

*) niepotrzebne skreślić

ANEKS 13**UMOWA UŻYCZENIA**

Zawarta w dniu r., w
pomiędzy:

.....
(pełna nazwa kościelnej osoby prawnej, adres, NIP, Regon)

reprezentowaną przez:

zwaną dalej **Użyczającym**,

a

zwanym dalej **Biorącym do używania**.

§ 1

Użyczający oddaje do bezpłatnego używania Biorącemu do używania zwany dalej „przedmiotem użyczenia”, którego Użyczający jest właścicielem. Biorący do używania będzie korzystał z przedmiotu użyczenia w celu

§ 2

1. Przedmiot użyczenia jest w pełni sprawny i w dobrym stanie technicznym, nadającym się do korzystania zgodnie z celem określonym w §1, co potwierdza niniejszym Biorący do używania.

2. Strony zgodnie stwierdzają, że wydanie przedmiotu użyczenia, o którym mowa w §1, nastąpiło w dniu na podstawie protokołu, stanowiącego załącznik do umowy.

§ 3

1. Umowa zawarta jest na okres
2. Każda ze stron może rozwiązać niniejszą umowę z zachowaniem okresu wypowiedzenia. W przypadku naruszania przez Biorącego do używania postanowień umowy Użyczający może rozwiązać umowę w trybie natychmiastowym. Oświadczenie woli o rozwiązaniu umowy wymaga zachowania formy pisemnej.
3. Po rozwiązaniu umowy Biorący do używania zobowiązuje się bez wezwania zwrócić przedmiot użyczenia w stanie nie pogorszonym, z zastrzeżeniem zużycia wynikającego ze zgodnego z umową korzystania.

§ 4

1. Biorący do używania nie może oddać przedmiotu użyczenia w użyczenie, najem ani inny sposób korzystania osobom trzecim.
2. Biorący do używania zobowiązuje się do dokonywania na własny koszt wszelkich napraw przedmiotu użyczenia w takim zakresie, w jakim jest to konieczne dla zachowania przedmiotu użyczenia w stanie nie pogorszonym.

§ 5

Wszelkie koszty związane z niniejszą umową i korzystaniem z przedmiotu użyczenia obciążają Biorącego do używania.

§ 6

W sprawach nieuregulowanych w niniejszej umowie zastosowanie mają przepisy Kodeksu cywilnego.

§ 7

1. Wszelkie zmiany i uzupełnienia umowy wymagają formy pisemnej pod rygorem nieważności. 2. W sporach związanych z niniejszą umową strony będą podejmowały próby pojednawczego ich wyjaśnienia, a w przypadku braku porozumienia – sądem właściwym będzie sąd siedziby Użyczającego.

§ 8

Umowa zostaje sporządzona w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron.

.....
Użyczający

.....
Biorący do używania

ANEKS 14

UMOWA O WYKONANIE PRAC BUDOWLANYCH

Zawarta dn.r., pomiędzy:

.....
(pełna nazwa kościelnej osoby prawnej, adres, NIP, Regon)

reprezentowaną przez:
zwaną dalej **Inwestorem**,

a

reprezentowanym przez:
zwanym dalej **Wykonawcą**.

W rezultacie dokonania przez Inwestora wyboru oferty Wykonawcy na podstawie
została zawarta umowa o następującej treści:

§ 1

1. Inwestor zleca, a Wykonawca zobowiązuje się do wykonania
zgodnie ze specyfikacją istotnych warunków zamówienia i projektem budowlanym.

2. Wykonawca oświadcza, że posiada niezbędne środki, maszyny, urządzenia oraz doświadczenie konieczne do wykonania ww. zadania.

3. Roboty, które są przedmiotem umowy, wykonane będą z należyłą starannością z zachowaniem wszelkich obowiązujących przy realizacji takich robót przepisów prawa w tym przepisów BHP oraz obowiązujących norm technicznych.

4. W celu wykonania zadania Inwestor zobowiązuje się udostępnić Wykonawcy energię elektryczną oraz wodę, przekazać dziennik budowy, a także zapewnić nadzór inwestorski.

§ 2

1. Zakres robót przewidzianych do wykonania przedstawia się następująco:

.....

2. Kierownikiem budowy będzie

.....

3. Inspektorem nadzoru z ramienia Inwestora będzie

.....

§ 3

1. Wartość umowy wynosi netto:

..... zł.

2. Wykonawca po zakończeniu robót i ich odbiorze protokołem zdawczo-odbiorczym wystawi rachunek na rzecz Inwestora.

3. Inwestor zobowiązuje się do zapłaty w terminie:

.....

§ 4

1. Wykonawca udziela gwarancji na wykonane roboty na okres:
2. Wykonawca w okresie gwarancji wykonywać będzie nieodpłatnie wynikające z gwarancji obowiązki, w terminie uzgodnionym z Inwestorem.

§ 5

1. Ustala się termin wykonania przedmiotu umowy:
 - termin rozpoczęcia:
 - termin zakończenia:
2. Za datę wykonania przedmiotu umowy uznaje się datę dokonania odbioru końcowego i sporządzenia protokołu zdawczo-odbiorczego.
3. W przypadku niedotrzymania przez Wykonawcę terminu zakończenia robót zapłaci on Inwestorowi karę umowną w wysokości
za każdy dzień zwłoki.

§ 6

1. Inwestor wyznaczy termin i rozpocznie odbiór końcowy wykonanych prac w ciągu 3 dni roboczych od daty zgłoszenia przez Wykonawcę gotowości do odbioru.

2. Jeżeli w toku odbioru zostaną stwierdzone wady, które nadają się do usunięcia, Inwestor może odmówić odbioru do czasu usunięcia tych wad.
3. Strony postanawiają, że z czynności odbioru końcowego będzie spisany protokół zawierający wszelkie ustalenia dokonane w toku odbioru.

§ 7

1. W razie powstania sporu dotyczącego wykonania niniejszej umowy strony zobowiązane są przede wszystkim do wyczerpania drogi postępowania reklamacyjnego i ugodowego.
2. Strona, której zgłoszono pisemną reklamację ma obowiązek do pisemnego ustosunkowania się do roszczenia w terminie 14 dni od daty pisma zgłaszającego.
3. W razie odmowy uznania roszczenia, względnie nie udzielenia odpowiedzi na pismo w terminie, o którym mowa w ust. 2, strona występująca z reklamacją uprawniona jest do wystąpienia na drogę sądową.
4. Kompetentnym do rozpatrywania sporów wynikłych w związku z realizacją niniejszej umowy jest właściwy sąd dla Inwestora.

§ 8

W przypadku gdy u Inwestora zaistnieje możliwość zakupu materiałów budowlanych w cenie niższej niż w przedstawionym przez Wykonawcę kosztorysie ofertowym, Wykonawca

wyraża zgodę na zakup materiałów budowlanych przez Inwestora oraz pomniejszenie wartości zamówienia o odpowiednią kwotę.

§ 9

W sprawach nieuregulowanych niniejszą umową stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego.

§ 10

Wszelkie zmiany niniejszej umowy wymagają formy pisemnej pod rygorem nieważności.

§ 11

Umowę niniejszą sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, z których każdy stanowi dowód jej zawarcia z przeznaczeniem po jednym egzemplarzu dla umawiających się stron.

.....
Inwestor

.....
Wykonawca

ANEKS 15**UMOWA DAROWIZNY**

Zawarta w dniur. w

pomiędzy:

zwaną dalej **Darczyńcą**,

a

zwanym dalej **Obdarowanym**.

§ 1

1. Przedmiotem darowizny jest

2. Strony określają wartość przedmiotu darowizny na kwotę,
(słownie:).

§ 2

Darczyńca oświadcza, że przedmiot darowizny określony w §1 niniejszej umowy stanowi jego własność, nie ciąży na nim prawa osób trzecich, nie stanowi przedmiotu zabezpieczenia.

§ 3

1. Darczyńca oświadcza, że daruje Obdarowanemu przedmiot określony w §1 niniejszej umowy.

2. Obdarowany oświadcza, że darowiznę tę przyjmuje.

§ 4

Strony oświadczają, że wydanie przedmiotu darowizny Obdarowanemu już nastąpiło.

§ 5

Od dnia zawarcia niniejszej umowy na Obdarowanego przechodzą wszystkie opłaty i ciężary związane z przedmiotem darowizny.

§ 6

Obdarowany zobowiązuje się do poniesienia wszystkich kosztów związanych z zawarciem niniejszej umowy.

§ 7

Umowa została spisana w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron.

.....
Darczyńca

.....
Obdarowany

ANEKS 16**UMOWA O ADMINISTROWANIE
CMENTARZEM PARAFIALNYM**

zawarta w w dniu r.

pomiędzy: Parafią

.....

w,

reprezentowaną przez proboszcza

.....,

zwaną dalej **Właścicielem nieruchomości**

a

zwanym dalej **Administratorem**.

§ 1

Strony stwierdzają, że przedmiotem tej umowy jest położona

w przy ulicy

..... nieruchomość (cmentarz),

dla której Sąd Rejonowy w

..... Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę

wieczystą numer

Nieruchomość ta składa się z działki numer o powierzchni

..... m², karta mapy ob-
ręb oraz usytuowanej na niej kaplicy pogrze-
bowej, w której łączna powierzchnia wraz z pomieszczeniami
do niej przynależnymi wynosi m².

Stan faktyczny i techniczny nieruchomości został opisany
w protokole zdawczo-odbiorczym.

§ 2

1. Właściciel nieruchomości powierza, a Administrator przyj-
muje na zasadzie wyłączności obowiązki administracji nieru-
chomością, o której mowa w §1 niniejszej umowy w zakresie
niewykraczającym poza zwykły zarząd zgodnie z Kodeksem
Prawa Kanonicznego.

2. Za uprzednią zgodą Właściciela nieruchomości Administra-
tor może powierzyć wykonanie określonych czynności osobom
trzecim.

§ 3

1. Administrator zobowiązuje się do administrowania nieru-
chomością w sposób, który zapewni jej prawidłowe oraz zgod-
ne z prawem polskim i prawem kanonicznym funkcjonowanie,
a w szczególności do:

- a) starannego i godnego przygotowania miejsc grzebal-
nych (*wykopanie grobu ziemnego, przygotowanie niszy urnowej,
prace grabarskie we wnętrzu grobu murowanego*) do ceremonii
pogrzebowej;

- b) prowadzenia duplikatów ksiąg cmentarnych i planu cmentarza;
- c) utrzymania w należyтым stanie, porządku i czystości kaplicy pogrzebowej wraz z pomieszczeniami do niej przynależnymi oraz terenu cmentarza (*zamiatanie ścieżek, koszenie trawy, zimowe utrzymanie głównych ścieżek i tym podobne*) i chodnika wokół niego;
- d) sprawowania nadzoru nad budową, wymianą, remontem nagrobka na grobie ziemnym lub prowadzeniem prac budowlano-montażowych w części nadziemnej lub podziemnej grobu murowanego;
- e) kontroli prawidłowej realizacji umów o dostawę energii elektrycznej, wody i odbioru ścieków, wywozu śmieci i innych zanieczyszczeń.

2. Po zakończeniu budowy, wymiany czy remontu nagrobka na grobie ziemnym lub po zakończeniu prac budowlano-montażowych w części nadziemnej lub podziemnej grobu murowanego Administrator zobowiązany jest do odebrania od wykonawcy oświadczenia, że prace te zostały wykonane zgodnie ze sztuką budowlaną i obowiązującymi zasadami prowadzenia robót budowlanych, oraz do dostarczenia tego oświadczenia do siedziby parafii.

§ 4

1. Administrator nie jest upoważniony do czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu i alienacji a w szczególności do: sprzedaży nieruchomości, obciążania nieruchomości

prawami osób trzecich, zmiany przeznaczenia nieruchomości lub jej części, dokonania podziału nieruchomości, udzielania zgody na budowę, wymianę czy remont nagrobka na grobie ziemnym lub na prace budowlano-montażowe w części nadziemnej lub podziemnej grobu murowanego oraz przyjmowania ofiar z tym związanych, przyjmowania ofiar składanych przez wiernych przy okazji pogrzebu kościelnego oraz ofiar za rezerwację miejsca grzebalnego lub jej prolongatę.

2. Administrator może reprezentować Właściciela nieruchomości w sprawie przekraczającej zakres zwykłego zarządu wyłączenie na podstawie odrębnego pełnomocnictwa.

§ 5

1. Administrator z tytułu przygotowania miejsc grzebalnych (*wykopanie grobu ziemnego, przygotowanie niszy urnowej, prace grabarskie we wnętrzu grobu murowanego*) pobiera opłaty na podstawie wystawionych faktur, według ustalonego i podanego do publicznej wiadomości cennika. W tym celu prowadzi odpowiednią dokumentację podatkową i ma obowiązek rozliczania się we własnym imieniu z właściwym urzędem skarbowym.

2. Cennik ten wraz z regulaminem cmentarza winien być umieszczony w widocznym miejscu przy wejściach na cmentarz.

§ 6

Administrator zobowiązany jest do umożliwienia wykonywania usług pogrzebowych i kamieniarskich wszystkim podmio-

tom prowadzącym działalność gospodarczą w tym zakresie na zasadach wolnej konkurencji.

§ 7

Koszty związane z prowadzeniem cmentarza są dzielone pomiędzy Właściciela nieruchomości a Administratora w następujący sposób:

- a) Właściciel nieruchomości pokrywa koszty budowy i remontu kaplicy pogrzebowej, ogrodzenia, ścieżek, miejsca składowania odpadów, miejsca pobierania wody oraz opłaty za wywóz śmieci (można ewentualnie dokonać procentowego podziału z Administratorem kosztów wywozu śmieci), ustala wysokość „pokładnego” i je pobiera;
- b) Administrator pokrywa opłaty za energię elektryczną i wodę, opłaca obowiązkowe ubezpieczenie OC.

§ 8

1. Umowa została zawarta na czas określony
2. Każda ze stron może wypowiedzieć niniejszą umowę, z zachowaniem okresu wypowiedzenia, który wynosi
..... – liczony od końca miesiąca, w którym nastąpiło wypowiedzenie umowy.
3. Wypowiedzenie umowy ze skutkiem natychmiastowym może nastąpić w przypadku rażącego zaniedbywania przez

administratora obowiązków wynikających z niniejszej umowy bądź w wyniku postępowania w sposób sprzeczny z przepisami prawa polskiego lub prawa kanonicznego.

4. Wypowiedzenie umowy musi być dokonane na piśmie.
5. Strony mogą rozwiązać umowę w każdym czasie na mocy porozumienia stron.
6. W okresie wypowiedzenia Administrator przekaze nieruchomość protokołem zdawczo-odbiorczym Właścicielowi nieruchomości.

§ 9

Wszelkie zmiany i uzupełnienia niniejszej umowy wymagają zachowania formy pisemnej pod rygorem nieważności.

§ 10

W sprawach nieunormowanych niniejszą umową mają zastosowanie właściwe przepisy, zwłaszcza Ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (tj. Dz.U. 2017 r., poz. 912 z późn. zm.), Ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (tj. Dz.U. z 2013 r., poz. 1169 z późn. zm.) i Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tj. Dz.U. 2017 poz. 459 z późn. zm.).

§ 11

Administrator ponosi na zasadzie art. 471 Kodeksu cywilnego odpowiedzialność za szkody powstałe z jego winy w związku z administracją nieruchomości, o której mowa w §1 oraz na

zasadzie art. 474 Kodeksu cywilnego za działania lub zaniebdania osób, z pomocą których swoje zobowiązania z niniejszej umowy wykonuje.

§ 12

Strony będą dążyły do polubownego rozstrzygnięcia wszelkich ewentualnych sporów. W razie nie osiągnięcia porozumienia strony poddadzą spór rozstrzygnięciu przez sąd właściwy ze względu na położenie nieruchomości.

§ 13

Umowę sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron.

Inne szczegółowe ustalenia można zapisać w aneksie do umowy.

.....
Właściciel nieruchomości

.....
Administrator

ANEKS 17

REGULAMIN CMENTARZA PARAFIALNEGO

Cmentarz jest świętym miejscem grzebania i spoczynku osób zmarłych oraz modlitwy za nich. To miejsce zadumy nad przemijaniem życia doczesnego i nad wiecznością. Miejscu temu należy się cześć religijna i poszanowanie oraz szczególna opieka Kościoła.

Celem zapewnienia należnego szacunku zmarłym i zachowania powagi miejsca oraz dla zapewnienia porządku i utrzymania właściwego stanu estetycznego powierza się cmentarz wraz z jego urządzeniami szczególnej trosce przebywających na jego terenie osób zgodnie z postanowieniami niniejszego Regulaminu.

§ 1

Katolicki Cmentarz Parafialny, zwany dalej **cmentarzem**, jest własnością Rzymskokatolickiej Parafii pod wezwaniemw
zwaną dalej **parafią**.

§ 2

1. Zarząd nad cmentarzem sprawuje proboszcz parafii.
2. Sprawy związane z pochówkiem zmarłych oraz innymi czynnościami wykonywanymi na cmentarzu należy załatwiać w kancelarii parafialnej.

§ 3

1. Podczas liturgii pogrzebowej obowiązuje zakaz otwierania trumny.
2. Obowiązek utrzymania czystości i porządku na grobie, jak również w jego otoczeniu, spoczywa na osobie dysponującej grobem.
3. Nieczystości składane są do pojemników w wyznaczonych do tego miejscach.
4. Zarządca cmentarza nie odpowiada za szkody na grobach powstałe na skutek klęsk żywiołowych i dewastacji.
5. Indywidualne ubezpieczenie grobu spoczywa na dysponencie grobu.
6. Cmentarz wyposażony jest w punkty czerpania wody. Woda z ujęć na terenie cmentarza nie nadaje się do spożycia i może być używana jedynie do celów gospodarczych.

§ 4

1. Każdy grób powinien być czytelnie oznakowany, tj. posiadać umieszczoną w czytelnym miejscu informację z imieniem i nazwiskiem osoby zmarłej oraz datą jej zgonu.
2. Kształt nagrobków i pomników, umieszczone na nich napisy i użyta symbolika nie mogą naruszać wyznaniowego charakteru cmentarza.

§ 5

1. Wszelkie prace ziemne, murarskie, budowlane i kamieniarskie wymagają uzyskania zgody zarządcy cmentarza.
2. Prawo do tworzenia nowych grobów ziemnych, wymurowania grobów murowanych oraz przekwalifikowania grobów ziemnych na murowane posiada zarządca cmentarza.
3. Zarządca cmentarza może powierzyć prace opisane w §5 pkt. 2 grabarzowi lub firmom zewnętrznym.
4. Na czynności takie jak: pogrzeb, ekshumacja zwłok, przeniesienie zwłok lub szczątków do innego grobu, budowa grobowca, budowa nowego pomnika, remont pomnika, budowa chodnika, posadowienie ławki, posadzenie drzew i krzewów wymagane jest uzyskanie zgody zarządcy cmentarza.

§ 6

1. Rozpoczęcie prac remontowych i budowlanych można podjąć dopiero po uzgodnieniu ich zakresu i terminu z zarządcą cmentarza.
2. Wykonywanie prac budowlanych i porządkowych nie może zakłócać spokoju i powagi miejsca oraz kolidować z trwającymi ceremoniami pogrzebowymi.
3. Prace remontowe i budowlane mogą odbywać się wyłącznie w dni powszednie od godziny 8.00 do 18.00. Odstępstwo od ww. reguły wymaga aprobaty zarządcy cmentarza.

4. Prace remontowe i budowlane bez zezwolenia uważane będą za nielegalne. Zarządca cmentarza ma prawo wezwać wykonawcę robót wykonanych bez zezwolenia do przywrócenia miejsca lub rzeczy do stanu pierwotnego czyli sprzed robót.
5. Wykonawca prac jest zobowiązany do naprawienia wszelkich szkód powstałych w wyniku wykonywanych prac.
6. Zabrania się przygotowywania, mieszania i składowania zaprawy betonowej bezpośrednio na alejkach cmentarnych oraz innych terenach cmentarnych bez należytego zabezpieczenia ich folią lub plandeką.
7. Nadmiar ziemi, gruz oraz inne zanieczyszczenia pochodzące z prac budowlanych muszą być usunięte poza teren cmentarza przez osobę lub firmę wykonującą roboty na jej koszt.
8. Zabrania się wyrzucania gruzu i odpadów po robotach budowlanych do pojemników ustawionych na cmentarzu.
9. Zezwolenie na prace budowlane traci swoją moc po upływie sześciu miesięcy od daty jego wydania.
10. W czasie wykonywania prac na cmentarzu wykonawca powinien mieć ze sobą do wglądu zezwolenie.
11. Prace prowadzone poza ustalonym czasem lub bez zezwolenia zarządcy uważane są za nielegalne.
12. Grabarz lub osoba upoważniona przez zarządcę cmentarza ma prawo kontroli osób, pojazdów, sprzętu oraz przewożonych i przenoszonych materiałów w granicach terenu cmentarnego.

13. Prace budowlane i remontowe mogą być wykonywane wyłącznie przez dysponenta grobu albo upoważnione przez niego podmioty gospodarcze na podstawie udzielonego pełnomocnictwa lub umowy.

14. Na grobach można ustawiać nagrobki o wymiarach nieprzekraczających granic powierzchni grobu.

§ 7

Na cmentarzu zabrania się:

- a) zakłócania ciszy, porządku i powagi miejsca;
- b) zaśmiecania terenu, niszczenia zieleni, ustawiania ławek, płotów itp.;
- c) przemieszczania nagrobków;
- d) prowadzenia działalności gospodarczej, zarobkowej i handlowej naruszających powagę tego miejsca;
- e) prowadzenia jakichkolwiek działań reklamowych i marketingowych;
- f) sadzenia i usuwania drzew i krzewów bez zezwolenia;
- g) wjazdu pojazdami mechanicznymi bez zezwolenia zarządcy cmentarza;
- h) wjazdu rowerami (dopuszcza się przejście piesze z rowerem);
- i) wprowadzania zwierząt;
- j) palenia tytoniu, picia alkoholu i zażywania środków odurzających;

- k) przebywania w stanie nietrzeźwym lub pod wpływem środków odurzających;
- l) uprawiania żebractwa.

§ 8

Zarządca cmentarza przyjmuje ofiary w szczególności za:

- a) przydzielenie miejsca pod grób, tzw. „placowe”;
- b) użytkowanie miejsca, czyli tzw. „pokładne”, oraz jego przedłużenie po 20 latach;
- c) zezwolenie na wykonywanie prac remontowych i budowlanych;
- d) korzystanie z cmentarza dla wykonywania usług pogrzebowych i cmentarnych wykraczających poza standardowe ramy obsługi pochówku;
- e) wjazd pojazdów na teren cmentarza nie związany z obsługą pogrzebu;
- f) zezwolenie na ekshumacje zwłok;
- g) zmianę dysponenta grobu.

§ 9

1. Wszelkie ofiary złożone za posługi cmentarne oraz wykorzystanie mienia cmentarnego należą w całości do parafii i pozostają do dyspozycji zarządcy cmentarza.
2. Wysokość ofiar cmentarnych ustalana przez zarządcę cmentarza wynika z kosztów funkcjonowania i utrzymania cmentarza oraz cmentarnych planów inwestycyjnych. Ofiary w szczególności przeznaczone są na: pokrycie kosztów składowania

i wywozu śmieci, opłaty za wodę, energię elektryczną, utrzymanie alejek we właściwym stanie technicznym, odśnieżanie i zmiatanie dostępu do miejsc grzebalnych, koszenie trawy, grabienie liści, pielęgnację drzew, krzewów, renowację kaplic cmentarnych i domów przedpogrzebowych, ubezpieczenie OC cmentarza, wynagrodzenie pracowników cmentarnych oraz utrzymanie należytego porządku na cmentarzu.

3. Wszelkie ofiary cmentarne wymagają stosownego pisemnego potwierdzenia opatrzonego pieczęcią parafii.

§ 10

1. Przez złożenie ofiary za przydzielenie miejsca, tzw. „placowe”, nie nabywa się prawa własności danego miejsca, lecz staje się jedynie dysponentem danego miejsca.

2. Ofiarę za przydzielenie miejsca („placowe”) składa się jednorazowo.

3. Ofiarę za użytkowanie miejsca („pokładne”) składa się okresowo, co 20 lat.

4. Potwierdzenie złożenia ofiary należy przechowywać bezterminowo celem udokumentowania prawa do dysponowania miejscem na cmentarzu.

5. Złożone ofiary nie podlegają zwrotowi.

6. Osoba podejmująca czynności w zakresie dysponowania grobem winna udokumentować swoje prawo poprzez przedłożenie niezbędnych dokumentów i oświadczeń.

7. Wszelkie konsekwencje prawne związane ze złożeniem przez dysponenta nieprawdziwych lub niekompletnych dokumentów oraz decyzjami dysponenta naruszającymi dobra osobiste innych osób ponosi dysponent.
8. Grób murowany, który jest opuszczonym zawaliskiem, a jego zarządca nie ma żadnego kontaktu z rodziną, może być wykorzystany do kolejnych pochówków.
9. Z czynności związanych z likwidacją grobu sporządza się protokół.
10. Szczątki zwłok wydobyte przy kopaniu grobu mają być pochowane w tym samym miejscu, w którym zostały znalezione.
11. Groby zabytkowe oraz uznane za posiadające wartość historyczną nie mogą być likwidowane.

§ 11

1. Dysponentem nowego grobu jest osoba, która złożyła ofiarę, tzw. „placowe” i „pokładne”.
2. Dysponentem istniejącego już grobu jest osoba, która złożyła ofiarę, tzw. „pokładne”.
3. Do użytkowania miejsca na cmentarzu uprawnieni są członkowie rodziny zmarłego dysponenta według podanej kolejności:
 - a) pozostali małżonek/ka/;
 - b) krewni zstępni /dzieci, wnuki, itd./;

- c) krewni wstępní /rodzice, dziadkowie, itd./;
- d) krewni boczni do 4 stopnia pokrewieństwa;
- e) powinowaci w linii prostej do 1 stopnia.

4. Z wyżej wymienionych osób według podanej kolejności ustala się tylko jedną osobę, która będzie dysponować prawem do grobu.

5. Posiadanie prawa do dysponowania grobem o którym umowa w ust. 1 nie upoważnia do odstępowania go osobom innym niż wymienionym w ust. 3.

6. Prawo do grobu nie podlega przepisom o dziedziczeniu.

7. Każda zmiana dysponenta grobu lub miejsca zarezerwowanego winna być uzgodniona z zarządcą cmentarza.

§ 12

1. W sprawie dochowania do istniejącego grobu decyzję podejmuje zarządca cmentarza lub upoważniona przez niego osoba.

2. Wniesienie ofiary 20-letniej za grób przez osobę niewymienioną w §11 ust. 3 nie uprawnia do pochowania w nim zwłok tej osoby lub innej przez tę osobę wskazaną.

§ 13

1. Groby oraz place pod groby nie mogą być przedmiotem obrotu prywatnego.

2. W przypadku zrzeczenia się praw do grobu lub placu, zarządca cmentarza podejmuje decyzję o dalszym przeznaczeniu grobu lub placu.

§ 14

1. Ekshumacja zwłok i szczątków może być dokonana:

- a) na umotywowaną prośbę osób uprawnionych za zwoleniem Inspekcji Sanitarnej;
- b) na zarządzenie Prokuratury lub Sądu;
- c) na podstawie decyzji właściwego Inspektora Sanitarnego.

2. Miejsce na cmentarzu po ekshumacji i po ewentualnym demontażu pomnika przez właściciela grobu pozostaje do dyspozycji zarządcy cmentarza bez zwrotu ofiary.

§ 15

Grobowiec na pustym placu powinien być wybudowany w ciągu 12 miesięcy od przydzielenia miejsca. W przypadku przedłużenia się tego terminu miejsce może przejść do ponownej dyspozycji zarządcy cmentarza bez zwrotu ofiary wniesionej za to miejsce.

§ 16

1. Przyjęcie zwłok do pochowania na cmentarzu następuje po przedstawieniu wymaganych dokumentów:

- a) karty zgonu;
- b) dokumentu potwierdzającego prawo do dysponowania miejscem.

2. W przypadku osoby zmarłej za granicami kraju wszelkie dokumenty niezbędne do dokonania pochówku muszą być przetłumaczone na język polski przez tłumacza przysięgłego.

§ 17

Ewentualne skargi i wnioski należy kierować do zarządcy cmentarza w kancelarii parafialnej.

§ 18

W sprawach nieuregulowanych niniejszym Regulaminem zastosowanie mają powszechnie obowiązujące przepisy, a w szczególności Ustawa o cmentarzach i chowaniu zmarłych.

§ 19

Regulamin został opublikowany na stronie internetowej parafii oraz jest do wglądu dla osób zainteresowanych w kancelarii parafialnej.

ANEKS 18

Wzór testamentu kapłańskiego (wersja 1)

Testament

Ja niżej podpisany

mając pełną świadomość oraz swobodę w powzięciu decyzji i wyrażeniu woli, a także będąc wolny od groźby, rozporządzam moim majątkiem na wypadek śmierci w sposób następujący:

Swój majątek przekazuję w spadku

.....
(imię i nazwisko spadkobiercy, data urodzenia, pesel, itp.).

Oświadczam ponadto, że.....

.....
(tu można dołączyć inne oświadczenia).

Pragnę być pochowany na cmentarzu w

Wykonawcą niniejszego testamentu ustanawiam

....., dnia

.....
Podpis pełnym imieniem i nazwiskiem

(Powyższy tekst drukowany służy jedynie za wzór. Testament musi być spisany własnoręcznie, nie może być tekstem wydrukowanym lub podyktowanym a jedynie podpisanym przez kapłana.)

ANEKS 19

Wzór testamentu kapłańskiego (wersja 2)

Testament

W Imię Trójcy Przenajświętszej,

Dziękując Bogu za wszystkie dobrodziejstwa, a zwłaszcza za łaskę powołania do kapłaństwa oraz polecając za przyczyną Matki Najświętszej moją duszę Miłosierdziu Bożemu, na wypadek mojej śmierci, rozporządzam moim mieniem w następujący sposób:

Polecam odprawienie Mszy świętych (gregoriańskich) w mojej intencji, i przeznaczam na to sumę

..... (najlepiej słownie) z

.....(z jakich funduszy ta suma ma pochodzić).

Na koszty pogrzebu przeznaczam kwotę

..... (najlepiej słownie), i co do mojego pogrzebu

postanawiam

(uwagi dotyczące pogrzebu i miejsca pochówku).

Spadkobiercą (spadkobiercami) ustanawiam

.....

(dane osoby lub osób fizycznych lub prawnych wraz z określeniem za pomocą ułamka, jaka część spadku im przypada)

Z pieniędzy, jakie posiadam (w gotówce/zdeponowanych w banku)

..... (najlepiej słownie) na rzecz
..... (dane osoby fizycznej lub prawnej)

Dla(dane osoby fizycznej
lub prawnej) zapisuję(przedmiot zapisu)

Sprzęty i aparaty liturgiczne
..... (należy wyszczególnić)
zapisuję kościołowi
(dane kościoła)

Obrazy i dzieła sztuki znajdujące się u mnie zapisuję dla Muzeum Diecezjalnego w Sandomierzu.

Wszystkie książki zapisuję Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu.

Sutanny (i inne szaty: liturgiczne, kanonickie, itp.) zapisuję
..... (dane osoby fizycznej lub prawnej)

Nieruchomości, które posiadam, a mianowicie.....
.....(należy wyszczególnić)
zapisuję.....(dane
osoby fizycznej lub prawnej)

Umeblowanie mojego mieszkania (lub inne ruchomości) zapisuję
(dane osoby fizycznej lub prawnej)

Ewentualne długi osobiste
(wyszczególnić) i zaległości mszalne, gdyby się okazały po mo-
jej śmierci, należy wyrównać z pieniędzy
..... (określić z jakich funduszy ta suma ma pochodzić)

Wykonawcą mojego testamentu ustanawiam
..... i za tę usługę zapisuję mu
..... Gdyby on tego mojego zle-
cenia nie przyjął, lub nie mógł wypełnić, proszę, aby Biskup
Sandomierski zlecił to zadanie innemu kapłanowi.

W końcu proszę o pamięć w modlitwie moich konfratrów
i przyjaciół. Jeżeli kogo skrzywdziłem lub obraziłem, proszę go
o darowanie mi winy. Ze swej strony z serca wybaczam wszyst-
kim, którzy wyrządzili mi przykrość.

Tę oto ostatnią wolę spisaną przeze mnie własnoręcznie wy-
rażam z całą świadomością i przytomnością umysłu i własno-
ręcznie ją podpisuję.

....., dnia

.....
Podpis pełnym imieniem i nazwiskiem

(Powyższy tekst drukowany służy jedynie za wzór. Testament musi
być spisany własnoręcznie, nie może być tekstem wydrukowanym
lub podyktowanym a jedynie podpisanym przez kapłana.)